

Александар Тешић

Копље светог Георгија

Други део романа
ЗМАЈ и ЖДРАЛ

Александар Тешић

КОПЉЕ СВЕТОГ ГЕОРГИЈА

Роман о Милошу Обилићу

Други део

Глава прва - Зима 1355.

*„...Прими царство његов син Урош,
истински красна и наочита фигура,
али млад смислом, претерано милостив и кротак.”*

Снег је падао ронећи пахуље обилно. Почело је снежити на вест о царевој смрти. Чинило се као да Бог љутито кани да затрпа сву срамоту и исквареност која наједном исплива на површину међу Његовом децом. Вејало је данима, све крупним пахуљама које прекриваше све оно што су Бог и људи створили. Ноћи бежу пак ведре, а мраз је стезао толико да су мраком одјекивала стабла која су пуцала од хладноће. А чим би свануло, намакли би се поново снегопадни облаци. С муком се пролазило кроз дубок снег улицама Призрена.

Још горе беше по царским друмовима, јер када светина стаде да пристиже са свих страна на цареву сахрану, они први се са муком пробијаше снегобитином, а ноћу се смрзаваше под шаторима.

Тако се на вест о смрти цара Душана у Призрену, надамак његове задужбине Светих арханђела, сјатило тушта и тма, од обичног народа до царевих војвода и кесара. Сви су се сналазили како је ко могао и умео. Најбогатије племство заузело је све зграде по граду, а оно сиромашније се стискало по шаторима у околини двора у Рибнику, који је подигао још краљ Милутин, а у којем је сад била смештена царска

породица. Толико мноштво велможа су пратили безбројни просјаци, богаљи, али и свакакви разбојници. До крвавих окршаја је долазило сваки дан, а безвлашће се ширило земљом као куга. Прост народ више није смео да промоли нос из својих кућа јер се прибојавао како лопова и разбојника, тако и нарогушене страже која је хватала све који су јој били сумњиви. На тргу и са куле капије сваким даном је висило све више преступника. У ваздуху се осећала напетост и ишчекивање, а сумња се увукла у срца царевих миљеника јер у краљу Урошу не могаше да виде чврсту руку његовог оца. Сумња подгревана шапатам златољубаца који беху у служби царевих војвода и кесара, изроди раздор међу племством и страх за очување стечених привилегија и титула. Оно што су до јуче сматрали светим, многи бацише под ноге, плъунувши не само на свог цара и круну, већ и на своје име и заклетве дате њему и Богу као сведоку. Похлепише не само да сачувају своје, већ и да се домогну туђег.

Како би показали своју одлучност и моћ, многе цареве велможе на његову сахрану дођоше са бројном пратњом која је више личила на војску јер је бројала по више стотина или хиљада војника. Међу таквима беху деспот Оливер, муж бивше краљице Марије, деспот Јован Асен, царичин брат, и царев полубрат Симеун. Стара српска властела долазила је са шачицом људи. И док су се најбогатији окруживали јаком стражом и затварали по кућама, они сиромашнији су се окупљали око својих шатора и хладне ноћи прекраћивали крај ватри испијајући ракију, размишљајући и преклапајући: шта после цара Душана?

Ипак, то питање је тиштало највише самог краља Уроша, и док је стајао на прозору двора и гледао безброј шатора који су се у подножју стапали са белилом снега, осећао је како га страх и неизвесност обузимају. Нејасне фигуре које су тумарале између шатора, по дубоком снегу, изгледаше му као освајачка војске која опседа његов двор. Преко ноћи је постао наследник Душановог царства, а имао је само деветнаест година, а до јуче није ни размишљао о управљању царством. Веровао је да ће његов отац доживети дубоку старост и да ће он ступити на престо већ као одрастао човек. Није био спреман за царевање и то је знао. Није био нимало налик свом покојном оцу који

је био нешто старији од њега када се прославио у бици на Велбужду. Уроша царовање никад није толико занимало.

Док је стајао као укопан пред прозором и смушено гледао у људе који су седели око логорских ватри, осети благи додир руке своје мајке на рамену. И уздахну из дна душе.

„И шта сад, мајко?," рече Урош и даље загледан негде у даљину. „Видим да се људи много уздају у мене. Не знам шта треба чинити.”

„Биће онако како мора бити," рече Јелена. „А ти свакако мораш остати чврст и не показати никакву слабост или неодлучност.”

„Осећам као да смо опкољени и да нам нема излаза” показа он руком на мноштво шатора око двора.

„Напротив, сине," стисну га она утешно за раме. „Не треба се прибојавати ових људи... већ оних у граду

„Како то мислиш?” збуњено је погледа син. „У Призрену су све саме очеве војводе и кесари, деспоти... Његови највернији људи... А ово су мени све непознате ситне велможе из бестрагије.”

„Зашто ли су онда дошли са толиком војском, ако су и даље верни круни?," пролила се Јелени душа. „Деспот Оливер је дошао са више хиљада војника, а Марија, која није избијала са двора, одмах му се придружила и одрекла се својих раскошних одаја. И њен син, онај мрски Синиша парадир са мноштвом војске... Чак и мој брат Јован Асен.” Јелена уздахну судбини. „Нисам очекивала да ће ме он издати. Уопште не одговара на моје поруке. Сигурно је његова супруга Ана умешала прсте у то. Родила му је и кћерку Комнину, а чујем да кињи његовог сина Александра из првог брака са Бугарком.”

„Зашто ако их је мој отац толико даривао?” чуди се млади краљ. „Дао им је све освојене ромејске земље...”

„Управо зато... Осилили су се, не желе да их се одрекну и хоће само још више. Једна трула јабука је довољна да поквари целу бачву, упамти то... А та покварена јабука... је Симче, кога Марија врти око малог прста. Њега и њеног мужа, блесавог Оливера.”

„Сигурно нису сви такви, ћесар Прељуб је сигурно остао веран круни...”

„Када почне грабеж, и он ће морати да брани своје територије.”

„Грабеж? Нико им неће оспоравати већ стечене поседе, ја ћу први

да то потврдим..

„Е, мој сине” тужно му се осмехну мајка. „Први ће Синиша да оспори твоје право на царску круну. Знам то. Она његова вештица од мајке само чека да покопамо твога оца, па да дигне буну против нас... Могу се кладити у свој живот да је она крива за смрт твога оца... Каква грозница, какви бакрачи! Отровала га је као што је и твоју бабу Теодору...”

Након кратког тајца, царици видно задрхта глас: „Тако ће мене хтети да отрује... и тебе.”

Урош је погледа са страхом у очима. Мајка га брже-боље охрабри:

„Али без бриге... Отишла је са двора и неће се више враћати. Сада ће пред себе гурнути Синишу и Оливера да они доврше њене нечовечне намене; зато ћемо се ми окружити онима верним круни.”

„Ко су ти, ако кажеш да ће најјачи да нам окрену леђа?” „Ови...” Показа руком Јелена на шаторе прекривене снегом подно двора. „То је, сине, стара властела која је са твојим дедом Стефаном и прадедом Милутином створила српско царство. Они не управљају ромејским поседима, већ земљом коју су им оставили дедови и који су одувек били највернији круни.”

„Зашто их онда мој отац није држао уза себе?”

„Да јесте, и њима би даровао освојеним земљама и искварио би им срца. Моћ и злато промене човека.”

„Мене не би променили” рече Урош.

„Ти си... другачији, сине” осмехну му се тугаљиво мајка. „Ти не желиш ни да царујеш, како би те онда злато променило?”

„Могу бити праведан и частан цар... Видећеш, мати. Мој отац од мене очекује да царујем и нећу га изневерити.”

„Ти си лаковеран и неискварене душе... Како ћеш се носити са старим вуковима?”

„Окружићу се себи вернима, као што сама кажеш.” „Верност има двојако лице, сине” рече Јелена па се удаљи од прозора. „Човек је најпре веран себи, а онда другом, запамти.”

„Како ћу онда знати ко ће ми бити веран као цару?”

„То ћеш већ знати сутра, на сахрани свога оца...” рече Јелена и уморно се завали у столицу. Била је онемоћала од неспавања и

секирације. Ноћу је сузе лиле за својим мужем, а дању слагала одлучно лице пред дворјанима. Али плачне очи и подочњаке није могла сакрити. Ведрина и енергија којима је некоћ зрачила, сада су минуле и поклекнуле пред тугом. Говорила је са муком, као да јој се свака реч била болна, а најрадије би само ћутала. И сада, када је наставила да говори, Урош није могао да не примети како му је мајка преко ноћи остарила: „Ко сутра пред одром буде стајао иза нас, биће уз нас. Буде ли ко преко пута нас, тај ће бити против нас.”

„Како то знаш, мајко?”

„То ми је твој отац рекао када је сахрањивао твог деду Стефана у Дечанима... Одмах смо знали ко је против нас... И тада је вештица Марија стајала преко пута нас са својом децом... Ах! Толико пута сам говорила твоме оцу да не верује тој Гркињи! Као да је она другачија од свих оних Грка који су нам годинама забијали нож у леђа сваки пут кад им је окренемо!... И сваки пут исто! А твој отац им је слепо веровао. Ваљда је хтео да им се искупи за прогон и тамновање. Не би ме чудило да је Марија обрлатила и оног Грка, кефалију Дука Нестонга, кога је твој отац послао са посланством код папе... Јади га знали шта је Грк у четири ока рекао папи па да се овај тако окренуо против нас. Није да сам прижељкивала да се покрстим у латинску веру! Далеко било!... Али, веровала сам да твој отац чини оно најбоље за царство... Зато, сине, не смемо веровати Грцима... А ни тевтонцима.”

Пришла је столу из једне мале дрвене кутије извадила је царски медаљон, на њему је са једне стране био грб куће Немањића, а са друге змај раширених крила. Затим приђе сину и окачи му га око врата.

„Ово је медаљон који су носили сви Немањићи на трону” рече она промуклим гласом. „Преноси се с колена на колена... Сад је твој... А даће Бог да га и ти једног дана предаш свом сину... Твој отац је свој златни крст, који је увек носио око врата, оставио свом ставиоцу Лазару Хребелјановићу.”

„Зашто баш њему?” изненади се Урош.

„Не знам, сине” слегну раменима царица. „Пре но што је живот згаснуо у њему... прошапутао је... да архангел Михаило сад седи њему на десном рамену.”

Урош медаљон узе у руку и загледа. Не рече ништа него га гурну

под своју кошуљу. У соби настаде тајац као у гробу. Само се чуло пукетање ватре у великом мангалу. Али толика ватра не може да одагна хладноћу која је царици стезала срце. Неко мутно предосећање Јелени није давало мира већ данима. Ноћу би је тескоба гушила, као мора да јој седи на грудима и дави је. Осећала би некакво присуство у мраку собе и привиђале су јој се сенке које су избегавале њен поглед. Грозничаво би испружила руку на део кревета где је Душан до недавно спавао, а онда би неутешно зајецала, осећајући како јој се срце кида, а душа криви. Око ње се све рушило, распадало, а њена снага ју је напуштала сваком проливеном сузом. Бојала се ноћи и мракобеса који ју је из мрака гледао. Из очаја би рукама ударала по Душановом јастуку, стењући болно док би јој се јаук из срца проломио кроз грло:

„Зашто? Зашто си нас, Боже, напустио? Шта скривисмо да нас задеси оваква несрећа? Зашто узме свог богодушног и **богодухновеног** ратника?”

Њена туга оста неублажива, а њени вапаји неумирљиви због тешког мука који осећала око себе. Мрзела је бескрајну бесану ноћ. Тај свет за себе није био за човека. Чинило јој се да више никад ока склопити неће.

„Хајде, сине.. ” једва изусти Јелена. „Иди у постељу, одмори се за сутра... Биће тежак дан... Морамо починути твога оца у земљу његову.”

Урош се окрену и погледа мајку, а она му се суморно благо осмехну. Он само климну главом и скоро нечујним кораком изађе из одаје.

Царица оста непомична у столици, загледана у једну тачку. Ноћ је била пред њом, бесана ноћ испуњена непознатим сенкама које су се скривале у одсјају ватре из мангала. Понекад би јој се учинило као да плешу или скакућу око ње, као да ликују над њеном дубоком несрећом.

Царица се нагну напред, окрену главу и загледа се у пламен. Неприметно зачкиљи очима и тихо изусти:

„Марија је толико зла да јој једна нога другој добра не мисли... Мој син и ја смо јој једина препрека да закраљи Симчета... Али доћи ће до тога само преко мене мртве... Ако јој ја првој не дођем главе.”

Царица се усправи у столици и дубоко уздахну.

„Не зову ме узалуд Рогозна.“

Била је одлучна да се супротстави сваком нападу на њеног сина и на себе. Обриса љутито једну сузу која јој се искрала из ока. Умела је горко заплакати, као што сузи лоза одрезана, али више не. Ниједну више неће пролити ни због кога.

Јутро је освануло без снежења. Ветар је био замро, па је дан био ведар и сунчан. Белило снега је заслепљивало дугачку колону која се протезала од Призрена до цареве задужбине манастира Светих арханђела. Мноштво људи, витезова у сјајним оклопима, накићених коња и накинђуруша слило се у кањон Бистрице, где се у подножју старе тврђаве Вишеград уздизао велелепни храм чијих је пет купола покривених оловом било затрпано дебелим наслагама снега. Само око храма беше утабаног. Све је било спремно за сахрану највећег цара кога је српство имало. И храм и монаштво је одударало од белила које је досезало до обале Бистрице, преко које се мостом улазило кроз капију на кули. Свети арханђели су били подигнути на окуци реке, па је са три стране био заштићен водом, а четвртом окомитим брдом на коме је стајала стара тврђава Вишеград. Оно што је пленило пажњу свих била је грађевина чија је величанственост сведочила о снази коју је покојни цар имао. Имала је облик петокуполне грађевине са основом издуженог уписаног крста. У главни део храма улазило се кроз отворену припрату, која је била надвишена слепом куполом. Целокупна фасада манастира била је обложена мермером, а портали и прозори су били украшени клесаним декорацијама. Високи бедеми су окруживали храм који је подигнут на темељима једног старог светилишта из времена пре хришћанства. И цар дознавши за то место, одлучи да своју задужбину подигне на том месту, јер је и сам био поштовалац старе традиције, иако срцем и душом беше предан православљу. То су присутни могли видети и по светој ватри која је горела у мангалима око одра и дуж пута којим се кроз манастир поворка полако кретала. Света ватра беше оно што у народу називаше жива ватра, која се вадилa трљањем два сува прута. Иако се то радило углавном лети, овај пут се за цареву сахрану вадилa нова ватра. Сахрана уз свету ватру беше остатак старог обичаја спаљивања покојника, али је имала за циљ и да заштити од нечастивих сила.

Храм и порта цркве мирисаше на тамјан, а са обе стране пута тискало се мноштво племства пристиглог из свих крајева царства. Прост живаљ је заузео обе стране прилазног пута и раширио се са спољне стране бедема око манастира. Сви су желели бар једним погледом да испрате свог вољеног цара и да почују опело, макар и преко зидина. Јер владаше таква тишина да се скоро могла чути свака реч из храма. Чак се монаси крстише и говораше како је и Бистрица утихнула од туге за својим царем, јер планински жубор чудновато мину већ израна.

Док се обичан народ стискао око пута и манастира, а ситно племство у порти, сви они најмоћнији и који нешто значише на двору збише се у храму. Обиље златних и сребрних украса светлукло је под безброј свећа, а појање свештеника се стапало са миловом којим је опијао присутне својим небеским блаженством. Тело цара беше положено у југозападном делу храма, у озиданој гробници од црвенкастог камена. Изнад поклопаца гробнице налазио се још један поклопац од белог мермера на којем је био извајан портрет цара Душана у природној величини у лежећем положају. Био је представљен као ктитор са скиптром у десној руци и даровном повељом у левој. Његово лице, набораног чела, кратке браде и косе зачешљане иза ушију терало је сузе на очи сваком ко би га погледао, не верујући да је Душан Силни био мртав. На глави није имао чак ни круну ни било какво царско обележје, знак да су пред Богом сви људи исти.

Најближи царевој гробници стајаше скрхана његова породица. У првом реду Јелена, која је једном руком држала краља Уроша, а другом малог Милоша Обилића, који је тих дана напунио десет година. Уз њих стајаше Никола Стањевић, војвода Вратко, деспот Иваниш, севастократор Бранко Младеновић, Вукашин и Угљеша Мрњавчевић, војвода Момчило, кесар Прељуб, деспот Дејан, кесар Војихна... У другом реду, иза царске породице, стајаше ставилац Лазар Хребељановић и браћа Војислав и Алтоман Војиновић, синови покојног војводе Војина и браћа погинулог косингаса Милоша Војиновића. Свога оца Алтомана за руку је држао његов син Никола, коме тад беше седам година и који ће касније с поносом носити презиме Алтомановић. Ту бежу и сви Душанови змајеви: Реља Бошњанин,

Милан Топлица, Љутица Богдан, Иван Косанчић, Марко Мрњавчевић...

Краљ Урош је одмах спазио да су преко пута њих деспот Оливер и његова супруга, бивша краљица Марија, Симеун са Томаидом и њиховом децом седмогодишњим Јованом Урошем, петогодишњом Маријом и најмлађим Стефаном Урошем. Затим Јован Асен и његова супруга Ана, некадашња Орсини, са његовим петнаестогодишњим сином Александром из првог брака и седмогодишњом Комнином, коју је имао са Аном.

Само је царица успела да примети Маријин миг ока и кратак покрет њене руке, којом је ухватила мужа за рукав, не допустивши Оливеру да јој приђе. Деспот Оливер се видно узнемири и постиђено погледа царицу. Осећао се као изрод стајавши одвојено од царске породице и своје браће из реда Змаја. Али никако није могао да се одупре Маријиној вољи, држала га је уза се као омађијаног.

Починувши вечним сном, цар Душан је лежао у својој гробници испод велике камене плоче. Са собом је однео своје неостварене снове о заузимању Цариграда и протеривању Турака са Балкана, а оставио свом народу највећу државу коју је Србија имала. Коб му је укубила да га смрт затекне неспремног и у јеку снаге, не припремивши свог наследника и своје најближе сараднике како да очувају његово царство.

Над његовом гробницом, око његове задужбине, народ је нескривено лио сузе. Док су неки с муком грцајима гушили јецаје, други су неутешно ридали, тражећи утеху у загрљају вољених. Они најјачи само кршише руке и стискаше уста задржавајући бол у себи.

Само је царица Јелена седела бледа и укоченог погледа, без иједне сузе на свом каменом лицу, које се скоро не разликоваше од царевог лика на његовој надгробној плочи.

Глава друга - Зима 1356.

*„Не пада снег да помори свет,
него да свака зверка покаже свој траг!*

Хладан вихор подухиваше и засипаше дрвеће на све стране белим перјањем. Крошње се под тежином савијају, а оне са најдужим гранама под тежином додирују земљу. Ван пута, снегопадином нико не сме закорачити сем ситних зверки које за собом остављају свој траг, који брзо нестаје под крупним пахуљама. Високе планине завијене снегобитином из које вири зимзелено дрвеће пркоси најљућим вејавицама. Тужно хуји на облаконосном ветру црногорична шума у брдима изнад пустог, завејаног царског друма. Чини се да пева само шуми знану злогодну песму. Снежни врхови се губе у ниским белим облацима који се преко њих ваљају. И све брже утркују се пахуље док се ваздух њима не испуни толико да се видљивост осетно смањи. Спојило се небо са земљом снежним застором, па у мутним видицима обриси коњаника бежу нејасни.

Кроз вејавицу и сметове крчи пут лаким галопом дугачка колона јахача. Витезови огрнути дебелим медвеђим крзнима, а на главама им кожни калпаци натакнути скоро преко очију који их штите од шибања снега. Са крзна и њихових уморних коња дизала се лака пара, коју би ветар у налетима распршио. Црни коњи мокре длаке злослутно

одудараше у белини снега. Са муком се пробијаше кроз снег фркћући и дувајући пару кроз ноздрве. Њих око три стотине очас за собом оставише утабан пут. На челу колоне, између два витеза, јахала је једна женска прилика. Смеђа коса јој се вијори испод мушког калпака. И она је огрнута медвеђим крзном. Нешто мало својих ствари носи у бисагама иза себе. Само оно што је стигла на брзину да спакује. Јахачи се нису обазирали на своје уморне коње, нити су међусобно причали последњих дана. Као да су се погледима и покретима тела међусобно договарали.

Кнегиња Јелача није то приметила прва два дана. Тек онда почео је да је прожима нелагодан осећај да је она заправо талац тевтонаца. Нико јој се није обраћао, нити је показивао поштовање према њој као кнегињи и царевој сестри. Палман би јој давао храну као да је заробљеник, а његов брат, намргођени и ћутљиви Кијаран се није одвајао од ње. Али, она испрва то није примећивала, била је заокупљена суморним и црним мислима. Срце јој се кидало за њеним сином Младеном, кога је морала да остави као таоца Угарима. Знала је да га више никад неће видети и бојала се за његов живот. Био је остављен на милост и немилост непријатељу. Део ње болно жали и за умрлим братом и царем Душаном, који изненада умре пре само тридесетину дана. А отад, као да се свет почео рушити свима на главу, а земља под ногама да се отвара. О царевој смрти још увек је брујало широм царства, и не беше човека који могаше сузу да задржи. Многе жене заоденуше црнину, а мушкарци само одмахиваше главом страхујући за своју, али и за судбину царства. Не беше никога у земљи или ван ње који није знао да је цар Силни носио царство на својим плећима и да је оно претешко за нејаког му сина Уроша. Као кришка хлеба који се круни од крајева, тако се царство почело осипати од рубова. Тако је њен Скрадин предат Венецији, а Клис затим узеше Угари. Но, капетан Палман је радио само по упутствима свога цара. Сада, када Душана више није било, он је хрлио назад у Скопље. Није био задовољан како су се ствари одвијале. Додуше, за цареву смрт он није могао бити окривљен, а враћао се са његовом сестром. Имао је таоца. Она ће му послужити да безбедно стигне до престонице и да уђе на двор. Њега је занимао неко други: мали Милош Обилић, због

кога је ушао у цареву службу и пре његовог рођења. Палман је очекивао вест о Душановој смрти док је био у Клису и Скрадину. Знао је да осталим завереницима истиче време и да ће морати да му дођу главе, а сад када је и то обављено, откад су на путу, он није имао никакве вести о догађањима на двору. Јесу ли се Симеун и Јован Асен већ дигли против малолетног краља Уроша и његове омражене мајке царице Јелене? Јесу ли их већ погубили? Или је царицу већ отровала Гркиња Марија Палеолог? Чим му је стигла вест о цареву „ненасилној” смрти, одмах је знао да је то било Маријино масло. Само је она била вична отровним напицима, док би Симеун или Јован Асен били кадри само да цару забију нож у леђа. Овако је за све било боље. Али, црв сумње му ипак није давао мира. Палман је добро знао да ће сада сви кренути да грабе што се да разграбити, а он је још био далеко од тог колача. Он је био само закупљен Милошем Обилићем. Био је већ довољно велики да му обезбеди копље светог Георгија, а после га може и стрмоглавити са Црне стене. тевтонац се бојао да Милош може случајно да настрада у нередима који могу да избију на двору након цареве смрти или да га некуд одведу. Оно што је чекао толике године задесило га је далеко од места збивања, а успех му је био надхват руке. Док је пенио од беса, све је више био уверен да га је цар Душан прозрео и намерно га послао далеко од двора. Али, чак и да је знао за његове намере, није могао одбити његову наредбу, то би му дало повода да покуша да га разоружа и баци у окове. А онда би дошло до отвореног сукоба и његова тајна мисија била би угрожена.

„Брже, брже!”, повика Палман и подбоде већ уморног коња.

„Капетане, морамо стати! ”викну Јелача. „Израна смо на коњима, уморни смо!”

Али капетан Палман се не обазире на њене речи. Шта више, најрадије би да је остави крваву у снегу, да се вуци њоме сладе, али потребна му је, бар док се не домогне двора. Можда се не би толико гневио на њу да дан пред њихов полазак из Клиса није без његовог знања послала гласника на брзом коњу да најави њен долазак на двор. Она му је то нехотице прећутала, мислећи да му као кнегиња не мора полагати рачуне, али то му је само још више помрсило планове. Плашио се да ће царица покушати да га заустави или ће на неки други

начин спречити њихов долазак. И то што је држао Јелачу као таоца, тиштало га је као све слабија утеха. Знао је да царица неће презати од тога да је жртвује да би заштитила себе и сина јој Уроша. А тевтонац није марио за њихове дворске сплетке нити ко ће сести на престо. Осећао је близу крај свог задатка и заклетве, коју је дао пре много година.

Али, колона се развукла дуж снежног пута и не може брже да се креће. Палман дојаха ближе Кијарану, па да га не чује Јелача, рече му:

„Јаши напред, брате... Стигни проклетог гласника и прережи му врат! Не дај му да се домогне двора! Морамо на препад отети оно копиле!”

Ионако ћутљиви Кијаран, само климну главом, па јаче подбоде коња, а животиња зањишта и појури напред. Очас остави за собом колону коњаника и набрзо нестане у вејаници. Кијаран беше најгори међу тевтонцима. Хладнокрвни убијач који није правио разлику између мушкараца, жена или нејачи. Крволочник је под нож истом жестином све стављао и наслађивао се њиховим хропцем. Једину наклоност је осећао према свом старијем брату Палману, кога је слепо слушао, а једину лојалност је имао према тевтонском реду. Нису га мориле сумње, скрупуле, нити се плашио мука паклених. Толико пута је смрт гледао у очи да је оуглао на њу. Волео је да попије и тада би се најчешће опијао, и умео би да се злокобно нацери и каже: „Смрт ме прати као моја сенка... Не можемо једно без другог.” Зато је прижељкивао да му гласник допадне шака, јадник неће ни трепнути, а већ ће му пререзати гркљан. Био је врстан ратник кога је Палман величао пред осталим тевтонцима као најбољег борца међу њима. И заиста, тај човек је са таквом лакоћом убијао да никад није устукнуо пред непријатељем, ма колико бројан био. Палман је више пута морао да га одвлачи јер је Кијаран слепо кидисао.

И сада је терао коња до изнемоглости. Животињи је избијала пена на уста, а од зноја јој се иње хватало на црној длаци. Шибало га је и терао не марећи што му сваког часа може од исцрпљености издахнути. Али, гласник је имао бар два дана предности у односу на њега. Колона тевтонаца спорије се кретала од њега и сваким сатом повећавао је своју предност. Морао га је сустићи не буде ли само овај журио. Но, бојао се

да ће овај ревносни јахач желети што пре да пренесе поруку своје кнегиње.

И тако се управо десило. Гласник је мењао коње на постајама и потпуно исцрпљен од умора и неиспаваности, стигао је на царски двор у Скопљу. Није се изненадио када је затекао појачану стражу на зидинама и на капији. Градска стража га је чак зауставила на улазу у град. Морао се уверити да је сва војска била на ногама и у приправности. Пљачке и разбојништва су били учестали, а као да је безвлашће обузело царство. Са градске капије је висило двадесетак обешених преступника којима је суђено по кратком поступку. На хладном ветру, њихали су се залеђени и местимично прекривени снегом. Градска стража додели гласнику оружану пратњу која га спроведе до двора. Улице су биле пусте и по њима су тумарали само богаљи и просјаци, а у сенкама су се крили разбојници и пљачкаши вребајући згодну прилику да заскоче несмотрене и неопрезне. У ваздуху се осећала напетост, а на лицима својих пратиоца гласник је могао видети страх и несигурност.

Прошавши кроз капију, дворска стража одмах преузе гласника и одведе га пред царицу. И ходници двора беху пусти и тихи. Само су се чувари видели на сваком кораку. Гласник се изненади како су ходници полумрачни и хладни. И раније је долазио на двор, али тада је све било пуно светлости и топлоте. Жагор људи се могао чути на сваком кораку, деца су трчала ходницима, жене се кикотале, а мирис хране је опијао. Сада је све деловало напуштено и празно. Бездушно. Њихови кораци су аветињски одјекивали дугачким каменим ходницима.

„Где је народ?“ Не издржа гласник да пита једног стражара који га је водио.

„Разбежао се.“ одврати овај кратко и не погледавши га.

Стадоше пред велика врата престоне дворане. Један стражар бојажљиво уђе. Неколико тренутака касније, овај провири напоље и климну главом гласнику да уђе. Он прогута кнедлу и неодлучно закорачи у велику дворану. Немало се изненади када је затекну у полумраку. Само на њеном крају, око царског престола горела су два мангала. Тамо примети малу групу људи која је стајала у подножју степеника на коме је био царски престо изнад кога је био велики

позлаћени двоглави орао. Царев трон је био празан, а на царичином је седела Јелена.

Двораном одјекују кораци гласника док га сви погледом прате. Пред царицом стоје војвода Вратко, кесар Прељуб, Војихна, Алтоман и Војислав Војиновић. Последња двојица су били на аудијенцији код царице да изразе своју лојалност царској круни и да јој дају до знања да може рачунати на њихову верност и оданост. Они су били последњи у дугом низу властеле који су дошли да се поклоне царици и младом краљу Урошу. Јелена их је топло примила јер је гајила велико поштовање према њиховом покојном оцу војводи Војину и према старијем брату и косингасу Милошу Војновићу, који храбро паде неколико година раније. Цар Душан је Алтоману дао титулу великог жупана након смрти њиховог оца када је наследио територије северно од Дубровника и дуж границе са Босном, као и један део Голије. Имао је скоро четрдесет година и био ожењен Ратославом, кћерком војводе Младена, родоначелника породице Бранковић, и сестром Бранка, оца Вука Бранковића. Алтоман је са Ратославом имао сина, седмогодишњег Николу. Алтоман је уживао велико поштовање код покојног цара, мада је често морао сам да се носи са упадима босанског бана. Био је правичан и храбар и на гласу због добрих односа са Дубровчанима. То отуд што су се Дубровчани плашили Војиновића јер су још памтили упаде њиховог оца Војина, па су углавном новцем одржавали то пријатељство. Алтоман је био крупан, глават и косат човек, велике снаге и ратничке вештине, шкрт на речима, али великодушан на делима. Било је само довољно да се Алтоман поклони царици, па да она зна да се у потпуности може ослонити на њега. За разлику од њему млађег брата Војислава, Алтоман није био слаткоречив, већ човек старог кова који је више волео да проводи време са својим војницима него са накинђуреном властелом. Војислав је био сушта супротност, висок, жилав, дугог лица и кратке косе и браде, а на речима много јачи од свог брата. Када је је Алтоман наследио њиховог оца Војина, у Војиславу се роди злоба и љубомора, па кад је од брата добио неку малу територију око Свињарева, међу њима изби велика нетрпељивост, толика да су годинама били на ивици крвопролића. Војислав је увидео да нема будућности за њега у Свињареву, већ потражи службу на

царском двору, где је полако напредовао до титуле ставиоца. Међутим, није могао да се пробије ближе до цара због Лазара Хребелјановића, који беше Душанов миљеник. Ипак, Алтоман и Војислав су били бистри и умели су да се обуздају како не би пали у очи цару Душану, који није трпео борбе међу својом властелом. Такође су знали да само тако могу да рачунају на цареву помоћ због честих упада Босанаца преко Дрине. Имали су старију сестру Воиславу, која беше удата за Брајка Бранивојевића, из Хума, кога је краљ Стефан 1326, оптужио за издајство, а Дубровчани га заробили у сукобу, затворили у метални кавез и окачили га на градском тргу у коме је умро од глади. Воислава је из заробљеништва исте године успео да извуче млади краљ Душан.

И сада, пред царицом, стајали су раме уз раме, сложни и одлучни да искористе смену владара у своју корист. И прилика им се указала.

Гласник се презнојавао док је прилазио трону иако је било хладно и дах се ледио. Спуштеног погледа, момак приђе и клекну пред царицом. Плашио се да је погледа. Видно је дрхтао и у рукама гужвао своју капу.

„Какву вест нам доносиш?“, рече промуклим гласом царица.

„Носим реч кнегиње Клиса и Скрадина, цареве сестре Јелаче, господарице“ рече овај оборена главе.

„Устани и говори?“

Гласник се придиже и тад први пут погледа у бледо царичино лице. На трен, занеме од изненађености јер та лепа жена беше пропала у лицу. Крупни подочњаци подаваху њеном суморном лицу, а мутне очи безизражајно гледаше кроз њега. Бledoћа лица истицала је дубоке боре на челу и око очију. Уста јој беху стиснута и намћорасто спуштена.

Када царица зачкиљи очима, као што је умела пре него што плане, гласник се трже:

„Господарице царице, кнегиња Јелача ти шаље реч да полази за Скопље у пратњи капетана Палмана и алеманске гарде. Као и да су Клис и Скрадин предати непријатељу како би се избегло непотребно крвопролиће, онако како је цар Душан својевремено заповедио.“

„Јелача долази у пратњи Палмана?“ Нагну се царица напред загледана у гласника. Док је размишљала, обузе је стрепња и грозничава слутња. „Када стижу?“

„Тешко је рећи, господарице“ слегну раменима гласник. „Снег је

велики, а хладноћа уједа. Споро се путује.”

„Тај ће већ колико сутра да пристигне, царице”, умеша се кесар Прељуб.

„И са собом води кнегињу Јелачу” додаје Војихна. „Не можемо му залупити капију пред носом.”

„Нити бисмо смели да га пустимо на двор” рече царица. „Цар га је послао у Скрадин јер више није имао поверења у њега и у његову алеманску гарду. Желео је да га удаљи од двора.”

„Знамо, пожалио нам се на њега” опет ће Прељуб. „Али, ако одбијемо да га примимо, кнегиња може испаштати, а то неће бити по вољи оних који су се заклели на верност круни.”

Царица се замисли. Да би прекинуо мучан тајац, кесар Војихна упита гласника:

„Како је на друму? Јесу ли те разбојници пресрели?”

„Господару, таква је мећава да се око не отвара.”

Види кесар да је царица у мислима још одсутна, па наставља своју причу:

„Сећам се ја да је овакво безвлашће завладало и након смрти краља Стефана” клима он главом и смешка се присећајући се тих немилих догађаја. „Толико је завладало безакоње да су нас разбојници салетели кад смо се враћали са краљеве сахране!”

„Нису ваљда, ћесаре?” изненади се Војислав. „Како су се усудили напасти краљеву поворку?”

„Како? Исто као што се вуци сјате на бачију где се чувају овце!” Шири руке 58-годишњи Војихна. „Не презају ни од чега. Тако су нас напали, али убише само неке слуге. Душан нас је повео и растерасмо их по околним брдима! ”

Уто, царица покретом руке отпусти гласника. Док се овај удаљавао, сви су чекали да чују царичину одлуку, али она још није знала шта јој ваља чинити. Била је затечена неочекиваним Палмановим повратком. Толико тога се десило од Душанове смрти да је превидела опасност од алеманске гарде. Одмах након цареве сахране, Симеун се са својом мајком Маријом и сестром Теодором вратио у свој Епир, а Јован Асен у Валону, којом је владао. Јелена је сваког дана очекивала да чује лоше вести од њих, јер од њих ништа добро није ни могла да очекује. Бар

више није морала да трпи бившу краљицу на двору и да стрепи од њених отрова и завера.

„Ипак верујем да нема разлога за страх, царице” умеша се ставилац Војислав. „У двору је јака стража, појачана алмогаверима, а и трупе су у граду.”

„Тако је, царице” сложи се Алтоман. „Ја ћу свој повратак одложити за који дан, па ти моја оружана пратња стоји на располагању. Алеманска гарда неће злобити по двору поред пас живих!”

„Удвостручићемо стражу и поставити стрелце по зидинама, његова пратња ће остати у дворишту, а он нека ти сам доведе кнегињу Јелачу” рече Прељуб. „Тако неће смети ништа да покуша.”

„Шта после?” упита царица. „Како да га се отарасим, а да не изазовем сукоб?”

„Буде ли се заклео на верност круни.. ” одговара Вратко, „пошаљи га опет некуд, као што је Душан учинио.”

„Куда?”

„Било куд” шири руке Алтоман. „Граница је дугачка, у пеку граничну утврду. Можда према деспоту Симеуну, ако бојазниш да Грк нешто смера.”

„Ни тај неће ништа постићи, царице”, рече Војислав. „Он је омражен међу нашом властелом и нико му неће помоћи. Само је био драг срцу покојног цара. Од Грка никад добро нисмо могли очекивати, сваком приликом би нас издали. С тим је сад готово.”

„Ако избије сукоб са Симчетом, прегазићемо га” озбиљно ће царица. „И бар не морамо бринути због Османлија; захваљујући мојој кћери коју дадох султану Орхану, склопили смо примирје.”

„Сада је најважније да се краљ Урош прогласи за цара” рече Прељуб. „Да земља опет има цара, да сва властела стане иза њега.”

„Није он спреман да влада” одмахује главом царица. „Младоуман је... Боље да ја владам као регенткиња.”

Присутни се видно стадоше мешкољити, што царица примети. Иако се гласно није говорило, властела је прижељкивала да Урош као цар влада, а не царица Јелена, за коју су сви знали да је својеглава и умела је да буде окрутна. Уосталом, била је жена и ма колико је била паметна и помогла Душану у стварању царства, сви без изнимке нису

је желели на престолу. Али, она је већ била одлучила. Док не буде сигурна да Урош буде могао да влада сам, она ће владати уместо њега и неће допустити да ико угрози царство које су њен муж и она створили.

Царица ништа не рече, али прострели их погледом и даде им до знања да то није прошло непримећено. Ови се стадоше згледати, питајући се хоће ли неко смоћи храбрости да се царици супротстави. Војихна ипак одлучно иступи:

„Царице, као што знаш, цар Душан је своме сину дао титулу краља са намером да га овај наследи. Да је хтео другачије, он би то већ нагласио. И властела очекује да се краљ Урош прогласи царем.”

„Због чега, ћесаре Војихна, сматраш да не бих могла ваљано да владам као мој покојни муж? Па, ја сам га пратила у скоро свим његовим походима. И сам знаш да сам присуствовала свим саборима. И доносила сам исправне одлуке, које је, срећом по царство, цар Душан прихватао као своје. Чему сад толико неповерење?”

Кесар Војихна се премешта с једне ноге на другу. Већ се покаја што је тако дрско наступио. Мало ко се није плашио Рогозне.

„Није посреди неповерење, царице”, прогута овај кнедлу и благо се поклони. „Сви ми знамо да си била десна царева рука и да без тебе овога царства не би ни било...”

„Ни ваших привилегија и титула” упаде му у реч царица.

„Свакако, ни тога...” замуцкује Војихна. „Али, говоримо о очекивањима властеле. Ако је цар стабло царевине, а корени његови славни преци, онда је властела његова крошња... Ипак, земљом је увек владао... цар. Бојим се незадовољства међу властелом, поготово сад нам прети каква-таква опасност од оног... Грка.”

„Симче може да се успротиви да мој Урош добије царску круну због неког... исхитреног обећања које му је Душан дао када је био болестан и скоро на умору, али неће смети да писне када чује да сам ја регенткиња.”

„А шта мисли краљ Урош на то?”, умеша се Прељуб. „Слаже ли са тим?”

„То што он мисли није важно, ћесаре” озбиљно ће царица. „Он је себи увртео у главу да је спреман да влада.”

„Сва властела полаже велику веру у царевог сина, а ти га просветљуј својим мудрим саветима, као што си чинила цару,” упоран је Војихна.

„Не, не...,” одмахну руком Јелена. „Већ сутра ћу одаслати гласнике властели да сазивам сабор за тридесет дана у Скопљу. И тада ћу објавити своју одлуку

„Царице..” опрезно ће Војихна. „Јеси ли приметила да се властела клела на лојалност и оданост царској круни и краљу Урошу као царевом наследнику?”

„Клели су се и мени као њиховој царици, ћесаре Војихна” прострели га погледом Јелена. „А на сабору ће то поновити... И нећу више да причам о томе. Одлучила сам. Слободни сте.”

Царица их отпусти и скрену поглед у страну, не желећи више да их гледа. Била је љута што је нису подржали у њеној одлуци. На сва она оговарања и клеветања која су ипак стизала до ње, она се оглушивала, верујући да иза тога стоји само мали број зловника на челу са Маријом. Али сад се бојала и да најближи сарадници њеног мужа нису имали ништа боље мишљење о њој. Тешко је отрпела овако неповољне речи њој важних људи.

Присутни се немо згледаше, па један по један кренуше ка излазу. Ћутке и погнуте главе изађоше, а онда се без речи разиђоше, свако мучећи своју муку.

Ставилац Војислав Војиновић брже-боље потражи краља Уроша, кога је служио и био му при руци откад је цар Душан умро. Успео је да искористи краљеву жалост и несигурност, па да се зближи са њим и тако предухитри Лазара Хребелјановића, који је био видно потресен смрћу господара кога је у свему служио и помагао. Тако је Лазар био затечен и док се сабрао, Војислав се већ лукаво зближио Урошу. Лазар, навикнут на отресиога и спретнога Душана, испрва није знао како да се опходи према младоумном краљу док је Војислав тачно знао шта је било потребно и сваком приликом га је хвалисао и убеђивао да ће бити велики цар попут мог оца.

Краља Уроша затече где га је био и оставио када је са братом Алтоманом отишао на аудијенцију код царице, код старог витеза Вукана, са десетогодишњим Милошем Обилићем и његовим силваном

Виланом, старијим Миланом Топлицом и Иваном Косанчићем, на стрелишту. Наизменично су гађали мету, а краљ би сваки пут промашивао.

„Одлично напредујеш, краљу!” снисходљиво ће Војислав. „Ускоро ћеш бити најбољи!”

„Како најбољи, кад ниједном није погодио мету?,” зачуди се Милан Топлица.

„Као да има две леве руке!” смеје се Иван Косанчић.

„Чини вам се, момци” говори им Војислав. „Упамтите шта вам кажем, краљ Урош ће ускоро бити бољи од свих вас. Јер ћеш га ти Милане Топлице подучавати, као највичнији са луком и стрелом.”

„Тако је, а ја могу копљем” додаје Милош, па скочи на лагане ноге, узео кратко копље забодено у земљу, замахну и непогрешиво прободео мету.

Слуга који је стајао по страни и скидао стреле и копља са мете, из петних жила се напрезао да ишчупа копље којим је Милош пробио дрвену мету. На крају је са две руке вукао док је ногом држао дрвени стуб, али копље је остало дубоко у њему забијено. Није било никога ко се већ није чудио и дивио Милошевој змајској снази и вештини у руковању мачем и копљем иако је још био дечак.

„А ти, Иване Косанчићу, са мачем јер ти у руци стоји ко саливен!” надовеза се Војислав.

„Право говори Војислав Војиновић, децо,” рече стари витез Вукан из чувара копља светог Георгија. „Сви морамо помоћи краљу Урошу да се припреми за царовање.

„Па, не морате много журити јер царица кани да влада као регенткиња” успут рече Војислав, а на то се штрецну Урош.

„Како када је мене отац именовао за наследника?” зачуди се Урош.

„Нико ти то не оспорава, краљу, неголи царица мисли да... ниси још спреман за царовање” објашњава му Војислав.

„Није ми ништа рекла..

„Нама јесте, баш малопре. Сазваће сабор и објавиће своју одлуку,” а онда брже-боље благо се поклони и додаје: „Мада је моје скромно мишљење да је краљ више неголи спреман да царује и да му не треба никакав... тутор.”

„Краљева мајка ипак зна најбоље...” умеша се Вукан, који је седео на трonoшцу поред Милоша. Није се одвајао од њега, поготово од цареve смрти. На уму су му стално биле Душанове речи када га је заклео у капели да својим животом чува Милоша Обилића. И отад је предано радио са њим, подучавајући га свим знањима и вештинама којима је располагао, а Милош је све брзо упијао.

„Мој отац је имао вере у мене када ми је поверио царство,” усправи се мршавушни Урош. „Нема због чега да влада моја мајка.”

„Сад када се Душан Силни упокојио, верујем да је њено време прошло” па кад примети Вуканов подозрив поглед, Војислав брже-боље додаде: „Додуше, тако мисле све војводе и деспоти... Па, зар се нису сви заклели на верност краљу Урошу” и даље се овај правда. „Нисам чуо да је ико споменуо царицу. Ето, и мој старији брат велики жупан Алтоман данас се заклео на верност царској круни и краљу Урошу... Нема ту ничег чудног.” Слеже он раменима.

Урош љутито баци лук на земљу, па крупним корацима се упути ка улазу у двор. Војислав се тргну и пролете му кроз главу да би Урош могао да га спомене пред царицом, па похита за њим. Стигну га на самом степеништу. Док је краља пратио журним кораком, стаде га саветовати:

„Краљу, имај на уму да је важно да оставиш јак утисак па мајку, као неко ко је одлучан и непомирљив, а не као поводљивац који слуша наклапања других. Важно је да речи буду твоје, а не да она помисли да те неко наговара. Цар слуша савете њему оданих, али је одлука увек његова. И само његова..

Војислав успори, а Урош настави даље, црвен у лицу, стискајући усне. Ставилац га испрати погледом, па обриса зној са лица. Урош затече своју мајку таман када је излазила из дворане. Војислав брзо замаче иза угла.

„Мајко, морамо нешто да расправимо,” одлучно ће Урош.

Јелена разгорачи очи од изненађења, чудивши се шта је спопало њеног сина. Не рече ништа, него се помери са врата и показа му руком да уђе. Није стигла ни да их затвори за собом, а Урош већ запени:

„Чујем да хоћеш на сабору да најавиш да ћеш владати уместо мене... ко да сам малоуман, па не могу сам.”

„Шта то причаш, сине?,” чуди се и даље Јелена. „Нико не каже да си малоуман. Чије то зле језике слушаш?”

„Ничије... Је ли истина да ми каниш бити... тотор?,” замуцну се Урош.

„Тотор? Не, не.. ” збуну се сад Јелена, али Урош познаје своју мајку.

„Дакле, на сабору ћу ја бити проглашен за цара?”

Јелена му стави руку на раме и поведе га ка престолу. Он није скидао поглед са ње. Пажљиво је бирао речи. Урош је умео да се расрди, поготово откад му је отац умро. Његовог узора и узданице више није било, а сада када је изашао из његове велике сенке, осећао се малим и незнатним. Изгарао је од жеље да испуни очекивања свог оца јер је наједном постао свестан важности његове одлуке да га прогласи краљем и његовим наследником. Није желео да га изневери.

„Помњиво ме слушај, сине,” отпоче Јелена. „Ти си одувек био најважнији оцу и мени. Као зеница ока нашег. Све што чинисмо, било је за тебе. Нико не може ништа однети са собом у гроб. Ја сам дуго владала уз твога оца и знам како ова земља дише. Томе ме је твој отац научио, а ја ћу тебе...”

„Нећу да ми будеш тотор! ” узвикну Урош и отргну се из њеног загрљаја.

„Никад ми ниси то говорио!” повика Јелена. „Ко ти пуни уши лажима, говори?”

„Нико! Немам десет година па да не знам како се влада! ” Заузе он одлучан став према мајци. „Мене је отац одредио за наследника, а цела властела се мени заклела на верност!”

„Је ли ти Војихна пунио главу тим којештаријама?”

„Није! Није нико! Зашто мора неко да ми пуни тиме главом, је ли мислиш да сам малоуман па не могу сам да схватим?”

„Ниси још спреман да царујеш” коначно му рече. „Сачекај још које лето, сине... Па ти још ниси био ни у једном боју! Научи прво да слушаш...”

„Нико не влада сам! Ни мој отац није владао сам, имао је тебе и остале своје војводе, тако ћу ја имати своје! ”

„Не можеш да...”

„Могу све! И без моје сагласности на сабору те неће изабрати за регенткињу. Ја сам законити наследник мога оца, а не ти! Тебе неће нико послушати!” Када то рече, Урош се нагло окрену и журно изађе из дворане. Јелена оста сама и збуњена. Знала је да њен син има велику жељу да влада, али не и да се због тога конфронтира са њом. Била је сигурна да му неко од властеле пуни главу да влада сам, али није знала ко кад су ионако сви били на његовој страни. Истина је, сви до једног су се клели царској круни и њему на верност, нико ниједном није споменуо њено име.

Ситни снег је пахуљао лагано у тихој зимској ноћи. У глувоћи мрака чуо се пригушен топот коњског хода по снежанику. Снежава прилика на коњу је благо погрбљена од умора и дуготрајног јахања, а по коњу се нахватало иње док кроз ноздрве дува облак паре. Обоје штрче у снежини док прате уску стазу, која вијугаво прати ток Вардара. Високо изнад њих, на обронку уздижу се југозападни бедеми и куле царског дворца. Дуж круништа зида и на кули стражари горе мангали који одолевају снеговитој ноћи. Јахач је могао јасно видети стражаре који се гурају око њих и греју своје промрзле руке. У ово глуво доба ноћи ни стража више не хаје шта се врзма у подножју моћних и недостижних бедема. Осим тога, између реке и обронка местимично расту врбе, које прекривене снегом, пружају скровиште од ионако поспаних погледа страже. Зато се јахач несметано креће и тражи једно скровито удубљење у подножју обронка. У овој снегобитини га је лако промашити, па се узда у своје памћење, иако је пре скоро пет година последњи пут овуда пролазио. Но, знао је да се овде негде налази улаз у лагуме који су водили право до дворског подрума. И није само знао за лагуме скопског двора, већ и свих дворова на којима је у пратњи цара Душана био. Српски владари су испод сваког двора прокопавали тунеле до оближње реке или потока да у случају опсаде могу неприметно да се извуку и нападну непријатеља иза леђа или пак само да се опскрбе водом.

Кијаран непогрешиво пронађе узан пролаз у стени који би свако други прошао јер је изгледао као обичан процеп кроз који човек не би могао да се провуче. Но, он сјаха и привеза свога коња за оближње грање, па се без оклевања провуче кроз њега скидајући наслаге снега

које су се нахватале на улазу. Кретао се полако и пажљиво у мрклом мраку, опипавајући камени зид уског тунела. Знао је да не може да залута јер је тунел водио право до дворског подрума и није било никаквог рачвања. Морао је само чути своје дисање и кораке по каменом поду. Понегде би газио по плитким барама у којима се скупљала снежница која се сливала из пукотина. После скоро једног сата, угледао је бледозрачно светло које се пробијало у даљини у висини пода. Знао је да се ту налазе мала дрвена врата која су била скривена иза великих бачви са вином. Обично у подруму не би било никога, поготово ноћу, али ипак им је нечујно прилазио.

Напипао је резу на њима и пажљиво је подигао. Шкрипа се чула највише у ходнику, па је Кијаран из предострожности већ држао руку на балчаку свога мача. Подигао је мало врата да не гребу по каменом поду и полако их повукао према себи. Очи су му се лако навикле на пригушено светло једне бакље која је горела над степеништем којим се силазило у подрум. Ушуњао се тихо у подрум, у коме је било десетак великих бачви са вином и више мањих у којима се чувала ракија и сир. Уза један зид је била гомила врећа са пшеницом, ћупови са уљем и свакакве друге залихе потребне за свакодневне потребе двора. Ипак, ваздухом је преовладавао киселкасти мирис вина.

Кренувши према степеништу, које је водило из подрума, Кијаран извади из појаса са леђа дугачак бодеш, којим је најчешће нечујно ликвидирао противнике. Брзим и лаганим кораком се попе уз степениште и прислони уво на врата. Ослушну са друге стране и када се увери да се ништа не чује, полако их отвори тек толико да може да провири. Није било мндобро где је стража била постављена, па ипак је пазио да га нико не изненади. Шуњао се по полумраку дворских ходника дуж зидова не правећи никакав шум све док није стигао до приземља одакле су ходници водили на све стране двора. И ту је затекао тек по којег стражара који је дремао наслоњен уза зид. Већина војника је чувала зидине које су окруживале двор и улазе у њега. Зато их је лако заобишао и попео се кружним степеницама, па успут угасио три бакље које су их осветљивале.

А онда је застао. Вирећи иза угла, на врху спиралних степеница, угледао је шест Каталонаца како постојано држе стражу испред троја

врата. Чували су царичине, Урошеве и Милошеве одаје. Алмогавери су били будни и на опрезу. Није могао да им приђе ближе, а да га не примете и не дигну ларму. А знао је и да неће без потребе позвати помоћ.

Зато, намерно зашушка својим крзном када је кренуо низ кружно степениште и притаји се десетину степеника ниже у мрклом мраку. Чврсто је држао свој бодеж. Није дисао. Знао је да ће неки стражар кренути да провери и да неће понети бакљу са собом јер ће очекивати да је степениште осветљено.

Тако и би. Јасно је чуо скоро нечујне кораке једног алмогавера како му се приближавају низ ходник, а затим како полако и несигурно силазе низ степенице. Каталонац је само стигао да се зачуди што је у мраку, када је истовремено осетио хладно сечиво у својој утроби и нечију руку на својим устима. Кијаран га притисну уза зид снажно, и запушивши му уста пригуши му крик, закркља му затим нож под грло. Придржао га је да се не сручи, па га је лагано спустио на степенице. Ипак, то је било довољно да узбуни остале Каталонце, који се у чуду згледаше, па брже боље још двојица журним кораца кренуше за својим другом. Ови су већ држали своје кутеље у рукама и били спремни да дигну узбуну. Ипак, морали су прво да се увере да опасност постоји.

Али, како су из светла закорачили у мрак на степеништу, тако их Немац неспремне дочека, јер једном снажно заби свој бодеж право у груди, а другом мач у стомак. Обојица закркљаше и сручише се на степенице, тешке кутеље звекнуше о камен и одјекнуше у мртвој тишини ходника. Више није било спаса. Истовремено, преостала три алмогавера јурнуше према степеништу, а Кијаран са мачем у левој руци и бодежом у десној, полете ка њима. Ходником одјекну и пригушени лавез пса иза једних врата. Када се сретоше на сред ходника, алмогавери завикаше колико их грла носе, а Кијаран не оклевајући одмах замахну својим бодежом и баци га на најближег Каталонца кога погоди право у врат. Овај закркља и преврну очима, па се сручи као клада. Немац узме мач десном руком и навали на двојицу алмогавера који се као бесни пси обрушише на њега. Један успе да га окрзне својом убитачном кутељом и крв прсну по каменом поду, али се

откри према Немцу што овај хитро искористи и скоро му одсече ту руку. Одмах спремно дочека напад другог Каталонца и вешто заустави његове силне ударце, одгурну му кутељу у страну и расече му стомак. Овај се пресамити и сручи држећи црева која му испадоше из дупље. Немац тада заби оштрицу у грудни кош и докрајчи првог, коме је крв липтала из руке која је висила само на кожи.

Ходницима у даљини одјекну ларма, а Кијаран се залете на врата Милошеве одаје и ногом их уз тресак отвори. Упаде унутра, грозничавим погледом тражећи дете, али устукну кад пред собом угледа накомстрешеног силвана Вилана и нарогушеног старог Вукана са мачем изнад главе. Обојица се стуштише на Немца, а овај спремно дочека ударац старог витеза, али га силван зграби за ногу и не пусти је. Кијаран врисну од бола, али успе да се одбрани од налета мача чувара копља светог Георгија, али немавши куд, стаде да се повлачи према прозору. Узалуд је гледао малог Милоша како стоји у углу собе јер се није могао пробити до њега. Силван му је јаким чељустима тргао ногу која је обилно крварила, а Вукан му је снажним ударцима одбијао мач и претећи наваљивао. Није стигао ни мачем да одбије пса од себе јер би га стари ратник сасекао. Зачувши гунгулу у ходнику и гласне повике других алмогавера, схвати да му је напад пропао, па навали на Вукана и одгурну га од себе, а исхитреним ударцем мача окрзну силвана због чега му овај пусти ногу.

Немавши куд, Кијаран провали кроз прозорске капке и скочи са прозора, спреман и да прихвати такву смрт уместо да падне у шаке стражи. Међутим, доле паде у снегопадину и оста жив. Брзо се сабра, придигну се и остављајући крвав траг за собом у снегу, похита ка вратима која су из дворишта водила у подрум и којим су се допремале залихе запрежним колима. Међутим, тамо затече стражу која га спремно дочека. Ионако рањен, тевтонац успе лако да сасече једног стражара и са другим се борио када се појавише алмогавери предвођени њиховим алмокаданом Ал-Мохадом. Ови га опколише решени да га ухвате живог. То овога није обесхрабрило, већ навали силно на њих, па чак и уби једног алмогавера пре него што га Ал-Мохад тресну тупим делом кутеље у потиљак. Немац паде ничице онесвешћен и кржаве главе у снег.

Ал-Мохад је ћутке ликовео што му је овај коначно пао шака, мада би био срећнији да има њему омраженог Палмана. Сећао се колико пута је цару говорио:

„Веруј керу, не веруј тевтонцу!”

Глава трећа - Зима 1356.

Зло годиште рода иште, а невоља пријатеља.”

Царица је јутро дочекала у Милошевим одајама. Осим јаке гарде алмогавера у ходнику, са њом су остали њен син Урош и стари витез Вукан. Јелена дуго није могла Чим дође себи, не само због дрског упада Немца, већ и зато што се био окомио на малог Милоша. Испрва, није могла да схвати разлог томе. Можда је више очекивала да на мети тевтонца буде њен син Урош, или пак она сама, али свакако не Милош. Тек када јој је Вукан испричао да га је покојни цар Душан заклео да својим животом чува Милоша и да овога краси посебна судбина, Јелена схвати да је њен муж од ње крио неку тајну само њима знану. Није јој требало много да повеже догађаје из прошлости са ноћашњим нападом. Много тога јој је расветлио и сам кесар Прељуб испришчавши јој за Дивљи лов. Ипак, свима је остала тајна саме судбине Милоша Обилића. Окупивши се у његовим одајама, кесар Прељуб, војвода Вратко, Војихна, Алтоман и Војислав Војиновић, чекали су да их Ал-Мохад извести о Кијарановом саслушању у тамници. Надали су да ће им то више расветлити мистерију о покушају отмице или убиства малог Милоша.

Одмах са врата су присутни могли да виде на лицу старог алмогавера да његово „саслушавање” није уродило плодом.

Намргођеним погледом и јаким дубоким гласом, он им рече:

„Бацисмо га на муке, царице, али отрпио је и не рече нам ништа.”

„Је ли бар још жив?” забринута ће царица јер је изричито наредила да се Немац не убије.

„Јесте, царице... Али није нам од никакве користи, допусти ми да осветим своје пале ратнике” рече овај зловољасто.

„Не, алмокадан... Он је Палманов рођени брат, а овај долази са кнегињом Јелачом” рече му одлучно царица.

„У праву је царица” рече војвода Вратко. „Ваља да га задржимо као таоца док не видимо шта Алемани смерају.”

„Они због нечега хоће Милоша Обилића”, опет ће стари Вукан, иако зна разлог, одлучио је да прећути због обећања датом свом цару. „Покојни цар ме је заклео мојим животом да га чувам, али верујем да ни он није знао каква га то судбина краси

„Очито да Алеманска гарда зна чим су се дрзнули да упадну у замак”, рече Војихна.

„Али, капетан Палман је толико година верно служио покојног цара!” узвикну са неверицом Војихна. „Он је чак и спасио Милоша када га нам је вратио пред бој са Дивљим ловом... Зашто би га сад хтео?”

Након кратког тајца у коме сви остадоше без речи, једино Вукан разборито рече:

„Није на нама да тумачимо судбину која је Милошу скројена, већ да испунимо цареву жељу, а ја ћу моју заклетву њему дати испунити јер сад знам да на свет дођох само због тога.”

„Бојим се да је дететов живот онда овде у опасности”, рече Прељуб. „Мудро би било склонити га негде на сигурно.”

„Сакрити га?” упита Јелена. „Где?”

„Царство је велико” рече Војихна.

„Ко би га узео и довео себе у опасност?” опет ће Јелена. Након кратког, непријатног мука, током којег се сви уплашише гнева који би могли на себе навући због једног детета, неочекивано иступи велики жупан Алтоман. Гордо се пред царицом исправи и одлучно рече:

„Ја ћу то преузети на себе, царице, ако ми допустиш.”

Сви се изненадише, а посебно његов брат Војислав. Али, намах

прихвати прилику да се додвори царици и краљу, па брже-боље додаде:

„Мој брат је у праву, ми Војиновићи га можемо сакрити тако да га никад не пронађу. Ако је царева жеља била да се дететов живот по сваку цену сачува, онда двоумице нема.” Јелена се замишљено загледа у браћу Војиновић. Можда је било најлукавије послати Милоша код некога ко није био царев војвода, кесар или деспот, где би га непријатељ најпре тражио. Ко год се био намерачио да науди детету, очекивао би најпре да га потражи код пекога ко је био царева узданица.

„Нека тако буде”, рече напоследку царица. „Задужили сте круну својом храброшћу и несебичном пожртвованошћу, Војиновићи... Али, мораш одмах кренути, Алтомане, без одлагања, јер је алеманска гарда вероватно већ надамак Скопља.”

„Ионако сам већ од јуче спреман, царице”, рече овај. „Води Милоша, али не казуј нама ни било коме другом где ћеш га склонити” рече царица. „А вас остале држим заклетвом да никоме нећете одати ову тајну... Јер ако се деси да се оно од синоћ опет понови..царица се угризе за језик јер хтеде да каже да ће их све коштати главе. Но, није било потребе да настави, јер су сви добро схватили шта их чека. „Сви ти се кунемо” предухитри је Прељуб.

„Царице, ја морам да идем са Милошем” рече Вукан. „Не смем се одвајати од њега, тако сам обећао мом цару.”

„У реду, иди са њим и чувај га својим животом.”

Када то рече, сви изађоше, а царица остаде са Вуканом и децом. Пришла је Милошу, који је седео на кревету, и села крај њега. Није знала шта да му каже, могла је да претпостави како се осећао. Одбачено. Прво је Душан, кога је волео као оца, умро, а сад га она шаље од куће, од јединог дома који је имао. Узе га за руку и стави је у своје крило. Замишљено је гледала у његове дугачке, беле прсте. Имао је изразито белу пут, па је није ни чудило што се повазда склањао од сунца и више волео хладовину и мрак. Јелена је могла само да наслути каква га је судбина красила, али због тога јој није било ништа лакше. Напротив, тешка срца је морала да призна да јуначка судбина подразумева славну, али и преурањену смрт. Није то никаква утеха за мајку.

„Сине Милоше..” започе она борећи се да савлада сузе које јој

навиру на очи. „Немој мислити да одлазећи одавде, одлазиш из мога срца и из мојих мисли. Не, где год био, куд год ходио... моје срце и мисли ће увек бити уз тебе. Душан ми је једаред рекао да ти је древни бог Волос заштитник, да поседујеш снагу и издржљивост медведа. Не сумњам да ћеш имати снаге да пребродиш ову промену и издржљивост да останеш на свом путу. Ти си сазрео много рано, ниси имао детињство као друга деца. Можда је то и због твог змајевитог порекла, не знам. Душан је увек говорио како предњачиш у односу на другу децу", затим дубоко удахну, тешко је налазила речи. Није јој било лако кад ни она сама у њима није налазила скоро никакву утеху. „Кажу да деца без родитеља рано науче да се брину о себи... иако си ти имао Душана и мене, ово ти је био дом. Ипак, кад тад дође дан када деца напусте огњиште, некад раније, некад касније. Твоја судбина је таква да то мораш учинити... раније. Једног дана ћеш схватити зашто је морало бити овако... Ако би остао овде, на двору, твој живот би био угрожен. Ових десет година Душан се бринуо о теби. Чак и ред Змаја. Сада више нема нашег Душана, а ред Змаја је у расулу... Али, верујем да ће се то ускоро променити... Дотле, ти се мораш склонити на неко безбедно место и чекати своје време. То је тако, хтели ми то или не... И не брини, видећемо се ми још, сине.”

Милош наслони главу уз њене груди и тихо зајеца. За сваки пољубац у његову косу, Јелена је пустила по једну горку сузу. А љубила га је много.

Напоследку, једва је смогла снаге да устане и не осврћући го, несигурним кораком је изашле из одаје.

Стари ратник Вукан одмах извади ковчег испод свог лежаја и стаде паковати своје и дететове ствари.

„Не идем никуд без Вилана и Ждрала, Вукане” напомену Милош док уплакан грли свог силвана, који је синоћ био лакше повређен, па му леђа беху обмотана завојем.

„Наравно, синко", рече овај ужурбано пакујући ствари. Куд би један змајевити без свог змаја и верног му коња?”

„Прво је отишла моја сестра Теодора, а сад и ти", рече снужено Урош, па и он седе на постељу крај њега.

„Као што сам обећао твојој сестри, тако обећавам и теби, видећемо

се ми још", рече му самоуверено Милош док брише сузе.

„Волео бих да сам сигуран као што си ти, брате” погну главу овај.

„Зашто не би био?” искрено се зачуди Милош. „Ако нешто истински желиш и волиш, шта те може спречити да то оствариш?”

„Још си ти мали, брате” уздахну Урош и погледа око себе. „Свет је пун људи који увек желе да те спрече у твојој намери, ма каква била

„Нисам више мали, видим колико се сви жртвују због мене” погну главу Милош. „Душана сам волео као оца, а Јелену као мати, ово ћу увек сматрати својим домом, а тебе својим братом... Нико се неће испречити у томе... Уосталом, ти си сад цар...”

„Нисам још”, прекиде га Урош. „Моја мати жели да влада уместо мене, мисли да нисам спреман.”

„Да ниси, не би био краљ”, осмехну му се Милош.

„Тако мисли и мој ставилац Војислав”, рече Урош.

„Онда га слушај, он ће ти сигурно помоћи да владаш.”

Док је царица журно корачала ходником и брисала сузе, њена пратња је једва држала корак са њом. Обузимао ју је гнев. Желела је лично да се увери да је Кијаран жив и да одбија да проговори. Надала се да ће њена појава изазвати некакву реакцију код Немца и да ће овај бар нешто одати о Палмановом науму.

„Нисам сигуран да је паметно да сиђеш у тамницу, царице” нервозно ће Прељуб. „Немаш због чега ти да испитујеш заробљеника.”

„У праву је ћесар Прељуб, царице” додаје Вратко. „Има ко то да ради.”

„Тај ћути као заливен, неће ништа да ода.” правда се Ал-Мохад. „Отарасимо га се једном заувек.”

„Не!” љутито ће царица. „Његов брат држи кнегињу Јелачу!”

„Каниш ли да га замениш за њу?” пита је Војихна.

„Ако будем морала.”

„Зар ћеш допустити да Германи уђу на двор, царице?” изенади се Војислав.

„Никако!” рече царица док хита два корака испред свих. „Војиславе, нареди стражи на капији да не пушта алеманску гарду у град и нека нас обавесте чим ови стигну... И, побогу, обезбедите онај тајни подземни пролаз! Немојте им допустити да нас опет препадну!”

„Биће како кажеш, царице“, рече Војислав удаљавајући се од њих.

„И нека твој брат Алтоман што пре крене, нећу да буде па двору када Германи стигну!“

„Биће како кажеш, царице!“ узвикну Војислав и замаче та угла хитајући да изда наређење посади на капији.

Силазили су кружним степеништем дубоко у утробу замка. Ваздух је био све хладнији и загушљивији, а светло пригушеније. Лучеве бакље су једва осветљавале степениште. Што су дубље силазили, то је јачи смрад одоздо допирао. Више се царичина пратња згражавала, него она сама. Пратила је она својевремено мужа на његовим походима и обилазила је његова бојишта после битке. Нагледала се свега и свачега и више је ништа није могло ужаснути.

Када су се напokon спустили у мрачне и влажне тамнице, дочекаше их изненађени чувари. Нису памтили када је царица последњи пут силазила међу њих. Узмуваше се они па се само клањају и о себе бришу прљаве руке. Неки беху затечени усред јела и пића, па пуних устију трчкараше око неочекиваних посетилаца. Ал-Мохад иступи напред са бакљом па их одведе право до тамнице испред које стајаше два његова алмаговера. Они одмах скинуше резу са тешких окованих врата и уз шкрипу их широм отворише. Не обазирјући се на смрад који је запахну, ни што газе по барама неравног каменог пода, царица енергично закорачи унутра и под светлом бакље коју Ал-Мохад држи, погледом тражи Немца.

Угледа га како седи наслоњен уз влажан зид у крвавим дроњцима док му по лицу и грудном кошу кржаве ране. Разбарушене и мокре косе, Кијаран полако подиже главу и нацери своје јадно лице као на пркос.

„Зашто си га штедео, алмокадане?“ гневно ће царица. „Мислила сам да си га ставио на муке.“

„Па, јесам...“ збуну се на трен Каталонац.

„Што му ниси пребио колена и стопала? Што му ниси одсекао прсте или чупао нокте?“

Ал-Мохад само занеме и слегну раменима.

„Можемо га вратити његовом брату и осакаћеног, бар ћемо бити сигурни да више неће стати на ноге или узети мач у руке!“ кад то рече,

царица само даде знак руком двојници алмогавера који дотад укипљено стајаше.

Ови поскочише, а један извади своју кутељу. Салетоше Немца, који поче да се батрга, али га један Каталонац ухвати с леђа и снажно му стегну руке.

„Нареди, царице” рече Ал-Мохад. „Шта да му одсечемо?” Царица се натуштено надви над Немцем, па га стрели погледом. Најрадије би га сама мучила.

„Казуј, Кијаране, шта каните са оним дететом?” намрачено ће она. „Нећу двапут да те питам, имам преча посла неголи да се натежем са тобом, псето германско!”

Но, овај се само подругљиво исцери и пљуну у страну. И царица му се искези, па тако нагрђена подиже претећи песницу.

„Оставите му руке да може да се замани богу и ноге да може да му клекне..” хладнокрвно ће царица, „али му ископајте очи да занавек живи у мраку... то му неће сметати када се моли.”

Кијаран стаде да се опире, али га алмогавер чврсто држи. Зато стаде да се рита и увија ногама, па му други седе на њих.

„Пустите мене да му ископам очи” рече Ал-Мохад, па искорачи напред извадивши бодеж из појаса.

Како му овај претећи приђе, тако Немац поче да криче и да грца од страха и беса. Ал-Мохад се надви над њим, ухвати га снажно левом руком за косу и принесе оштар врх бодежа његовом левом оку. Кијаран се рогачи, бечи, и бали на уста, а кад крв бризну, грлом му се проломи крик.

Царица се нагло окрену и док је излазила из тамнице, гласно рече целату:

„Остави му друго око, иначе га брат неће слепог желети назад.”

Већ око осам часова ујутру, мала колона са Алтоманом па челу прошла је кроз градску капију и упутила се западно царским друмом. Поред двоја запрежних кола која су вукли волови, јахали су Милош Обилић на свом Ждралину, а у стопу га је пратио његов верни силван Вилан. У једним запрежним колима се возио седмогодишњи Алтоманов син Никола, а на зачељу колоне оружана пратња од дваестину коњаника.

Само игром случаја се на истом друму Алтоманова колона мимоишла са алеманском гардом код утврђеног града Собирско Кале, тридесет километара западно од Скопља.

Наиме, Алтомана је сумрак затекла пред тим градом, па су у њему преноћили, а капетан Палман, плашећи се тамо замке или да му неће отворити капију ако их је царица обавестила, протутњао је подно његових зидина. Охрабрен тиме да је био на неколико часова јахања од Скопља, продужио је даље не знајући колико је близу био маломе Милошу Обилићу. Рачунао је да ће до поноћи стићи у Скопље.

Те исте ноћи, на двору је владала необична тишина и мир. Након вечере, царица и Урош су се одмах повукли у своје одаје, а за њима и остала властела. Јелена се нервозно шетала од свог прозора који је гледао на западни друм којим је Алтоман отишао до врата своје собе. Осећала се тесно у својој кожи, а камоли међу зидовима. Није могла да предвиди исход сусрета са капетаном Палманом. Обоје су се дуго низ година познавали, а није било ничег што Немац није знао о овом двору и његовој посади. Могла је да очекује да ће опет банути из неког тајног пролаза или неку другу лукавштину јер је некада био десна рука њеног мужа. Зато се није могла начудити како је толико године њему верно служио да би на крају показао своју злонамерност. И каква се мистерија крила у малом Милошу, око кога се наизглед све вртело. И зашто јој је Мокош то прећутала. Присетила се оне кишне ноћи када су њих две затекле Милоша како се пење кроз прозор. Мокош је била опчињена дететом и сигурно је знала његову тајну.

„И тај малишан..” прошапутала Јелена климајући главом. „Сад када је отишао, недостаје ми!” Уздахну она. „А Душан га је волео као свога сина... И он је знао нешто о њему... а није ми рекао! Оставио ме је у мраку да се сама сналазим!” Загрцну се она при помену његовог имена. Хтеде једна суза да јој се искраде из ока, али она оста чврста.

Ни сама није знала зашто је изашла из својих одаја и закорачила у хладан ходник. Мало јој лакну кад угледа десетак алмогавера на стражи. Није била сама, а тако се осећала усамљено, као да је била једина на двору. Душановом смрћу прекинула се веза коју је имала са свима на двору, а понекад се осећала као дух који тумара ходницима и одајама, а да је нико не види или само гледа кроз њу. Није могла да не

примети да су сви безвољно или нерадо извршавали њена наређења. Хоће ли моћи тако да влада царством? Или ће се држава још брже распасти и сви ће да јој одбију послушност. Били су већ на ивици рата, а било је питање дана када ће Синиша да истакне своје право на престо. Слаба јој је била утеха што нико није био спреман да подржи тог Грка и његову омражену мајку.

„Јади ме знали..” помисли Јелена, „можда ми је и живот у опасности. Сви су против мене.”

Тихо је ушла у одаје свога сина и у полумраку га је затекла како мирно спава у постељи. У мангалу је горела ватра, а сенке су плесале по зиду изнад њега. На трен је срце жацне учинивши јој се као да је његова постеља у некаквом провидном пламену. Болно схвати да она није била ни изблиза толико јака као што је мислила. Поготово сад без свог Душана. Плашила се за живот свога сина више него за свој и то ју је кочило. То јој није допуштало да се размаше и поскида силне главе.

Села је на постељу крај њега и миловала га по коси.

Сагну се и пољуби га у образ, и осети на њему дечију мирисабост. Никад неће заборавити његов мирисај. За њу ће он пек остати мали... а требало би да влада уместо оца.

Јелена зарони лице у шаке. Као да овај пут неће моћи да задржи сузе, није могла да дође до даха...

„Не буди тврда на сузи, царице..” зачу се милоглас.

Плачна Јелена нагло диже главу и на другом крају собе угледа једну женску погрбљену прилику како се стапа са полумраком. Само лагани покрети одају њено присуство.

„Оком сузни јер ниси од камена” опет ће глас док прилика постепено израња из сенке. „Али вазда не плачињај за мужем јер га сузе пеку на оном свету и земља ће му бити тешка.”

„Ах, мати Мокош, каква ме то зла коб задеси!” закука Јелена ширећи руке ка њој. „Куд ће народ без свог цара? Куд ћу ја без мога Душана?”

„Што река доноси, река односи, царице” старица је стајала на граници светла и мрака. Пламене сенке су злокобно играле по њеном лицу.

„Али зар да га таква зла коб задеси када је био мио оку твој и оку

архангела Михаила?” завапи Јелена.

„Погледај око себе, царице...” рече Мокош показујући руком. „Видиш ли како се светло пламена бори са тмином? Видиш ли борбу дана и ноћи? Видиш ли борбу живота и смрти? Сваки дан око себе гледаш борбу добра и зла. То је природни поредак ствари. Као што се одојчету трећи или седми дан појављују три суђаје да му одреде судбину, тако се три сестре шумирол боре да му промене судбину. Све има своју супротност. И ја и ти...” Пришла је полако постељи у којој је Урош безбрижно спавао детињим сном. Миловала га је погледом, читала га као књигу. Јелена се стресла приметивши то. „Теби није било суђено да имаш сина, али то си ипак желела. Ја сам ти подарила Уроша и тиме пореметила поредак. Друге силе су то једва дочекале.”

„Хоћеш рећи да је Урош својим рођењем довео до смрти свога оца?”

„Цару Силном је било суђено да влада до дубоке старости, зла коб га је задесила рођењем наследника... јер је другима засметао.”

„Оној злој Гркињи?”

„Не само њој... и неким туђинским силама који је штите” Мокош лагано спусти руку над Урошевом главом и овлаш га додирну. „Ко би иначе смео да дигне глас против цара Силнога за његовог живота?”

„Али, да се Урош није родио, цар би ме се одрекао, већ је тражио другу жену...” брзоплето рече Јелена.

„Нисам ли ти говорила да ти није суђено да му подариш сина, али ти си наваљивала и заветовала си се да ћеш испуњавати моје намене.”

„И била сам ти послушна.”

„И јеси... Наш пакт је царевом смрћу окончан,” усправи се Мокош, гледајући Јелену продорним, плавим очима у којима се видео одсјај пламена из мангала. „Као што је твој муж завршио своја дела, тако је и твоја улога окончана њеном смрћу... Повући ћеш се и пустићеш сина да влада.”

„Али он није спреман, младоуман је...” завапи Јелена.

„Помири се са својим избором, царице,” строго ће Мокош. „Желела си да подариш наследника мужу, то си и учинила. Његовим рођењем покренула си сплет околности који су променили цареву судбину и угрозила си свој народ на начин на који ни ја нисам могла предвидети јер су се умешале туђинске силе са својим злобичним наменама. Цара

сам мо-Љ.па да жртвујем да би народ опстао јер догађаји који следе могу га збрисати са ове земље... Ви, владари, толико сте самољубиви, и често због похлепе и грамзивости заборављате ио најосновније: народ је оно што траје, а цареви долазе и пролазе... То је свим боговима најважније. Ви сте само оруђе којим ми спроводимо своју вољу... Како си посејала, тако си пожњела... И зато, Јелена, не ници где те не сеју.” Први пут јој се Мокош обратила именом, а не титулом. Јасно јој је говорила да се одрекне престола у корист сина.

„Да нисам родила сина..” тугаљиво се осмехну Јелена, „цар Душан би сад био жив, али ја не бих била уз њега.”

„Не би била царица, то хоћеш рећи” исправи је Мокош.

„Али ја сам га истински волела!” завапи Јелена.

„Како сте ви људи слепи код очију!” одмахну главом Мокош. „Пред собом си имала пример такве љубави и ниси извукла поуку... Зар мислиш да Душанова мати краљица Теодора није волела краља Стефана? И он њу? Па ипак она се одрекла круне и брака да би њен син једног дана столовао и тако је испунила његову судбину. Краљ Стефан се одрекао љубави према Теодори да би сачувао земљу, народ. Шта се касније збило, ван је твог поимања, али тако је морало бити, чак и његов брак са... оном Гркињом, како је ти називаш. Ја се дуго натежем са разним туђинским силама које би да сатру овај народ, а ви људи ми често одмажете..Окрену се она лагано и крену међу сенке. „Сад је време да се посветим мојим младим миљеницима који ће поново уздигнути славу овог народа и који нису самољубиви, већ самопожртвовани. Стари Ред змаја је испунио моја очекивања... Време је сад за један нови...”

„Све ово се дешава због Милоша Обилића, зар не?” добаци јој Јелена.

„Долазе три јунака који ће завека прославити овај народ, а ред Змаја ће васкрснути и сатрти мракобесје. Твоје време је прошло,” рече она не осврћући се. Напуштала је Јелену.

„Зашто ми ниси рекла раније? Зашто си ми прећутала за Милоша?” „” љутито ће Јелена. „Могла сам да...”

„Зар би било другачије? Не би... Ти си желела да будеш царица” када је ушла међу сенке, окренула се ка Јелени. „Твој муж је знао да

неке ствари морају остати недоречене. Не само он, неголи цео Ред змаја када су јахали у своју смрт против Дивљег лова... Њихова јуначка смрт утрла је пут Оном Који Уме да Зада Ударац, Ратнику из Пророчанства ватре и новом косингасу... Радујмо се томе!”

ГЛАВА ЧЕТВРТА - Зима 1356.

*„Био је, наиме, прекрасног изгледа и од његова владања
надаху се сваком добру.”*

(Орбин о цару Урошу)

Још исте ноћи, нешто после поноћи, алеманска гарда је стигла под капију града Скопља. На њихово упорно инсистирање и претње, градска стража се оглушила и нису отворили градску капију.

„Царица вам је забранила улазак у град!” викао им је са куле један стражар. „Чекајте до сутра, неко ће вам ваљда доћи!”

Видевши да немају куд и да ни на помен кнегиње Јелаче стража не реагује, алеманска гарда се повуче у оближњи шумарак, и ту у снегу, подигоше свој бивак. Без огрева и са малим залихама хране, тевтонци су трпели хладноћу и глад. У капетан Палману све је киптелo од бесa, беспомоћности и неизвесности. Није знао шта се десило његовом брату Кијарану, а све ово му је слутило на зло. Да се дочепао Милоша, сигурно би му кренуо у сусрет, а онда би он знао шта му ваља чинити. Овако, сав се тресао од неког мутног предосећања несреће. Чим царица није хајала за кнегињу Јелачу, то значи да је била у некој предности над њим, а то је могло бити само ако његовог брата Кијарана држи заробљеног... или пак мртвог. Његова одлучност се намах изгуби у сумњама. Знао је само једно, ако му је брат мртав,

истог трена ће одсећи главу кнегињи.

А Јелача је већ била свесна свог незавидног и погубног положаја. Пратила је намрштена лица око себе и није смела ни да зуцне, а камоли да се побуни што њу, цареву сестру, држе као заробљеника. Није знала разлог, али се плашила и да пита, јер је на његовом лицу видела бездушност крволока. Лежала је на поњави, покривена својим медвеђим крзном, тресући се више од страха него од хладноће док се капетан Палман ушетао по шатору дувајући кроз нос и претећи мрмљао себи у браву.

Када се израна пробудила, затекла га је будног и даље на ногама. Као да је прошло неколико минута, а не цела ноћ. Чим се споља зачула некаква гунгула, Палман је изјурио оставивши је саму. Недуго после тога, улазе два тевтонца и без речи је дижу на ноге, огрнуше је крзном, и забрзаше напоље. Видела је гарду постројену у два реда према градској капији. Кнегиња је једва ногама додиривала снег јер су је чувари носили, па се тако пробише кроз гарду и грубо је бацише на снег пред капетана Палмана.

Када је подигла главу и склонила разбарушену косу са лица, угледа преко пута њих њој позната лица. На коњу је Оно кесар Прељуб, а иза њега алмогавери са Ал-Мохадом на челу. Ти Каталонци, страшног изгледа, стајаше у снегу обучени исто као лети: танка туника, широки кожни појас и кожне сандале. У десној руци држаше кратко копље Акону, а у десној злослутну кутељу. Иза њих, на кули капији и дуж бедема, начичкало се неколико стотина стрелаца са спремним луковима. Тевтонци су им били у домету. Са куле капије још увек је висило десетак обешеника који су се злослутно клатили прекривени снегом и ледом. Настала је напетост која се могла испразнити само једним непромишљеним покретом или случајно одапетом стрелом. Чинило се да сви то прижељкују јер дуго је тињала нетрпељивост између Немаца и Каталонаца. Само су Палман и Прељуб били хладнокрвни и постојани у намери да не изазову крвопролиће.

„Где је мој брат Кијаран?” запита Палман стежући балчак свог мача.

Кесар Прељуб подиже руку, а на круништу куле капије два војника изведоше Кијарана са кукуљицом преко главе и везаних руку. Капетан

га препознаде по одећи, али таман да упита зашто му је прекривено лице, кад Прељуб рече: „Заробљен је у покушају да ухвати или да убије нејаког Милоша Обилића. То је чин издајства и напад на круну. Заслужује најоштрију казну. И ваше држање је очит покушај побуне, предајте оружје и биће вам суђено.”

Палман се нацери и погледа кесара надмено. „Алеманска гарда више није у служби круне. Предај Кијарана или ћемо обојити снег вашом крвљу.”

„Дођи, псето германско”, иступи разјарено Ал-Мохад и одједном се остали алмогавери узврпољише. „Твоја глава ће прва пасти у снег!”

Палман исука мач, а за њим и цела алеманска гарда. На то алмогавери стадоше застрашујуће да покликују и да машу оружјем изнад својих глава:

„Пробуди се челику! Свети Георгије!”

Немци почеше да ударају мачевима о своје штитове. Све се орило од ратоборности и жеље за крваријом. Закрвавише се очи, а лица се искривише у грчу и гримасирању. Сви би једни другима да скоче за врат и да се покољу.

Кесар Прељуб подиже руку да их стиша, а за њим и Палман. Обе ратоборне групе утихнуше, али наставише напетом да вребају једни друге. И стрелци са бедема спустише своје запете лукове.

„Хоћемо ли препирку окончати борбом или речју?” упита га Прељуб. „Казуј, капетане, па да одмах пређемо на ствар.”

„Ја хоћу да ми предате мог брата и Милоша Обилића”, спусти тон Палман.

Види Прељуб да се Немци неће предати без борбе, а окршај би био убитачан по обе стране. Питање је колико би их дуго задржао док не пристигну појачања која су била спремна са друге стране зида. Оклопна алеманска гарда је била противник вредан страхопоштовања и Прељуб је сумњао да би Каталонци издржали јуриш њихове тешке коњице.

„Зашто си послао Кијарана на Милоша Обилића? Он је само дете...”

„То се тебе не тиче! Предај нам Кијарана и Милоша Обилића или гледајте како кнегињи пада глава у снег!”

Уто, прислања свој мач Јелачи на врат док ова клечи у снегу под његовим ногама. Она почиње да се неконтролисано тресе и да јеца. Напетост достиже врхунац јер нечија крв мора бити проливена.

„Милош Обилић више није на двору, склоњен је на сигурно,” одлучно ће Прељуб, „али чак и да јесте овде, никад ти га не бисмо предали!”

„Узалуд лажеш, Прељубе” искези се Палман. „Знам да је овде! Предај ми га, нећу да понављам!”

Прељуб зину да му одбруси, али уто зачу се глас са градских зидина:

„Хајде, одсеци кнегињи главу!” Поред везаног Кијарана појави се царица Јелена смркнутог лица и намакну Немцу омчу око главе. „И онда гледај како твој брат виси поред ових разбојника, где му је и место!”

Два стражара подигоше Кијарана на саму ивицу круништа. Овај се несигурно заљуља, претећи сваког тренутка да падне обешен. Палман зачкиљи очима и стресе се од помисли да су његова страховања била оправдана. Познавао је Рогозну и знао је да се ова неће двоумити да жртвује кнегињу. Ко зна, можда би је и сама касније отровала као што је чинила свима који су јој било како засметали.

„Предајте ми Кијарана и Милоша Обилића или ће се снег зацрвенети од ваше крви!” Палман ипак довикну Прељубу дајући му да знања да се ни он неће извући.

„Чуо си шта сам рекао, мали Милош више није у Скопљу!” одврати бесно Прељуб. „Предаћемо ти Кијарана, а ти нама кнегињу... И онда напусти заувек нашу земљу јер ћемо послати војску за тобом!”

Палман се опет замисли. Можда је ипак било истине у кесаровим речима. Ако су дознали тајну Милошеве судбине, онда су га сигурно склонили негде на сигурно. Није веровао да је Кијаран под мукама одао разлог свог упада. Знао је да он никад не би поклекнуо пред мучитељима. Можда ово ипак није био добар дан за битку. Није се плашио смрти, само да тек онда неће испунити свој задатак. Биће друге прилике.

„Нека вам буде! повика Палман. „Пустите Кијарана и ја ћу вам предати кнегињу... И свакако ћу напустити ову земљу шизматика!”

Сви одахнуше, а напетост попусти. Два стражара спустише везаног Кијарана кроз кулу капију и изведоше га напоље. Док су корачали ка алеманској гарди, царица нареди да стрелци напну лукове и да Кијарана држе на оку, за случај да се Немци одваже да ненадано нападну. Није желела ништа да препусти случају. То је Палмана само учврстило у уверењу да царица није била за потцењивање, јер мишко је он њу познавао, толико је и она њега.

Кад стражари доведоше Кијарана до Прељуба, Палман подиже кнегињу и гурну је према њему. Јелача посрну напред и климавим ногама од страха потрча до кесара. Успут паде у снег и јецајући једва се придигну. У сусрет јој крену Кијаран са кукуљицом на глави. Не могавши да гледа куда иде и он паде у снег, па два тевтонца брже-боље му похрлише да га придигну на ноге. Чим га доведоше до Палмана, уто Јелача стиже до Прељуба и два алмогавера је однесоше ка капији јер је од претрпљеног страха више не држаше ноге. Истог трена, царица са куле наређује трупама које у приправности чекају са унутрашње стране да измарширају и пруже подршку Прељубу и алмогаверима.

Предвидела је Палманову реакцију када је овај угледао измученог и ослепљеног му брата. Лице му се згрчило у болу и бееу, а крик отегнут и продоран проломи ледени зрак. Многи се стресоше, а знајући да царица стоји иза тога, Палман је прострели погледом, што она примети иако је била на кули. Али, она оста хладнокрвна гледајући самоуверено како неколико стотина пешадинаца заузимају формацију иза алмогавера. Ако је на трен капетан помислио да изда наређење за напад, брзо се предомислио јер против ове силе није имао никаквих изгледа за победу. Немаше куд него одсечним махањем руке изнад главе нерадо нареди повлачење ка свом табору.

Ипак, у последњем тренутку осврну се ка царици која није одвајала поглед од њега и запрети јој песницом. На овоме се није могло завршити. То су обоје знали. Но, како било, кесар Прељуб поведе алмогавере натраг у град, а око хиљаду пешадинаца оста постројено испред градских капија, потпомогнуто већим бројем стрелаца на зидинама. Нико није мрдао док се алеманска гарда није покупила и одјახала на југ.

Када је царици јављено да су се Немци удаљили, она је већ седела

на свом престолу, а пред њом су били окупљени њен син Урош и све цареве узданице у које је једино имала поверења. Већ је све била одлучила и имала је за њих спреман говор. Била је необично сталожена и смирена, деловала је као неко ко се помирио са својом судбином. Нико од присутних није био спреман за оно што је уследило.

„Ноћи су ми у задње време дуге и бесане,” започе она. „Море ме разни страхови и бриге за царство, а мисли ми се роје у нади да их могу решити. Често ни цар или царица не могу јасно сагледати право стање, па посегну за речју савета и мишљења њима поузданих људи. Тако сте ви мени помогли да схватим да је дошло време да мој син Урош столује царством, а да се ја повучем у самотни монашки живот...”

Присутнима се озарише лица и стадоше се згледати као да не верују својим ушима. Још јуче је царица канила да остане на престолу, а данас га је већ уступала краљу Урошу. Сви су мислили да су данашњи догађаји са капетаном Палманом некако утицали да промени мишљење. Нико није могао да сакрије задовољство и олакшање том ненаданом одлуком, па климају главом у одобравању или једни другима нешто скоро неразговорно говоре. Само је краљ Урош остао нем.

„Ћесаре Војихна.. ” настави царица, а овај у чуду подиже обрве што је прозван, „моја молба теби је да ме примиш на свој двор у Серу док не одем у ондашњи манастир у коме ћу молитвом дочекати крај својих овоземаљских дана... У том месту сам се опростила од мога мужа Душана његовим задњим издисајем и оно ме везује као место нашег растанка. Сем тога, одатле је најближи султанов двор у Једрењу и у животу ће ме одржавати нада да ћу можда једног дана опет видети своју кћер Теодору. Ближе од тога јој не могу доћи, па ће ми то бити каква-таква утеха.”

„Наравно, царице,” исхитрено ће кесар Војихна, мислећи да је важно да се одриче престола, а да ће он лако после иizaћи на крај са њом. „Увек си добродошла да на мом двору останеш колико год желиш.”

Јелена задовољно климну главом са помешаним осећањем горчине и растерећења. Затим, успорено и тешко се придиже са престола.

„Седи, сине, на очев престо," и показа руком Урошу. „Твој отац је тако желео... Испунимо његову вољу.”

Јелена несигурним кораком сиђе, а Урош одлучно закорачи напред и театрално седе. Осмех му затитра на уснама.

Ни остали нису крили своје задовољство, па стадоше једни друге тапшати по леђима и осмехујући се.

„Морамо објавити да је краљ Урош... постао цар!" узвикну одушевљено кесар Прељуб.

„Ваља сазвати сабор што пре," додаје Војихна. „Да престане безвлашће у земљи!”

Само се Јелена тугаљиво осмехивала. Било јој је ипак драго што је њен син на престолу, али у срцу је страховала за његову судбину.

Глава пета - Зима 1356.

„Свака књига има своју судбину.”

Ооо, Утрине!", повика Алтоман Војиновић док са пратњом стоји пред затвореном капијом двора у Обилову, у присоју Голије, недалеко од Пазаришта. „Отварај капије, пада мрак, а гладни смо и жедни! ”

Стража на кули капији се узврпољила и провирује, чудећи се ко то тако дозива њиховог господара, чувеног војводу родом из Брскова. Док неко отрча по њега, остали се гуркају и знатижељно гледају са дрвених бедема промрзлу дружину у снегу до колена. Снег им се нахватао по капама и крзну, а иње им виси са браде и бркова. Но, виде децу и женску послугу са њима, па им јасно да не долазе са лошим намерама. У запрежним колима се шћућурила женскадија, а међу њима и малени Никола. Само Милош седи усправно на свом Ждралину док Вилан обиграва око њега.

Набрзо иза грудобрана промоли се једна седа и брадата глава. Огрнуо се медвеђим крзном, цупка у месту и дува у руке не би ли их загрејао. Алтоман га одмах препозна, па му довикну шаљиво:

„Дао ти бог зимљиво срце, а лојане ноге, па нити се могао зими огрејати крај ватре ни лети на сунцу!”

Старини се лице развуче у осмех, одмахну руком, па поита низ дрвено степеништа гунђајући стражи што гостима нису одмах

отворили капију, него он мора да излази на ову студен.

Дрвена капија ојачана оковима се уз шкрипу једва отвори, што због дубоког снега, што због залеђених шарки, па се појави Угрин раширених руку да загрљајем дочека свог синовца.

„Хе-хе-хе! У којим се опанцима састали, у оним се и растали!”, опет га задиркује Алтоман алудирајући да чича неће још дуго да поживи.

„Лако је теби кад си паметан ко попино прасе! ” узвраћа му Угрин док са муком гаца по дубоком снегу.

Алтоман сјаха са коња, па му крену у сусрет и узвраћа:

„Није памет у годинама, неголи у глави! ”

Као два медведа загрлише се, а Угрин ухвати Алтомана за главу па га стаде љубити у чело као да је неко дете. Обојица нешто узвикују углас, смеју се и тапшу се по леђима, па само они знају шта причају. Остали их у чуду гледају јер не знају колико је стриц Угрин волео свог синовца Алтомана. Подсећао га је на његовог покојног брата Војина јер је од свих његових синова он једино личио на оца. Војвода Угрин беше родом из Брскова, одакле је била и његова жена Ружица. Но, време када се Душан прогласио за цара, војвода Војин је брату дао територије у подножју Голије и овај се тамо населио. Војиновићи су спадали у стару српску властелу која је са завишћу гледала како цар награђује своју родбину новоосвојеним грчким земљама. Тај раздор је највише дошао до изражаја након цареве смрти. Што су били даље од очију цара, то су били сиромашнији и више препуштени сами себи. Како су били на мети упада Босанаца и Угара, често су морали сами да се бране. Али увек су остали верни круни Немањића.

„Откуд ти по оваквом рђавом времену, синовче?”, чуди му се Угрин. „Не знаш ли да ни медведи не тумарају по снегобитини?”

„Знам, знам, стрице, али ни медвед се не пита када га вукови истерају из брлога.”

„Који ли се то јадни вукови смеју наврзнути на тебе? Неголи, немојмо наклапати као женетине док нам ноге мрзну, већ утерај кола унутра и ајмо се загрејати врућом гуњовачом!”

„Терај унутра!” повика Алтоман машући руком својој пратњи.

Волови једва повукоше запрежна кола јер им се точкови већ оковаше ледом, а Угрин и Алтоман сачекаше да сви уђу, па се за њима

капија залупи. Угрин нареди својим слугама да помогну пратњи, па кад међу њима угледа малог Николу, учини му се познатим и знатижељно га упита:

„А чији си ти, синко?”

„Алтоманов, деда", одговара овај одсечно и без стида.

„А је ли?", изненади се старина, па погледа у Алтомана: „Твој син Никола, је ли? Нисам га видео... колико? Сигурно пет лета! Ал' си порас'о, бићеш ти дедин змајевити јунак!" Па га стаде љубити у косу. Угрин није имао синова, већ само једну кћерку по имену Јелица, коју је добио у зрелом добу када је већ одустао од порода. Као што обично бива, они који немају децу највише их воле. Тако су Угрин и његова жена Ружица волела сву децу на њиховом скромном двору, па макар била и од послуге. Са својих скоро седамдесет година, живео је повучено и мирно, са титулом војводе коју му је цар Душан доделио још за време његовог првог похода на Босну.

„Кад већ спомену змајевитог јунака, стриче..." унесе му се у лице Алтоман. „Доводим ти баш једног таквог... кога мораш скривати на свом двору.”

„Хо! Шта ми рече?", разгорачи очи старина, па погледом потражи таквог међу његовом пратњом. Одмах препозна старог витеза Вукана, а крај њега угледа једног дечака чврстог и усправног држања. „Је ли ме очи варају ил' је оно стари Вукан, од чувара копља светог Георгија?" Алтоман само климну главом. „А ко је онај младоња?"

„Милош Обилић", још тише ће Алтоман.

„Један од царевих змајева, је ли?" Зачкиљи очима Угрин.

„Био сам када га је цар крстио у Богородици Љевишки... Откуд то да си га довео овде?"

„Причаћемо унутра, стриче" рече му Алтоман. „То није за свачије уши... Неголи, како ти је Ружица? Служи ли је здравље?"

„Боље но мене, хвала богу

„Па, зато си се оженио два'ест лета млађом женом, стара лијо!", смеје се Алтоман.

„Нећу ваљда неку бабу која ће се упокојити пре мене?" одврати Угрин, па додаде: „'Ајде, уђимо унутра, утрнуле ми ноге. Позови и њих...", рече овај показујући погледом на Вукана и Милоша, па крену

ка улазу у свој двор.

Алтоман само махну Вукану и овај без речи поведе Милоша па за њима. Двор у Обилову не беше велик, ни раскошан као дворови Немањића, али је био лепо сређен дом који је зрачио породичном топлином и љубављу. Оно чиме је царски двор оскудевао и сирوماшио, а чега је овде било у изобиљу била су насмејана лица срећних поданика старог војводе. Као и већина дворова, и овај је био од дрвета, али уместо златоните таписерије и сребротканице, или блештавила и раскошја, Угринов дом је више изгледао као ловачка кућа. По зидовима су висиле трофејне животиње, од главе вукова до лисица и рисова, а по дрвеним подовима осим разнобојних ћилима, крзнарије разних животиња. Гостима је одмах било јасно да је њихов домаћин био велики ловац.

Топлина дома и мирис свеже печеног хлеба чинило је да се гости брзо опусте и осете као код своје куће. Док је Угрин отишао тражећи своју жену, салетела их је женска послуга ведрога лица која им очас скину дебела крзна, капе и рукавице и смести их у удобне столице за једним дугачким столом који се налазио поред великог огњишта наспред одаје. Са дрвених зидова госте су гледале стакласте очи свакојаке Угринове ловине. Мали Милош никад није видео толико уловљених животиња на једном месту, па се знатижељно освртао чудећи се тим зверима разјапљених чељусти. Ни Никола није био равнодушан, а како је био немирног духа, ушета се и загледа зверињак.

Уто, улази једна лепушкаста жена у скромним хаљинама, насмејаних очију и руменог лица. Била је нижег раста и витка, са дугом смеђом косом у плетеницама украшеним шареним машницама. Ружица је имала скоро педесет година, али је деловала младолико. Срећа којом је зрачила чинило је да у том изразу веселости има и доброте душе.

„Добро дошли, драги гости! Добро нам дошао, Алтомане! узбуђено она повика ширећи руке у знак добродошлице. „Мили мој, Никола, љуби те твоја стрина!” Па дохвати дете и обасу га слатким пољупцима.

Милош стоји укочено и немо, али Ружица и њему приђе, па значајно га гледајући рече:

„ Добро си нам дошао и ти, Милоше” рече милогласно она и

пољуби га у косу. Очито је било да јој је Угрин већ рекао за њиховог необичног госта, па жена није могла да сакрије своје дивљење и знатижељу.

Док се Ружица поздрављала са осталима, Угрин улази и под руку води девојку од петнаестину година, дуге смеђе коврцаве косе, белог лица као снег. Иако је више личила на оца него на мајку, Милошу се учини као да је њена лепота обасјала зрак око себе. Њен добродушни осмех и кестењасте очи, као и живахност покрета руку и хода као у срне, запомеше Милоша. Они поседаше за сто, а само Милош не могаше да одвоји поглед од Јелице, витке као јеле.

И Милошев силван осети њено добродушје, па јој несташно приђе машући својим репом. Она узвикну од радости, па се сагну да му мази рундаву главу.

„Је ли то силван, Вукане?“ зачуди се помало Угрин, као да тек сад примећује пса.

„Јесте, господару... Дететов је нераздвојни пратилац.“

„Ууу! искрено се зачуди старина. „Звер за поштовање... као и змај” рече он па погледа Милоша.

„И његов коњ, господару“, додаде Вукан. „Ждралин је од виленитог соја и допушта само његовом младом господару да га јаше.”

„Да, да.. ” клима главом Угрин загладан у Милоша. „Чуо сам приче да је цар на њему нашао корпу са.. ” па стаде усред речи када се послуга опет појавила носећи крчаг са куваном ракијом, водом и чашама. Чим ови то поставише, Угрин рече главној слушкињи: „Оставите нас сад насамо. Зваћемо вас.”

Кад се за послугом затворише тешка дрвена врата, завлада тајац неколико тренутака. Сви су размишљали како да почну, а стари Вукан се најбрже снашао.

„Господару Обилова... Наш сад покојни цар ме је заклео да ме само обучим Милоша Обилића ратничким вештинама и да га припремим за витеза чувара копља светог Георгија, већ и да га чувам својим животом... О његовој судбини вам не могу ништа рећи јер ме везује заклетва ћутања, али то је славна и велика судбина коју ће многа поколења памтити...”

„Али постоје неки који би да му ускрате ту судбину” умеша се

Алтоман. „Неки који би најрадије да убију дете и зато је царица наредила да се он склони са двора. Десило се нешто што нико од нас није очекивао, мада по свему судећи цар и царица су нешто наслућивали. Капетан Палман се окренуо против круне и покушао да убије Милоша Обилића...”

„Зар?” изненади се видно Угрин. „Не беше ли слепо одан покојном цару? Толико лета му је био најоданији! Животом га је бранио...!”

„Не знамо шта га је променило, али све је почело оним одбијањем царевог наређења кад је дошло папско посланство.. ” објашњава му Алтоман.

„Да, да... То је била велика брука за цара” негодује Угрин. „Да га тако осрамоти пред целим двором и папским посланством... Ц-ц-ц!”

„Цар је једино могао да га склони са двора пославши га на задатак”, рече Вукан. „Али сад се одметнуо... Чућемо како се то завршило.”

Опет тајац. Овај пут Алтоман рече:

„Ја сам дао своју реч царици да ћу малог Милоша склонити на сигурно место... А нема сигурнијег места од твога дома, стриче.”

„Јес’т вала! Овде имамо више деце но страже!” смеје се Угрин. „Милош ће бити само једно дете више.”

Уто, Ружица махну руком Милошу да дође, па га смести у своје крило. Морао је нерадо себи да призна да му је пријатно у њеном загрљају.

„Ти ћеш бити син мога брата проте Николе Љубовића из Брскова”, рече она. „Он овде није никад долазио, па је свима непознат, осим што знају да ми је брат... А ти си, Вукане, дошао да обучаваш наше војнике... Тако нико неће ништа посумњати.”

„Нека тако буде, Алтомане” сложи се Угрин.

„Одлично, стриче, сад мирне душе могу да наставим у моје Гацко” завали се у столицу Алтоман, па насу себи врућу ракију. „Још сутра настављам пут, не бих се овде дуже задржавао... Радије бих да заварам свој траг.”

Глава шеста - Зима 1356.

*„Малена је тица препелица,
ал' умори коња и јунака”*

Мени је изгледа преостало да све сама урадим!” заори се утроба планине Улудаг, а земља вани задрхта од гнева богиње Итуген. „Треба ли да опет земљотресом разорим неки град да би га Турци заузели, као што урадох са Галипољем ономад? Мислим, ако већ не могу ништа сами да постигну! Охолост у људима је њихова највећа мана и проклетство које их кад-тад уништи!”

Итуген је седела у својој старој столици и нетремице гледала у своју кћерку Умај и у Фреју, која је колутала очима. Била јој је дојадилa ова накарадна баба са њеним зановетањем. За све ју је кривила и оптуживала за сваки неуспех, као да сама није знала са ким се натежу око судбине Милоша Обилића.

„Опет ти је пропао покушај да ухватиш оно мало копиле, Фрејо” спусти тон Итуген, али јој лице доби подругљиву гримасу. „И не само то, него је сад и нестао!”

„СТИЦАЈ ОКОЛНОСТИ.. ” слегну раменима Фреја.

„Ми смо те које околности мењамо по нашој вољи”, исправља је Итуген. „Како сам ја успела... да збришем цара Силнога!” Одсечно махну руком она као да неком скида главу.

„Јеси ли се запитала зашто је било тако лако, Итуген?", заједљиво ће Фреја.

„Лако? Дуго му ја радим о глави, тако да није било нимало лако", са гнушањем одговара Итуген. „Уради ти исто и са Билишом Кубилом, ако можеш!"

„Покушавам, али... сваки пут ме Мокош предухитри..."

„Зато што си предвидљива, Фрејо... и лаковерна", цери јој се у лице Итуген. „Превише верујеш оним својим тевтонцима... Угледај се на мене... Хе-хе... Моја штићеница испаде опаснија од твог древног реда и од оне хорде безумних демона!"

„Зашто си онда прекинула пакт са том бившом краљицом?"

„Зато што је пакт окончан смрћу цара Силнога... Такав је био наш завет. Сада је њен син слободан да се зацари на престо Рашана."

„Он је нико и ништа, биће неуспешан", одмахну руком Фреја.

„То ме није брига. Ја сам добила од ње шта сам хтела", слеже раменима Итуген. „Сада ћу се сама постарати за Билиша Кубилу."

„Али тек након што ја добијем копље!" подсети је Фреја. „Такав је... *наш* пакт, Итуген, не заборави."

„Наравно, наравно..." смешка се Итуген. „Обема је у интересу да пронађемо то копиле. Дакле, помоћи ћу ти у томе."

„Боље немој... Плашим се да ћеш му ,случајно' заврнути шију", смешка се проницљиво Фреја. „Сама ћу га ја пронаћи."

„А шта је онај твој змијар урадио?", зарежа Итуген. „Где Је он?"

„Повукла сам га... Бојим се да ће га Каусуб убити, случајно или намерно, откуд знам, а онда се копља никад нећу домоћи" мирно ће ова.

„Па, да... одмахну руком Итуген. „Ни он се није бог зна како показао! Кубилган је барем пронашао то копиле!" „Мислим да смо рекле једна другој шта смо имале, Итуген" љутито ће Фреја, па крену у пролаз који је водио ван. „Имам преча посла него да наклапам... са једном бабом." Умај је све време ћутала и посматрала их. Знала је да не треба да прекида мајку када се ова ражести. Итуген испрати погледом Фреју без речи. Лукава Итуген се неће дати одвратити од свог наума. Смишљено је све радила и сад је била одлучна да се докопа и копља светог Георгија. На превару или на силу, њој је било свеједно.

Али не и по цену да јој измакне глава Милоша Обилића, он јој је био важнији од тог копља. Ако јој се укаже прилика да уништи усуд њеног штићеника Амурата, то ће без размишљања да уради. Уосталом, и она је везана заветом запечаћеним крвљу. Знала је добро да пакт обавезује обе стране. Не испуни ли обећање и убије Амуратов усуд, посетиће је бели гавран, а онда ни њој неће бити спаса. Са притајеном невољношћу је морала себе да подсећа да Куркил, бог творац, не опрашта погажене заклетве. Јер ред мора да постоји и међу боговима.

Након што је Фреја отишла, Итуген је ћутке седела дубоко замишљена. Као да није примећивала Умај, која се нервозно премештала с једне ноге на другу. Вагала је између копља светог Георгија и главе Милоша Обилића. Желела је и једно и друго, али се плашила да не остане празних шака. Око врата јој је висило о кожној врпци једно бело гавраново перо. Стаде га превртати кроз прсте. Несвесно јој се прикраде подсећај да се и сама боји уништења.

Полако је устала и пришла свом столу на коме је горела једна велика свећа, широка као рука, чији се восак одавно прелио са стола на камени под, где је направио једну повећу бару. Њен пламен је прскао ситним варницама у које се Итуген загледа. Постојале су ствари којих би се и она порадо латила. Не зато што их се плашила, већ зато што није могла да се у потпуности ослони на њих. Било је сила које није лако укротити, поготово оних којима се и сама Пила замерила. Умела је да замери људима на похлепи или на властољубљу, а и она је била властоморна. Многе моћи је стицала на уштрб других сила. Погледнула је огледало Голи, њој толико вредно и незаменљиво, које је и сама некеме својевремено отела.

Итуген гласно уздахну, испружи руку и са два прста покупи истопљени восак који се сакупио испод запаљеног воштила. Када врелом воштином стаде трљати руке, Умај се пренерази јер прозре наум своје мајке. Не издржа да се не побуни:

„Не чини то, мати... Није вредно Билиша Кубиле.”

„Нисам те ништа питала”, одбруси јој ова окренута јој леђима. „Да си ми ономад донела главу тог копилета, не бих морала сад да ово радим.”

„Мислила сам да ћу надлукавити косингаса...”

„Зашто си уопште покушала?“, чуди јој се мати док јој се восак стеже на шакама. „Ко је луд да се надлукава са косингасом змајске крви? Кад си му већ пришла с леђа, требало је само да му заријеш бодерж... Али не, охоло си покушала да га заведеш, да му узмеш душу... Зато сад ћути и буди срећна што тебе не терам да подигнеш *ксоил*.“

„Али, Кубилган се заклео да ће ти се осветити...“

„Не бојим се ја једног обичног аниуке! загрме Итуген стресавши се цела. „Док је *ксоил* у мојим рукама, не може ми ништа и мора слепо да ме слуша!“

Затим, заобиђе свој сто и испод њега, испод гомиле осушеног воска, снажним прстима стаде да га кида мрмљајући неразговорно себи у браду. Није то била никаква молитва или ритуал, него је проклињала своју судбину што је морала да спадне на то да се лати *ксоила*. Оштрим ноктима је кидала комаде воска док није допрла до нечега што је изгледало као глиненa дршка. Поче да копа око ње и када коначно успе да завуче руку у дршку, снажно повуче уз гневaн повик. Гомила воска пукну у хиљаду комада и Итуген извуче испод њега један повелики глинени врч. Отвор му је био запечаћен мешавином меда и воска.

Итуген се за трен загледа у њега двоумећи се да ли да га разбије. Умај се видно стресе, али и сама занеме од ужаса. Тргну се када је баба снажним ударцем песнице разбила печат и завукла једну руку у врч. Бездахно је гледала како њена мајка пажљиво вади *ксоил*, малу фигуру од дрвета у облику људског тела на коју је натакнута сасушена глава једног мртвог шамана. Итуген се загледа у његове склопљене очи, у напуклу, суву поцрнелу кожу. Оно мало косе што је остало на лобањи висило је у фронцлама. Уста му беху искривљена у болној гримаси.

Само шакама прекривеним воском могао се држати *ксоил*, а да зло из њега не опседне. Он се користио у враћању и предвиђању будућности, али Итуген од овог није могла то да очекује. Она га је направила само да би се заштитила од осветољубивости тог моћног демона.

Како је полако, држећи га за дрвено тело, принела *ксоил* свећи са које је узела восак, тако се у сасушеној глави шамана нагло отворише

закрвављене очи. Стадоше да се бече и неконтролисано да се преврћу, а уста да се криве у болним гримасама.

Итуген погледом даде знак Умај да дође, али ова оста укочена. На то јој се мајка намршти и викну:

„Умај! Намажи руке воском и носи главу напоље! ”

„Где...?” збуњено ће Умај.

„Испред улаза", нервозно ће Итуген. „Чим обавим ритуал, доћи ће по своју главу... Али, врати ми ксоил! Врати ми га јер само помоћу њега могу да обуздам његов гнев!”

Кћерка јој за трен још оклева, али напослетку јој несигурним кораком приђе.

Захвати врели восак и одсечним покретима га намаза по рукама. Мајка јој пружи ксоил који ова са гађењем прихвати, мрштећи се и трудећи се да не гледа у накараду.

„Носи га брзо!”

Чим Умај замаче у мрачан тунел, Итуген са гомиле на столу извуче некакву прашњаву књигу са списима за чарање и стаде је журно листати. Дугим, кривим прстом тражи одељак о враћању шамана у живот. Све што јој треба је ту, свећа, књига, имаће и ксоил.

Незадуго затим, враћа се Умај уплахилено носећи јој ксоил.

„Ово нам није требало, мати..једва изусти Умај.

„Ћути", процеди мајка бесно кроз зубе, „он је *југари*, душа великог црног шамана, од народа је Даркад и брже ће пронаћи Билиша Кубилу од Фреје.”

Итуген јој оте ксоил из руку и одмах започе ритуал којим се штите од аниука и подвргавају га својој вољи. Левом руком је провлачила ксоил кроз пламен велике свеће, а другом је окретала листове док је наглас на древном монголском читала враџбине. То је дуго трајало, до касно у ноћ, а када је Умај одахнула и већ помислила да се аниука неће појавити, из тунела их запахне грубовоњ трулежи. У мраку је нешто зрачило злослутним присуством које допре до њих стискајући их својим невидљивим притиском. Умај скочи из столице у коју је била заваљена и стаде крај своје мајке, која је и даље мрмљала враџбине над свећом и ксоилом.

Набрзо зачуше ноге како се споро вуку по каменом поду, а затим и

тешку дисавицу. Итуген се полако окрену ка тунелу чврсто држећи ксоил близу свеће. Умај је разрогаченим очима гледала у мрак очекујући да се сваког трена наказа промоли из тмине. Осетила је бубњање срца у ушима. Вампири аниуке су важили за најкрвожеднија демонска створења који се нису задовољавали само крвљу својих жртава, већ и безумним комадањем тела.

Из понора мрака и мука стаде да се промаља злослутно обличје неживог створа. Када му се указа лице у бледилу светлости свеће, Умај једва сакри своју згроженост, док јој мајка оста хладнокрвна. Обучен у шаманску хаљину која је поцепана висила са њега, пред њима се усправи једна висока прилика са главом која је била набодена на ксоил. Очи му мртвачке упале под чело, смежурана црна кожа и велика уста, иза којих су се једва назирали ситни, оштри зуби. Стајао је погрбљено, нагнут напред, а дуге руке које су се завршавало канцама висиле су му низ тело. Урокљив поглед, од кога се ледила крв избијао је из његових очију без капака, а ноздрве су му се шириле док је дисао. Њима је упијао страх жртава који би му распламсао глад за крвљу, а неиздрживи нагон би га необуздиво нагонио на убијање. Вековна глад га је сад морила, али само је бесна, дивља жудња за осветом пенила јаче у њему. На рамену му стоји једна сивоцрна галоврана.

„Напићу ти се крви, Итуген! Осветићу ти се кад-тад! Не можеш ме заувек држати заробљеног! крклаво рече вампир.

Итуген га безизражајно гледа, чека да ућути док је он проклиње и прети најгорим клетвама. Лице му се кревељи у гримасама, а уста у крвожећу.

„Прешла си ме! Убила и отела ми Толи! Узела си и моју књигу враџбина” зашишта он и начини један корак ка њој, али она претећи подиже ксоил ка свећи. Он ипак устукну.

„Сам си крив што си се вратио из мртвих” рече му равнодушним гласом Итуген. „Требало је као сви људи да прихватиш неминовност смрти...”

„Ти си ме убила...!” гневно ће Кубилган.

„Казнила сам те јер си рђаво користио своје моћи... и ниси хтео да ми предаш Толи...”

„С којим правом си га тражила? Ја сам га пронашао, мој је! Прво си

ме убила, а онда ми одсекла главу да се не вратим као аниука.”

„Ти, као шаман, добро си знао да је вама забрањено да се враћате из мртвих! Да ћете бити кажњени и да ћете постати аниука вампири. Но, ти си увек све знао најбоље... чак и да петљаш са оним мракачама иако си знао да ти је забрањено!”

„Украла си ми Толи и књигу враџбина! Одсекла главу и пробила ме ксоилом! Али, дохватићу те ја...!”

„Какву књигу враџбина? Шта ће мени враџбине? Ја сам Богиња Итуген! Не бавим се ситним уроцима и врачаријама! Узела сам ти само Толи јер га ниси заслужио! А шта је требало да урадим, да те пустим да ме нападнеш? Или да уништиш моју хорду твојом непромишљеношћу?” баби дојади да слуша његово проклињање. „Уосталом, да сам хтела, могла са одавно да ти спалим главу и да те засвагда убијем!”

Вампир ућута, али је успијао уснама обуздавајући свој гнев.

„Велики кан је то тражио од мене... али знао сам ја да ћеш ме кад-тад вратити”, рече напоследку Кубилган.

„Темуцин није знао са чим има посла, ти је требало да га упозориш! Али сад кад си већ овде, хоћу да нешто урадиш за мене.”

Аниука само зарежа као звер и испружи канцаве руке ка њој не би ли је дохватио. Итуген га је само хладнокрвно гледала и стезала ксоил. А он је то осећао, као да га стеже око врата. Полако је спустио руке.

„Предај ми ксоил и Толи, и учинићу шта хоћеш”, рече овај кратко.

„Добићеш их, добићеш... Али тек након што урадиш оно што желим.”

Наказни вампир занеме, али тихо је режао. Докле год је она држала древни ксоил, он је био под њеном влашћу и беспомоћан. У њему је тињала вековна жеђ за осветом, али и за крвљу недужне деце којом се једино могао хранити. То је била клетва која је пратила све аниуке, шамане који би злоупотребили своју моћ да се врате из мртвих. Могли су да учине да други устану из гроба, али њима је било забрањено. А он није желео да умре. Његова жеља за осветом била је превише јака. Итуген га је на превару убила и узела његово огледало Толи којим је прорицао будућност. Али, мораће да буде лукав подједнако колико и она...

„Шта иштеш, Итуген?“, леденим гласом промрмља Кубилган.

„Да се напијеш крви једног копилета. Много ли тражим? Не... Ионако би то урадио као аниука.“

Глад га је излуђивала, мутила му разум. Био је спреман на све, само да се докопа људске деце којом се хранио. То је била гора клетва од самог ксоила, нешто чему никако није могао одолети. И због чега је био спреман да се потчини и тиом убици.

„У реду, Итуген..“ једва процеди шаман. Стискао је уста задржавајући крике гнева, глади, мржње. „Хоћеш ли ме после ослободити?“

„Наравно..“ рече она тобоже чудећи се што је то пита. „Бићеш слободан да хараш и да се храниш до бесвести.“

„Где је то копиле о коме говориш?“, нестрпљиво ће Кублиган.

„Мораћеш сам да га пронађеш, јер да знам где је, ти ми не би ни требао! Уосталом, имаш свог *јекила*, па нека ти он помогне у потрази“ рече му Итуген показујући на галоврану, која му је чучала на рамену.

„Ако њу убију, убиће и мене! Никако!“

„Не можеш као наказа трагати за тим копилетом...“

Потребан ти је неко да ти помогне! ”

„Пусти ти мене...“

„Да те пустим, па да те Рашани избоду коцем и спале?“

„Рашани? Зар међу њих опет да идем?“, изненади се Кубилган. „Не знаш ли да је њима *бори* предак, а *еврен* заштитник?“

„Знам, али то није важно.. “ одмахну руком Итуген.

„Откад не поштујеш вука и змаја, Итуген?“

„Откад водим свој монголски народ и борим се против превласти једног бога“ стисну устима Итуген. „Већ је Турке завео, па ме султани гледају као на врачару! Мене, Итуген, замисли! Морам да се довијам не би ли њихову наклоност задобила! Ти си већ био тамо, са Темуциновом хордом.“

Након кратког тајца, Кубилган попусти.

„У реду! Нека буде по твоме! Ко је то копиле на кога си се толико наврзла?“

„Зову га Милош Обилић... До скоро је био на царском двору, а онда је нетрагом нестао, склоњен је негде. Он има моћну заштитницу и биће

окожуен њему оданим људима. Нећеш га се лако дочепати.”

„Призваћу троклоке, буде ли тако” хладнокрвно ће Кубилган.

„Да, да.. ” клима главом замишљено Итуген, „умеш ти да их призовеш из мртвих, зар не? Добро си овладао мрачним тајнама шамана” искези се она. „Како би иначе могао сам да се из мртвих вратиш!... А ти си био најбољи... Али не заборави шта се десило прошли пут када си за кана желео да створиш војску троклока... Био си несмотрен, сметнуо си са ума да се они не могу обуздати, ниси крио свој магијски ритуал, прочуло се за њега. Поврх свега, начинио си најгору сорту троклока, од мртвих псоглавих које је хорда побила.”

„Знам, знам, Итуген!” љутито ће Кубилган. „Не мораш ме подсећати..

„Морала сам ја да им затрпам *очета* иначе би побили и нашу хорду! Мани се њих, они не служе ниједног господара!”

„Ја сам аниука, покориће се мени!” самоуверено ће он.

„Да ниси отишао у крипту..” запрети му Итуген песницом, „не ремети њихов вечни сан! Нисам их тамо затворила да би их ти сад ослободио! Моћни Куркил не гледа благонаклоно на оне који дижу троклоке из мртвих!”

„Нећу, не жести се! Створићу нове, само шаку њих, за једну песницу снажну... и пронаћи ћу ти то копице, Итуген, а онда ме мораш заувек ослободити, вратити ми ксоил и пгледало Толи” рече шаман бечећи се на њу. „Закуни ми се у Куркила, тако ти бели гавран ископао очи ако ме још једном пређеш! ”

Итуген му се загледа у очи. Знала је да ће се окомити на њу оног трена када га ослободи. И сама је знала да је освета незасита док не падне крв, било чија. Зато је оклевала још неколико тренутака, али није могла да види други начин како да се докопа Муратовог усуда. И његов пакт јој је висио над главом. Обећања морају да се испуне. Ако усудову смрт мора платити и враћањем Толија, нека тако буде. А ко зна, можда га се касније опет дочепа. Довитљива је она, но важно је пред Куркилом прво испунити сва обећања.

„Кунем ти се у свемоћног Куркила, макар ми бели гавран ископао очи ако те пређем!” једва изустила она.

Кубилган се злобно исцери. Већ је могао да осети крв у устима.

Освета је увек имала такав укус.

Глава седма – Пролетће 1356.

„Ком кућа гори, тај буну прави”

Слушај, сине..” намрштено ће Марија Палеолог. „Ја да седим у овој бестрагији, нећу још дуго... Хоћу да нешто предузмеш... Хоћу да дигнеш глас и да истакнеш своје право да се зацариш!”

„Ово није бестрагија, мати”, љутито ће Симеун. „Ја сам деспот јужног Епира, а Арт је моја престоница! Моја!”

„Нисмо се толико борили да бисмо овде скончали” прети му прстом Марија. Зачкиљи она па само сева очима.

„У праву је твоја мати, Симеуне” клима главом Јован Асен. „Не убисмо цара да бисмо владали Арбанасима

„Ти владаш Арбанасима у свом северном Епиру, ја Грцима.” исправља га Симеун.

„Свеједно!” викну Марија. „Нисам се одрекла царског двора да бих чамила овде! Већ да би ти истакао своје право на круну и да се избориш са њу, силом или милом!”

„Шта чекаш, брате?” умеша се његова сестра Теодора. „Пошаљи посланство Урошу и захтевај да ти преда круну!”

Симеун се ушета по дворишту испред своје омање палате. Чак је и башта била јадна у поређењу са оном царском у Скопљу, а о Паунпољу и да не говори. Ни приморска клима му није одговарала. Навикао

је на бритак планински ваздух Шар-планине који је струјао јужним Косовом. Поврх свега, ни мајка ни сестра му не дају мира. Стално су му за вратом и звоцају му. Као да му то није било довољно, сад се и Јован Асен појавио са својим плановима о освајању. Наравно, мајка и сестра су одмах стале на његову страну и сви су се окомили на њега.

Вртео се као вук у кавезу, па кад му поглед стаде на капетана Палмана, и његовог једнооког брата Кијарана, који је смркнутог лица немо стојао и све слушао, само што не изустити наглас:

„Још си ми само ти фалио!” али угризе се за усну и не меде да га прекори.

Прође поред њега дувајући кроз нос, грозничаво размшиљајући са којим проблемом пре да се ухвати у коштац. све му је ишло по плану док се алеманска гарда није појавила код њега у Арту. Чак се и његов очух Јован Оливер био примирио након скандалозног одласка са Душанове сахране. Добро се сећао дугог брујања жамора Маријиног и Оливеровог гласа у њиховим одајама у Призрену у ноћи након цареве сахране. Чуо је узбуђене повике и љуту препирку.

Јован Оливер није могао да опрости Марији што му није допустила да стане уз царицу Јелену и уз осталу велику властелу, него је стајао по страни као некакав изрод. Он који је идолизирао Душана и за кога је живот хтео да да! Осећао је сад како је пљунуо на своје име и част, и више није смео свету да изађе на очи. Скоро два месеца Јован Оливер није излазио из својих одаја нити је прозборио иједну реч са Маријом. Као авет би шетао двориштем, огрнут само својим плаштом са извезеним знаком реда Змаја. Његов свет је био срушен смрћу великог цара, а поврх свега он је својим кукавичким понашањем њега изневерио. Временом је почео да наговара Марију да се врате у њихово намесништво, у Овчије Поље. Тамо би бар био ближи царском двору и Урошу, али Марија није хтела ни да чује за то. Кад се појавила алеманска гарда, а за њима стигао глас о њиховој издаји, Јован Оливер се поново затворио у своје одаје.

„Брате.. ” заустави га за руку сестра док је пролазио поред ње. „Окупи своју војску и крени у Скопље да узмеш рарасу круну!”

„Тако је!,” ускочи Јован Асен. „И ја ћу ти довести своју!”

„Ја ћу је предводити,” рече хладно Палман, „и ући ћу у Скопље и

предати ти царску круну.”

„Шта је вама, људи?“, шири руке у чуду Симеун. „Јесу ли вам свраке попиле мозак?”

Сви се укипише и гледају га.

„Не можемо тек... тек-тако да навалимо војском! ", замуца Симеун од беса. „Немамо отворен пут до Скопља! Прељуб у Тесалији нам се испречио! Нападнемо ли њега, Урош ће му прискочити у помоћ! ”

„Убијте га, онда", хладнокрвно ће Теодора.

„А шта ти, драга сестро, радиш овде?", накревели јој се Симеун. „Зашто ниси са својим мужем деспотом Дејаном у Куманову? Шта он каже што си овде?”

„Он је закупљен градњом своје задужбине и уопште не долази на двор", одмахну руком она. „Ни не пита за мене... Каже да је нашао Господа и хоће да му подигне кућу... Године га стигле, па себи гради цркву.”

„Дабогда црк’о...", промрмља Симеун, па настави да шета у круг и да гестикулира главом и рукама док прича: „Не можемо кренути војском док је Прељуб у Тесалији... Зато ћу Урошу само послати посланство по коме ћу захтевати царску круну... Тако ћемо добити на времену док не видимо како ћемо се пробити до Скопља.”

„Морао бих ја ту да помогнем..." замишљено ће Јован Асен.

„Како?", брзо ће Марија. Волела је како је овај похлепни Бугарин размишљао.

„Наше територије се граниче",стаде да им овај објашњава. „Обојица у војскама имамо Арбанасе... Чујем да су неки из истих племена, па чак и у неком роду... Човек не може да се ослони на те дивљаке, али би за злато и мајку своју продали.”

„Као ти, хоћеш да кажеш” заједљиво ће капетан Палман, а овај га само прострели погледом.

„Морао бих... да му подметнем заседу, рецимо", рече Јован Асен.

„Са Арбанасима?", изненади се Симеун. „Пази да тебе не убију кад виде да носиш злато.”

„Не, не... урадићу ја то преко свог капетана градске страже... Чујем да он има брата Костадина који служи у Прељубовој војсци... Даћу му нешто унапред, остатак кад посао обави.”

„Шта ако га ухвате, па те изда?", пита га Теодора.

„Нека ме изда, досад је свима већ јасно да нисам остао веран круни", слегну раменима Јован Асен.

„А твоја сестра... царица Јелена?" Марија једва превали преко уста њено име.

„Више ми не шаље гласнике и њој је ваљда јасно."

„Можеш ли то сигурно да урадиш?" озбиљно ће Симеун. „Можемо ли се ослонити на тебе?"

„Нисам ли ти ја рекао како да отрујемо цара?", смешка се Јован Асен. „Ти си хтео да намажеш целу ивицу пехара отровом, па би онда ставилац само умро. И ништа не бисмо постигли... Ја сам ти рекао, пола ивице, па шта буде, и био сам у праву!"

„Добро..." значајно ће Симеун, „теби препуштамо Прељуба и чим буде готов, ми дижемо војску, упадамо у Тесалију и заузимамо је... Онда нам је Скопље на дохват руке."

„Ја ћу предводити војску", опет ће Палман.

Симеун се замисли кад угледа како његова сестра стоји поред капетана. Сину му идеја. Искористиће алеманску гарду на бољи начин.

„Не, капетане", рече овај. „Ти ћеш са својом гардом да идеш са мојом сестром, у Куманово... Тако ћеш бити са друге стране Тесалије и ближе Скопљу."

„Неће ли деспот Дејан да се побуни?" упита Марија. „Он је остао веран Урошу."

„Ако се сети да има дом, па дође" негодује Теодора. „Сад кад је лепо време, он ће до јесени да буде на градилишту. Не знам шта га је то спопало, превише је побожан, поваздан је у молитви, али нека га. То нам сад одговара."

„И одговара нам да будемо ближе Скопљу, зар не Кијаране?" упита га Палман, а овај само немо климну главом. Преко левог му ока повез, а лице му као у камену исклесано, безизражајно и хладно. Али у њему већ дуго кипти гнев који само чека да буде ослобођен. А онда ће се криво осветити свима, почев од Каталонаца којих се гнушао од првог дана и који су га сад ослепили на једно око.

Симеун зину да нешто каже, али угледа своју мајку како му очима даје знак да ућути. Уто, зачу бат корака иза себе. Окрену се нагло и у

чуду угледа Јована Оливера како им се жустрим кораком приближава. На уморном лицу му се види одлучност, а упале очи са подочњацима му севају бесом.

„Оставите нас насамо! ” нареди он ни не погледавши никога осим Марије.

Нико се не помера. Ипак, Марија само махну руком да сви иду. Један по један, сви прођоше поред Јована Оливера и уђоше у двор. Кад остадоше сами, Оливер жустро и жучно започе:

„Наредио сам послужи да нас спакују, идемо у Овчије Поље”.

„Не идем ја никуд.. ” изусти Марија.

„Идеш са мнош, јер ти је место поред мене, а нама је место тамо, на нашем двору... и крај цара Уроша” одлучно ће он.

„Мој син Симеун ће бити цар, а не Урош! ”

„Доста више са тим, Марија! Нећу више то да слушам! Годинама трпим те којештарије...! ”

„Нису којештарије! викну она. „Био си присутан када је Душан именовао Симеуна за свог наследника!”

„Ма, жено луда, цар је био на умору и плашио се да ће умрети и оставити младоумног сина. Желео је само да га обезбеди!”

„Мени је то више неголи довољно! одмахује руком Марија. „Уосталом, и мој син има подједнако, ако не и више права на круну. Он је син великог краља Стефана! Урош није способан да влада! Царство ће се распасти! Већ је почело да се осипа! ”

„Ми смо ту да му помогнемо да очува царство! Ми, узданице цара Душана Силног! Он би желео да подржимо његовог сина!”

„Не! Подржаћемо мог сина Симеуна!”

„Никад! Чујеш ли ме, жено? Никад! Ја сам веран немањићкој круни и за њу бих живот дао!”

„Ма, чини шта ти је воља, ми ћемо подржати мога сина, одлучено је!”

„Шта је одлучено? Ко је одлучио? Зловерни Палман, који је желео да упадне у двор, или зловајни Јован Асен, који само кује завере људима иза леђа?”

„Не одричем се круне!”

„Сад си коначно рекла истину” процеди кроз зубе Јован Оливер.

„Ти се не одричеш круне, и свог сина ћеш искористити зарад своје болесне властохлепости.”

Марија му се унесе у лице.

„Ја бих сад била царица да син није убио свог оца... Тај оцеубица је преотео круну законском наследнику, сину краља Стефана!”

„Душан није убио свог оца, никад то не би урадио..

„Не мисле сви тако” прекине га Марија. „Властела ће стати иза правог наследника.”

„Та иста властела не може да те гледа очима, трпели су те само због мене и Душана, а он ти је све пружио!”

„А зашто си ме ти трпео, је ли?”, опет му се у лице унесе Марија.

Јован Оливер то оћута, али Марија не одустаје.

„Не мораш да ми кажеш, Јоване... Оженио си ме зато што је то била Душанова воља, а не из неке тобоже љубави!”

„Нисам ли те поштовао и подизао ти децу као своју?” намршти се Јован Оливер. „И како си ми ти узвраћала? Свакаквим сплеткама против царице и Уроша! ”

„Е, па сад када је твој драги цар умро, више нас ништа не везује, ради како ти је воља!” па кад то рече, Марија га одгурну и брзим кораком уђе у двор.

Јован Оливер остаде збуњен и само је погледом испрати. Затим и сам крену за њом да доврши паковање. Хитрим кораком је грабио низ ходник до степеништа које је водило до његових одаја. Отићи ће без ње. Да, и прво ће да оде да се поклони краљу Урошу и да затражи од њега опроштај и да му се заветује на верност. Чуо је да је царица Јелена у међувремену отишла у Сер код војводе Војихне где се замонашила и узела име Јелисавета. Урош је остао сам, сви су се повукли у своја намесништва. Знао је да је сад више него икад потребан младом краљу, бар док се не прогласи царем. Корио је себе што то није одмах урадио, одмах после Душанове сахране, него је послушао Марију и отишао у Арт. Увек ју је слепо слушао, угађајући Душану, коме је толико било стало да поправи однос са њом после тамновања са његовим оцем, свргнутим краљем Стефаном. Марија је била у праву, Душан је био мртав и он више не мора да трпи своју својеглаву супругу. Међу њима никад није било љубави, па се Јован

Оливер није заваљавао. Марија га је само искоришћавала да би остала на царском двору и сплеткарила у корист свога сина.

Замишљен и духом одсутан, Јован Оливер не примети да је неко хитро кренуо за њим. Негде на средини кружних степеништа, скривени од туђих погледа, неко заскочи Јована Оливера са леђа. Једном руком му покри уста, а другом му смртимице зари дуг бодеж у леђа. Млаз крви бризну. Пригушени крик нико не чу. После другог убода, деспот Јован Оливер клону на степениште. Танак вео суза му се навуче преко очију и кроз њега се трепераво указа лик једнооког Кијарана. Јован Оливер осети како тоне у безданост црнила, али нестрахан и мироносан сан спусти се на веће царског витеза.

Глава оста - Пролеће 1356.

„Витешки кодекс.”

Дођоше дани лепог пролећњег цвећа које сипи својим милодухом. Олистале горе и пропланци Видова под зрацима сјајним, а ваздух се испуни росним мирисајем и искићеном песмом птица и зрикаваца крај сребрних потока. На сваком кораку однекуд допире жубор воде као да се утркују у надгласавању. После дугог зимског снивања буди се живот радосним усклицима и шареним бојама, а јутарња роса светлуца као бисери расути неком вилинском руком. Поветарац пири и влажно лишће са себе стреса бистре капљице.

Милош Обилић их брише са лица док жмирка у плаветнило неба које се промаља кроз бујне крошње које врве од птица. Свака му измами осмех и уздах, а цвркутање му разгаљује душу. Гледа свог силвана Вилана и завиди му како трчкара уоколо и завирује где стигне.

„Чујеш ли шта ти казујем, Милоше Обилићу, или опет летиш у мислима?“, пита га Вукан.

„Чујем, чујем..“ заста он, а смешак пролетну његовим лицем.

„Онда, понови.”

„Ах... Уф!” почеша се по коси момак.

„Понови главне заветнине реда Чуvara копља светог Георгија.”

„Ах, да... Част, оданост, јунаштво... спремност, трпељивост, вера и...

и... отечество.”

„Шта је част?” пропитује га Вукан, а лицем му се разлила нежност јер је Милош тако ведро деловао.

„То су закони којима се исправан човек управља” вели Милош и звера уокло. Радије би завирио иза сваког жбуна или прескакао потоке тражећи виле о којима му је Јелица причала.

„И?... Шта још, Милоше?”

„И... поштење, искреност... Када човекова реч вреди више од живота”, рече Милош и значајно погледа Вукана. Увек би се најежио када би то изговорио. Дубоко је у то веровао и није могао појмити да уопште може бити другачије.

Ко се ње дотакне, мора крвљу платити... Зато се и бојно поље назива пољем части, само частан човек пред Господа може уздигнуте главе.”

„Јеси ли честољубив, Милоше?”

„Желим да ме сви поштују као часног човека и човека од речи.”

„Оданост?” смешка се Вукан и помно посматра дечака. Све ове врлине одавно је у њему видео. Тајну осму заветнину тек треба да покаже.

„Оданост, велиш Вукане?”, замисли се Милош. „То ти је верност круни, другу свом, свом коњу и силвану, и своме дому. Кад за њих чиниш и оно што можда за себе не би чинио.”

„А јунаштво?”

„Јунаштво!” озари се Милошу лице, а очи му блеснуше као окупане пролећним сунцем. „То је више од пuke храбрости, јунаштво се не боји смрти, она са њом иде руку под руку... Јунаштво је храброст која се изругује смрти, гледа је у лице и смеје јој се. Јунаштво... јунаштво чини људе бесмртним!”

„Кажу да су и богови бесмртни... Би ли ти волео да будеш бесмртан?”

„Они завиде људима на јунаштву јер се јуначити не могу.” „Не рече ми... Би ли волео да будеш бесмртан?”

„Даа! Желео бих да због неког јуначког дела не будем заборављен... Као наш цар Душан Силни! Као косингас Милош Војиновић!”

„Косингас је свој живот дао за тебе.”

„И ја ћу му се одужити истим јунаштвом! Само тако могу стати пред очи њему и Душану једног дана.”

„Верујеш да ћеш починити неко такво јуначко дело?”

„Наравно”, погледа га зачуђено Милош. „Зар немам вучји белег и сабљу уписану на бедру? Није се косингас узалуд жртвовао за мене, он је то знао!”

„А спремност?”

„Бити увек приправан да се јаше у бој, бити спреман за борбу” размах се рукама Милош. „Без поговора извршавати цареve заповести, не доводити у питање исправност његових одлука.”

Шетали су једним старим колским путем који је зарастао у траву, а шибље са стране је претило да га затвори. Опојним пролећним мирисајима заведени, Вукан и Милош су сваки дан пролетовали у шуми. Обилазили су шуме Видова и планине Близанац, и шетали дуж Људске реке. Све то време Вукан би га подучавао, како речима тако и вежбом, витештвом и витешким вештинама, а Милош је све то упијао. Вукан је крио своје чуђење од дечака да овај не би постао сујетан или охол. Али брзина којом је Милош овладавао ратничким вештинама и скоро надљудска снага којом је био обдарен било је нешто на шта се стари витез није могао навићи.

„Хајде овде да предахнемо” рече му Вукан, показујући на једно старо дебло које оборено лежи покрај пута. Уз њега се пела мрка трулеж и хладна маховина.

„Ах!” гласно одахну Вукан и задовољно гледа у зеленило око себе.

Како Милош седе, ето Вилана дотрчава и скаче на Милоша. Реским лавезом га позива на игру и махањем репа показује своју радост.

„Не могу сад, Вилане” говори му Милош. „Иди јури неког зеца...”

„Да, улови нам нешто за вечеру” надовезује се Вукан. Могли бисмо мало меса да једемо.”

„Зашто је код Угрина тако мало меса, а толико поврћа? Нису сиромашни”, сети се Милош да пита.

„И ти си приметио, је ли?”, смешка се Вукан. „Видео си да они месо не једу но га дају само нама.”

„Зашто то?” чуди се Милош. „Нисам то још нигде видео.”

„Чини ми се да су наши домаћини помало... богумили”, смешка се и

даље Вукан. „Ниси приметио да немају ниједну капелу, ниједан крст...?”

Милош одмахује главом.

„Је ли то нешто лоше?”

„Како коме, синко..” Вукану спаде осмех са лица. „Црква их прогања, а наши краљеви им гледају мало кроз прсте... Нису они против хришћанске вере, напротив, они се залажу за повратак на старо, оном исконском хришћанству када није било црква, крстова, молитвених књига... разних привилегија које Црква сад ужива. Богумили верују да се Црква искварила, па се моле у шумама, под записима, противе се ратовима и убијању, не једу месо...”

„Али Угрин и жена му Ружица су врло добродушни, помажу сиротињи и у дом су примили толику децу”, примети Милош.

„Нисам ја рекао да су они зли... И то нас доводи баш до следећег витешког завета: Трпељивост... Слушам те.”

„Сношљивост према другачијим мишљењима и уверењима. Свако има право да мисли и верује другачије, макар било и погрешно. Поштовати туђе мишљење иако се коси са мојим. Поштовати домаћина у чију си кућу позван, па макар он био и неверник!”

„Тако је, синко. Поштовати обичаје свога домаћина макар био и богумил... Вера?”

„Вера у крст и нашега Господа и у Цркву која проповеда Његову реч. Она је својство човекове душе.”

„Да, као што видиш, људи различито схватају Господа... А отечество?”

„Постојбина! узвикну одмах Милош. „Земља нашег порекла, где сам се родио, место где су сахрањени наши преци, земља коју су обрађивали, сејали, жњели, коју су знојем и крвљу натапали и у којој су сахрањени. Земља у којој човек у миру почива, а туђинац у немиру занавек пати. Земља у којој лек за своју болест можеш наћи... Земља у којој свако жели једног дана почивати.”

„Ипак си ме слушао, Милоше”, задовољно закључи Вукан и поглади га по коси. „Све то у себи носиш иначе не би био обележен змајским белегом.”

„Зашто се рађају змајска деца, Вукане?”, упита Милош. „И ти си

змајевит, причао си ми.”

Вукан засука свој десни рукав и показа му вучји белег *ти* мишици.

„Као што мати рађа децу, тако *отечество*, твоја земља, рађа јунаке који ће је бранити и штитити од зла којег је навету много.”

„Имају ли и друге земље змајевите јунаке? И наши непријатељи?”

„Земља је свуда иста”, рече Вукан. „И људи су исти, свако дете се исто смеје”, кад то рече, уштину Милоша за образ. Али није исто какви су људи према својој земљи. Тамо где су јој *одани*, који се *часно* опходе према њој, који су спремни и *трпељиви*, и *верују* у њу - само тамо се рађају змајевити јунаци, какве год да су вере. Јер отечество рађа људе који ће је несебично и пожртвовано бранити. Тамо где се људи одроде од Мати, где више не осећају земљу под ногама већ лете облацима похлепе и гордости, тамо је земља јалова и не рађа змајевите.”

„Зар се змајска деца не рађају из љубави жене и змаја? Нису ли твој и мој отац змајеви?”

„А шта је змај неголи чувар своје земље? Нису ли здухе заштитници својих села? Зар није змај Виден прискочио у помоћ реду Змаја када је Дивљи лов дошао?”

„Јесу ли здухе исто као ми, змајевити?”

„Да, али не носе вучји белег, а рађају се у белој кошуљици. Они су другачији од нас.”

„Код нас је много змајевитих, Вукане... Само на Душановом двору било нас је седморо... Хоћемо ли сви чинити јуачка дела?”

„Не бисте иначе били змајевити, Милоше,” смеје се Вукан. „Куд толико журиш да се јуначиш? Тако си журио и да порастеш, сећаш ли се?”

„Желео бих што пре да сазнам шта је судбина припремила за мене” рече Милош.

„То ће бити кад спознаш и последњи осми витешки завет, синко.”

„Осми? А који је?”

„То је тајни завет који мораш сам спознати, не могу ти га ја рећи.”

„Кад ће то бити?”

„Све у своје време, Милоше Обилићу... Све у своје време.”

ГЛАВА ДЕВЕТА - Пролеће 1356.

*Не плашим се ја вукова већ људи
Да је по вуковима, овај биљег би вечност надживио”
(Напис са стећка)*

Јаше кесар Прељуб обалом реке Јоне, а у стопу га прати његов верни силван стари Вук. Заједно су већ скоро петнаест година, а Вук беше један од малобројних силвана који преживеше страхотну битку са Дивљим ловом и по телу су му се још видели ожиљци. И човек и пас беху свесни своје снаге и вештине, и са правом тражише поштовање других. Уздигнуте главе и усправно у седлу, Прељуб је предводио своје је трупе, њих хиљаду јаке, да потисну упад једног арбанашког племена из Елимеје на западу Тесалије. Извиђачи су му два дана раније јавили у његовој престоници Трикали да су разбојници виђени узводно од Јоне како се наслађују својим пленом из пљачке оближњег града Оксиније. Сада је био одлучан да их једном за свагда сатре и да им не допусти да опет побегну у северни Епир. Узалуд се он жалио Јовану Асену што допушта тим племенима да му са његове територије упадају и пљачкају земљу. Више није било цара Душана да заузда тог својеглавог Бугарина, а краљ Урош није имао снаге да то учини. Четрдесетчетворогодишњи кесар је морао невољно себи да призна да се царство полако распадало и да је сад свако гледао да своје

територије бар сачува, ако не и да прошири.

У смирај дана, Прељуб подиже руку и заустави своју колону. Препозна свог извиђача кога је послао још израна да тачно утврди где је бивак непријатеља. То је био један стари Арбанас, Костадин из Епира, који га је већ десетину година верно служио. Човек је имао изборано лице као земља, орловски нос и дебеле обрве. Седу косу је везивао у реп, а глава му на раменима стајала као да нема врат. Био је онижи, али широких плећа и јахао је омању кобилу планинске пасмине брзу као чигру.

Чинило се да ће се забити у чело колоне колико се био залетео, али вешто заустави коња тик уз кесара Прељуба.

„Да ли те гањају, Костадине, када толико журно јашеш?” упита га Прељуб, па се уздиже у седлу и гледа преко њега не би ли негде видео те разбојнике.

„Не, господару, али им је бивак близу, на улазу кланца са друге стране” осврће се овај и показује му руком.

„Како их је најбоље заскочити?” упита Прељуб.

„Са северне стране, неће приметити твој долазак када се појавиш преко брда” брже-боље ће Арбанас.

„Нити би побегли мојој оклопљеној коњици, узалуд би бежали..

„Господару, могу се склонити у кланац, а туда их коњи не могу гањати.”

„Морали бисмо поделити трупе и опколити их”, рече Прељуб замишљено. „Затворити им пролаз у кланац.”

„Мудро размишљаш, господару” клима главом Арбанас. „Ти можеш предводити коњицу, а пешадију да пошаљеш у кланац, да их сусретну.”

Прељуб се замисли. Његове трупе је сачињавало око 200 оклопника и 800 арбанашких пешадинаца, који су већ годинама били у његовој служби. Знао је да ће коњица бити некорисна по каменитом кориту кланца, па ће морати да се ослони на пешадију да разбојницима онемогући бекство кроз њега.

„Колико је потребно пешадији да прође на другу страну кланца?”

„Непун сат брзог хода.”

„А коњици да заобиђе ова брда до њиховог бивака?”

„Касом, исто толико, господару.”

„Дакле, можемо их истовремено заскочити са обе стране“, закључи задовољно кесар, а онда се окрену својим заменицима: „Наредите пешадији да крене у кланац брзим ходом и нека зауставе све бегунце који им крену у сусрет... Ми ћемо их напасти са северне стране!”

Неколико кратких наређења беше довољно да се трупе поделе у две неједнаке групе: коњица крену касом ка северу, а многобројна пешадија западно у кланац. Земља је гутљала под тешким оклопницима који су за собом разносили земљу. Јахали су у колони по пет, на ветру су им се вијорили барјаци и црвени плаштеви. На залазном сунцу жарили су се њихови оклопи. Све што су ближи одредишту, крв све више кључа како у човеку тако и у његовом коњу. Сви осећају близину боја, а у ушима им већ бубњи вика и дрека, крици и јауци, звекет оружја...

Но, када кесар Прељуб са коњицом заста на врх брда изнад бивака разбојника, зачуди се кад угледа како и последњи Арбанаси замичу у клисуру. Не стиже ни да се запита како их је тако брзо непријатељ запазио, већ нареди својим оклопницима да се развију у врсту и брже боље нареди напад на тад већ опустели бивак. Бар ће им затворити одступницу, а његова пешадија ће их дочекати у клисури.

Оклопна коњица се сјури низбрдо и буквално прегази бивак, рушећи шаторе, преврћући запрежна кола, тако да за њима не оста ништа да стоји. Видевши да нема никога, упутише се ка улазу у кланац, надајући се да ће разбојници напасти са леђа.

Али како замакоше међу окомите урвине и загазише у плитку Јону, мораше да се престроје у колону од по пет јахача. Стеновите стране уздизале су се све више изнад њихових глава. Хладан ваздух стаде да струји низводно њима у лице. Копитање коња по камењу је сабласно одјекивао, а жубор плитке воде хучао све јаче. Прељуба обузе нека језа. Нису видели ниједног Арбанаса пред собом иако већ подоста одмакоше од улаза у кањон. Оклопници стадоше неповерљиво да се осврћу и да гледају у велике стене које су их окруживале. Јахали су посред корита реке.

Уто, Прељубов силван Вук укопа се у месту. Диже њушку у ваздух, па бесно залаја. Прељуб то одмах примети и би му јасно да је нањушио опасност. Таман замаха руком у знак повлачења, када се урвином

заталабука од вике и буке камења које поче да се ваља низбрдо. Прељуб једва стиже да угледа како Арбанаси гурају распуцане комаде кречњака. Коњи се узнемирише, пропињу се у страху и збацују своје јахаче. Крици људи и њиштање коња губило се у каменој лавини од које је земља подрхтавала. Облак прашине се полако дизао, а у њему су тек назирали обриси престрашених људи и коња како нестају под стењем. Узалуд покушавају се спасти јер их одрон затече наспред корита, па људи и животиње посрћу и падају, немајући куд да се склоне. Понегде су само вирили крвави удови или делови тела људи и коња.

Пробијени оклопи су били посвуда разбацани. И кесар Прељуб сконча заједно са својим силваном у заседи злопаке издаје.

Бистром Јоном потече крв низводно све до ногу Арбанаса који су стајали нешто дубље у кланцу. То је био знак који су очекивали, а онда стадоше се грлити и клицати од радости.

ГЛАВА ДЕСЕТА - ЛЕТО 1356.

*„Онда кад сам могао, нисам хтео,
сада када хоћу, не могу раширити крила ”*

(Напис са стећка)

Петње сунце их је немило жегло. Ветрић лагано запухује, љуља крошње и тек би понекад освежио знојаве људе у дворишту Обилова двора. Тамо је гунгула: младо и старо, неки носе секире или будаке, други седе на колима у које су упрегнути волови, жене утоварују корпе са храном и водом. Све их надгледају Угрин и Ружица, пазе да не забораво нешто. Спремају се да их пошаљу у летосеч. Али не брине то мајку Ружицу, већ што јој се кћерка Јелица и Милош спремају да крену код тетке да јој однесу залихе хране. Не скрива своју бригу, већ стално пропитује Јелицу не би ли се уверила да зна пут, да неће скренути са њега, колико ће тамо остати, када се враћају...

„Побогу, жено, шта си навалила на дете!” прекорно узвикује Угрин. „Па, није јој први пут да иде код тетке, бар двапут годишње јој носи залихе. Мада би требало чешће.”

„Ти знаш каква ти је кћерка, Угрине”, узвраћа оштро мати. „Не браним јој, али је исти летиветар као ти, не држи вас место, само бисте као луди базали по планинама... Ајд' ти што волиш лов, али шта се Јелица има смуцати по шуметинама?”

„Дете воли природу..” слеже раменима отац.

„Ма, немој? И баш ју је заволела откад се тетка скрасила код нас?” мршти се Ружица док по ко зна који пут проверава шта је у бисагама и врећама окаченим на два магарца која Јелица и Милош воде са собом. „Причаш ми причу! Него јој је њена луда тетка напунила уши бајкама о вилама и јад ме знао чиме још, па сад стално трага за њима... Док не буде набасала на вукове или неког гладног медведа!”

„Моја сестра није луда, жено, она је само мало...” забуни се Угрин не налазећи праву реч.

„Шта мало?” строго га погледа Ружица. „Зашто није дошла да живи са нама, неголи као пустињакиња живи тамо у оној бестрагији, без икога да јој помогне.”

„Она није сама, мати” исправља је кћер, гледајући је из седла свога коња. „Уосталом, одувек је тамо живела.”

„Не, није сама сигурно”, одмахује главом Ружица. „Има их пуно у њеној глави.”

„Није тачно!” љути се Јелица. Волела је своју тетку и често јој је кришом одлазила без знања родитеља. Уживала је у причама о њеним догодовштинама из пређашњих путовања. Сада је први пут водила Милоша и једва је чекала да га упозна се тетком. „У свему јој сад помаже Просфор Сугуб, иначе не би могла сама...”

„Опет ти о том... патуљку, шта ли је већ! Тетка ти је исхлапела, па измишља свашта!” суздржава се Ружица да не прсне у смех.

„Није патуљак, већ мађионик!” исправља је љутито по ко зна који пут Јелица.

„Јест’, јест’! А јеси ли га ти видела? Ниси! То су све бапске приче, кћери!”

„Он се плаши људи, па им не излази на очи, иначе је стално са тетком и од њега је она научила своју вештину!”, пркосно ће Јелица.

„Верујем ти, кћери... Но, немој да скрећеш са пута, знаш где треба да прегазите реку Рашку... и побогу, дете, заобиђите у широком кругу планину Враголију. Немој да си опет тамо отишла!” прети јој прстом мати. „Идите право до Врачевца и не скрећите нигде! Јасно ли ти је то?”

„Дааа, мати”, отегнуто ће Јелица. Увек је исто слушала, Никад није

разумела мајчино несхватање и одбојност према њеној незаситој страсти према скривеним шумским створењима.

„Не знам да ли је уопште паметно да деца сад крећу на толики пут", вајка се Ружица.

„Толики пут?" изненади се Угрин. „Није јој први пут да иде, а није ни тако далеко... Шта је са тобом, жено?"

„Не знам колико су друмови сад безбедни због превирања на двору", забринута ће Ружица. „Знаш како је било кад је цар умро... А сад поврх свега још се нашао онај изрод Синиша да ускраћује краљу Урошу право на круну! А царичин брат Јован Асен га у томе подржава! Каква дрскост његовог посланства!"

„Од тога нема ништа" одмахује руком Угрин. „Нико неће стати иза тог Грка... Мене више брине смрт ћесара Прељуба... Да онако страда у борби против Арбанаса. Он је био краљев узданик! А Нићифор Орсини му је одмах упао на земљу и заузео ју је."

„Како је могао тако брзо то да изведе? Кажу да је предухитрио Симеуна."

„Питаш како! Јеси ли заборавила да је Симеун ожењен Нићифоровом сестром Томаидом? А Јован Асен његовом мајком деспотицом Аном? Не зна се ко је гора жена од њих две."

„Мислиш да је она дојавила брату планове свога мужа? Зар да га тако изда?" чуди се Ружица.

„Знаш какви су Орсинијеви, тровачи. Не може им се веровати."

„Да нису они криви за смрт Јована Оливера?"

„Тај је одавно у шаци оне гује Марије... И не чуди ме што је тако настрадао." одмахну главом Угрин. „Но пусти сад то, ајдете сад децо, крените да бисте стигли до смираја дана."

„Милоше, уздам се у тебе да ћеш чувати Јелицу" рече Ружица Милошу, који је седео на свом Ждралину и све време их ћутке гледао и слушао.

„Наравно... тетка." рече Милош и први пут то изговори збуњиво, јер је за све на двору она њему била тетка.

Деца кренуше ка капији вукући магарце за собом, а за њима потрча силван Вилан радосно лајући што иде опет у шетњу са својим господаром.

„А ти њих чувај, Вилане....“ промрмља себи у браду Ружица. „Обоје су ветропири... Како ли се само нађоше?“

Низ шумовито Видово пут је на југ водио до реке Људске. Столетни храстови шире гране над њима пружајући им заклон од сунца, а од северног поветарца обузе их свежина и хладовинаста језа. Јахали су у тишини, Јелица напред, Милош позади. Мирноћу шуме реметило је само повремено Виланово лајање и његово залетање у шибље чим би нешто нађушио. Тако је потерао једног дивљег зеца низ пут и одјурио лајући за њим. Деца су му се смејала јер онако крупан никад није могао да стигне иједног зеца. Из дубоке хладовине покрај пута извирали су сребрни потоци песме зрикаваца, а из високих крошњи цвркутај сваковрсних птичјих гласова у једну складну хорску песму. Шумор лишћа убрзо се разли у жубор воде који је допирао испред њих. Милош није волео да дуго буде на сунцу. Сметало му је, његова бела кожа би лако поцрвенела. Волео је хладовину, много више је волео ноћ. Чинило му се да је буднији био ноћу него дању. Спавао је зато мало, можда два, три сата до првог јутарњег светла. Није осећао потребу за више сна.

Пут их је одвео право до газа где узмакла река мирно тече, јер другде вода уме љутито да јури, прескаче и пенуша око камења које вири и светлуца на сунцу. Због ковитлања себи је удубила корито и направила дубоке вирове, па су људи увек страховали од ње, поготово након великих киша.

„Зашто се ова река зове Људска?“, викну Милош одстрага да би надјачао жуборење.

„Отац каже да су некад давно давили људе у вилиманима!“ одговара Јелица гледајући пред собом док прелази газ.

„Што су то радили?“ зачуди се Милош.

„Шта га знам! Каже да су тако приносили жртве кад их снађе нека велика несрећа, суша, глад...!“

Милош оћута, али замишља како ли је то некад сигурно страшно изгледало, па гледа у претеће вирове као да очекује да неке кости испливају. Само је Вилан весело поскакивао у води, док на крају није легао да се у њој охлади. Са друге обале му се смеју Јелица и Милош како му само глава вири из воде, а чини се да најрадије не би изашао

из ње. Затим устаде и дотрча само да би се истресао покрај њих.

„Не знам зашто се увек протресе поред мене! ” рече Милош смејући се. „Никад се враг не одаљи!”

Последњих месеци, између Милоша и Јелице разви се нераскидиво пријатељство јер су по свему били слични. По нарави као да су били брат и сестра. Делили су љубав према истим враголијама, а понајвише су волели заједно да лутају шумом. Јелица му је зналачки објашњавала где је које пометно гумно на коме се окупљају вештице, где је које виљо-коло на коме виле плешу, на ком вршку су људи виђали змајеве... којих се места треба клонити.

„Зашто твоја мајка рече да заобиђемо... Враголију?” упита је Милош.

„Ма, пусти је!” јетко ће Јелица. „Чула је од неколико трговаца некакве страшљиве приче, па је умислила јад је знао шта!”

„Какве приче?”

„Ништа посебно... ваљда о некаквом вампиру. Као да је први који се у нас појавио!”, заједљиво ће девојчица.

„О вампиру?”

„Дааа... Краааде децу по Пазаришту и једе им цигерицууу!” страшиво ће Јелица, па прсну у смех, али Милошу не би смешно.

„Пазариште је близу Обилова” примети Милош.

„Никада код нас није било вампира.” самоуверено ће Јелица. „Тата каже да се на нашем гробљу људи сахрањују тако да се не могу повампити.”

„Је ли? Како то?”

„Откуд знам!”

„А како то да се твоја мати плаши вампира, а исмејава те због вила?... Јер ја сам их видео...” рече Милош.

„Знам, причао си ми... Она је плашљивица! смеје се Јелица. „Верује она у све то, али се тога плаши!” Затим се изненада окрену ка Милошу и рече: „Не плашиш се ваљда ти вампира?”

Дечаку пролете кроз главу све оно што је видео и дожи вео, па затечен, избечен и неверљиво одбруси:

„Не! Наравно да не!”

Јелица прсну у смех, а Милош поцрвене од стида што га је

прокљувала.

„Не плаши се, ваљда знаш да вампири харају само по свом селу и никад не залазе у туђа!” кроз смех ће Јелица.

„Ма, знам, знам... Не плашим их се ја!” сад ће уверљивије Милош.
„Шта сам ја све доживео!”

Чим су Милош и Јелица открили заједничку љубав према шуми, неминовно су се дотакли приче о вилама, лесницима и о другим скривалицама. Јелица је одмах поверовала у Милошеву причу и сваку реч је упијала широм отворених очију. И није јој било довољно да их чује једном, скоро сваки пут када би тумарали шумама, она га је терала да јој изнова прича његове догодовштине са Дивљим ловом, вилама, лесником, чудовишном змијом... Време би им пролетело у причама о том другом скровитом свету који их је опчињавао, а посебно Јелицу, која је некад глумила да је вила, па је поскакивала око потока и задиркивала Милоша. И увек би се прича завршила њеним речима:

„Шта бих дала да видим вилу!” А Милош би јој се тајанствено осмехивао јер су његове очи имале прилику да се наслађују њиховом појавом, а душа њиховом чистотом.

Тако им је и сад време пролетело, јер је сунце већ залазило иза Голије када су прегазили реку Рашку, чије воде лети знатно опадну, па ју је лако прегазити. Затим се једном козјом стазом упутише узбрдо преко Бабачура, остављајући са леве стране озлоглашену Враголију, а они окренуше ка југозападу преко шумовитог превоја до Врачевца.

„Је ли Врачевац добио име по твојој тетци, Јелице?”, упита је Милош.

„Ха-ха! Није! Не по њој већ по том мађионику Просфору Сугубу, тако каже моја тетка. Мада она већ четрдесет лета онде живи.”

„Зар у планини?”

„Као млада је почела да се бави врачалијама, а каже да је све научила од тог мађионика коме је спасла живот када су га нађушили ловачки пси мога оца” прича занесено Јелица. „Онда јој је он пренео све своје знање... Целог живота је лутала земљом и увек је само помагала људима. Тек се прошлог лета скрасила у својој брвнари... А никад никоме скривила Није...” Милош наједном осети жал у њеном гласу. Јелица се онда трже сетивши се нечега. „Заборавих да ти кажем

да је слепа, па се немој зачуђавати, било би јој непријатно.”

„Слепа? Целог живота?”

„Ма, не, блесане!” смеје се Јелица. „Прошлог лета је ухватио судија из Пазаришта, па је осудио на вешање због враџби... Ни сама не зна како, али није скончала на ужету, само је изгубила свест. Отац каже да су погрешно измерили дужину конопца. Вели, дужина зависи од тежине. Но, када су је скинули и бацили у јаругу нису је одмах покопали јер су сутрадан вешали неке разбојнике... Онда су јој вране ископале очи мислећи да је мртва. Каже да се не љути на вране, јер да не беше њих, живу би је закопали.”

„Ауу!” нескривено се зачуди Милош.

„Да... И глава јој је искривљена у страну, ваљда због омче, како она каже.”

Тада у даљини, скривену међу дрвећем угледаше једну омању брвнару зидова прекривену лозом дивљег бршљена. Из оцака се дизао танак стуб дима. Да не беше Јелице, он би могао да прође поред ње а да је не примети колико се стапала са шумом. Милош задивљено гледаше у зелену кућицу која је била скривена иза дебелог слоја лозе.

Кад Ждралин зањишта и протресе главом осећајући туђе присуство, дашчана врата се уз шкрипу отворише и једна изобличена прилика се појави. Милош спази да јој није само глава искривљена на десну страну, већ јој је и цело десно раме спуштено. Била је обучена у стару хаљину по којој се видело да је некад била отменија, а сад избледела и поцепана.

„Ко то иде у предвечерје по Врачевцу?” викну баба претећи. „Не знаш ли шта те вреба из мрака, врагодуше... Ил’ си и сам городух?”

„Ооо, тетка Вијорика! То сам ја - твоја Јелица!”, викну девојчица. „И доводим ти неког у госте!”

„Охо-хо!” старачко лице се развуче у осмех. „Драго моје дете!... Па, зар се у ово доба по планини ходи? Нисам ли те учила да се клониш шуме када зађе сунце?”

„Стигли бисмо раније, али задржасмо се успут!” Јелица зауставља коња и скоком сјаха са њега. Милош још седи на Ждралину и опчињено гледа у Вијорику.

Чим је чуо њено име, сетио се ње. Али, овакву је не би препознао.

Прошла је кроз страшна искушења и једва живу главу извукла. Преко оба ока имала је стару, прљаву и сиву крпу која се парала, па је у тракама и концима висила јој преко пола лица. Под седом, умршеном и рашчупаном косом, лице дубоких бора које беху као ожиљци тешког живота и преживљених страхота. У осмеху безубих вилица виде се поломљени зуби од батина које је добила док је тамновала.

„Знам ја зашто сте се задржали!” смеје се Вијорика. „Мораш ти да завирујеш у сваку рупу и у сваки пањ!”

Уто, Вијорики прилази Вилан машући репом и њушкајући јој дугу хаљину. Кад зацвиле, баба се прену, па га полако сагну тражећи га рукама.

„Шта је сад ово?”, зачуђено ће она. „Откад имаш пса, Јелице?”

„Није мој, тетка...”

„Је ли ме моје руке варају... ил' је ово силван?”

„Јесте, велики силван, зове се Вилан”, рече Милош. „И мој је нераздвојни пријатељ.”

Баба начуљи уши кад чу Милошев звонак глас. Проже је тиха дрхтавица.

„Хајде, Милоше, сјаши”, рече му Јелица.

„Милош се зовеш, је ли?” упита баба искривљене главе. „Сигурно си милошљив својој мати и оцу.”

„Нема он ни оца ни мати, тетка”, рече Јелица. „Стрика Алтоман га је довео са царског двора.. ” прошапута значајно Јелица, а баба подиже обрве изнад завоја и набора чело.

„Је ли тако?”, замишљено изусти Вијорика. „Приђи, синко.”

Па баба испружи руке да опипа Милоша. Он ћутке стаде пред њу и пусти је да дрхтавим рукама пређе преко његовог лица. Прсти као да јој се сетише његових црта лица, а баби задрхта доња вилица.

„То сам ја, баба... Милош кога си исцелила пре више лета”, рече напоследку Милош, а Вијорика нагло повуче руке себи као опечена.

Окрену се, па их обоје стаде гурати ка својој колиби.

„Хајдете, децо, брзо унутра... Није требало да долазите, где вам је памет”, рече она пожуркујући их. „Ништа не говорите, улазите.”

Њих двоје збуњено уђоше у полумрачну брвнару, а Вилан оста напољу са Ждралином. Милоша запахну јак мирис влажне траве и

земље. У малом огњишту насред колибе горуцка ватра, која чкиљи и пуккета. Сенке играју по дрвеним зидовима као дуси у колу. Покрај огњишта, сламарица прекривена отрцаном поњавом, у углу стари сто натрпан дрвеним зделама са остацима хране, чинијама некакве течности, просутим травама и којечега што само Вијорика зна. Насупрот врата, мали прозор са затвореним капцима над којим виси веза белог лука, свежањ пелина, на црвени конац нанизано трње црног глога... Исто виде и над улазним вратима када се окренуо. А у углу стара секира наслоњена на зид, а на земљаном поду поред ње, неколико глогових колаца. У широком кругу око огњишта и сламарице исписан круг белим кречњаком. Милошу не промаче да Вијорика овде живи у сталном страху од нечега.

„Бели лук ти у очи, синко Милоше” промрмља Вијорика дивећи му се, али да га не урекне. „Леп си стасао сигурно, хвала богу... Пркосиш страшним силама јер си у загрљају моћника... Нађите негде место унутар круга и седите, децо.”

Јелица се искревељи Милошу подсмевајући се тетки, а он само подиже обрве у чуду. Слепа баба, већ навикнута на распоред у колиби, брзо се и лако кретала, па седе на свој треножац крај огњишта. Испружи десну руку према пламену, да одмери гори ли ватра довољно или да је наложи. Деца узеше неке лоше склапане хоклице, па седоше крај ватре унутар зачараног круга.

„Несмотрено је од тебе било, Јелице дете...” започе баба, „да долазиш 'вамо у ово недоба.”

Кад Јелица зину да нешто каже, Вијорика је прекиде: „Нисте ли чули шта се догађа у Пазаришту? А ви прођосте као лакоумни поред Враголије.”

Милош нетремице гледа како у Вијорики неприродно накрива глава, раме спуштено, па просто не може да препозна ону жену која га је својевремено лечила.

„Како су вас Угрин и Ружица пустили, црни они?”

„Вампир ко вампир, тетка”, помало заједљиво ће Јелица. Што би он код нас?”

„Пусти ти то, дете моје” оштро ће Вијорика. „Чудна је његова сорта кад је он у Пазариште дошао из Јелеча, а кажу да је пре тога био у

Злоступу...”

„Ма, што би био исти, тетка?” уверава је Јелица. „Свугде ти је вампира..

„Кад је започела отимачина деце у Пазаришту, престала је у Јелечу” одврати јој Вијорика. „А када је почела у Јелечу, престала је у Злоступу... То је исти штриго.”

„Ти си ми увек говорила да вампир опседа само своје село..” уозбиљи се сад Јелица, а Милош примети сенку страха на њеном лицу.

„Тако је... бар досад било”, слеже баба левим раменом. „Не знам какво је сад ово чудо, откуда се изнедрило... Али сад сте безбедни, овде код мене.”

„Зна ли...” па стиша још више глас Јелица, „зна ли Просфор Сугуб нешто о њему?”

Баба за трен оклева пред Милошем, па кад се сети ко је он и шта је чула о њему, она се опусти и језик јој се развеза.

„Ни он нити ико други зна ишта о њему... Као да је туђинац. Чујем да су људи у Пазаришту преплашени, ноћу не излазе, замандалили су своју чељад... па ипак, нејач нетрагом нестаје.”

„Опет си била у Пазаришту?” зачуди се Јелица. „Знаш ли да се тамо не смеш враћати?”

„Знам, знам... Нисам ногом тамо крочила, неголи жене отуд долазе мени. Доводе ми чељад да их лечим од сугреба и урока, па ми причају

„Од сугреба? Је ли то нека болест као ономад у мени?” упита је Милош.

„Хе-хе, синко мој, камо среће да си имао сугреб”, одмахује накривом главом Вијорика. „У теби је урок био много гори, наопаке шумирол хтедоше да ти судбу измене...”

„Сугреб је блажи урок, то ти је кад неко стане на место које су пас, мачка или лисица разгребали земљу, па се јадник окрастави” поносно ће Јелица, показујући шта је научила од своје тетке.

„Но, Милоше синко, откуда ти у Обилову?” упита га Вијорика.

„Алтоман ме је тамо склонио на наговор царице” тугаљиво ће Милош. „Веле да је опасно да останем на двору... Кијаран, брат капетана Палмана, покушао је да ме убије... Сад сам са Вуканом у Обилову.”

„Ах, витез Вукан!” сети га се Вијорика. „Твој верни чувар... Сећам га се, хтео је ономад да задави бившу краљицу Марију због тебе... Хе-хе.. ” а затим се уозбиљи, па рече: „Не знам ти судбину, синко... осим да је змајевита и да су сви били посвећени твом благостању. Чак и покојни цар. Тако ми је причала његова мати Теодора... Хм, добра, али напаћена жена, огрезла у крви кривицом других... Савест ју је морила, прекоревала је себе, а жртвовала своју душу зарад свога сина... Једном давно ме је молила да јој олакшам толику грижу савести, да је упутим како да носи терет греха... У њен царски печатник урезала сам речи *Ко га носи, помози му Бог* и бацила неке враџбине, али ништа није могло умилоствити њену савест... Зато је пригрлила смрт... Упамтите, децо моја, нису најстрашнији греси које Бог не опрости, већ они које човек себи не може опростити.”

Ноћ су провели у брвнари бабе Вијорике. Она се увукла под своју пољаву чим се смрачило. Изашла би напоље, омирисала ваздух и увек би рекла: „Мирише на ноћ." Затим би легла на сламарицу и брзо утонула у сан. Иако је желела Милошу да прави друштво, јер овоме сан није долазио на очи, ни Јелица није дуго издржала, већ је раширила своју крпару поред огњишта, покрила се својом пољавом и она запливала међу снове. И тако је Милош опет остао сам. Није му сметало. Напротив, волео је самоћу ноћи и свет који се ток тад будио. А посебно у шуми.

Зато је дечак изашао напоље и сео на оближње дебло које је Вијорика секла за огрев. Гране су му већ биле поткресане и на уредној гомили иза кућице. Ждралин је био везан покрај Јелициног коња и дремао, а од Вилана није било ми трага. Умео је тај силван ноћу да база којекуда, пратећи разне мирисе и трагове, тражећи нешто што је само он знао шта. Али, кад год би га Милош дозвоао, умео је врло брзо да се појави. И ове ноћи, Милоша је тешило да је његов друг негде у близини.

Било је облачно и мрачно. Сребросјајни месец је тамна моћ крила за облаком. Повремено би се промолио и својом аветињском светлошћу би обасјао крошње шуме. Тек понеки његов зрачак би се пробио до земље и открио ноћни свет који га је окруживао. Усамљени крештаји ноћних птица одјекивали су шумом. Мали слепи мишеви би пролетели

и скоро умакли Милошевом оштром оку. Ситна ноћна створења би шушкала у грмљу или по сувом лишћу којом је трава углавном била прекривена. Све је то Милош упијао и покушавао да разуме. Куд се дене оволики ноћни свет преко дана? Зашто више воле мрак неголи светло?... Зашто он више воли ноћ но дан?

Пун месец опет се промоли између облака, а његов паучинаст зрак паде на Милоша. Зачу он шушањ поред себе. Кад погледа, има шта да види: на непуна два метра од њега седи једно мало створење налик патуљку, загледан у месец и клати својим ногама. Прави се да не види Милоша. Дечак обузда своју изненађеност и без речи окрену главу као овај загледајући се у месец. Али у њему трепери узбуђеност. Гледа нагоре, али не види месец. Када опет погледа створа, овај је био сад њему ближи. Или се Милошу то причинило. И даље патуљак клати својим ножицама загледан увис. Опет Милош стаде гледати испред себе, али сад већ размишља шта му ваља чинити. Створ није деловао опасно. Био је обучен у некакав тамни капутић, са чизмама на ногама и смешном капицом са перцем на врху. Имао је нескладно велике, клемпаве уши и нос. Уста је стално пућио. У крилу је држао повећу врећу.

Милош га опет погледа, а овај му се још више приближио. Сад му је био скоро надохват руке.

„Знаш, то је змајев месец“, рече овај помало смешним, пискавим гласом, пући уста, али и даље зуре у небо.

„Змајев?“ једва изусту Милош, нетремице гледајући у њега.

„Змајев, блесане... То је време које протече између два узастопна проласка месечева кроз исти чвор.“

„А-ха...“

„Тада змајеви најчешће походе жене“, закикота се створ.

Тајац. Милош опет занеме од чуда и погледа у месец. Убрзано је дисао. Најрадије би скочио у страну, али му се ноге одузеше. Кад погледа опет у њега, овај је већ седео скоро тик уз њега. Милош још више разрогачи очи. Прогута кнедлу и промукло рече:

„Јеси ли ти патуљак?“

„Ха-ха! Не, блесане... Ја сам... мађионик!“ поносно он истаче. „Мада су нам патуљци даљи род, што јес' јест... Али су глупљи... и

ружнији... и блесавији... хм, али вреднији” слеже он раменима.

„Ти си Просфор Сугуб” сети се Милош и махиално показује прстом на њега.

„А ти си Милош”, рече мађионик уз исти гест.

„Како знаш?”

„Чуо сам вас унутра.”

„Како? Кроз зид?”

„Ма, био сам и ја унутра са вама, блесане.”

„Унутра? Нисмо те видели.”

„Какав бих ја био мађионик када би ме ико могао видети! Ха-ха!”

„Каже Јелица да се бавиш мађијама и да си подучавао Вијорику.”

Овај напући уста и само климну главом, опет загладан у месец. Милош би га још свашта питао, али види да овај оћута, па и он подиже поглед на месец. Размишља шта би га прече питао, кад осети неко благо чупкање за кошуљу. Спусти брзо поглед и угледа Сугуба како му је распарао кошуљу и вуче један конац. Он зину у чуду, али мађионик хитро откину кончић и онако седећи стаде да се удаљава од Милоша кикоћући се. Вуче задњицу по дебљу и скупља кончић, затим отвори своју врећу и стаде претурати по њој.

„Што си то урадио...?” зачуди се Милош ухвативши се за део распаране кошуље.

Мађионик претуре по својој врећи док не извади једно шило око којег обмота кончић.

„Хе-хе! Сад си мој! победоносно ће он.

„И шта...?” чуди му се Милош.

„Како шта? Сад могу да бацим чини на тебе!... Могу да учиним да се ваљаш по трави као прасе, да поблесавиш, могу да учиним да се затравиш у Јелицу.” а онда се намршти и додаде: „Могу очас и да те убијем!”

„Зашто би то урадио? Нисам ти ништа скривио”, упита га Милош.

„А што мораш да ми нешто скривиш?” скупи веће Просфор Сугуб. „Ми, мађионици, волимо да напакујемо људима!” Када то рече, стаде да везује кончић око шила. „Довољно је да те боцнем и... нема те.”

„Нећеш ти то урадити” самоуверено ће Милош и затитра му осмех на лицу.

„Нећу? Нећу?!... А што не бих, блесане?”

„Зато што би те мој силван растргао” климну главом Милош показујући на Вилана, који се пришуњао мађионику иза леђа и надвио се над њим.

Просфор Сугуб полако и страшљиво окрену главу и избечи се угледавши велику чупаву главу и чељусти које се лагано отварају и затварају дисањем. Оштри очњаци му злослутно светле на месечини.

„Уф.. ” само изусте Сугуб и прогута кнедлу.

„Не померај се нагловито”, рече му Милош па полако приђе мађионику и седе крај њега.

„Нећу, нећу...”, промукло ће овај. „Знаш, ја волим керове... иако они не воле мене.”

„Баш ме чуди”, рече Милош, па опрезно испружи своју руку. „Врати ми тај кончић... и пази да ме не боцнеш.”

„Да, да... само сам се шегачио... Хе-хе... Не бих ти ништа нажао учинио... Нисам ја зао.”

Мађионик скину кончић и утрапи га Милошу. Он се удаљи од Сугуба.

„Можеш ли да га склониш?”

„Зашто?”

„Дува у мене... вруће ми је”, рече овај бришући зној од страха.

„Не обраћај пажњу на њега, склониће се сам.”

„Хм, неће бити лако...”

„Мислио сам да се ви мађионици не указујете људима”, рече Милош опуштено, сад кад му је ту силван. „Бар тако Јелица каже... Никад те није видела.”

„Да, тако је...”, рече Сугуб па неповерљиво погледнује силвана крајичком ока преко рамена. „Избегавам је, јер бих дошао у искушење да бацим неке чини на њу... а она је добро дете, брине о својој тетки.”

„А што си дошао мени?”, упита га Милош, па кад виде да се мађионик и даље устручава због силвана, он га позва да му дође са друге стране. Вилан се одмах одобровољи и машући репом му дотрча. Сугуб видно одахну и мало се заљуља јер му је позлило.

„Ах... да... овај...”, покушава да се сабере. „Видео сам ти коња... Препознах у њему вилинско порекло, па велим, не може било који

блесан да јаше такав сој... Сигурно је вредан мог познанства.”

„Хвала... мада ме брине то твоје шило...”

„А, имам ја... свашта!” похвали се Сугуб, па стаде претурати по својој врећи, вадити и слагати поред себе. „Ту ми је црна вуна... седе власи... Хе-хе... То сам ишчупао Вијорики док је спавала, није ни осетила... имам... где су ми одсечени нокти? Где су?... Ах, ево их... Уплаших се да сам их изгубио.. И очас саставим урок или мађију, боцнем жртву и готово!”

„Можеш ли то сад да склониш?”

„Да, добро...”, врати он све у врећу, стегну је и спусти крај себе.

Опусти се и мађионик видевши да силван не мрда од Милоша, па гласно уздахну:

„Каква ноћ!”

„Даа...”

„А што ти не спаваш, деца би требало да спавају?” загледа се у њега Сугуб.

„Не спава ми се.”

Милош примети како га мађионик загледа, али не рече му ништа. А како то потраја, поста му непријатно, Милош му одбруси помало љутито:

„Што ме тако гледаш? Спремаш ли ми неку пакост?” „Не, не, не...” брже-боље ће он одмахујући руком, па скрену поглед.

Након кратког тајца, опет ће:

„Ти си змајевит.”

Милош се узврпољи.

„Како знаш?”

„Како не бих знао, блесане?” дуну кроз нос подсмешљиво. „Види ти се на лицу... осећам то у теби... А и не би могао да јашеш коња онакве пасмине!”

Милош оћута, научио је да се не размеће својим пореклом. Сувише је опасно.

„Дај ми прамен твоје косе” изненада ће овај.

„Шта ће ти?” трже се Милош, па се мало склони од њега.

„Не бој се, блесане!” кроз смех ће овај. „Нећу ти ништа, само да мало провирим у тебе.”

„Да провириш? Боље немој.”

„Зар не желиш више да сазнаш о себи?”

„Како знам да нећеш...?”

„Дајем ти своју реч”, свечано ће Сугуб.

„Не делујеш ми као неко ко држи до своје речи.”

„Па, и то је истина... Признајем... Најслађе ми је кад некога пређем... Хе-хе... Али овај пут нећу... дајем ти реч!”

„Опет ти.”

„Ево, узми моју врећу... она ми је најважније што имам... Узми је! ” па је нуди Милошу.

Милош се загледа у њега. Одувек је желео да зна више о себи, о свом пореклу. Али га страх од мађионика. Ипак, радозналост у њему превлада и узме му је.

„Ако имаш ножић, одсеци мали чуперак... Хајде... Шта ме гледаш? Не бој се... Тако... Ето... Дај ми га” па га стаде превртати по рукама, мотати по прстима, загледати га. Напослетку зажмури и проговори: „Ууу... јеси змајевит... Ниси од виле и човека... Не, не... Нити ти је мати русалка... Буди срећан због тога, био би несрећан целог живота... Да, да... Ти си од змаја и жене, блесане... Уф, уф... Опаког неког змаја... Уф, уф... Тебе је и вила задојила!... Ха-ха!... Па, твој је заштитник моћни Волос! Зато си ноћни створ!”

„Волос?”

„Велика мееечка!” кревельи се мађионик, па се уозбиљи и пружи му прамен косе. „На... враћам ти је, блесане... Дај ми моју врећу...”

„Волос, кажеш?”, замисли се Милош. „Нисам чуо много о њему... Он је од старих богова, није ли?”

„Јест’ вала... Сад их ваши зову анђелима, свецима... како год, не знам више ни ја... Међу боговима се води борба као међу људима. Једни потчињавају друге, мењају им имена... Они који се не покоре јачем, падају у заборава, јер остају без људских душа... Али Волос увек остаје Волос ма како га сад звали, зар не?”

„Је ли?” зачуди се Милош.

„А што не би?” пита га мађионик. „Ти си Милош... Ја могу да те зовем Блесан... Вијорика може да те зове Клипан... А Јелица може да те зове Глупан... А ко си ти?”

„Милош.”

„Тако је...” шири руке Сугуб у одобравању. „Али си за нас ово остало... Хе-хе.”

„Мени је све то много нејасно... А ко је... Волос?”

„Волос је бог таме, бог доњег света... појављује се у облику велике мечке на земљи, а на небу као... месец” рече он и показа руком на сребрнасти диск који се промаља кроз облаке. „Он је бог стада и планине, реке и поља...”

„И он ми је заштитник, кажеш?”

„Имаш његову снагу, волиш ноћ, сигурно ти смета сунце” а Милош на то само клима главом. „Ето видиш... знам ја све!... Једном кад будеш дошао, одвешћу те на Добри дуб.”

„Шта има тамо?”

„Ах, шта нема!”, одмахну руком мађионик. „Тамо се окупљају виле, лесници, па играју уз музику око тог старог храста... Из прикрајка их гледају стухаћи које мами таква весеља... Па и ми, мађионици, волимо мало да заиграмо, али са раздаљине.”

„Нисте тамо добродошли?”

„Гледају нас попреко... мада... Хе-хе... волимо да их боцнемо нашим шилом!”

„А ви, мађионици, међусобно...?”

„Таман посла!” намршти се Просфор Сугуб. „Ко би с њима могао пријатељовати! Сви до једног су уображенци! Све знају најбоље, а не би умели ни вола да убоду шилом! И стално измишљају кобајаги нове уроке, а не знају... ништа!”

„А ти ниси такав?”, смешка се Милош.

„Наравно да нисам! Они ми завиде јер сам најбољи и што имам шило за сваки урок... Хоћеш да ти покажем?,” па се лати своје вреће, али Милош одмахује руком. „Нема урока који не могу да бацим на човека, а највише волим на леснике, те смрдеље... Хе-хе!... Одавно сам овладао старим рунама, језицима давно изумрлим, тајним шифрама које користе чаробњаци, а знам и грчки и латински!”

„Грчки и латински?” изненади се Милош. „Откуд то?”

„Како откуд?,” зачуди се Сугуб. „Не можеш овладати Мађијавањем ако не знаш те језике! Тако се преноси вештина, и ако хоћеш неку тајну

за себе сачувати... онда пишеш у шифрама," шапну он, а онда опет узвикну: „А нема те шифре коју ја не знам! Рекох ти, пропутовао сам многе земље у потрази за знањем, у потрази за једном... књигом," па кад то рече замисли се.

„Каквом књигом?”

„Каквом? Ха! Врло несвакидашњом!," уздахну са сетом мађионик. „Да ми хоће само пасти у шаке...", промрмља овај. „Али, ионако, ја сам највећи чаробњак!”

„Видим да си скромник," закључи подсмешљиво Милош. „Мађионик се поноси својим вештинама!," рече љутито Сугуб.

Затим, скочи на ноге и протегну се.

„Нећу да губим више време са тобом, блесане” рече зевајући. „Остај ми добро и здраво... Обећао сам Вијорики да ћу јој убрати перунику и броћ.. ” па махну Милошу и крену

„Зашта то служи?” радознао је Милош. „За неке уроке?”

„Ма, не, блесане," смеје се овај. „Броћ је за костобољу, а перуника за гушобољу

„Зар по овом мраку", чуди се Милош.

„Хе-хе... ти си у мраку, блесане, ја нисам! ” и неста у ноћи.

Глава једанаеста - Лето 1356.

„Поуздан као кратак итап у дубокој води.”

Царским двором у Скопљу суверено је владао Војислав Војиновић, држећи у рукама све конце управне власти. Мудро је подметао своје одлуке краљу Урошу, доводећи их до истих закључака. Ионако већ неодлучан и колебљив, Урош је радо пренео на Војислава управљање царством и од њега је тражио савет и помоћ у свему. Истиснувши све оне који му могу угрозити повлашћени положај, а пре свега Вукашина Мрњавчевића, који је гајио исте аспирације према Урошу, и Лазара Хребелјановића, који се испрва није снашао у новој улози, а није се одмах приближио Урошу и остао ставилац, Војиславу је и сама ситуација у царству веома ишла на руку. Царица Јелена се повукла у Сер, па иако се замонашила, суверено је владала тим градом који је припадао војводи Војихни и његовом зету Угљеши Мрњавчевићу, заповеднику градског гарнизона. Војихна је испрва примио царицу верујући да ће се она заиста повући у осаму манастирских зидина, али на његов велики ужас, она је одмах преузела власт.

Друга срећна околност по Војислава је био Симеун, који је истакао своје право на царску круну и претио силом уколико му се не изађе у сусрет. По свему је Војислав лично на свог оца, покојног Војина. Увек се окретао како ветар дува: за време владавине краља Милутина,

видевши да се не може пробити до његове ближе околине, Војин се на време приклонио будућем краљу Стефану. Чим је приметио да се Стефанова власт клати, десетак година касније, одмах је пришао његовом сину Душану. Тако је и сад Војислав то чинио са великим успехом.

Чинило се да све иде Војиславу на руку. Из дана у дан, имао је све већу моћ над краљем Урошем и ништа није могло да се на двору деси без његовог знања. Тако је почетком лета држао Вукашина Мрњавчевића да чека неколико дана на пријем код краља, да би се овоме на крају смучило да чека и отишао је. Овај није знао да Војислав није ни обавестио Уроша да је дошао важним послом код њега. За то време, Војислав је саветовао краља Уроша...

„Нисам ли ти говорио, краљу..” ликује Војислав због најновијих вести које је донела Јерина, Прељубова удовица када је пребегла са децом на двор у Скопљу. „Где зло замркне, ту и осване”, не каже узалуд наш народ! Синиша се окупио на Прељубову Тесалију, али га је Нићифор Орсини предухитрио и заузео је, а сад га је и протерао из његовог јужног Епира! Кажу да је Синиша бежао ко без главе, све заједно са својом мајком Маријом!”

„Да, али кажу да је лако заузео град Костур и сад се прогласио за цара и тражи власт над свим српским земљама” одврати Урош.

„Не може нам он ништа, краљу” уверава га Војислав. „Ни то што му помаже Јован Асен, све му је узалуд. Нећо нико други стати уз њега, а препречили су му се војвода Хлапен из Водена и Бера, и Бранко Младеновић из Охрида, они су остали верни царској круни... Ускоро Синиша неће имати куд, јер се налази између чекића и наковња.”

„Не знам, Војиславе”, одмахује главом Урош. „Шта је спопало ове људе? Сви беху одани моме оцу, зашто не могу и мени?”

„Ја сам ту да ти помогнем, краљу” уверава га Војислав. „Саветом и делом, а ти си још млад. Али већ доносиш мудре одлуке. Ето, ни ја се не бих сетио да Прељубовој удовици Јерини вратим Прељубову дедовину око Црне реке и Мариова. А ти си то одмах учинио...”

„Ниси ли ми ти то предложио?” зачуди се Урош.

„Ја? Не!” изричито одмахује руком Војислав. „Само сам те питао да ли је Прељуб имао земље на северу... Ништа више.”

„Ипак...” двоуми се Урош. „Чини се да је Јерина очекивала да пошаљем војску и потиснем Нићифора из Тесалије.”

„Мудро је што ниси, краљу” храбри га Војислав. „Куд да сад развлачимо наше снаге када нас Синиша вреба као кобац.”

„И ја тако мислим... У праву си кад кажеш да бисмо се опда сукобили и са њим после Нићифора.”

„Тако је, нека Синиша сам изађе на крај са тим тровачем, ионако је то његова деспотовина. Зашто би ти протеривао Нићифора из Епира и помагао Синиши кад ти он узвраћа на овако поган начин? Да се прогласи за цара! Нечувено!” Уто, у престону салу улази стражар и са врата најављује долазак гласника царице Јелене из Сера. Војислав и Урош се само немо згледаше, изненађени његовим неочекиваним доласком. И један и други су увек са стрепњом дочекивали њене поруке, не знајући никад шта ће ново царица тражити од њих. Иако је владала Сером, умела је сину да зановећа или да га куди. И сад обојицу обузе иста нелагодност.

У салу уђе човек који нимало не личи на војника или гласника. Имао је дугу браду, био обучен у прљаво ловачко одело, са кратким бодежом за појасом и малом везеном торбицом о рамену. Ходао је нечујно у меким кожним чизмама Високог и крупног стаса више је личио на уходу или притајеног убицу какви вребају у мрачним ходницима.

Али човек им се поклони и без речи извади писмо које је носило царичин печат на воску. Предаде га краљу и оста да стоји пред престолом, чекајући даља наређења. Док је Урош читао мајчино писмо, Војислав га је одмеравао од главе до пете. Заударао је на коња, што је значило да је дуго био у седлу, али његово усправно држање беше толико необично за иначе понизне гласнике да Војислав не издржа да га не пита:

„Ко си ти? Јер очито је да ниси царски гласник.”

Човек га незаинтересовано погледа, али оћута. То Војислава умах разљути.

„Чујеш ли шта те питам? Одговори!” плану овај.

Човек гледа право, испред себе, у краља Уроша и нехајно одговори:

„Ја одговарам само царској породици, господару.”

„Сад се налазиш пред чланом те царске породице” рече Војислав и приђе му корак ближе, спреман да позове стражу „Зато, одговори.”

Урош прочита писмо, спусти га у крило и погледа човека.

„Кажи ко си и шта си” рече му краљ.

„Ја сам царичин лични... гласник, краљу”, одговори овај „Моје име је Кумра.”

„Треба ли да ти дам одмах одговор за моју мајку, Кумра?”, упита га Урош.

„Не, краљу... Ионако се не враћам њој... Идем даље”, мирно овај одговара. „Је ли то све, краљу?”

Промућурни Војислав запази његову торбицу, па плашећи се опет неке завере против двора, или њега самог јер се од царице све могло очекивати, изненада пружи руку да га дохвати, али човек га ухвати десном руком, а леву положи на свој бодеж.

Војислав и краљ се избечише у чуду због тако испољене дрскости и спремности да се потегне нож, па занемеше на трен.

„Ја морам својим животом да чувам поруке своје царице, господару” сталоженим гласом ће Кумра Војиславу.

Војислав и Урош се згледају, али Војислав не пушта торбицу, нити човек његову руку.

„Ово је издаја” процеди кроз зубе Војислав. „Ти мени да претиш...?”

„Не претим, господару... Само упозоравам.”

„Шта то друго носиш кад је вредно твог живота?” упита га Урош.

Но, Кумра опет оћута. И даље држи Војислављеву руку.

„Рекао си да одговараш само царској породици” опет ће Урош. „Ја сам твој краљ и син твоје господарице... Укажи ми оштовање или ћу те обесити о кулу-капију.”

Чак се и Војислав изненади због оваквог храброг и одлучног наступа свог штићеника, па пусти човекову торбу, а овај њему руку.

„Шта носиш у торбици?” упита га Урош.

„Само још једно писмо, краљу.”

„За кога?”

Кумра опет оћута.

„За кога?” понови Урош љутито и устаде са трона.

„За деспотицу Ану” гласно рече овај гледајући војнички испред себе.

„За деспотицу Ану?”, зачуди се Војислав. „За жену деспота Јована Асена?”

„Зашто би моја мати њој слала писма?”, упита Урош „Она је жена нашег непријатеља.”

„А судећи по теби, писмо је врло поверљиво”, додаје Војислав. „Можда би га требало прочитати...”

„Само преко мене мртвога”, рече Кумра и опет спусти руку на дршку свог бодеза.

„Па, ако баш мора.. ” нехајно ће Војислав и само што не позва стражу, кад се Урош умеша.

„Не, Војиславе... У лојалност моје мати не можемо сумњати”, краљ опет седе на трон. „Познајем је добро... Она не преза ни од чега да би мене заштитила. Пусти је, нека се бави својим сплеткама... Иди, слободан си, ”и отпусти Кумру, који не сачека ни трен дуже, већ се окрену и крупним корацима крену ка вратима.

Кад је изашао, Војислав се окрену Урошу.

„Надам се да знаш шта чиниш, краљу. Можда је требало завирити у то писмо.”

„Не, не... Овако је боље... Но, ово је сад проблем” рече Урош машући писмом своје мајке.

„Шта пише?”

„Пише да се моја мати плаши завере против ње у Серу”, уздахну Урош.

„Откуд то?” изненади се Војислав. „Војихна је одан круни, он не би никад...”

„Не спомиње она њега, нити било кога по имену”, рече Урош и предаде му писмо да се сам увери о његовом садржају.

„Али каже да су њени људи пресрели једног гласника Матије Кантакузена који је носио поруку некоме у Серу...”

„Син збаченога Јована Кантакузена?” рече Војислав док па брзину чита писмо.

„Да, он држи земље источно од Војихне, граниче се... По речима моје мати, у том писму пише да Матија Кантакузен не може чекати

крај месеца да дође, неголи полази са Османлијама раније и да ће већ средином овог месеца бити пред Сером и очекује да... тај неко коме је писмо намењено, отвори градску капију и пусти га да заузме Сер, онако како Је већ раније договорено... То је већ за који дан, Војиславе Војиновићу.”

„Градом заповеда Угљеша Мрњавчевић” замишљено ће Војислав, па пошто уви писмо, додаде: „Е, од њега бих већ могао свашта да очекујем.”

„Зашто тако мислиш?”, изненади се Урош.

„Како зашто?”, тобоже ће Војислав и одмах схвати да може да искористи ову прилику да још више оцрни браћу Мрњавчевић. „Вукашин Мрњавчевић жели да те што више ослаби, није ли те саветовао да ратујеш са Синишом? Обојица знамо да је то лудост! Уосталом, видиш да сам био у праву, Орсини је то урадио уместо нас!”

Било је приметно колико се Вукашин трудио да се приближи Урошу, шаљући му поклоне, писма, нудећи му савете за све и свашта. Све је то Војислав, кад год је могао, пресретао и спречавао да стигне до краља. Ипак, лаковерном Урошу је Вукашин био драг, можда највише због тога што му је његов син Марко био прирастао за срце још кад су били деца. Марко се родио на двору краља Душана и заједно су расли, иако је Вукашин у почетку био само коњушар, а касније, доказавши се цару, владао је Прилепом, а његов брат Угљеша територијом око Дубровника, па су ретко обојица били на двору.

Због свега тога, Војислав је у Вукашину видео највећег супарника и желео је да га што више удаљи од краља. И сам Вукашин је био свестан тога. Зато се све више распламсавала њихова борба око придобијања младоумног краља Уроша.

„Шта ћемо сад?”, упита се наглас Урош. „Не могу допустити да Сер падне у руке Кантакузена и да моја мајка буде протерана...”

„Могла би овде да потражи спас”, излану се Војислав, забринут да ће морати још да се носи са царицом, а она је била тврд орах. Изгубио би велики утицај који је имао ни Уроша.

„Не бих да ми се мајка врати на двор”, призна Урош. „Опет ће да ме кињи и желеће свиме да управља.”

„Као што то ради у Серу” потврди Војислав. „Чујем да Војихна

бесни што стално поништава његове одлуке и намеће своју вољу... Можда ипак он стоји иза те завере са Ромејцима.”

„Војихна? Не!”, одбија да поверује Урош. „Знам да је моја мати осiona и својеглава, али... али да се Војихна дигне против ње? Никада!”

„Једно је сигурно, краљу... У писму се вели да Матија са војском стиже пред Сер за који дан. Мораш хитно да пошаљеш један јак одред у помоћ царици. Из писма се не види кога Матија обавештава о свом доласку.”

Урош оћута, али само климну главом. Обојица нису желели да се царица врати на двор. Наравно, свако из свог разлога. Урош је желео сам да влада, а Војислав је хтео да и.име влада. Нити су могли да допусте да Сер падне у руке Матије Кантакузена.

„Ја сам мислио да је мој отац склопио примирје са султаном Орханом дајући му руку моје сестре” снуждено ће Урош. „Зашто би погазио реч?”

„Ко ће му га знати, краљу...” рече Војислав враћајући му писмо. „Са тим племенима се никад не зна... Уосталом, откад разбојници држе до своје речи?”

„Ко ли је кадар да изда моју мајку и преда Сер непријатељу?” упита Урош загладан у Војислава.

„Ово је прилика да то сазнамо, краљу”, ликује овај. „Не сумњам да су то Мрњавчевићи... Ко би други могао да отвори градску капију неголи заповедник градског гарнизона?... А то је Угљеша Мрњавчевић.”

„Спреми се, Војиславе Војиновићу”, рече Урош устајући. „Опреми хиљаду јаких оклопника и стрелаца, и крени да помогнеш мојој мати... Јаши у тајности, не говори никоме куда и зашто идеш, ако хоћеш да ухватиш заверенике неспремне. И сазнај ко стоји иза те завере, побогу.”

„Како ти кажеш, краљу мој!” узвикну узбуђено Војислав. Не само што ће одбити Матију и Турке, неголи ће бацити на муке све који му буду сумњиви и сазнаће ко су завереници... а онда ће их згромити. Једва је чекао да се дочепа Угљеше Мрњавчевића и да га обеси, а онда ће оптужити му брата Вукашина за издају круне. Нико се не сме

усудити да угрози његову власт на двору и утицај који је имао на краља Уроша.

Зато је, не губећи време, одмах окупио војску и већ сутрадан, рано ујутру, кренуо на челу колоне ка истоку, према граду Серу. Јахали су брзо и без предаха. Сер је био на неколико дана јахања и требало је стићи пре Матије Кантакузена и његових турских најамника.

А како само судбина уме да исплете најнеобичније догађаје и да живот људи замрси у неочекиване чворове, тако је и овај пут у сусрет Војиславу Војиновићу и његовог јаког одреда оклопника послала Војихну, који је из Сера кренуо у Скопље, на двор, неким измишљеним послом не би ли се склонио из Сера када Матија стигне и заузме град крајем тог месеца. Дуго је у њему тињао гнев и незадовољство што царица управља његовим градом, а он, царев кесар, био је приморан да слуша и извршава њена наређења, уместо да суверено влада својом територијом. Зато је лако пронашао савезника у свом зету Угљеши Мрњавчевићу, кога је оженио својом кћерком Јефимијом и придобио га за своје планове.

„Срце ме боли што ово чиним против царице мога покојнога цара“, говорио је искрено Војихна Угљеши, „јер сам му био веран војвода и уз њега витез реда Змаја... али његова смрт као да нам је срушила небо на наше главе... и све се променило! Ни слутио нисам да један човек може на својим раменима носити цело царство! Прво нас задеси смрт косингаса Милоша Војиновића, а онда нас дотуче смрт Душана Силног!... И после њих ништа не оста исто!... Сад свако гледа само себе, а вреба туђе. Ја сам господар Дrame, а Јелена ми је наметнула своју самовољу, па ћу још изгубити и ово мало што имам! Ако се већ замонашила, па чак и узела име Јелисавета, зашто још увек влада? Зашто се не повуче у неки манастир?“

„Цар Душан, покој му души, беше човек који је у свима будио само најплеменитије. Сада када њега више нема, на видело је избила злоба и завист. Нема више онога коме је завет на верност дата, а његов син... не завређује поштовање код многих. Отуд извор наших невоља. А царица је одувек била осiona и властољубива, тасте“, умирује га Угљеша. „Власт јој је милија од Бога, чини се... Зато, не оклевај више, но урадимо по плану и договору са Матијом Кантакузеном. Кад

отерамо Рогозну, лако ћемо после са тим Ромејцем. Знаш и сам да је он трн у оку ромејском цару Јовану Палеологу од како је збацио са власти оца му Кантакузена, узурпатора. Очас посла ћемо га предати њему и ми ћемо опет владати Драмом и Сером, а овај пут сами... без Рогозне или било кога другог над нашом главом.”

Ни Угљеша није крио своје незадовољство што, иако се била замонашила, Јелена је све држала у рукама и свима згорчавала живот. На Војихнин предлог да се отарасе Јелене макар предали град Матији Кантакузену, Угљеша је одмах пристао, верујући да ће после исто учинити и са самим Матијом, поготово што му је било обећано да ће он остати заповедник градског гарнизона. Зато су обојица послали писмо Матији нудећи му град Сер, а овај је то без размишљања прихватио, само да би убрзо схватио да не располаже са довољно трупа да то учини сам. Ипак, обавештава Војихну да ће крајем месеца доћи пред капије града и да ће га благовремено обавестити о тачном дану. Али, авај, и сам Матија се нађе у недоумици како да то уради без довољно војске, па немаше куд него се обрати турском султану Орхану за помоћ. Ипак знајући да постоји примирје између покојног српског цара и турског султана, Матија не смеде да му каже зашто му требају трупе, па му султан уместо регуларних трупа пошаље пет хиљада обичних пљачкаша и разбојника. Чим ови пристигоше код Матије, он схвати да их неће моћи дуго обуздавати и да ће ови дивљаци почети да харају по његовој територији. Немаше куд, Матија хитно шаље писмо Војихни обавештавајући га о ситуацији и да одмах креће на Сер, петнаестак дана раније, па да га овај дочека како је договорено. Међутим, то писмо никад није стигло до Војихне, царичини људи га пресретоше...

И сад док је кесар Војихна безбрижно и задовољан својим планом, јахао ка Скопљу, није ни знао да су Матија Кантакузен и турски најамници већ надомак Сера. Рачунао је да се затекне на Урошевом двору када падне Сер и да тиме разувери евентуалне зле језике о било каквој умешаности у заверу, јер наиме није ни био присутан када је Сер пао.

У рано јутро претпоследњег дана путовања, близу Сера, колона на челу са Војиславом Војиновићем, налете на кесара Војихну и на његову малу пратњу. Обојица се нескривено зачудише сусрету на пустом путу,

али свако из свог разлога прећута куда је и зашто кренуо.

„Војиславе Војиновићу!” рукује се срдечно Војихна са њим док су обојица још на коњима. „Да си нам најавио свој долазак, па ми бисмо те дочекали у граду како доликује, а не овако, у облаку прашине!”

„Ах, ћесаре Војихна, пријатељима није важан свечани дочек, већ им је срдчан стисак руке довољан!”, смеје се Војислав. Иако је испрва посумњао у Војихну, Војислав је сам себе убедио да је краљ Урош ипак у праву, и да неко ко је био поузданик покојног цара, сигурно се не би уротио против круне. „Још ћу да помислим да си изјахао из Сера не би ли нам кренуо у сусрет и дочекао... или можда носиш неку хитну поруку?”

„Хитну поруку?” збуни се на трен Војихна, штрецнувши се да Војислав можда нешто сумња. „Шта би то могло бити хитно, пријатељу?... Кренух у Скопље неким послом, да се посаветујем са краљем Урошем...”

„Око чега? Шта те мучи?”, пита га Војислав.

„Ма, све ово са Орсинијем, бојим се да се рат може проширити и код мене...” па брже-боље скрену са теме и сам пгчадовољан својом уверљивошћу. Никако није могао да сакрије своје изненађење што је срео Војислава. „Но, којим послом си ти кренуо са толиком силом? Вреба ли нас некакво зло, а да је то не знам?”

„Ах... ћесаре мој...”, сад се Војислав збуни, „царица Јелена ме је хитно позвала да јој дођем са војском... каже... каже да су се неки разбојници појавили на твојој граници.”

„Разбојници?” зачуди се Војихна. „Као господар Дrame, ваљда бих први знао за то, Војиславе! А ја о томе ништа не знам!”

„Како бих онда ја знао?” смеје се Војислав ширећи руке. „Ја само извршавам наређења краља и његове царице мајке!”

„Знам, знам... Уосталом, као и ја”, насмеја се сад Војихна, осећајући да напетост попушта. „А обојица знамо да се царица никоме не поверава и све ради по свом нахођењу. А можда ми је нехотице прећутала о тој претњи, јер сам и ја био... превише заузет неким својим пословима, па је нисам виђао.”

„Немојмо губити превише времена на речи, јер хитам к њој и нећу да је разљутим, не бих да се разгоропади на мене, шта ћу онда јадан

ја!", рече му Војислав. „Но, ти можеш наставити свој пут, ако су твоји послови са краљем толико неодложни..."

„Не, не, боже сачувај!", брже-боље ће Војихна. „Ако постоји некаква претња мојој земљи, па ваљда ја морам први да станем у њену одбрану. Кренућу са вама, Војиславе Војиновићу!"

Мислећи да та претња не долази од Матије Кантакузена јер је његов долазак био најављен тек крајем месеца, Војихна поверова да су неки разбојници заиста упали на његову територију и да је боље да се придружи Војиславу, који је ионако био најближи краљу и вредело је сачувати његово поверење и пријатељство. То ће му ионако много значити када Сер буде предао Матији и да би сачувао своју лојалност круни неокаљану.

Тако, заједно похиташе ка Серу, јашући скоро цео дан, да би преноћили надомак града. У међувремену, Матија Кантакузен исте ноћи пристиже пред Сер, али затекну градску капију чврсто затворену, а градска посада их још отера кишом стрела. Нађе се у чуду што није дочекан по плану и договору, и не знајући шта да чини, он подиже логор на пола сата јахања од града.

Матија Кантакузен је ликом много личио на свог оца, али свака сличност са њим се на томе завршавала. Није био ни изблиза способан и паметан као он, мада му није мањкало амбиције. Желео је по сваку цену да прошири своју територију коју му је још његов отац Јован оставио док је био регент младом византијском цару Палеологу, али његова моћ је у свему зависила од оца, а када је овај збачен са власти, он се нашао сасвим сам. Млади цар Јован Палеолог је ушао у Цариград и принудио Матијиног оца да сиђе са трона и да се замонаши. Сада се Матија безуспешно батргао да сачува и бар мало прошири своје територије уз помоћ турског султана који му је остао савезник, иако га је Турчин трпео само због својих планова да се и сам прошири, као што је својевремено користио и његовог оца док је владао византијским царством.

Исте вечери, наста пометња у његовом логору. Матија устаје од трпезе за којом је вечерао и још са пуним устима излази из шатора и забезекнуто гледа у Османлије који у галопу јуре крај њега на све стране. Уто, спази на коњу буљубашу Селима, који му је довео

најамнике, човека кратко обријане браде са кацигом на глави која му је штитила пола лица. На себи је имао кожни оклоп, у руци дуго копље, а за појасом сабљу. Окретао се око себе, махао руком изнад главе и бодрио своје људе.

„Селиме! Селиме!“, довикује му 31-годишњи Матија, када му овај бахато приђе на коњу и само што га не обори па земљу. „Шта се догађа? Куда ћете?“

„У пљачку, ефендија! Обећао си нам богат плен у Серу, а дочекаше нас затворене капије!“ љутито му одврати Турчин.

„Чекајте, не идите никуд!“ уплаши се Матија да ће му се трупе разићи. „Сигурно је неки неспоразум, послаћу им гласника и отвориће нам капије!“

„Ко ће луд да ти отвори капије усред ноћи, ефендија! Јесу ли нас гађали стрелама када смо пришли зидинама? Издали су те, ефендија, а ти си нас изневерио! Зато идемо да пљачкамо по околини!“

„Немој, Селиме! Чекај да...“

Али, Турчин не сачека да овај доврши, већ подбоде коња и умало опет да сруши Матију. Даде се у галоп, а за њим кренуше колоне дивљих разбојника носећи бакље и узвикујући ратне покличе.

Тако се његови турски најамници, жељни пљачке и плена, оглушише се о његова наређења да остану у логору, па се распршише по околини, палећи, убијајући и пљачкајући све на што су наишли. То је све немо са бедема посматрала посада Сера коју је изненадио долазак разбојника по мраку, па су их одбили кишом стрела када су покушали да нападну градску капију. Угљеша Мрњавчевић није ни слутио да су то биле трупе које су долазиле на њихов договор и да им је требало отворити капију. Уместо војске која би носила барјаке Матије Кантакузена и њега самог на челу, из мрака је искочила хорда турских разбојника, кличући и претећи оружјем. Нешто што свакако нико, па ни Угљеша, није очекивао.

Већ сутрадан наиђе Војислав Војиновић са својим трупама и стаде гонити и убијати разбојнике који су се у мањим групама раштркали по околини. Турци, изненађени овим нападом, не могаше се одупрети налету тешке коњице, па погибоше у великом броју. Један део војске поведе и сам Војихна не знајући да су то трупе које су дошле на његов

позив, јер је очекивао војнике Матије Кантакузена, а не дивље и крволочне Османлије. И он се зато даде у лов на то крвнике, па их са лакоћом посече где год је наишао на њих. Настаде велика збрка у околини Сера, а становништво коме су дојадиле стални упади свакојаким разбојника, диже се на оружје, па се и они придружише у лову који је трајао цео дан.

Срећа је хтела да предвече сам Војислав налети на једну групу у којој је био буљубаша Селим. Не штедећи ни себе ни Турке, проби се до њега и лако га посече на коњу. Чим га остали Турци видеше мртвог, дадоше се у бег ка свом логору. Међутим, схвативши да је непријатеља ипак много, а ноћ мрачна без месечине, Војихна предложи Војиславу да се склоне преко ноћи у град, па да ујутру наставе да их гоне. Тако и учинише, а онда дође до још једне кобне забуне међу Турцима.

У току ноћи, Матији Кантакузену у логор пристигоше први прогањани Турци, израђавани и преплашени, и на све стране разгласише да долази велика сила неверника. И сам Матија се изненади неочекиваном обрту ситуације и помисли да су га Војихна и Угљеша преварили и навукли у заседу. Избезумљено је слушао како му је војска десеткована, да је буљубаша Селим убијен, па чак да неверници вуку његово тело коњем и да долазе право овамо.

Под окриљем мрака, велика група потучених и разбијених Турака стаде да наилази према логору, а преплашена стража помисли да су то хришћански оклопници у нападу, па дигоше узбуну и одмах се разбежаше. Кад остали угледаше како стража бежи ко без главе, и они побацаше оружје и дадоше се у бег по мрклом мраку. Узалуд је Матија покушавао да их заустави и организује за одбрану. Страх завлада међу њима, ноге су их носиле на све стране. Преплашени се разлетеше по околним пољима где су их чекали разјарени сељани и једног по једног до смрти тукли секирама или набадали вилама.

Чим Матија виде да то нису Срби, већ његови разбијени Гурци, он немаде куд него са својим оданим људима крену по мраку да сакупља одбегле Турке. Али, ноћ без месечине и непознат терен учинили су своје, па се и они изгубише бежећи од разуларених сељака који су се довикивали и позивали једни друге чим би пронашли неке скривене Турке. Онда би мраком одјекивали крици убијаних и псовање њихових

убијача. Све је то уносило ужас међу Турке који се одједном нађоше сами у непознатој земљи. Још када се зачу лавез ловачких паса које неки сељаци поведоше у лов на њих...

Матија их је чуо из даљине. Испрва помисли да је у близини неко село, па да се пси само оглашавају, међутим схвати да му се тај лавез све више приближава иако се он удаљавао од њега. Већ око поноћи је изгубио своју пратњу, није ни приметио када су нестали иза њега. Како су могли да се раздвоје? Није желео да поверује да су га намерно оставили у његовој сулудој намери да окупља одбегле Турке и да су га напустили спасавајући своје главе. Није се више оптерећивао њима, лавез се све гласније чуо, а он није ни могао да види куда иде. Приметио је да му коњ иде ногу пред ногу кроз неку шикару, грање га гребе по ногама или шиби по телу. Већ помисли да се сагне уз врат коња, али га по сред лица ошину грана коју је коњ био затегао и он паде са седла. Животиња се уплаши и поскочи остављајући Матеју да се ваља по земљи држећи се за крваво лице. Док је дошао себи, коњ му је нестао у мраку, а лавез паса бивао је све гласнији. Ухвати га паника, па поче да се избезумљено пробија, крчећи рукама бодљикаву шикару. Трње му стаде цепати одећу и парати кожу, а у глави му бубњало од страха.

У једном тренутку, Матија само осети да му се тло изгуби под ногама и да пропада кроз ваздух. Упаде у дубок песак на косини, скотрљао се и забио у тршчак где се зауставио у плиткој, смрдљивој води. Би му јасно да је завршио у баруштини, придигну се у води до колена и стаде се пробијати кроз густ тршчак. Поред лавежа, сад је већ могао јасно да чује неразговетне гласове људи.

Убрзо увиде да је бара пространа и да би му можда било паметно да се ту шћућури док не прође опасност и не сване, па да онда тражи спас за себе. А ни пси му неће пронаћи траг. Морао би чим се раздани да потражи свога коња који сигурно није далеко отишао. Чак му се причињавало да чује његово фрктање у близини. Притајиће се у води, неће ни дисати ако треба, а до зоре ће се његови гоничи разићи...

Сељаци су уз помоћ ловачких паса пронашли Матију рано изјутра и мало је фалило да га на смрт умлате. Неко је приметио да је одевен као племић и да је сигурно неко од значаја, па да би га требало предати

гарнизону у Серу. Убрзо се окупише и други сељаци који у њему препознаше ромејског војника, па га везаше на обали док неко похита да јави о њиховом богатом улову.

У међувремену, чим је свануло, Војислав Војиновић и Војихна се са трупима стуштише на напуштен Матејин логор. Не затекоше никога, осим сељака који су већ увелико претурали по празним шаторима и пљачкали их. Када међу турским округлим шаторима угледаше разапете ромејске шаторе, обојица схватише шта се догађа. Али, Војихна претрну од страха, а да га је Војислав тад видео онако пребледелог, било би му јасно да је овај био умешан у заверу. Но, Војихна се убрзо прибра, али га обузе паника да ће бити откривен и оптужен за издају. Није се могао начудити откуд се Матија створио много раније од договореног времена и што га није обавестио о промени плана...?

Када сељаци почеше да довлаче мртве Ромејце, Војихна и понада да ће међу њима видети и тело Матије Кантакузена. Његовом смрћу би тајна његове умешаности остала заувек скривена, али ма колико их је он претурао и загледао, могао је видети само њему непозната лица. Нада му се полако гасила, а страх га је све обузимао до границе лудила. Грозничаво је размишљао шта му ваља чинити. Да ли да бежи, или да тврди како није умешан у заверу ако га Матија изда да би сачувао своју главу...? Али, хоће ли и Угљеша Мрњавчевић издржати у лажи или ће подлећи претњама мучењу и смрти?

Војихна се забрину још више када примети Војислава Војиновића како замишљено и ћутке загледа мртве Ромејце, па се још нешто дошаптава са својим капетанима. Њему ништа није коментарисао, нити је иједном опсовао Ромејце што су покушали препад на Сер. Обузе га тиха језа: он је знао за заверу, али не и ко је био у њој! Иначе би га одмах оп тужио за издају и бацио у ланце. Проклета Рогозна је некако дознала за њихов план и на време обавестила свога сина.

„Све је пропало!” размишљао је презнојавајући се, „Обесиће ме о градску капију!... Можда је најбоље да бежим, а нека се Угљеша сам сналази. Сигурно је он крив за ово! Нека онда и виси сам!”

Уто, дотрчава задихано један себар и погледом тражи некога од важности међу капетанима окупљеним пред Матијиним шатором.

Пресави се од умора, не може да дође до ваздуха.

„Шта је било?” примети га Војислав и коракну према њему. „Говори!”

„Господару, ухватисмо неког Ромејца, младог лица и стаса”, бездахно ће он. „Чини се као неки племић, сав је накинђурен...”

„Је ли жив?” пита га строго Војислав.

„Јесте... засад, али они моји се окомили на њега, па га ћушкају и боцкају вилама”, усправи се он са уморним грчом на лицу. „Богами, не знам докле ће...”

Војислав зину да нешто каже, али Војихна узвикну:

„Пусти га мени, Војиславе Војиновићу! Ја сам господар Дrame и Сера! Бацићу га на муке због овог дрског пљачкаш ког упада!”

„Немој га озледити, тако ти твога краља!” одврати Војислав. „Морамо га преслишати пре неголи га обесимо!”

„Ма, не брини ништа” додаје Војихна па већ граби узде свога коња. „Све ће тај да ми призна када га пропустим кроз шаке!”

„Добро, де, ћесаре... Иди и доведи нам га овамо живог пре но што му ови сељаци дођу главе!”

„Биће како ти кажеш, Војиславе Војиновићу! ” из седла говори Војихна, па се обрати сељаку који је донео вест: „Хајде, води ме тамо! Брзо! И немој да се вучеш ко да су ти пребијене ноге!”

Себар заколута очима, мисли се куд опет да трчи кад је једва стигао. Но, немаше куд, па се мало затетура и стаде потрчкавати у правцу одакле је дошао. За Војихном крену његова пратња, али и пре него што су изашли из логора, себар паде ничице у прашину и исцрпљено оста да лежи. Види Војихна да овај даље не може, па нареди једном свом човеку да га посади крај себе у седло јер иначе неће стићи на време да спаси Матију и да у четири ока поприча са њим пре него што га преда оштроумном Војиславу. Морао је како зна и уме да убеди Матију да их не ода.

Војихна је нешто касније затекао групу сељака са псима па обали једне баруштине. Они окружише заробљеника коме везаше руке на леђима, надвили се над њим, па мало-мало па га боцкају дрвеним вилама или га ћушкају дршкама од секира. Матији Кантакузену се озари лице кад га угледа понадајући се да ће бити спасен, али Војихна

оста смркнут због других, али и због беса који је тињао у њему. Ипак задовољно одахну што се први домогао Ромејца.

„Хајде, губите се! ” подвикну он сељацима. „Разиђите се! Бићете награђени за свој улов! Доста... не отурајте га више! Мора да одговара због својих недела! ”

Кесарова пратња растера сељаке коњима, а ови се уз гунђање разиђоше.

„Плати нам сад, господару! ” неки се побунише.

Док војници растерују сељаке, Војихна брже-боље приђе Матији и грубо га дигну на ноге. А онда гледајући око себе да га неко не види, процеди кроз зубе:

„Знаш ли ти који је дан, враг те однео? Нисмо ли рекли крајем месеца? Зашто си сад бануо, јеси ли недоуман?”

„Ма, нисам могао више чекати, ћесаре”, збуни се испрва Матија. „Морао сам одмах кренути, па зар ниси добио моју поруку?”

„Какву поруку, бог те убио?”, завапи Војихна док га тобоже вуче према коњу. „Нисам ништа добио? Када си је послао?”

„Пре непуних десет дана..” отргну се из његових руку љутито Матија.

„Дођи ,вамо, шта си ту стао да нас сви виде, склони се иза коња, бестрага ти глава!” опет га вуче Војихна. „Нисам добио никакву поруку...” рече он, па наједном занеме, јер му сину мисао: „Сигурно ју је Рогозна пресрела! Па је дојавила свом сину... Зато је Војислав Војиновић дојахао са војском. Ти си крив што је сазнала за заверу! Зашто се ниси држао плана? Зашто?”, протресе га кесар.

„Како се усуђујеш да ме ниподаштаваш, ја сам.. ” побуни се дрско Ромејац.

„Ти си сад заробљеник и висићеш ако ти не помогнем”, брзо говори Војихна, јер примећује да му се војници враћају. „Зашто си поранио?”

„Нисам могао више чекати због вражјих Турака, похарали би ми земљу, морали смо кренути..”

„А шта ће ти ови врагови, видиш ли да су кољачи и разбојници?”

„Нисам имао довољно војске, па сам од султана тражио помоћ. Како сам могао знати да ће ми ове послати, а не регуларне трупе?”

Војихна се угризе за усну и само одмахује главом.

„Све си упропастио” рече и стаде му помагати да узјаше пнако везан. „Слушај ме добро, немој ни реч прословити о завери ако хоћеш да ти главу живу извучем! Разумеш? Ако нас одаш, знај да ћеш сигурно и ти висити, побили сте сијасет људи. Овако, ја ћу се заузети за тебе, али немој зуцнути о завери...”

Уто прилазе остали војници и њих двојица занемеше. Смркнуше им се лица, из различитих разлога. Војихни због Матијине непромишљености, а овоме што му овај не указује потребно поштовање, па и што се уопште договарао са Србима!

У разрушеном и опљачканом ромејском логору, Војислав Војиновић их једва дочека, па свуче Матију из седла и након неколико шамара баци га у прашину. Затим из недара извади завереничко писмо које му прошле ноћи царица Јелена даде као доказ завере, и баци му га лице.

„Коме си упутио ове речи?”, наостреши се Војислав. „За кога је била порука?”

Млади Ромејац само прогута кнедлу и избечено га гледа.

„Говори или ћу ти живог черечити!”, злослутно се овај надви над њим, а кад виде да га овај само немо гледа, ухвати га за покидан оклоп и ко перце га подиже на ноге. „Не будеш ли рекао, предаћу те царици Јелени, а она ће умети са тобом... На крају ћеш јој признати и оно што је не занима!”

Матија не издржа љутост његовог погледа, па само спусти главу. Мораће све да истрпи ако ће му Војихна помоћи. Али био је решен, види ли да му је смрт неизбежна, одаће све планове и заверенике, па нека и они окусе од истог колача.

Видевши да овај неће тако лако проговорити, Војислав нареди да се сви врате у град. Извешће кривца пред Јелену, па нека се она бакће са њим. Није сумњао да ће га она прописно казнити. Познајући њу, живот му сигурно неће опростити.

А тако га је Јелена и дочекала у Серу. Бацила га је под своје ноге, наднела се над њим и погледом га стрељала док је викала и претила му. Остали су немо стојали по страни и наслађивали се мукама кроз које је Ромејац пролазио. Сви осим Војихне и Угљеше. Првом су се дланови знојили, па је нервозно стискао песнице, а Угљеша се толико покуњио да је на тренутке изгледао горе од самог Матије. Било им је

тешко да сакрију страх да ће их овај издати. Срећом, остали беху заокупљени ратним заробљеником кога би повремено ћушнули или шутнули док је лежао на поду. А Матија на крају не издржа и очи му се напунише сузама.

„Добро знаш каква те казна очекује!“, виче на њега царица. „Изабери, хоћеш ли брзу или спору и болну смрт! То свакако зависи од тога хоћеш ли му прво рећи ко су завереници на мом двору!”

Матија је био занемео од страха и само би спорадично погледивао Војихну и Угљешу који су скамењено стајали.

Царица се ушетала као вук у кавезу. Кипти од беса. Лице јој се смрачило, а из очију јој је севала мржња. Стиска уста и ломи руке, грозничаво размишља како да натера Матију да призна ко су му саучесници на њеном двору.

„Шта да нисам пресрела то писмо?” шири руке она. „Могли су заузети град и побити нас! Османлије не знају за милост!”

„Ја сам мислио да је примирје са њима још на снази..” рече Војислав.

„Ма, са њима се очито никад не зна!” одврати Јелена. „Мораће мој син да пошаље изасланика код султана, да разјаснимо ово или ћемо се припремати за рат! ”

„Питање је да ли уопште постоји икаква завера, царице.. ” промукло ће Угљеша. Са муком је прикривао свој страх.

„Да, нису га дочекале отворене капије”, брже-боље ће Војихна. „Лако смо их одбили.”

„Како не постоји завера када је он некоме овде послао поруку!?”, узвикну Јелена. „Да ја нисам пресрела писмо, неко би га сигурно пустио да уђе у град! Али, сазнаћу ја ко је тај...”

„Мислиш ли да је мудро погубити Матију Кантакузена?”, упита бојажљиво Војислав.

„Но шта ћу да радим са њим?” прострели га погледом Јелена. „Да га пустим? Уосталом, ко је он? Ко ме бисмо се замерили? Он је син једног пропалог владара који се замонашио! ”

„Али је Орханов савезник”, пажљиво бира речи Војислав.

„У праву је господар Војиновић”, Војихна једва дочека ову прилику. „Не бисмо смели да га погубимо бар док не видимо на чему смо са

Орханом.”

„Мислим да се њему у сваком случају не би свидело да га убијемо”, ускочи Угљеша. „Матијине територије се граниче са нашим.”

„А осим освете, не бисмо ништа добили од његове смрти” опет ће Војихна, пажљиво бира речи стари кесар. Зна он да ће Матија признати ко су завереници кад види да му је смрт неминовна. Уосталом, тако би већина поступила. Најрадије би да га види мртвог, али не може тек тако да га убије. Чак и да може да га ослободи, онда би га Матија могао довека уцењивати и на крају би истина избила на видело. Мора га се лукаво решити. „Нлјбоље би било мудро искористити Матију Кантакузена” рече он смешкајући се.

„Шта причаш, господару Дrame?”, зачкиљи очима Јелена. Имала је на уму само да сазна ко су остали завереници, није је занимала Матијина судбина. „Хоћу да знам ко ми ради иза леђа на двору!”

„Сигурно је неко неважан, царице” убеђује је Војихна. „Сви ми овде смо верни теби и круни, а то је најважније... Али, мислим да је Матија Кантакузен прилика коју не смемо пропустити. Више нам вреди жив но мртав.”

„Шта то имаш на уму, ћесаре?” пита га Војислав.

„Понудити цару Јовану да плати откуп за њега” кратко ће овај.

„Зашто?”, зачуди се испрва Јелена. „Хоћу да га бацим на муке...”

„Чекај, царице.. ” сад се Војислав ушета и проницљиво се смешка. Допала му се кесарова идеја. „У праву је, Војихна... Цар Јован би нам био уз то много захвалан. Одавно му је овај кикирез трн у оку и врло радо би вратио његове земље у окриље царства...”

„А нама не требају”, умеша се Војихна. „Немамо довољно људства...”

„Нити нам треба да будемо тако близу Османлијама”, додаје Угљеша.

„Нема потребе да тражите откуп од ромејског цара” подиже главу Матија. „Даћу вам 5.000 перпера за свој откуп.”

„А можда нам ромејски цар понуди више” исцери му се Војислав, а овај опет погну главу.

Јелена се замисли, па их све редом гледа. Можда су били у праву, али она је желела да сазна ко су остали завереници, па нека онда чине

са њим шта им је воља.

„Хоћу прво да га бацим на муке, а онда да га предам суду. До мрака би се укочио на вешалима...”

„Царице, уз дужно поштовање.. ” опет ће Војихна. „Неће цар Јован хтети да плати за њега ако му га пошаљемо ослепљеног или сакатог... Боље је послати му га неповређеног... па нека он чини са њим шта му је воља.”

„А зашто мислиш да би га цар Јован обесио када то није урадио Матијином оцу узурпатору? Неголи га је пустио да се замонаши и све му опростио, а он је крив што су нам Османлије сад на прагу. Он их је довео као најамнике у своју војску! Да мене неко пита, обојица би висила један поред другог са највише куле!”

Сви се ућуташе и чекају да царица одлучи. Познавали су је добро. Умела је брзо да плане, чак и да дигне руку, али би увек преовладао разум. И сад су могли да виде како јој се стишава гнев, а лице смирује. Напослетку, видно уздахну, па након што се дуго загледа у тридесетогодишњег Матију, што је подсети на њеног сина Уроша и трже се.

Завали се у столицу и осети како је обузима умор. Једва да је склопила очи целу ноћ. Иако се радовала Војислављевом доласку и успешном разбијању пљачкаша, није знала са коликим снагама је непријатељ располагао нити какви су му били планови сутрадан.

„Ивер никад не пада далеко од кладе” промрмља она више за себе. „Матија је исти отац! ” повиси она тон и нагну се у столицу напред. „И он се ухватио Османлија, па их не пушта, а они - зајахали прво му оца, а сад и њега, па се само шире... као нека пошаст! Мој муж, покој му души, био је све време у праву. Али нико му не хтеде да поверује! А панти ликује што се Ромејско царство све више клати! Ко да ће га заменити неко бољи!... Најстрашније је када људи не уче на својим или туђим грешкама, па их изнова понављају!”

Након кратког тајца, Јелена само осети неизрециву жељу да легне у кревет... и да забије главу у јастук, да се сита исплаче. Повремено би је, као из ведра неба, ухватила јака туга за Душаном. Недостајао јој је и осећала је да све брже губи вољу и снагу да се бори са осталима. Понекад би се ујутру будила одлучна да оде у манастир и да се

препусти животу у молитвама, а онда би се сетила свог нејаког сина и обузео би је страх да ће изгубити царство које су муком градили његов деда и прадеда, а поготово отац. И онда би јој воља очврснула.

„Ко ће да га преда цару Јовану?” напoкoн изусти Јелена, а завереници oдахнуше.

„Могу ја” рече Војислав.

„Не, господару Војиновићу”, oдмахну главом Јелена, па уморним гласом настави: „Ти си потребан моме сину на двору...”

„Ја ћу се радо прихватити тог посла, царице” ускочи Војихна. „Уосталом, он је заробљен на мојој земљи... Послаћу гласника цару Јовану, са предлогом да га откупи.”

„А Османлије?” упита Војислав.

„Ко их је вукао за уши да нас нападну! ” чуди се тобоже Јелена. „Али, ред је да мој син пошаље султану изасланика, да изглади спор и да му објасни да смо морали да казнимo нападаче.”

Остали само немо климнуше главом, али осташе да стоје

„Хајде, водите га, да га моје очи више не гледају”, уморно oдмахну руком царица. „Војихна... Тражи велики откуп за њега.”

Сви наједном поскочише. Војихна махну стражарима да дохвате Матију, а и Угљеша се ту нађе да им припомогне. Били су срећни што ће Матија бити предат цару Јовану. Знали су да ће му овај опростити живот, као што је његовом оцу. Одузеће му сва права и привилегије, и склонити га негде у страну, у изгнанство. И Матија је могао бити задовољан што је извукао живу главу и прошао без тортуре. Знао је да ће се његов отац заузети код цара за његову добробит. Није морао да страхује од најгорег.

Царица остаде сама са својим мислима. Била је усамљена. Недостајао јој је и син, а не само муж. Са сетом би се присећала срећних, мирних времена на двору у Паун-пољу. Понекад би јој се причинило да може да осети онај карактеристичан мирис ваздуха који се спуштао са Шар-планине. Омирисала би ваздух, а срце би јој се стегло. Сада је била далеко. Ни са прозора није могла да види планину коју је њен муж толико волео. Жудела је да се врати кући, да може да врати време... Да Душану још једном каже колико га је волела, колико јој је значео. Да јој живот без њега нема смисла. Јер кад се јабука

располови, она се брже осуши.

ГЛАВА ДВАНАЕСТА - ЛЕТО 1356.

„Змија, кад не може да уједе, репом ошине.”

У близини Валоне, крај рушевина једне старе цркве скривене у шипрагу који ју је временом прогутао, две жене су нервозно седеле на коњима и трзале се на сваки шум око њих. Преко својих раскошних јахачких одора заоденуле су зелене огртаче и преко главе намакле капуљаче. Беле неговане руке украшене златним прстењем одавале су њихово племићко порекло, а напудерисана лица и нашминкане очи још више су изражавале њихову лепоту. Једна је била у средњим годинама, а друга много млађа. Њихова наличност беше очита. Мајка и кћи су се дошаптавале иако су биле саме, као да су се плашиле да их неко прислушкује.

Њихови коњи зарзаше пре него што из шумарка до њих допре шум коњског хода кроз жбуниште. Њих две се тргнуше, страх им прекри лица. Разрогачише очи у напетом ишчекивању. Да ли је неко непознат или...?

Видно им лакну кад угледаше познато лице јахача које изрони из густог шипрага. Иако му упутише нервозан смешак, Кумра не показа никакав знак да му је драго што их види, Био је родом из једног села недалеко од Сера. У Јеленину службу је дошао када се она замонашила и преселила у тај град. Било је њему одмах јасно да бивша царица

нема намеру да се одрекне власти и утицаја који је имала на свог сина Уроша. Плела је своје сплетке и завере против свих који су били претња њеном сину. А он, Кумра, од првог дана је био уплетен у њих. Није марио што је морао чинити и најгоре ствари. Од како је изгубио породицу у једном турском пљачкашком походу раскрстио је са животом. Ништа више није могао очекивати од њега, можда само брз и безболан крај. И пригрлиће тај тренутак када смрт дође по њега јер више није могао да се отресе болних успомена и стравичног призора који му је стално био пред очима. Некад би му вриска његове деце одјекивала у глави до такве мере да би морао да поклопи уши рукама, а пред очима би му се указао приказ када су пред њим турски пљачкаши убили његову жену и два малолетна сина. Спутан челичним стиском два пљачкаша могао је само немоћно да гледа њихову смрт и да слуша дечје запомагање: „Тата! Тата!” Иако је после тога само пожелео да крене за њима, то се није десило. Налет војске је растерао пљачкаше који га оставише да до краја живота живи у непролазном болу. Крупан, стасит, са мргодиим погледом хладнокрвног убице пуног самопоуздања у лукавост и вештину прикрадања, стаде пред њих и без речи отвори своју торбицу и извади писмо за две жене. Тек када је деспотица Ана пришла да му га узме из руке, он безизражајним гласом рече:

„Моја господарица вам шаље поздраве.”

„Касниш”, оштро ће Ана.

„Морао сам да се уверим да вас нико није пратио” одврати он мирно.

Деспотица помало дрхтавом руком скиде повез са писма, нестрпљиво га отвори и стаде га читати. Погледом је летела преко речи и померала усне читајући га у себи. Зажмига очима неколико пута и на крају подиже обрве. Она прво погледа Кумру, а онда своју кћер Томаиду, па опет пресави писмо и гурну га под огртач.

„Спалићу га касније”, изусти она више за себе, као да хоће себе да подсети.

„Моја господарица ми је рекла да сачекам ваш одговор”, рече Кумра.

Ана подиже обрве дубоко уздахнувши.

„Шта пише?” упита је Томаида.

Деспотица не одговори одмах него грозничаво размишља и премишља.

„Јелена нам предлаже да убедимо мог сина... твог брата Нићифора да се ожени њеном сестром Теодором из Бугарске како би учврстили савез са Рашком, а краљ Урош ће признати његове освојене територије.”

„Зар му то није својевремено предлагао покојни цар Душан?” изненади се Томаида што се то опет спомиње.

„Јесте... Али он тад није могао јер је Јован Кантакузен још био на власти, а он не би благонаклоно гледао на то да твој брат отера његову кћер због те Бугарке

„Нићифор је морао да се ожени његовом кћерком због титуле деспота” слегну раменима Томаида. „Кантакузен више није на власти, мајко.”

„Знам, знам.. ” замишљено ће деспотица Ана. „Додуше.. то би било по вољи ромејском цару Јовану, оставио би Нићифора на миру... и склопио би савез са Рашанима.. Али... проблем је у његовој супрузи, Марији Кантакузен.”

„Зашто?” изненади се Томаида. „Ко њу шта пита?”

„Нико, то је тачно, али она је веома омиљена међу народом. Гледају је као на светицу

„Ма, каква светица! снисходљиво ће Томаида.

„Могло би да дође до немира...”

„Мој брат мора да је отера и да узме ту Бугарку, нека учврсти власт у Тесалији и у Епиру”, одлучно ће Томаида.

„Хоће ли нас послушати?”, упита Ана.

„Наравно, ми смо му јавиле да упадне у Тесалију кад је Прељуб убијен, да предухитри Симеуна... Зар није такав договор од првог дана?”

„Да твој муж зна да си га издала..” забринута климну і лавом њена мајка. „Обесио би те о највишу кулу! А не смем ти да помислим шта би нам закувала његова мајка Марија! Ње се морамо чувати! Она је опасна гуја, не преза ни од чега.”

„Морам ли да те подсећам шта је договорено са царицом Јеленом приликом наших удаја?,” љутито ће Томаида. „Мислиш да сам ја

срећна што сваку ноћ лежем са оним љигавим Симеуном? Колико пута ми је дошло да му тутнем отров и прекинем своје муке!”

„Не би успела, знаш колико се он чува, а открио би тебе... и онда и мене. Да ти то није пало на памет!”

„Царица се окомила на Симеуна и хоће пошто-пото да га уништи!”

„И за то користи нас,” невољно призна Ана. „Увукла нас је у ту своју прљаву игру.”

„Али заузврат помаже Нићифору” теши је Томаида. „Одувек су она и њена мајка све чиниле да Нићифору помогну да своју земљу шири и да свуда учврсти своју власт. Волеле су моћ и титуле. Сад када су имале титуле деспотице, то им је било мало. „Одржала је обећање, нема сумње.”

„Знам, обећала нам је и земље које држе твој Симеун и мој Јован Асен, али...”

„Убеди мог брата да пристане на тај брак и нека једном за свагда потуче Симеуна, нека га баци у окове или нека га преда Јелени... Не могу више овако да живим. Двор у Костуру је јадан и бедан! Живим у изгнанству! Лако је теби! Јован Асен се приклонио Млечанима, па их само музо! Живиш у изобиљу!”

„Ма, и он је претерао у томе, свуда их је, све су положаје заузели. Сад је довео и Александра, сина из свог првог брака, са оном Бугарком, Аном из Видина.”

„Сигурно га припрема за свог наследника, мајко,” упозори је Томаида.

„Наследника? Само преко мене мртве!,” узвикну деспотица Ана. „Пристале смо на савез са Јеленом само да би мој син Нићифор заузео земље мога Јована и твога Симеуна. Уосталом, нисам му родила кћерку Комнину да би сад све оставио Александру! Па шта ако је женско, може да влада уз моју помоћ!”

Све то време, Кумра их немо посматра. Не жури му се Деспотица Ана га погледа, па сетивши се шта он чека, по мало љутито му рече:

„У реду! Пренеси својој господарици да ћемо убедити Нићифора Орсинија да се ожени том... Теодором из Бугарске... Слободан си!”

Кумра само климну главом, окрену коња и врати се истим путем којим је дошао. Оставио је две жене да се и даље расправљају. Томаида

се осећала заточеном поред Симеуна и била је нестрпљива да га се отараси. Њена мајка није ни знала да је у више наврата покушала да отрује мужа, али безуспешно. Имао је своје пробаче хране и пића. Једном је умало није открио када је покушала да убаци отров у пехар вина које је обичавао да пије пред починак. Отад је престала и поузда се у свог брата да ће је ослободити њеног брака. Али Симеун се показао као врло лукав и сналажљив. Чак и кад је протеран из свог Епира, брзо је заузео Костур и учврстио власт. Чак се прогласио за цара и оспорио Урошеву власт. Сад се спремао да нападне Зету.

Глава тринаеста - Јесен 1358.

*„Витезови, заточници
- они који изазивају људе на двобој”
(Никола де Николе 1551. године)*

Бедра, касна јесен обојила шуму око Обилова златним бојама, а тек понека крошња дичила се јаркоцрвеном па привлачи погледе и уздахе. Лишће је увелико прекрило траву и шуштало под ногама. Завладао је глуви мир, који је наговештавао хладне дане. Живот у шуми је по лако падао у сан чекајући неко ново пролеће. Планине се пресвукле јутарњом измаглицом од хладног јесењег даха, који се спуштао са Пештера. Оивичен бројним врховима, међу којима је највиши Тројан са источне стране и стоји као бедем неког божанског утврђења. На југу се Враголија и Врачевац једва својим врховима пробијају кроз јутарњу маглу која се тих дана дуго задржавала. У јесен, што су дани топлији, то се дуже задржава магла, која уме већ у предвечер да се спусти брзо и ненадано као да намерно жели нешто да прикрије. Некад је сунце тек око поднева растера са пропланака и ливада, а она се повуче у шуму и ту тавори док се сунце уморно не спусти иза Пештера, па се опет свуда господарски рашири. Сви су спремни да дочекају дугу, љуту зиму, сем људи који по обичају увек касне и све остављају за последњи час.

Било је живо и бучно око двора Обилова због бројних људи који су, као мрави, уносили залихе хране и дрва. Мало-мало па би кроз капију ушла воловска запрега доносећи или огрев, или пак бурад са брашном, вреће лука и купуса и којечега још. Ужурбано су се користили последњи леи дани да се прибави сва зимница.

У једном углу дворишта двора раширила се деца која безглаво јуре играјући се у свом свету маште. За једним мањим дрвеним столом седе Вукан и Милош, нагнули се над својим чинијама и бездахно једу попару кркљуш од ситног хлеба укуваног у замашћеној и посољеној води са мало сира, док за другим, оним већим, седе Угрин и Алтоман Војиновић и пијуцкају љуту батргачу, коју им ревносно долива Ружица. А они, чини се њој, сваки гутљајем све жешће дискутују и расправљају о новостима које им је Алтоман донео долазећи са двора цара Уроша.

Тек када би углас нешто повикали, Милош би дигао главу и осмотрио их. Вукан није обраћао пажњу на њих. Занесено је прионуо јелу и сваки залогај са уживањем гутао. Милош се загледа у њега и проучава сваку црту на том остарелом лицу. Свака бора за по једну годину живота. Кратка, седа коса и брада зрачиле су душевном топлином доброте која га је красила.

„Ако нећеш више, дај мени“, рече му Вукан не дижући поглед са своје чиније.

„Хоћу, хоћу.. ” брже-боље ће Милош, па навали дрвеном кашиком захватати попару. Неколико пута му се десило да каже да неће, па би му Вукан истог трена отео тањир из руку.

После је било касно да се каје. Док момчић весла по чинији, погледнује лепушкасту Јелицу како товари храну на два магарца. Ово је био последњи пут да ове године носе залихе Вијорики на Врачевац. Једва је чекао да крену. Просфор Сугуб и он су се спријатељили, и ноћу би често лутали и причали све до првог јутарњег светла. Са њим је упознао један сасвим нов и непознат шумски свет, који је живео сасвим другачијим животом од онога на који је он био навикао Од разних травки и дрвећа преко уобичајених животиња до оних скривених, мање или више опасних или особених Причао му је о устројству два света, о боговима који некад ходе земљом међу људима,

о пророчанствима или клетвама које погађају појединце, о борби за људске душе и у свему томе, о људској тежњи да живе у срећи. Поврх свега, колико је човеков живот безначајан у склопу свега тога. „Људска је клетва што свако верује да је изабран од бога” често би му рекао Сугуб. „Стој чврсто на земљи и још чвршће држи мач... Јер увек има неко или нешто што би ти тело одвојило од душе.” Врло брзо је Милош схватио да ако је и белегом био изабран за неко велико дело, то није значило да је био бесмртан.

„Кад то поједеш, мало ћемо још да вежбамо борбу си мачем и бодожом” рече Вукан док струже кашиком по дну чиније.

„То радимо већ три дана заредом” побуни се Милош „Све сам то одавно савладао.”

„Нека, нека... Ваља још мало” рече он и одгурну празну чинију од себе.

„Јуче сам ти избио мач и цео дан ти је рука бридела.”

„Ухватио си ме неспремног”, правда се стари витез.

„Тебе неспремног? Ја умем бити неспреман” дуну кроз нос Милош. „Ти си увек спреман.”

„Ето, сам си рекао... Порадићемо још на томе”, затитра му осмех на лицу.

„Вукане...” нагну се Милош према њему, „годинама ме обучаваш. Почео сам као дете. Ниси ми дао ни прописно да се поиграм са другом децом. Чему све то?”

„Знаш како, синко..” нагну се сад Вукан према њему. „Кад год се то упиташ, а ти заврни рукав и кошуљу и погледај своје белеге.”

„Знам, знам... Пуниш ми уши тиме... Стално и изнова вежбамо све борбене вештине. Некад се питам чему све то.”

„Да те припремим за онај тренутак када први пут будеш неког убио, лудо! рече Вукан па га прстом чвркну по глави. „Ти мислиш да је лако зарити човеку сечиво у тело? Шта ако у последњем трену будеш оклевао? Знај да твој противнику рука неће задрхтати... ’Ајде, заврши са јелом или ако нећеш, дај мени.”

„Нисам видео да ико једе толико као ти”, рече Милош, па настави да једе.

„Неко ми једаред рече да се плашим да не умрем гладан! Хе-хе-хе!”

„Је ли? Плашиш се?”

„Смрти не, глади да! Ваљда ми је то остало од младости, много сам гладовао.”

Наста кратак тајац. Види Вукан да Милоша нешто мори. Годинама је пратио његово одрастање, небројено пута му је брисао сузе и смејао се са њим. Судбина је хтела да одрасте Прже од друге деце, да спозна неке ствари којих су друга деца била поштеђена. Стари витез је осећао да почиње по-ијако да му измиче између прстију. Ускоро ће се растати.

„Шта те тишти, синко?”

Милош не рече ништа, само стисну усне.

„Ови људи те воле, примили су те у свој дом као најрођенијег”, нагну се Вукан па му тихо говори. „Видиш ли како те Угрин гледа? Као свог сина кога нема. И Ружица, ништа мање... А Јелица...” Угрин примети трзај на Милошевом лицу на помен њеног имена. „Је ли... тишти ли те Јелица?”

„Причаш којешта, старино... Но, онако размишљам” не вешто ће Милош. „Често размишљам о свом оцу и матери Нећу имати мира док их не пронађем...”

Жагор на капији прекиде им разговор. За суседним сто лом, Угрин и Алтоман такође ућуташе и окренуше се да виде чему та галама. Ружица полако устаје од стола. Људи се размакоше и пропустише једног коњаника да прође. И коњ и јахач деловаше уморно. Покрети им успорени. Милош разгорачених очију устаје и у чуду зину. Не трепће. Никад није видео таквог витеза. Престао је да дише, а срце му убрзано лупа. „Из ког ли света овај долази?” помисли он.

Преко леђа коња, испод седла, уместо покривца цело лавље крзно, које је предњим шапама причвршћено на груди коња док су друге две висиле позади. Панталоне му од коже младог медведа са длакама напољу, кратке чизме од жутог сафијана, спреда шиљате, одоздо потковане, окружене дугим и широким мамузама. На глави капа од леопардове коже која му је падала преко десног рамена, а на њој закачено орлово перје које штрчи увис. Два орлова крила беху причвршћена великим позлаћеним клинцима на његовом штиту који је висио са његовог седла. За појасом му мач, а у руци дуго копље. Низ уморно му лице спушта се проседа брада, запуштена од дугог

путовања, а испод капе седа коса му увијена у реп, док му праменови висе са стране. Беше тешко на први поглед одредити му године, али не беше млађи од педесет лета.

Милош и даље стоји и нетремице гледа у нестваран приказ. Не зна ни каква су му то крзна на коњу и на глави. Чему то орлово перје које га краси и даје злослутан изглед. Коњ стаје и јахач полако сјаха, као да га кости боле од дугог јахања. Уто, Угрин устаје и без речи му прилази. Сви стоје као укопани и у тишини гледају тог необичног госта.

Витез исука свој мач, пољуби га у сечиво, клекну на Једно колено и положи га на земљу пред себе. Погнуте главе му рече:

„Господару, прихвати овај мач заточника као моју присегу верној служби док сам под твојим кровом и твој хлеб једем. Ако своју реч и моју присегу сломим, нека ме сам Бог и погажена присега сломи, тако ми моје части и имена мога!”

Угрин му прилази, застаје пред њим и његовим мачем, гледа га одозго и на трен, који деловаше као вечност, оклева. Витез се не помера, клечи као скамењен. Чак и Милош, који не зна значење овог ритуала, осећа важност овог тренутка. Вукан их са смешком посматра.

Угрин напосле се сагну и подиже његов мач, па витезу одговори:

„Добро си дошао у мој дом, витеже. Дођи да ломимо погачу.”

Угрин му предаје мач, који овај враћа у посребљене корице, придигну се па се витешки пољубише у рамена и домаћин га позва ка свом столу. При том, напетост попусти и сви се вратише свом послу уз уобичајену грају. Милоша то трже као из сна и он седе на клупу не одвајајући поглед од непознатог ратника.

„То је витез заточник, синко", нехајно ће Вукан.

„Заточник? Никад не видех таквог", запањено ће Милош. „Је ли неки туђинац? Одакле ли је?”

„Не знам тачно, ал’ је сигурно наш земљак” смешка се Вукан, забавно му да посматра Милоша. Никада га није ви део таквог.

„Земљак? А та чудна крзна? Шта је заточник, Вукане?" не зна шта ће пре да пита Милош.

„Рек’о бих да му је оно на коњу лав, а на глави леопард.” рече овај, па кад виде Милоша да га гледа избегано, он до даде: „Заточник је, синко, витез луталица, мегданџија, ретко има господара, а када га

неко... овако прихвати” па показа руком на оно што се десило, „онда је најчешће без накнаде, само за кров над главом и... чинију попаре. Тако је обично пред зиму.”

„Мегданџија, велиш?” изненађено ће Милош док помно посматра витеза за столом са Угрином и Алтоманом.

„Изазива људе на двобоје, да се докаже пред светином, како нема бољег борца од њега” уздахну Вукан, па га и сам одмерава. „Заточници увек радо прихватају да се боре у двобојима уместо свог, па и туђег господара, уколико су изазвани на борбу. Нису им важни дукати, ни богатство, само слава и клицање масе... Да се о њима што више прича и препричава...”

„А крила орла?”, нестрпљиво ће Милош.

„Перјаница је украс храброг ратника и не може се сваки њиме китити и дичити, мора се заслужити у борби..

„Као мегданџија?”

„Да, заточник се постаје тако што се на мегдану бориш са десеторицом витезова... Па ако победиш, можеш се орловим крилима закитити.”

„Ууу!” задивљено ће Милош. „Мораш онда бити врстан борац!”

„Међу најбољим” пажљиво га гледа Вукан, није очекивао овакву усхићеност код свог младог ученика. Први пут је у његовим очима приметио светлуцај занесености.

„Ја желим да будем заточник” изјави гордо момчић. „Најбољи од свих.”

„Шта ти то треба, синко?” одмах ће Вукан. „То је самотни, вучји живот. Нити имаш крова над главом, нит’ имаш жену или порода... Нит’ господара коме да служиш... То је за несрећне људе које ни место нити људи не могу да задрже... То није твоја судбина, синко...”

„Ко зна шта ми је судбина наменила и како ћу до свог циља стићи... Али једно знам, Вукане, ако имам ове белеге на телу... бићу најбољи ратник, заточник или не.”

„Слушам те, па те не препознајем, синко”, одмахује главом Вукан. „Као да си преко ноћи одрастао... Да те не познајем, рек’о бих да слушаш и неког другог осим мене.”

Милош га немо погледа, али сети се малог мађионика. Седео је и

гледао непознатог витеза заточника. Осетио је како га први пут обузима неко чудно осећање, нешто што му је попунило празнину у души. Сви су му говорили да га краси важна судбина, али му нико није могао рећи каква. Сада, гледајући заточника, могао је себе видети у његовој кожи. Да ли то у њему види своју судбину?

Видевши да Милош не скида поглед са тајанственог витеза, Вукан лупи шакама о сто и устаде.

„Хајде да упознамо нашег госта, хоћеш ли?” рече му стари витез.

Милош без речи устаде и обојица се упутише за други сто где су Угрин, Алтоман и витез заточник већ наздрављали вином.

„Вукане! Милоше!”, узвикну Угрин угледавши их. „Ходите 'вамо! Ово је ретка прилика! Почаствовани смо посетом славног витеза Гороја, а за моју кућу је част што ће му бити дом... бар неко време. Није ли тако, Гороје?” Овај само климну главом. „Ово је Вукан... мој капетан”, у последњом тренутку се исправи Угрин, „а ова момчина је Милош, братанац моје супруге, он је из Брскова, али је сад са нама.”

Вукан и Гороје само климнуше главама, али пажљиво одмерише један другог. Тај поглед је говорио много више од сваке речи јер је откривао скривалице само њима знане. Обојица су имали вишедеценијско ратничко искуство које се видело не само по њиховим ожиљцима, већ као да је било исписано неким невидљивим мастилом по њиховом лицу, а које су само они могли прочитати. Зато су обојица одмах знала да један пред другим имају врсног ратника. А Вукан је знао и нешто више.

„Јеси ли ти онај Гороје кога зову Горолом? Родом из Клопотника?” упита га он.

„Тај сам” климну главом овај. „А одакле си ти, земљаче?”

„Из Милешевца.”

„Откуд ти у Обилову?” пита га Алтоман.

„Вала не знам ни ја сам!” насмеја се Гороје. „Заспао сам у седлу и коњ ме сам овамо довео... Као да га је неко водио. Хе-хе!”

Опет се одмеравају њих двојица, па Вукан опет рече:

„Заистину велиш, Угрине, част је угостити заточника Гороја. Немала част која се ретко указује јер у нас, тврдим, нема му равног борца.”

„Бар откад нам нема нашег Душана и косингаса Милоша призна Гороје.

„Скромник си по речима, ако не по делима, Гороломе” рече Вукан нетремице га гледајући. „Чуо сам да си служио код бившег ромејског цара Кантакузена, а затим код султана Орхана.. ” на то Алтоман мршти своје веће, а Угрин их подиже у чуду. „Када си се вратио?”

„Пролетос, земљаче”, уздахну уморно овај. „Тешко ми на душу то пало, па потражих утеху у нашем Вилиндару, желим да окајем грехе да ме смрт не затекне неспремног.”

Вукан седе на клупу, а Милош оста да стоји поред њега, и не трепће док гледа овог чудесног витеза који је зрачио неким величином која га је мало подсећала на цара Душана.

„Откуд ти ова крзнарија” упита га Угрин показавши очима на његову капу.

„Од Османлија...”

„Па зар да служиш Орхану, црни ти?” зачуди се искрено Алтоман.

„Зашто?” одврати овај самоуверено. „Целог живота сам заточник, не бирам господара, бирам само противника за мегдан.”

„Ипак, ваљда ти је нешто свето”, опет ће Алтоман.

„Заточницима је света само њихова слава” додаје Угрин. „Да буду најбољи ратници?”

„Ипак.. ” упорно ће Алтоман.

„Зар нисам сад дошао? Окајао сам своје грехе и надам се часној смрти на својој земљи” вели заточник. „Испуњен сам надом и вером да ћу овде коначно срести бољег од себе, али досад нисам имао ту срећу иако су ме године стисле.”

„Ако прижељкујеш часну смрт, дошао си у прави час”, наставља Алтоман. „Закувало се горе, у Браничеву.”

„Чуо сам, Вук Косача и Растислалићи се боре за превласт, не хајем ја за њих.”

„Требало је да цар Урош помогне браћи Растислалићима када су од њега тражили помоћ”, одмахује главом Алтомни „Чујем да сад траже помоћ од угарског краља. Изгубићемо те земље.”

„Знам, али Урош им није могао помоћи када му је претила опасност од Симеуна” правда га Угрин. „Видео си да је након сабора у Скопљу,

када смо га пролетос једногласно изабрали за цара, Симеун напао Зету.”

„Требало је да Урош склопи неки договор са њим после тог сабора”, рече Алтоман. „Симеун је био спреман да склопи примирје.”

„Јест’, али је тражио да заједно владају!” узвикну Угрин „Како је Урош могао пристати на то? Уосталом, сада је коначно поражен. Изјаловио му се напад на Зету! Потукли су га Хлапен и Војислав Војиновић. Сад се шћућурио у Костуру и нема га нигде.”

„Ако Растислалићи заиста потраже помоћ од Угара, негине нам опет рат са њима” жали се Алтоман. „Мораћемо догодине опет да их протерамо преко Дунава. Ето ти прилике, Гороје.”

„Ја сам сад у служби господара Угрин”, мирно ће овај „Доста ми је ратовања, а за доказивање на мегдану још имам понешто снаге, ако затреба.”

„Ти би да дочекаш старост у топлом и са кровом над главом, је ли?”, задиркује га Алтоман. Никад није разумео витезове заточнике. Били су му неповерљиви и непоуздани. Олако су мењали господаре, а чим би чули за неког витеза који би се прославио у бици или на мегдану, одмах би га изазивали на двобој. Све само да би свету доказали да су најбољи. Сви су их се плашили, јер нико није смео да одбије позив на мегдан јер би му име остало укаљано. Много је часних витезова умрло од руке заточника. Само би се светина радовала мегданима и наслађивала се проливеном крвљу.

„За обичне је људе, господару Алтомане, да умру у топлој постељи” смирено ће Гороје. „Ми, заточници, скончамо опако како смо и живели... на мегдану.”

„Бојим се онда, Угрине” смешка се Алтоман, „да ће у Обилово најездити други заточници чим чују да је Горолом овде!”

„Гороломе...” започе Милош бојажљиво, „јеси ли током свог боравка на Орхановом двору... имао прилике да видиш нашу принцезу Теодору?”

Сви га помало са чуђењем погледаше, а понајвише Вукан, који се уплаши да ће Милош својом несмотреношћу да се ода. А Гороје зачкиљи очима одмеривши момка. Ипак напослетку рече:

„Јесам, дечаче... Она му је једна од жена у харему. Зашто питаш?”

„Онако.. ” збуни се Милош. „Како ти се чинила? Да ли је здравље служи?”

„Шта га знам? Ваљда, увек је под фереџом... Биће добро... бар док је султан жив.”

„Зашто тако кажеш?” упорно ће Милош, а Вукан му се мршти и даје му знаке очима да ућути. Али, Милоша ништа неће спречити да чује нешто о сестри.

„У њих је обичај да кад султан умре, нови султан... побије све жене и децу му из његовог харема и да доведе себи нове.”

„Зашто?” запрепасти се Милош, а летимичан поглед по лицима његових домаћина Гороју је говорио да ови нешто крију.

„Нови султани се увек прибојавају да ће их нека жена из старог харема отровати или, пак, да ће неко његово коpile хтети да се засултани... Зато увек све побију у харему, ретко се деси да неко преживи... Тамо сам чуо да слично ради и млади лав кад преузме чопор од старог лава, убије све младунце старог лава јер жели само своје потомство.”

„Дивљаци! ” узвикну Алтоман па се прекрсти.

Милоша обузе страх да таква судбина чека и Теодору, коју је волео као сестру. У глави му је одјекивало његово обећање да ће једног дана доћи по њу и извући је из харема. Шта ако Орхан пре тога умре? Шта ако је нови султан убије пре него што он стигне да је спаси...?

Уто им прилази Јелица. Спаковала је све потрепштине за тетку и била је спремна за покрет.

„Ово је моја кћер Јелица, Гороје”, представи је Угрин „Моја највећа срећа и дика.”

Гороје само климну главом док испија вино.

„Хоћете ли кренути, децо?” упита их Ружица. „’Ајде да вас испратим до капије.”

Милош се нерадо одвоји од стола за којим је седео заточник, па пошто он и Јелица узјахаше коње, поведоше магарце ка капији. У стопу их је пратио Вилан. Ни то није промакло Горолуму, па онако више за себе, рече наглас:

„Лепог ли коња јаше господаричин братанац... Чак и силвана има.”

Он упитно погледа Угрина, али овај оћута. Ништа није могло да

промакне оштром оку заточника, па ни то да је његов нови господар невешто прећутао његов опажај. Али знао је он своје место и поштовао је свога домаћина.

Након што су саслушали уобичајену Ружицину придику о томе како треба да се чувају, да не силазе са пута, да иду право код тетке... Милош и Јелица једва дочекаше да ставе пут под ноге.

Све до реке Људске Милош је био ћутљив и замишљен. Мислио је само на Теодору. Напослетку, Јелици то дојади, па му отворено замери:

„Мислиш ли ти да целим путем ћутиш ко заливен?”

„Молим?” Милош се трже из дубоких мисли.

„Шта те спопало, Милоше?”

„Ма ништа, Јелице” усправи се у седлу он, па потапша Ждралина по врату.

„Како ништа, видела сам како гледаш оног очевог госта.”

„То је витез заточник, Јелице” исправља је помало увређено Милош. „Они живе да се боре на мегданима... Ја ћу бити као он кад порастем.”

„Да се бориш на мегданима?”, подсмешљиво ће Јелица. „Шта ти то треба?”

„Ви жене не знате ништа!” љутито ће Милош. „Витез се мора доказати да би стекао славу!”

„А богатство?”

„Шта ћу са тим? То ми неће донети славу, већ само завист других” одмахује руком Милош. „Нагледао сам се тога на царевом двору... Шетају накинђурени као паунови, смешни су... Цар Душан и косингас Милош нису били такви! Били су прави ратници!”

„Како знаш за косингаса кад си био мали када је погинуо?”

„Знам!” љутито ће Милош. „Причали су ми и Душан и Вукан! Ја хоћу да будем славан као они! Да певају песме о мени!”

„Ево, ја ћу да срочим једну песму о теби!” смеје се Јелица.

„Милош пеца,

Уловио зеца;

Мајка му се хвали: Мој Милоше мали!”

„Ја немам мајку” рече Милош, па потера брже Ждралина и магарца кога је водио преко реке и испрска Јелицу за собом.

Она подврисну заклонивши рукама лице од хладне воде, а затим љутито довикну Милошу:

„Срам те било! Не знаш за шалу!”

Остатак пута Милош је јахао испред Јелице и није желео да прича са њом. И она се дурила, одлучна у намери да му не попусти прва. Ћутали су све време, па им се пут одужио.

Но, било је рано поподне када су стигли пред Вијорикину колибу, кад тамо неколико старијих жена стоји и нешто шапуће међу собом. Бежу скромно обучене, у старе хаљине си црним марамама на главама. Необична тишина се спустила на шуму, а само се грактање врана чује у даљини. Хладан ветар је њихао гране, а на њихово језиво шкрипање жене би се штрецале и освртале као да очекују неког или нешто да виде. Кад угледаше Милоша и Јелицу, одахнуше, али збише се у групу па их радознало гледају.

„Добар дан желим! узвикну весело Јелица скочивши са седла.

Жене само нешто промрмљаше и климнуше главама Милош оста у седлу, а под њим Ждралин фркће и копитом рије по земљи. И Вилан се узврпољио, па час цвили, час режи. Дечак се осврће око себе и гледа у шуму која их окружује. Све је нестварно мирно и тихо, али осећа нервозу код Ждралина и Вилана. Пажњу му наједном привуче клепетање крила изнад главе. Угледа високо изнад себе једну галоврану, перја сивог, а главе, репа и крила црних. Нигде другде ниједне птице, само она чучи на грани па савија врат час на једну, час на другу страну и одозго га осматра.

Шарац се пропну, зањишта и умало да збаци Милоша са себе. Вилан залаја увис. Милоша нешто по леђима поче да жмари и осети како се нелагодно најежи.

„Шта је, Милоше?”, прилази Јелица Шарцу па га хвата за вођице уз ђем. „Хајде, сјаши.”

Милош без речи сјаха, а Вилан му одмах притрча и стаде да му се мота око ногу. Шарац и даље фркће и млати главом.

„Нешто им није по вољи” процеди Милош кроз зубе.

Виде то и окупљене жене, па се неке стадоше крстити. Уто, отварају се врата колибе и Вијорика излази држећи под руку једну уплакану жену која руком брише сузе. Вијорика је тихо теши, а она

само у очају клима главом. Остале жене им прилазе, а иза њих Јелица и Милош, који још чврсто држи Шарца за узде.

„Не можеш ли му ипак некако помоћи, тако ти бога, Вијорика?“, изусту кроз сузе жена која је изашла са врачаром.

„Рекох ти, Мазинка“ правда се Вијорика. „Куд ја слепарица могу некуд да идем? Да ми је остао вид, па и некако... а овако...”

„Ја бих те одвела...”

„Узалудно би било, не видим ни белу мачку, а камоли да се хватам у коштац са вампиром” одмахује главом Вијорика. „Жалибоже, обе бисмо награисале, а шта би онда било са твојим ћеркама?”

„А шта ми ваља чинити?”, упорна је Мазинка. Њена коштуњава сувоњавост је пала одмах у очи Милошу. Видео јој се неизрецив бол на лицу, а мршуљаве руке је кршила.

„Да се аманимо Богу, Мазинка, шта нам друго преостаје”, погну главу Вијорика. „Да се аманимо да му душа нађе пут до Господа.”

„Куд ћу ја без мог Добрише? Он ми је све, једина мушка глава у кући...”

Две жене хитро приђоше и подухватише Мазинку под руке да се ова не сручи јер је ноге више не држаше. Забацивала је главу у страну и гласно ридала. И последња нада јој је извисила и сада се предала очају. Жене се покуњено покупише и без речи удаљише, само се чуло Мазинкино јецање.

Кад Вилан приђе Вијорика и огласи се Ждралин својим фрктањем, баба подиже обрве изненађена:

„Јелице, Милоше? Јесте ли то ви, децо?”

„Јесмо, тетка” весело ће ова.

Уто, опет се зачу клепетање крила над њиховим главама и галоврана слете ближе њима, на кров колибе. Стаде да шири своја крила као да им се шепури, а својим крупним црним очима нетремице гледа у Милоша. Вијорика се прену, а Милош опет осети језу. Вилан бесно залаја. Само Јелица ништа не примећује.

„Црна децо! Куд сте дошли у овај зао час?” унервози се Вијорика, сирота слепа па не зна куд ће и шта ће. „Хајдете, улазите сместа унутра!” процеди кроз зубе и дозива их руком. Кад их обоје напипа рукама, прогура их кроз врата.

Чим уђоше, баба их посади унутар чаробног круга око огњишта. Све време је гунђала и кудила их док је претурала по свом столу тражећи нешто.

„Куд сад да дођете! Гори тренутак нисте могли да изаберете! Бестрага вам глава!”

„Шта се десило, тетка?”, збуњено ће Јелица.

„Ове женетине су са собом довеле неко зло! Како су дошле, тако је шума замрла у страху! Не осећате ли језу у ваздуху?”

„Ко су оне?” упита је Милош.

„Дошле су из Врановине, више од десеторо деце им је нестало прошлог месеца. Мазињка је видела како јој вампир односи сина Добришу... Сирота жена. Изгубила је разум... Где сам ли их ставила?... Сутрадан је отишла на Враголију и код старе воденице на Рогињу угледала је чопор троклока, а од сина ни трага ни гласа.. ”

„Троклоци?” бојазно ће Јелица.

„Ко вукодлаци, само много гори... Побегла је ко без главе, а тражи од мене да јој помогнем! Куд ја оваква могу? Па и да сам дваестину лета млађа! Ко је луд да се хвата у коштац са тим бауцима...?”

„Да је Милош Војиновић жив, он би их све посекао! узвикну Милош.

„Е, да нам је косингас жив, не би се бауци толико накотили. А и тај вампир... штагод да је... није овдашњи. Вампири не иду од села до села, не бирају за жртве незнанце... Кажу да је неколико властелинских породица остало без мушкиња... Каква ли нас је то пошаст снашла? Чини се гором од оне када је чума дигла мртве из гробова... Ево их!”

Вијорика се окрену, у рукама држи две огрлице амајлије. Тек тад, Милош примети да је и она око врата носила сличну. На конач нанизано трње црног глога, као заштита од вампира и вукодлака. На прозору и са попречних греда виси педесетак неједнаких комада коре од дрвета на којима је са унутрашње, глатке стране урезан отисак равнокраког крста га иницијалима међу крацима ЁЦ ЂЂ ìÈÊ° што значи Исус Христос победник. Рукопис јој је искривљен, на брзину исписане речи.

„Ставите ово око врата", каже им Вијорика, руке јој дрхте. На лицу јој се види страх.

„Тетка, плашиш ме” једва изусту Јелица стављајући амајлију око врата. И она се узнемири видевши први пут Вијорику овако преплашену.

„Сад кад сте дошли, морам да вас заштитим.”

„Мислиш да ће доћи овамо?” упита је Милош.

Вијорика ништа не рече него оде до врата и забрави их.

„А Ждралин и Вилан? А Јелицин коњ?” завапи Милош „Шта ће бити са њима?”

„Иди брзо, одвежите коња, они ће побећи, а уведи у кућу силвана!”

Милош скочи и кад Вијорика одшкрину врата, дечак истрча напоље. Одвеза свог и Јелициног коња и шапну Ждралину:

„Загусту ли, бежите колико вас ноге носе.”

Осврну се око себе, а свуда нестваран мир и тишина Мрак је падао. Све је било тихо. Погледа на кров колибе, али галовране није било. Брже-боље ухвати Вилана и уведе га у кућу, а Вијорика забрави врата. Сви поседаше око огњишта, у круг. Јелица се приби уз тетку, а Милош уз свог силвана Чује се само пуккетање ватре. Сви ћуте и ишчекују оно најгоре.

Сати пролазе, а Вијорика само повремено ложи ватру, Милош и Јелица се згледају и ослушкују. Тишина и мрак стискају колибу, сви то осећају. Нешто је у шуми.

Сви се тргнуше кад Ждралин зањишта напољу. Вилан зарежа искезивши се. Вијорика се усправи, напету ишчекујући шта ће се десити. Зачу се како Ждралин копитима копа по земљи и фркће. Уто, зачуше гребање по крову колибе Као да птице на више места ходају по дрвеним даскама Вилан бесно залаја увис. На трен мук и тишина... А онда одјекну језиво кричање и пиштање као хор дечјих гласова.

Милош осети као да ће му се коса накомстрешити, а Јелица сакри лице шакама и зајеца. Вијорика је чврсто приби уз себе док напету ослушкује шта се догађа.

„Некрштенци... нави..” прошапутала она више за себе.

Милош чврсто држи силвана јер овај би се отргао. Час лаје, час само претећи режи. Настави се гребање по крову. Напољу, Ждралин и Јелицин коњ осетивши присуство зла свуда око себе, зафркташе, окренуше се и галопом умакоше у мрак.

Кричање и пиштање надјача Виланов лавез. Јелица покри рукама уши и склупча се уз своју тетку, а Милош, иако преплашен, ипак оста сабран, па дохвати жарач из огњишта спреман да се брани. Дрвени прозорски капци почеше да се тресу. Нешто је силовито ударало у њих.

Вијорика устаде. Стоји непомично.

Чинило се да ће се колиба распасти од злобучне галаме. Деца поскочише у страху кад прозорски капци треснуше отворени. Кроз њих се промоли ужасна прилика некрштенца, птичјег голуждравог тела са дечјом главом и аветињским лицем демонског изгледа. Продорне буљаве очи сијаше осветљене ватром из огњишта. Краставо лице са кога је цурила слуз беше злопако искежено шкљоцајући оштрим зубима.

„Крстим те у име Оца, Сина и Светога Духа!” викну Вијорика окренувши се према њему.

Некрштенац који се спремао да се на њу баци, наједном устукну, цикну и побеже са прозора. Милош скочи да затвори капке кад га из мрака зграбише канџе и изронише други некрштенци, хватајући га и вукући га напоље. Један се искези и покуша да га угризе за врат кад се Вилан бесно баци на њега и чељустима га ухвати за главу и смрска му Је као љуску од јаја. Јелица вришти од ужаса, а Вијорика прискочи Милошу и стаде га вући унутра. Сподобе беху јаче и извукле би дете напоље да Вилан не поче да их уједа за руке па га наједном пустише и Милош паде на под. Вијорика брже-боље затвори капке и опет их забрави.

Настави се заглушујућа дрека и треска... а онда мук. Сиг наједном престаде као што је и почело. Али нико не одахну јер Вилан стаде страшно режати и лајати на врата од колибе. Зачу се злокобно шкрипање на прагу. Неко је стајао пред вратима.

Милош и Вијорика се вратише у чаробни круг, стоје једно поред другог испред преплашене Јелице. Милош стишће жарач у руци, спреман да се брани по сваку цену. Обузе га бес који потисну сваки страх у њему.

Врата колибе почеше да се тресу и наједном треснуше о под. У мраку, обасјана само светлом из колибе, стајала је језива прилика погнуте главе у поцепаној шареној шаманској хаљини. Шиштаво

дисање и надимање његовог тела зрачило је напетост. Иако слепа, Вијорика је осетила читавом кожом језовитост опасности и укипила се. Кад је аниука подигао главу, Милош се стресе од страве. Осетио је његов продоран и урокљив поглед. Вампир га је нетремице гледао, упијајући сваки детаљ дечаковог изгледа.

Затим, спусти поглед на силвана и скоро неприметно зачкиљи ситним очима угледавши га како злослутно режи и спрема се за скок. Прелете погледом по унутрашњости колибе осетивши амајлије које су зрачиле на њега. Спречавале су га да закорачи унутра. Но, није се узрујавао због тога. Бринуло га је нешто друго.

„Предај ми копиле и спасите себи душе, слепице” зашишта Кубилган.

Вијорика потражи руком Милоша и приви га уз себе. Речи јој запеле у грлу од страха, а брада јој дрхти. Иза њих, Јелица се склупчала и заронила лице у колена. Само Милош стоји и пркоси аветињи својом тврдоглавост и презиром. Сад кад је схватио да је и овај долазио по њега, обузе га опет виловитост и борбеност коју је наследио од оца. Змај за страх не зна, али уме и безглаво да срља ако не зна како да управља својим израженим нагонима за борбу. Намах му се врати све што је научио од Вукана, све што је знао о свом пореклу, све оно што га је довело до овог тренутка.

„Дођи по мене, акрепу, а њих не дирај” рече срдито Милош.

Кубилган стоји и гласно дише, а груди му се надимају од гнева. Упиљио се у дечака, али коракнути унутра не може. Ипак, стоји напет и покушава у себи да сузбије немоћ од амајлија којима су њих троје окружени. Бациће се силовито на њих, растргнуће их очас канцама, а копиле ће раскомадати зубима...

Ждралин се неочекивано појави иза вампира, зашишта и пропну се витлајући копитама. Кубилган се трже и окрену, а Вилан као одапета стрела скочи му на леђа. Зари му чељуст у раме и стаде га тргати. Овај заурла што од бола, што од беса и покуша га збацити са себе.

Милош хитро скочи и жарачем тресну вампира по глави. То га још више разјари, доби натчовечанску снагу и уз урлик који се проломи шумом збаци са себе силвана право на Милоша и обори га на под. Уто, Ждралин се опет пропну и копитом поткачи вампира од чега се овај

затетура. Пак, кад угледа силвана да се спрема опет бацити на њега, а да ће га виленили коњ опет ритнути, вампир се из једног скока нађе на крову колибе сикћући као змија. Вилан истрча на поље бесно лајући. Уто га галоврана у ниском лету прелети гракћући, а однекуд се на њега сјатише некрштенци, нападајући га канцама и гризући га зубима. Али, у силвана је до бело крзно, па му само праменове кидају. Кад Милош виде да му бауци нападају Вилана и Ждралина, он навали на њих подигнутим жарачем и стаде их безмилосно млатити.

Чим га аниука угледа напољу, охрабрен тиме, залете се одозго и скочи пред Милоша. Овај не устукну, већ га опет млатну по глави и раскрвави. Но, вампир се не може олако убити, па обема рукама ухвати дечака и подиже га од земље. Разјапи страшну чељуст пуну оштрих зуба и надви се над њега. Милош већ помисли да је готов, јер иако се батрга, вампир га држи у челичном стиску. Но, Кубилган наједном заурла од бола и испусти дечака, који се простре по земљи. Беше сигуран да га је Вилан опет спасио, али овај се жестоко борио са некрштенцима који су силовито наваљивали на њега. Тад угледа мајушну прилику мађионика који је забио некакво шило аниуки у ногу.

Вампир стаде посртати и падати на земљу удаљујући се, а мађионик притрча Вилану и из своје вреће шаком баци траву пелин по некрштенцима. Ови крикнуше и винуше се безумно у мрак. Умах, сви побегоше од чаробне травке и само се чуло њихово пиштање док су се удаљавали.

Више није било ни Кубилгана.

Милош притрча Вилану забринут да је био повређен, али одмах се увери да овоме није ништа осим што је у борби изгубио праменове свога крзна. Ждралин је само имао огреботине, али је био видно узнемирен. Фрктао је и млатио главом.

„Спасио си нас, Сугубе“, задихано ће Милош.

Овај само слегну раменима и осмехну се:

„Беше ми вас жао.“

„Јака је твоја чаролија кад си вампира отерао.“

„Ах, није то ништа..“ нескромно ће он. „Да сам могао само још једном да га боцнем..“

„Не би то много помогло", зачуше Вијорикин глас.

Баба је стајала на вратима колибе и придржавала се.

„Знаш, Сугубе, да га својим шилом не можеш убити” опет ће она. „Децо, у опасности сте... Морате бегати одавде, вампир ће се вратити.”

„Ма, неће се усудити..” одмахује руком Сугуб.

„Не причај којешта, мађиониче” строго ће Вијорика. „Твоја магија није дорасла његовим моћима... Шта ћеш да радиш ако се врати са чопором троклока?”

Мађионик оћута и само одмахну главом. Знао је да им се не би могао супротставити.

„Ви морате што пре да одете одавде.. ” опет ће Вијорика. „Милоше, синко, он је тебе тражио... Ти си се својим белезима некоме замерио... Ово није први пут да су се окомили на тебе.”

„Ја ћу отићи одавде, из Обилова... Никоме нећу рећи куда” одлучно ће Милош.

„Куд ћеш отићи, дете? Сакрили су те у Обилову, па су се ипак пронашли. Тек ће те самог лако ухватити негде на друму", клима главом Вијорика. „Не одвајај се од свог Вукана, он је твој заштитник, он ће знати шта ваља чинити... Али ноћас не можете да се вратите у Обилово, прошли бисте опасно близу Враголије. Морате хитати на супротну страну, бар док не сване, а онда се вратите кући.”

„Куда да идемо?", немоћно шири руке Милош. „Ови бауци су злобрази, а још није ни поноћ.”

„Сугубе." Вијорика га прозва.

„Знам, знам! Ја ћу склонити ову дечурлију, водићу их...”

„Не говори ми где!” прекиде га Вијорика. „Боље да не знам!”

„Зашто, тетка?” зачуди се Милош. „Ваљда каниш кренути са нама?”

„Куд ћу ја овако слепа да се ломатам по шуми, црно дете Само бих вас успоравала, а онда би нас злоглави сустигли Идите без мене. Хајде, хитајте! Не губите време!", а онда се окрену и позва Јелицу, која је била у колиби: „Јелице, душо сабери се... Дужи се! Морате бегати одавде пре неголи се бауци врате!... Хајде, молим те!”

Јелица излази и брише уплакано лице, а ноге је једва носе. Видно се изненади кад угледа Сугуба, а овај направи неку гримасу опонашајући је, па се кревели. Тетка је загрли и пољуби у косу док је

она запањено гледала у њега.

„Иди сад, кћери... Спасите се и... пренеси моје поздраве и велику захвалност моме брату и Ружици... на свему.”

„Можеш јахати на Ждралину, тетка” добаци Милош „Нећеш нас успоравати.”

„Не, синко... Доста ми је овог животарења у вечном мраку” тужномилостиво се осмехну она. „Хитајте сад, не задржавајте се улудо, оне бештије ће се сигурно вратити. Зна вампир да немате куд по овом мраку.”

„Тетка, хајде са нама..” започе Јелица, али је ова благо одгурну од себе и показа јој руком да крене.

„Не идем никуд... Задржаћу га овде што дуже... Идите!”

„Хајде, Јелице!” узвикну Милош и вину се Ждралину у седло. „Узјаши, морамо бегати!”

„Иди, кћери! Пожури!”, охрабрује је Вијорика.

Јелица се нећкала на трен, али схвативши колико су у опасности, она притрча Ждралину и узјаха га иза Милоша. Довојчица зину да нешто каже тетки, али Милош нагло окрену Ждралина и само крајичком ока виде како им Вијорика маше.

„Води нас, Сугубе! Брзо!” узвикну Милош.

„Тетка...” једва изусти Јелица и сузе јој испунише очи.

Чудо је како су мађионици брзи. Као дивљи зечеви. Зато их је иначе тешко уочити у шуми. И зато се тако лако могу приближити својој жртви и убости је шилом. Сада их је Сугуб водио једном стазом кроз најгушћи део шуме, ка југоистоку. Врачевац се ту нагло спушта, а козја стаза вијуга као змија кроз густо растиње. Ко за њу не зна, тешко би је пронашао. Грање и жбуње их је шибало по рукама и ногама, а Јелица се приби уз Милоша и заклони своје лице иза његових леђа. Само су Сугуб и Вилан то вешто избегавали и провлачили се хитро и несметано.

Зима их је стезала док су се ломатали по мрклом мраку. Често је Сугуб застајкивао и говорио им на коју страну да окрену коња јер се прст пред носом није видео. Спуштање низ Врачевац потраја до поноћи, а сви одахнуше кад избише у долину, у Моранско поље. Ветар је дувао и носио мирис реке.

„Куд нас водиш, Сугубе?” тихо га упита Милош.

„У Добри дуб, то је најближе и најсигурније” одговара овај.

„Код вила?” изненади се Милош.

„Виле?” понови Јелица не верујући.

„Онда ћемо тамо бити безбедни”, закључи Милош. „Тако је мене спасио Милопот када су ме змије јуриле...”

„Милопот?” прекиде га мађионик. „Онај смрдљиви логник?”

„Познајеш га?”, зачуди се дечак.

„Ко не познаје тог смрдеља!”

„Није он лош, немој тако” брани га Милош.

„Није, само лоше воња! Хе-хе-хе!” смеје се мађионик „Додуше, лепо свира у фрулицу... Мм, кад бих могао да је се дочепам... Знаш, то је чаробна фрулица!”

„Знам... Врло добро знам!”

„Е, да... Хм, можда га идући пут боцнем, ошамутим га и украдем му је! ”

„Хоћемо ли бити безбедни... код вила?”, радознало ће Јелица.

„Него шта, мене су спасиле, причао сам ти, сећаш се?”

„Да.. ” замишљено ће девојчица. Забринутост за тетком кварила јој је радост што ће јој се коначно испунити жеља да види виле.

„Али тек треба да пређемо реку Потреб.” уздахну мађионик.

„Има ли неки плитки газ?” упита Милош.

„Има, има... Али га чува једна вила бродарица... А она је недобрица.”

„Неће нас пустити?”

„Ма, сваки пут тражи нешто за узврат од мене да бих прошао”, замишљено ће он. „Јад ме знао хоћу ли је сад умилоствити! ”

„А да протрчимо?” огласи се Јелица.

„Устрелиће нас неком клетвом и готови смо... Не, не.. Морамо ублажити њену зловољу... Тише сад... Близу смо.”

Месец се проби кроз густе облаке и својом аветињском светлошћу обасја валовите пољане. Река је у тихом светлуцају колала између брежуљака. Просфор Сугуб је знао да реке које се ноћу не чују, а дању гласно жуборе дом су вила бродарица или опаких русалки. И једних и других се ваља чувати, с тим што се русалке ничим не могу

умилостивити, па ако човек уза се нема траву пелин, спаса му нема. А та чаробна травка пак не делује на виле.

Сваким кораком су били ближе реци, а тиха тескоба их је притискала. Милош би, и да им Сугуб није рекао, осетио да ова речица крије неку своју мрачну тајну. Већ је научио да чим осети како се по леђима жмари, да је то предзнак некакве невоље.

И заиста, како крочише на обалу речице која се једва чула, тако пред њих пролете некакав светлећи мали створ остављајући за собом траг искрица. Вилан и Ждралин се узнемирише, а Јелица ускликну:

„Вила!”

Не много већа од врапца, а блештавих боја које су сијале јаком светлошћу, вила их облете хитро неколико пута и стаде лебдећи у ваздуху испред њих. Милош и Јелица разгораченим срећним погледима нетремице се упиљише у тог малог крилозлатног створа, који ни по чему не деловаше опасно. Љупког изгледа, мала вила насмејаног лица већ је бацала чини на њих. Само је Сугуб знао за њену подвалу, па се неким својим шилом повремено боцкао у руку одбијајући од себе њену чаролију.

Таквом брзином крилата да изгледа као да не помера крила док лебди у ваздуху. Вилан весело залаја, ко да би се са њом поиграо. Деца опчињено зуре у њу и потпуно су под њеном влашћу. Тада она полете увис, направи два круга изнад њихових глава и пред њима прсну снажно светло, од кога засија цела околина. Сви зажмурише или заклонише руком очи узвикнувши од узбуђења.

Када светлост утрну, пред њима је на обали стајала фигура необичне красоте, обучена у хаљину која се пресијавала јарким бојама, украшена речним шкољкама и пужевима златних боја. Сребрнкасти увојци су јој падали преко прекрасног лица, на коме су се истицала два крупна зелена ока. Када је проговорила чаропојним гласом, деца су сасвим била под њеном влашћу:

„Ко се усуђује да у ово недоба долази на моју воду?”

„Милосна господарице, заклињем те да нас пустиш преко реке", започе бојажљиво Сугуб знајући колико је она сујетна и охола. „Злоковарни бауци су нам за петама, растргнути нас хоће! ”

„Зар опет ти, кикирешче?” видно се узнемири вила. „Докле ћеш

походити Добри дуб?” Али кад боље осмотри уљезе, немало се изненади кад прво примети виленитог коња, а за тим силвана. Али оћута правећи се да их не види.

„Ох, господарице Вилогорка, не куди ме сад кад једва живе главе извукосмо од напада нечисте силе тамо горе, на Врачевцу! На једвите јаде спасих ову дечурлију” одмахује главом мађионик. „Морасмо да потражимо спас код Доброг дуба. Зато, пропусти нас преко твоје реке и бићемо ти вечно захвални!”

„Не хајем за вашу захвалност, јер не желим да замутите моју бистру воду својим поганим ногама, чаробнику. А знат да платити нечим мораш ако каниш прећи на другу обалу”, тврдокорно ће вила бродарица.

„Уф, где ме сад нађе, господарице” узмува се мађионик, па отвори своју врећу и нервозно стаде претурати по њој:

„Могу те даривати травом од девет мракова...” па је упитно погледа, али Вилогорка одмахну главом. „Или можда костолом, да, има велику снагу у љубавном врачању...”

„Мислиш ли да ми је потребна травка да бих освојила човеково срце?”

„Па, да... мислим не... Твоја заносна лепота је више него довољна за то”, рече мађионик и благо се поклони. „Да видим онда, можда... можда... трн... не, то ми треба против вампира... Имам одољен, добар је против вештица... Не, што би се ти бојала вештица... Имам чичак, чешљику, пискавац...”

Уто, Врачевцем у даљини проломи се језиво пиштање и сви се тргнуше. Само вила оста прибрана заглавана у мрак пдакле су јој ови путници дошли. Видела је она даље од шуме и осећала је претњу у помрачини. Затим, полако приђе пгпозванцима. Вилан јој притрча радосно машући репом и цвилећи од среће, па јој се стаде мотати око ногу. Њој се лице шари, зацакли очима и осмехну се клекнувши крај њега и помиловавши га по рундавој глави.

„Ах, силване виловане, снаге громоване, а душе добронаравне, храбрости дрноване, ћуди нетуроване...”

А Ждралин фркну кроз нос ко да је љубоморан што му пила не посвећује пажњу, јер су од истог вилинског порекла, душа истих и

чистих. Вила се звонко насмеја на његову љутњу, придиже се и наслони своју главу уз његову. Милозвучним гласом му запева:

*„Све се стресе од твоје страшне силе,
док под копитама твојим бауци цвиле,
јер ко није чуо за Ждралина
аловитог коња рода вилина!”*

Затим дубоко удахну и пољуби га у белу шару на челу која имаше облик ждрала. Кад оно, на чуђење свих, из тог пољупца се створи сребролики лептир који полете оствављајући за собом сребросјајан прах. Светлео је попут месеца, шљаштећи као свитац. Али како измами уздахе Милошу и Јелици, тако се лептир распрши у облаку свих дугиних боја и нестане.

*„А само је један господар коња рода вилина,
људскога Милоша имена, а снаге медведина.”*

Па се дечаку благо поклони ставивши руку преко своји груди.

„Чула си за њега, господарице Вилогорка?” изненади се Сугуб.

„Шума бруји о дечаку змајевитог порекла кога цар Силни прихвати као свога сина и за кога косингас радосно свој живот даде... И сад знам зашто вас бауци прогоне и раде вам о глави.”

„Господарице, за сигуран прелаз преко твоје воде могу ти дати..”, започе Сугуб, али вила подиже руку и ућутка га

„Не можеш ме даровати ничим што ми Милош већ није дао, мађиониче,” рече она не скидајући поглед са Милоша, који је све време опчињено ћутао упијајући лепоту и чаробност вилинског створа. „Пређите моју воду, а она ће устукнути пред вама.”

Уто се Врачевцем још страшније и гласније проломи пиштање и крештање.

„Хитајте сад јер вам за врат дише мракобес.”

Они се спустише са обале до воде, а речица заиста **узмакну**, а вода се спусти тек да струји по шљунковитом кориту. Чак и мађионик једва да је поквасио своје ноге. Када су прешли на другу обалу, Јелица се

осврну, али виле бродарице није било.

„Не знам шта ме спопало” смушено ће Јелица. „Језик ми се свезао, а желела сам... бар нешто да јој рекнем.”

„И мени!” узбуђено ће Милош још под утиском лепе вилинске појаве. Осећао је како му срце удара у грудима, а у ушима му бубњи.

„Нека вас то не чуди, децо” на то ће мађионик. „Били сте под њеном чаролијом, а човек не може говорити са вилом ако га она нешто не пита или му допусти да каже!”

„Уф, моја мати ми никад неће поверовати”, уздахну Јелица.

Кретали су се по месечини обасјаној пољани. Стезао их је мрзац. Сваки дах у облак паре се претварао. Јелица се привила уз Милоша, а он осећа како јој тело дрхти. У даљини се зачу тихо фрулање. Просфор Сугуб се заустави и послушну. Ждралин стаде фрктати и млатити главом, и наједном се пропну и гласно зањишта. Јелица умало да падне са његових леђа иако се држала за Милоша.

„Ооо, Ждралине!”, повика Милош једва се држећи у седлу. „Смири се! Шта ти је?”

Уто се и Вилан узврпољи и зацвиле.

„Можда је боље да не прилазимо, Сугубе” добаци му Милош.

Мађионик оћута пажљиво послушкујући тугаљиву мелодију фруле.

„То неки лесник фрула...” рече овај напослетку замишљено. „Обично су веселе мелодије, а ова је...” па скупии рамена јер осети како га испуњава језом. „Пустите мене да говорим, не воле оне кад им се долази на вилино коло.”

Наставише даље док је Ждралин вукао напред. Милош га је морао обуздавати да не јурне у галоп. Никад га није видео тако узнемиреног. Да је био уплашен, вртео би се у месту, а сада би најрадије похитао у правцу одакле се чуло фрулање.

„Не знам шта му је, Сугубе...!” узвикну Милош стежући назад узде, али не стиже ни да доврши мисао јер коњ под њим као одапета стрела полете напред. Јелица врисну уплашено, а Сугуб повика за њима:

„Куд тако главињате...?”

Чак и Вилан потрча за њима и остави мађионика самог Овај се осврну око себе и најежи се више од страха него од зиме нашавши се сам на пропланку окупаном сребрном месечастом светлошћу.

„Бррр!“ стресе се он и потрча за њима колико га ноге носе.

Пред Милошем и Јелицом проплану светлост чиста из старог храста, који се указа пред њима. Самотно дрво широке голе крошње и дугих, дебелих грана необично је блештало. Тек када се Ждралин укопа у месту под њим, Милош и Јелица приметише да светиљке поскакују лебдећи у крошњи. На вилином гумну седела је једна прилика која је занесено свирала у своју фрулу. Покрај њега стајао је човек који је за узде држао свог коња. Опчињени призором, Милош и Јелица збуњено гледаше увис, међу моћне гране храста и не приметише када је Ждралин лаганим ходом наставио према вилином гумну. Немало се изненадише кад угледаше да храст светли од мноштва вила које лете испуштајући за собом сребрнкасти прах који је правио блиставо завесје, али које би утушило пре но што би додирнуло земљу.

Милош спусти поглед и пред собом угледа људску прилику заоденуту у плашт змајских крила и са кацигом у облику змајске главе са великом перјаницом на врху. Оштре црте лица давале су му злокобан изглед, а очи му пркошљиво стрељаше. Издужено лице изражених јагодица и орловског носа зрачило је нељудскошћу. Ждралин стаде тик уз његовог коња и обе животиње почеше да се прво дотичу њушкама, а онда и да се тару главама.

А Милош час гледа тог незнанца, у чију људскост одмах посумња, час у лесника, који је седео скрштених ногу и даље свирао некакву жалосну мелодију не обазирјући се на дошљаке. На трен је помислио да је то био Милопот, лесник кога је једном давно упознао крај Паун-поља, али овај му је био стран.

Милош осети како га Јелица од страха стеже својим **рукама** које му је обавила око груди.

„Да, Волује..., рече вилењак. „То је твој син.“ Па потапша свог коња по врату, а онда погледа у забезекнутог Милоша у седлу, подобро га одмери, а строги израз лица му смекша, па рече: „А ово је мој син, Волује.“

Милошев поглед сrete његов и осети како га обузима неко непознато осећање које му испуњава душу и које му изазва притајену језу неизвесности и страха. Поче му подрхтавати брада и поче мицати

уснама као да покушава нешто да каже.

„Ево ме! Ево ме!“, довикује задихано мађионик притрчавајући леснику. „Лепедате, кажи вилама да не науде девојци...!“ Па, кад угледа вилењака, исколачи се и паде на колена и завапи муцајући: „Ох, господару Јастребине, учинио сам како си ми наредио, довео сам ти сина! Али, не срди се због девојке, морао сам је довести јер нас бауци заскочише на Врачевцу. Нисам је могао оставити њеној смрти! Ја сам крив! Ја Сугуб сам је довео 'вамо!“

„Непредвидљив напад, али очекиван“ мирним гласом ће Змај од Јастрепца. „Било је само питање времена када ће створ пронаћи мог сина... Сада ће се туђинске силе свом снагом обрушити на њега... Добро си поступио, мађиониче“, а онда се обрати Милошу, који је и даље скамењено седео седлу и гледао у њега: „Сјаши, Милоше Обилићу.“

Вилењак је држао Ждралина за узде док је момак сјахао.

„Ходај са мном“ рече му овај и кренуше пољаном.

Како се удаљише, тако се виле обрушише на Јелицу, која оста на Ждралину и стадоше је задиркивати, облетати и чупати је за косу. Кад лесник Лепедат виде да се дете уплаши, преста да свира у фрулу:

„Пустите је, неваљалице! Не гневите се што је дошла на ваше гумно! Чуле сте господара Јастребине!“ па приђе коњу и поможе девојци да сјаше.

А Јелица сва у страху не зна на коју страну да се окрене Лесник јој страшно изгледа, а виле је облећу, смеју јој се и чупају је и даље за косу. Тек када се Змај осврну и подвикну им, оне се смирише и како која слети на земљу, у праску светла и вилинске прашине узме људски облик. Јелица и задивљено гледа, па очима не верује, јер свака одисаше таквом лепотом и грациозношћу од које сваком смртнику дах застаје. Све бежу различите, а опет исте, као цвеће у једном цветњаку у коме је сваки цвет на свој начин најлепши и непоновљив.

Лепедат седе опет у вилино коло и засвира овај пут неку веселу мелодију, па се виле брже-боље ухватише у коло и раздрагано и певушећи заиграше око Јелице. Девојка осети како је лесникова мелодија обузима и одагнава јој страх, и буди јој веселост и ведрину. Чим је једна од вила ухвати за руку и са њом заигра, Јелица се

препусти милозвучногт фруле и чаролије па заплеса као једна од вила. На то се Сугуб гласно насмеја, заплеска рукама и затапка ногом.

„Милоше Обилићу, о твојој змајевитости су ти засигурно говорили” говори му Змај од Јастрепца док ходају по месечини и трави која се бели од иња па им крчка под ногама. „Но, о твом змајском пореклу нису јер нису ни знали. Цар Силни је очевао тобом боље неголи онај у чијој породици си се родио, а који те се одрекао због твојих змајских белега...”

„Мој отац ме се одрекао?” нажалостиво ће Милош, тешко му је било да схвати да се неко може одрећи детета, а он је толико жудео за правим родитељима.

„Но, нисам гневан на њега јер мали људи страхују од Великих судбина и окрећу им леђа... Твоја мати, чобаница са Цера, својом ме је лепотом опчинила као што вила опчини човека. Не тражи од мене да ти објасним зашто се нисам могао одупрети страсти, јер нама змајевима је то у ћуди. Као што човек не одолева вили или русалки, и легао би са њом макар знао да ће га то коштати главе, тако се и змај предаје женском загрљају!... Ха-ха!", звонко се насмеја Змај од Јастрепца. „Сви куде виле кад занесу човека, а нико не зна како је срцу змајевом кад легне са женом! Привлачимо једни друге на једнак начин!..” па погледа Милоша, који заливен ћути, а осећа његову збуњеност. Зато застаде и уозбиљи се: „Из једне такве искре неодољиве страсти ти си зачет, Милоше. Змај не уме да не воли жену, макар то трајало трептај ока, али зна да живот са женом није могућ и да увек води у несрећу. Исто је и са вилашима, несрећним људима који окусише живот са вилама или русалкама. Животаре у самоћи, тузи и незаситој жељи за њима. Зато страст између нас и људи букне јарко, али брзо мине... Иако си својој мајци био дражи од зенице њеног ока, морала те се одрећи јер њен човек није могао да јој опрости неверство, а теби змајске белеге... Сад, после толико лета, јасно видим да ја нисам случајно тад походио стари Тројанов Град на Церу ни да сам неочекивано легао са твојом мајком... Нити што те цар Силни нашао на пустом шумском путу на ждребету кога сам ја даровао тамошњим вилама! ” одмахује главом он у неверици. „Кадгод ме и самог зачуди Мокошина препреденост! Како вешто она плете наше судбине!... Цар

Силни ти је сигурно говорио да те краси занимљива судбина и за њу те је он припремао. Ниси имао обично детињство, већ си морао расти брже од својих вршњака. Док су се друга деца играла, ти си савладавао ратничке вештине... Нико од нас не зна шта ти је судбина наменила... Али, очито је да неко зна Туђинске те силе зато кане убити... А у земаљском гротлу ври пред долазак Доба ватре.. ” утону у замишљеност Змај и препусти се мислима и бригама заборавивши на Милоша који није схватао његове речи. „Прелиће се мрак у задњем покушају да загосподари светлом... а ми косингаса још немамо...”

При помену косингаса, Милош се трже јер успомена на јунаштво Милоша Војиновића увек је у њему будила необјашњено осећање привржености и кривице према том човеку. Колико је желео да се могао сећати његовог лика!

„Косингас је жртвовао свој живот због мене” чудно одјекнуше речи Змају од Јастрепца и он се трже из замишљености.

„Не криви себе због тога”, одмах ће Змај. „Он није бежао од своје судбине... као што је твој отац. А ни ти јој не смеш окренути леђа, пригрли је, суочи се са њом јер те вечна слава очекује, баш као и Милоша Војиновића.”

„Ако си ми ти отац, а белези које носим... су од тебе, значи ли то да ћу погинути у боју као што је косингас Милош?”

„Не верујем да случајно носиш његово име... сине” рече Змај. „А да ли ћеш славу стећи храбром смрћу или неким јуначким подвигом, то ја не знам... Али знам да ти је слава суђена као свим змајевитим јунацима. У прави час ћеш је спознати... а дотле... мораш се борити и остати жив” па откачи са појаса један мач у корицама и пружи му га. „Ово је зелени Дракон, мач Милоша Војиновића који сам чувао за тебе... Узео сам га пре много лета на бојишту након његове погибије... Знаш да си спреман да га опашеш и достојанствено носиш.”

„Мач косингаса?” изненађено ће Милош и дрхтавом руком прихвати вилинско сечиво. „За мене?”

„А коме ћу га дати ако не теби?” осмехну се Змај. „Њиме се борио за твој живот... Правично је да га ти наследиш.” Милош исуче Дракон из корица и стаде се дивити тој беспрекорној оштрици, на којој се није видела ниједна огреботина. Сечиво се пресијавало на месечини

хладним одсјајем који му на трен очи засенише, а душу му испуни борбеним жаром. У том тренутку он осети његову неприродност и скривену моћ. Балчак му је био обмотан зеленом кожном траком од змајеве крљушти, крсница у облику два змајева рога, а јабука као змајева глава. Милош осети неодољиву жељу да њиме замахне. Кад је то урадио, сечиво је секло ваздух уз дубок звиждук ветра. Од тог звука му прокључа крв у жилама и обузе га ратоборност ни од чега.

„Пред бој, увек замахни Драконом тако кроз ваздух јер ће његова песма тебе охрабрити, а противника застрашити“, рече му Змај задовољан што у његовом погледу види да га је Дракон већ запосео. То је била скривена моћ те вилинске оштрице: није рука господарила мачем, већ мач руком.

„Је ли то нека чаролија?“, упита Милош, а Змај само климну главом. „Ово је засигурно силан мач чим га је косингас носио.“

„Мачева је много на свету“ подиже обрве Змај, „неке су исковали вилењаци, неке бауци... неке сами богови. Али од доброг мача важније је само јуначко срце. А то је оно што ни бауци ни богови немају... Само човек.“

„Постоји ли моћније оружје од овога?“, упита Милош задивљено слушајући како Дракон фијуче док њиме витла кроз ваздух.

„Постоји један силовит мач који је искован у Змајогорчевом огњу, а од давнина лежи скривен у утроби земље“ уздахну Змај. „Многи више не верују у његово постојање јер га нико жив није видео. Остале су само приче о њему, понека песма, загонетка... Ах, мени ум говори да не постоји, а срце ми се још њему нада!“

„Какво ли је тек то оружје!“, ускликну Милош одушевљено. „Засигурно чаробно!“

„На резиву му је угравирана древним рунама клетва мракобесу: 'Моћно ће овај мач да сече Све оне који на свет реже, Крв ће њихова да тече, А они у њој да леже'... Кажу да само на помен његовог имена Курјак, бауцима леди крв у жилама!“

„Курјак!“ најежи се Милош. „Да ми је њега да имам!“

„Кажу да оно што он расече више не зарасте... Али не жуди за оним што ти је недостижно, у Дракону је змајски дух и снага... Мач достојан змајевитог јунака какав ћеш ти бити, Милоше.“ Затим му положи руку

на раме и рече: „Зато сам те довео себи, не само да ти дам зелени Дракон, већ и да те поведем са собом у Јастребину.”

„Да ме водиш? Зашто?, зину од чуда Милош.

„Наложио сам мађионику да те доведе како бих те одвео на свој двор јер ти је живот у опасности, а тамо ћеш се примремати да уђеш ред Змаја.”

„А Јелица? Не могу њу да оставим...” завапи Милош. „А Вукан? Он ми се посветио, куд могу да нестане тек тако?”

„Вукан је наставио дело цара Силног и хвала му на томе, одржао је своју реч, али време је да пођеш са мнош... сине.”

„Не, не...” одмахује главом Милош, а кроз мисли му предећу ликови Јелице, Вукана, Угрина, Ружице... „Обећао сам мати Ружици да ћу пазити на Јелицу и вратити је кући... Мени је место у Обилову.”

„Та жена ти није мати... Као што ни царица Јелена није била.”

„Ја желим да ми буде мати јер праву мајку немам.”

„Твоја мати је чобаница Јања са Цера...”

„Није! Ни она ни мој отац ме нису желели и одрекли су ме се!” очи му се зацаклише. „Желим да се вратим у Обилово!”

„Туђинске силе трагају за тобом, а сада су те пронашле”, забринута ће Змај. „Останеш ли у Обилову... довешћеш у опасност те теби вољене особе. Пођи са мнош.”

„Куд ће онда Јелица? Како да се сама врати у Обилово кад нас вреба онај створ?”

„Тај напад је био неочекиван, рачунао сам да ће мађионик само тебе довести”, уздахну вилењак. „Она ће се сама снаћи и вратити кући...”

„Не! Не могу је оставити саму!” одлучно ће Милош. „Обећао сам је чувати и вратићу је у Обилово... Тамо је Вукан, он неће допустити да ми се ишта деси.”

„Не може Вукан против тога створа, шта год он био. Нисам ни ја могао”, призна Змај.

„Сукобио си се са њим? Ниси га могао убити?” изненади се Милош, а вилењак оћута и спусти поглед. „Како си га пронашао?”

„Чим некакав мракобес промоли своју њушку у планини, шума се стресе и почне брујати... Брзо се прочује међу вилама, стухаћима, мађионицима, патуљцима... Чак и река носи гласине преко русалки и

водењака... Реч брзо допре до мене. Тако је и било и ономад када је Дивљи лов дошао по тебе... Али створ који тебе прогони од овога света није", слегну раменима Змај. „Некакав је вампир... А моје резиво му није могло ништа. Убадао сам га и секао немилице, али он је и даље наваљивао на мене... Једва сам се одбранио од његових троклока, окупио се чопором тих баука и некрштенаца... Слушај, Милоше Обилићу, само ћеш у Јастребини бити безбедан... Пођи сад са мном... Јер он ће те пронаћи. Сад кад зна да си овде, претражиће сву околину и наћи ће те у Обилову... Побјећи ће вас све.”

Милош се замисли. Последње што је желео било је да угрози животе оних који су га прихватили као рођеног, а није ни смео да пусти Јелицу да се сама враћа у Обилово. И како да остави драгог му Вукана! Био је везан за њега, једино је он био присутан у његовом животу откад памти и само је њега имао. Сада је припадао Угриновој породици, припадао је Обилову... Желео је негде и некоме да припада.

„Вратићу се у Обилово са Јелицом” мирно ће он, одлуку је донео. Вратио је мач у корице и пружио га вилењаку.

Змај од Јастрепца се дуго загледа у момка. Читао му је са лица његову непоколебљивост и решеност да истраје до краја. Милош није желео да изгуби још једну породицу.

„Не, Дракон је твој...” враћа му га Змај. „Требаће ти. Употреби вештину коју си стекао... Ово је први пут да су се троклоци појавили после... после скоро 120 лета. То ће привући некога ко трага за њиховом тајном.”

„Кога?”, разрогачи очи Милош.

„Спомињати зло исто је што и призивати га... Идемо сад.”

Кренуше натраг ка храсту где су виле још увек у колу плесале око свог гумна на коме је Лепедат занесено свирао.

„Чим сване, хитајте за Обилово” рече му Змај. „Не застајкујте и не оклевајте.”

Тако је и било. У разданака, када се магла спустила, лесникова музика утихну и он неста у белини, а виле се, уз смех и поздраве, као свици винуше у ваздух и потражише спокој у свом дубу. Све се наједном утиша, а мала дружина стаде збуњено да се згледа. За Јелицу и Милоша, сан се распршио, а магла која их је стискала злокобно

подсећала их је на опасност која их је вребала. Мала језа од зиме или страха их обузе и они се брже-боље прибише једно уз друго.

„Морамо одмах кренути” рече Милош и узјаха Ждралина. „Сугубе, одведи нас до пута за Обилово..

„Не!” узвикну Јелица. „Морамо се вратити на Врачевац код тетке, хоћу да видим да ли је она добро! ”

„Не смемо улудо да задангубимо!”, успротиви се Милош. „Врачевац је близу Враголије! Боље да га заобиђемо дуж реке Рашке!”

„Блесан је у праву, девојко” рече мађионик, „ваљало би обићи Враголију у широком кругу..

„Не! Ако се ви страшите да идете на Врачевац, онда ћу ја да одем сама... Наћи ћу некако пут натраг!”

Милош и Сугуб се згледаше, а мађионик направи гримасу опонашајући Јелицино тврдоглаво одбијање.

„У реду, идемо на Врачевац”, попусти јој Милош, „али нема одмарања сваки час, Јелице... Води нас, Сугубе!”

„Куку мени, куд ми западоше ова дечурлија..” промрмља мађионик негодујући и крену први.

Целим путем до подножја Врачевца деца су ћутала, а магла их није напуштала. Сваки корак је нестварно одјекивао у белилу које их је окруживало. Чинило им се да ће се њихови гласови чути све до Враголије. А када се размаглило под зубатим сунцем, они уђоше у шуму Врачевца где се магла још увек задржала при тлу. Било је тихо и пусто Само би се повремено чуло клепетање крила неке птице која би се уплашила њиховог доласка.

Што су били ближи Вијорикиној колиби, узбуђење је расло. Чак је и Просфор Сугуб несвесно убрзао корак. И он се бринуо за старицу са којом је провео многе године Мађионици су саможиви и себични, обично не воле никога Бар тако кажу за њих, а Сугуб је своју наклоност према њој себи објашњавао само као навику.

Али, кад се у даљини појави разрушена колиба, мађионик потрча оставивши Јелицу и Милоша. И дечак подбоде Ждралина па похиташе за њим. Ипак, када засташе пред колибом, у страху остадоше у седлу плашећи се да уђу унутра. Кров колибе је био делом урушен, а врата разваљена и у комадима лежала на земљи. Изгледало је као да је нека

разуларена сила покушала да поруши целу колибу, као неки див који ју је протресао у рукама и бацио на тло.

Мађионик истрча из ње и узвикну:

„Нема је! Нема Вијорике!”

Јелица скочи са Ждралина и похита унутра.

„Чекај, Јелице!”, викну Милош, али девојка се оглуши.

И Милош потрча за њом, али заста на улазу колибе. Са ужасом је гледао у лом и неред, у претурене и поломљене ствари, у кровне греде и даске које су се урушиле. Прозор је био разваљен на унутра, све је било разбацано или поломљено. Гар и пепео из огњишта био је побачан и разгажен ма све стране. Али ни трага од Вијорике, ни капи крви која би упућивала на то да је старица убијена.

„Магични круг јој није помогао”, рече Милош.

„Он помаже против вампира и некрштенаца, али не може да заустави троклоке” рече мађионик гледајући око себе.

„Зашто мислиш да су троклоци били овде?” упита га Милош.

Мађионик не рече ништа, већ само руком показу на раздеротине по зидовима. Видели су се дуги трагови канци, као да су бауци желели да разруше целу колибу.

„Где је моја тетка?” завапи Јелица преврћући кровне даске и греде тражећи бар неки траг од старице.

„Можда је умакла бауцима.. ” рече Милош збуњено.

„Изгледа тако, блесане” рече мађионик разгледајући неред. „Нема крви... можда ово нису трагови борбе, већ само трагови разгневлених баука који су растурали све што им се нашло под рукама

„Можда је побегла за Обилово, Јелице”, понада се Милош. „Хајде да кренемо, можда је сретнемо успут! ” па кад то рече, окрену се и са прага изађе напоље.

„Куд ће бежати слепа, Милоше?” завапи Јелица.

„Па није овде, видиш ваљда!”, довикну јој момак узјахавши Ждралина. „Хајде, можда наиђемо на њу како тумара шумом! ”

„У праву је блесан, девојко”, рече јој мађионик. „Крените места... Уосталом, нема разлога да овде остајете, опасно је... Идите!”

„А ти, Сугубе?” упита га Милош. „Нећеш ваљда овде остати?”

„А куд ћу ја међу људе, блесане?, зачуди се мађионик „Овде ми је

дом, у рупи испод колибе.”

„А бауци?”, упита Јелица.

„Ма, какви бауци, црна ти? Зашто би се враћали? Не гоне они мађионика већ вас! Хајде, брже, одлазите са овог проклетог места!,” па рукама пожуркује Јелицу да изађе из колибе.

„Крени са нама, Сугубе.. ” опет ће Милош.

„Хајде, испратићу вас само до реке” пожуркује их овај не би ли само кренули.

Успут су ћутали и гледали по шуми не би ли негде угледали Вијорику, али од старице не беше ни трага ни гласа Све што су били ближи Рашки, то је трачак наде да је баба жива био блеђи.

„Шта су ти троклоци, Сугубе?” упита га Милош.

„Ужасна, гнусна створења која ни пакао не би примио” згрози се мађионик. „Настају од лешина на које се пролије свежа људска крв... Тада из њихове утробе излазе ти бауци и нарасту до људске висине. Мучи их незасита глад за људским месом... Бљак! Гори су од вукодлака! Има неких, кажу, који трагају за криптом у којој лежи уснула војска троклока. Мрачни чаробњаци... и неки други, да их не спомињем. Крипта је затворена и заштићена тако снажном чаролијом да нико не може у њу да уђе, чак и да открију где се налази.”

„Може ли их мач посећи? Могу ли се убити?” опет ће Милош.

„Посећи их можеш, али не убити... Одсечеш ли му руку или ногу, онеспособићеш га, али ако створ одбауља до свог очета...”

„Шта је очет?” прекиде га Милош.

„Лешина из које је настао, блесане!,” љути се мађионик што га момак прекида. „Ако се врати до очета, онда му опет израсте рука или нога!”

„Одакле му... ти лешеви?” упита Јелица.

„Како одакле?... Од сироте деце коју је отимао!” одмахује главом мађионик. „Од некрштене деце је стварао повампирене некрштенце, а остале је користио за очете... Гнусног ли створа! Одакле ли је дошао да ми је знати! ”

„Па, како се онда може убити?” сад ће Јелица.

„Како? Тешко! Само ако пронађеш очет, раскопаш га и затрпаш земљом са воденичког талоба. Онда очет усахне и троклок се може

убити...”

„Куд овде да нађемо воденични талог?," упита се Милош.

„Вијорика спомену стару воденицу на Рогињу, где је она жена и видела троклоке!" сети се Јелица.

„Уф, Рогиње је на Враголији..." одмахује руком мађионик.

„Зашто би се они окупљали око места које их може убити?" зачуди се Милош.

„Сваки троклок крије свој очет, скрива га!" чуди се Сугуб. „А ти, блесане, баш ништа не знаш о троклоцима!"

„Зашто бих па знао?" одврати му Милош.

„Вампири воле гробља и воденице, поготово старе и разрушене на које нико не долази," рече мађионик. „Троклоци су дивља створења, можда тај створ жели тако да их контролише, јер они не слушају никога... ко ће му га знати!"

„Чуди ме да чак ни Змај од Јастрепца није могао сасећи тог вампира" сети се Милош.

„Зар се сукобио са њим?" изненади се мађионик. „И није га могао убити?"

„Тако он вели."

„Хм..." замисли се мађионик, па се изненада насмеје „Хе-хе... Боље да је прво мене питао... Хе-хе!"

„Шта ти можеш да знаш што он не зна?" задиркује га Милош.

„Ја се бавим магијама, блесане" поносно ће Просфор Сугуб. „Ми, мађионици, знамо само нама знане тајне о дизању мртвих... Не умемо само клетве и уроке да бацамо! Зашта нас то сматраш? Нисмо ми ко бабе врачаре које подмећу ситне пакости...!"

„Добро, добро... Ви сте прави чаробњаци!," повлађује му Милош. „Зашто мислиш да Змај није могао убити вампира?"

„Јер то није обичан вампир... Не знам шта је, али је устао из мртвих као вампир..." па се окрену Милошу и наглашавајући сваку реч настави: „Има оних који деле своју мрачну душу... са још неким створом... Откријеш ли га, само тако ћеш убити вампира!" па се сав важан испрси.

„Како могу знати са ким он дели своју душу, Сугубе?" зачуди се Милош.

„Е, па у томе је његова тајна, блесане!” одмахује руком овај. „Иначе не би била тајна, није ли тако?”

„А како ти то све знаш?” упита га Јелица.

„Ја сам мађионик, најбољи од свих! подиже обрве Сугуб као да се чуди таквом питању. „Нисам седлар или корпар! Ја изучавам древне тајне, заборављене вештине”.

„То вероватно сваки мађионик каже за себе” одврати му Милош, па потера Ждралина крај њега.

„Не! Нема већег од мене! ” повика он за њима. „Све су ми тајне знане!”

„Онда сигурно знаш ко још трага за тајном троклока.”

„Зашто питаш?” умуси се мађионик.

„Змај од Јастрепца рече да ће троклоци привући некога ко трага за тајном о њима” погледа га знатижељно Милош. „Хоћу да знам од кога ми још прети опасност.”

Сугуб се безизразно загледа у момка, као да се намах укочио, али су му се мисли ројиле као у кошници. Постојале су ствари у које се није смело дирати, јер је увек постојао неко ко је већи чаробњак и свако је гледао своја посла.

„Шта је, Сугубе?,” задиркује га Милош. „Што си се укипио?”

Мађионик се тргну и затрепта, па брзо дође себи.

„Ниси ли чуо за ону изреку, блесане?” па онако нехајно прође поред Ждралина и не погледавши децу. „Спомињати зло је исто што и призивати га... Е, видите, та изрека потиче баш од Моране...” па кад зачу себе како се излану, запуши себи руком уста и бесан на себе што се прави важан и кад ме треба, потрча напред.

„Ко је Морана?,” прошапута Јелица док обоје гледају мађионика како трчи преплашено низ стазу.

„Богиња смрти и зиме” тихо изусти Милош, па потера Ждралина напред.

Глава четрнаеста - Јесен 1358.

„У мраку је свака мачка црна!”

Милош и Јелица стигоше у Обилово до поднева. Када су испричали шта им се све исподешавало, Угрин, Ружица и Вукан нису могли доћи себи од запрепашћења. Са неверицом су слушали у трпезарији док су Милош и Јелица наизменично и уплахилено препричавали своје страшне догодовштине. Једно другом су упадали у реч, допуњавали се, а све време махали рукама и правили гримасе. Ружица би зинула од чуда и само испуштала: „Ц-ц-ц! Куку вама децо! Јој, куку јадној Вијорики!” Угрин је одмахивао главом, а Вукан смркнуто слушао док му срце распињу страшне бриге. У рукама је држао зелени Дракон и дивио се како сјајној оштрици, тако и ковачу који га је тако савршеног исковао. Оно чега се свих ових година плашио, коначно их је сустигло. Трачак наде који је у њему све време тињао, сад је минуо. Ускоро ће бити откривено њихово скровиште и многи недужници могу због њих страдати.

Вукан стрпљиво сачека да деца заврше своју причу, па кад сви без речи занемеше, он одгурну столицу на којој је седео и одлучно устаде.

„Милоше, пакуј своје прње” рече он, „одлазимо одавде.”

Милош, који је и сам већ био спреман на то, окрену се да крене ка вратима, али Ружица плачљиво узвикну:

„Куда ћете, црни ви? Не можете бежати, снег само што није пао! ”

„Не можемо остати, мила госпо", одврати јој Вукан. „Питање је дана када ће тај створ да се обруши на Обилово... Чули сте шта је радио по Пазаришту и околним селима! То је сигурно он тражио мога Милоша!”

„У праву је Вукан", снуждено ће Милош, „ако останемо... можете настрадати.”

„Не, синко..” сад устаде и Угрин. „Остајете овде... и заједно ћемо се изборити са тим нечастивим створом.”

„Куд ћемо се ми изборити са њим кад ни Змај од Јастрепца то није могао?", завапи Вукан. „Морамо отићи одавде, а он ће нас... поштедети.”

„Не, Вукане", смирено ће Угрин. „Ако сад кренете, сустићи ће вас негде на неком пустом друму... и готови сте... Остаћете овде, а ми ћемо се припремити.”

„Како, Угрине?” упоран је Вукан, зна он кроз шта су све досад пролазили и кроз какве иглене се уши провлачили. „Немамо чиме, а ни са киме! ”

„Рекао сам своје, Вукане” љутито ће Угрин. „Мени је Милош поверен на чување, а ти ћеш ми помоћи у томе... Идем да удвостручим стражу.”

„Узалудно је то...", довикну му Вукан, али овај већ беше па вратима.

Остали осташе укипљени на својим местима. Осећање беспомоћности стаде да им се увлачи у душе. Нарочито се Ружица уплаши за Јелицу и Милоша, али и за другу децу на двору. Па ипак, слагала се са својим мужем, боље да остану овде и да се заједно суоче са бауцима. Дубоко у себи, Милошу би драго што неће некуд бежати ко без главе и да ће остати на двору који је заволео као свој дом. И ове људе као своју породицу. Само је Вукан и даље био уверен да им спас лежи негде другде... било где.

Вукан на крају гласно уздахну и изађе напоље. Већ је био смислио шта ће да уради, ако већ остају овде. Није био превише задовољан својим планом, али други му у памет није долазио.

У ходнику га Милош сустиже, па видевши му бригу свуда на лицу,

и сам клону још више духом.

„Шта каниш да урадиш?“, упита га он.

„Једино што могу, синко... Да си био паметан, послушао би Змаја од Јастрепца и отишао са њим“ одговори Вукан.

„И да оставим Јелицу да се сама враћа? Да напустим тебе?“, запањи се Милош његовој хладнокрвности.

Вукан то осети, па застаде и љутито му одбруси:

„Када ћеш озбиљно схватити своју судбину? Ми нисмо важни... ми смо овде само да тебе што даље испратимо по том трновитом путу који се отвара пред тобом. Ја не марим за свој живот ако ће те моја смрт довести ближе твом одредишту. Ја сам га заветовао мом цару Душану када сам му обећао да ћу преузети бригу о теби... И ти не би смео марити за мој или туђи живот ако ће те они приближити тај корак ближе“ рече му Вукан док га је прстом убадао у груди.

„Шта то причаш, Вукане?“, зачуди се Милош. „Нећу да газим преко вас мртвих... Ви сте ми породица.“

„Каква црна породица, Милоше?“, Вукан се сад већ трудио да задржи исту хладнокрвност и безобзирност иако га гануше Милошеве речи. „Нису ти ови људи породица... Нити сам ти ја... Само смо ту... нечијом вољом... да ти помогнемо!“

„Ниси тако говорио јуче ујутру“ подсети га увређено Милош.

„Пусти сад шта сам ти јуче или пре пет лета говорио!“, изнервира се Вукан што га момак лако разоружа. „Ти мораш да тераш напред и да се не осврћеш за нама!“

Затим, крену даље и остави Милоша да гледа за њим. Ипак, овај му довикну:

„Куда толико журиш?“

„Идем да доведем помоћ!“ одврати овај не осврћући се. „А ти сад, кад ниси хтео послушати Змаја од Јастрепца, сналази се сам како знаш и умеш! Довољно си велики!“

Вукан изађе из двора и по дворишту потражи заточника Гороја, и затече га крај дрвљаника испод стрехе код јужног зида како цепа дрва. А овај запео, па замахује секиром као да је у мислима на мегдану и брзовито ломи цепанице и слаже их уредно на гомилу. Није ни приметио када је Вукан стао испред њега.

„Горолومه... Шта си навалио? Успори мало” рече му витез видевши да је овај изгубљен у мислима.

„А?... ” трже се овај, па се налакти секиром на пањ. „Шта велиш, старино?”

„Сав си се зајапурио као крме.”

„Радим, човече божји, не могу седети скрштених руку” то му беше омиљена узречица.

„Чуј шта ти имам рећи, Горолومه”, започе опрезно Вукан. „Хоћу да те закунем на једно часно дело

„Од тебе и не очекујем ништа мање, чувару копља светог Георгија... Казуј и Горолом ће тако урадити

Вукан се замисли на трен, не зна како да започне, а избегао би надуге приче и нашироко објашњавање.

„Милошу Обилићу, а сад и свима овде, прети велика опасност од напада некаквих... баука.”

„Ајде?”, подиже обрве заточник. „Ти право из ведре неба па у ребра, човече.”

„Немам времена за околишање, хитам у Скопље по по моћ.”

„Чек’, полако, витеже.. ” подиже руку Гороје. „Нисам пре терано бистар па да могу да пратим твоје тртљање. О каквим сад бауцима говориш?”

Вукан види да нема куд, мора да му повери Милошеву тајну јер је од јуче са собом носио тешку слутњу. Предосетио је да ће се нешто лоше десити, а сада када јесте, та слутња га није напуштала, већ га је још јаче притискала. Стари витез му се скоро унесе у лице и тихим гласом рече:

„Милош Обилић је змајевит, крстио га је наш покојни цар Душан, који ми је пред крај свог живота открио да дечака краси значајна судбина, због које му неке туђинске силе желе доћи главе. Заветовао сам му се да ћу преузети бригу о њему и да га пошаљем правим путем ка његовој судбини”, говори му овај, а Гороје стисао уста и напрегнуо обрве док упија сваку његову реч. „Када је након цареве смрти његов капетан Палман покушао да убије дечака, ми смо побегли са двора и дошли овамо. И раније су га бауци спопадали, пре десетак година умало да га изгубимо од Дивљег лова.. А сада су га опет пронашли... И

засигурно ће доћи по њега и никога неће успут поштедети...”

„За живота сам се и ја нагледао неких чудних ствари”, присети се Гороје. „Кад живиш као заточник, већи део својих дана проведеш на путу... Виђао сам чудесна светла у шуми, слушао заводљиву женску песму и фрулање у планини... Но, знаш и сам, ћутиш, окренеш главу и кажеш себи да је то нешто друго... Ипак више волим људског мегданџију неголи какве крволоке жедне људске крви...”

„Зар ми се нећеш заветовати, Горолеме?”, изненади се Вукан.

„Толико журиш да ми не даде да довршим, човече!”, шири руке овај. „Приметио сам ја да момак има необичног коња, што по лепоти, што по величини, а знам ко држи силване... Одмерио сам га од главе до пете, могу се кладити да на мишици има вучји белег... Није ли тако, витеже?” смешка се задовољно Гороје.

„Не само вучји белег... већ и уписану сабљу на бедру”, прошапута Вукан, а мори га нестрпљивост и жеља да крене што пре.

„Ооо!” зачуди се заточник.

„Могу ли те заклети да ћеш животом бранити Милоша Обилића док сам ја одсутан?”

„А куд ћеш ти?” вешто избегну одговор Гороје.

„На царски двор, по помоћ” узврпољи се Вукан што овај одуговлачи. „Не можемо се сами одбранити од баука.”

„Господар Угрин има јаку посаду на двору...”, рече овај бацивши поглед на стражу на палисадама.

„Бауци ће их прегазити, ови људи нису обучени за борбу са њима.”

„Па, ко онда јесте? Ни ја нисам одмеравао снагу и вештину на мегдану са њима.”

„Ако за тебе кажу да си најбољи борац и мегданџија, па ваљда ћеш моћи да им се ваљано одупреш... Но, не задржавај ме, човече! Сваки час ми је важан... Могу ли те заклети да ћеш чувати Милоша?”

Гороје се намршти, зачкиљио очима, па каже:

„Па, волео бих да изађем на мегдан тим бауцима. Никад нисам одмеравао снагу са њима.”

„Чујеш ли шта те питам, Горолеме?”

„Ако си се ти заветовао покојном Душану, а сад тај завет преносиш мени... Онда ће ми бити част да се и ја заветујем нашем великом

цару... Путуј без бриге."

Старом витезу спаде једна брига са душе.

„А што бих друго чинио, црни ти?" слегну заточник раменима. „Нећу ваљда гледати скрштених руку како неке баје упадају у дом мога господара?"

„Добар си ти човек, иако си заточник", не пушта му руку Вукан.

„То ваљда дође са годинама", смешка се Гороје.

„Да, све чешће нам пред очи долазе они које смо убили или изгубили."

„Је ли? Онда нећеш још дуго, витеже" задиркује га Гороје „Хајде, не дангуби ме, Горолومه, за путем сам!"

Гороје га испрати погледом до коњушнице, одакле је Вукан убрзо изјахао на свом коњу, и након што домахнуше један другом, стари витез прође кроз отворену капију. Уто, Гороје угледа Милоша како излази из двора, гледа Вукана а затим кад њега примети, упути се ка њему. Одмах је заточник приметио да овај за појасом носи нов мач, необично украшен. Одмери га од главе до пете пошто је чуо да момка краси необична снага, па замахну секиром једном руком и дубоко је забодје у пањ. Искушаће га, таква му беше ћуд.

„Куда је отишао Вукан, Горолومه?" упита га Милош. „У журби ми ништа не рече. Само да иде по помоћ."

„Није ми се поверио, момче" слегну раменима овај.

„Па, шта ти је рекао?"

„Да пазим на тебе док је на путу."

„Не мора нико да пази на мене" самоуверено ће Милош, „умем сам да се чувам."

„Тако сам и ја чуо, момче... Но, делујеш ми жгољаво да би могао и ову секиру да извадиш из пања, а камоли да се бориш са неким", смешка се Гороје.

Милош погледа секиру, а она штрчи да пола забодена у пањ. Не рече ништа, него је ухвати десном руком за дршку и једним покретом је извади. Гороје скоро неприметно жмирну од изненађења, што Милош ипак примети. Сада он замахну секиром и скоро је целу забодје у пањ.

„А ти ми делујеш старачки да би је могао извадити из пања",

озбиљно ће Милош.

Гороју се лева обрва подиже у чуду, па га погледа мрко попреко. Дохвати дршку секире, повуче је једном, али ни макац. Запну из све снаге да је десном руком извуче, али опет ништа. Ни оберучке му то не успе. На крају се гласно насмеја и рече:

„Изгледа да је стари Вукан у праву! Доиста си змајевито момче! ”

И Милош се сместа одобровољи, па без речи опет дохвати дршку секире и налако је ишчупа из пања. Сад се и Гороје видно зачуди, па му климну главом у знак поштовања. Али ђаво му не даје мира, у заточника је нарав немирна и увек жељна доказивања. Не мири се лако да има неког бољег.

„Но, кажи ми, дрвосечо... Умеш ли баратати тим лепим мачем или само цепаш дрва за огрев?”

„Чујем да се заточник може окитити орловим перјем само ако савлада истовремено десет витезова на мегдану

„Добро су ти рекли” смешка се Гороје. „Заточници се не шепуре на турнирима... Дакле, вичан ли си мачу као што си са секиром?”

„Нећемо се ваљда борити на смрт?”, уплаши се Милош „Но шта ћемо, црни ти?”, прави се озбиљним Гороје „Плашиш се?”

„Не бих да морам да те убијем, Гороломе”, искрено ће Милош. „Ништа ми ниси скривио.”

„Ха-ха! Јеси ли већ убио некога?”

„Ммм... нисам” признаде он.

„Није то тако лако као што мислиш, Милоше Обилићу рече му Гороје. „Није ли те Вукан томе научио?”

„Јесте.. ” несигурно ће Милош, а то овај одмах примети „Дааа..” отегнуто ће заточник, па полако дохвати свој мач који му је стојао по страни док је цепао дрва. „Све је лако... док не погледаш у очи човека пре него што му задат кобни ударац.”

Милош га нетремице гледа и слуша. Гороју прекри лице вео горких мисли. Заточник исуче свој мач из корица, дивећи се својој оштрици, спусти врх на пањ, па се овлаш наслони на балчак.

„Кад погледаш у очи човека, видиш му ужас јер он види смрт како се надвија над њим” рече Гороје. „Није лако за твоју душу што неким својим хтењем одузимаш му живот. Сад када се осврнем за својим

животом, чини ми се да сам сваким убијањем, убио и део своје душе... И сад након... хм не знам им броја... сећам се сваког лица, али не и имена. Када ми крену да долазе у сан, знаћу да је и мој час близу...", затим се тргну из летаргије и опет се осмехну Милошу: „Но 'Ајде да те видим, момче!"

„Али, нема проливања крви, Горолеме!", опет ће Милош „Не бој се, нећу ти ништа", смешка се заточник и подижући мач изнад главе заузео борбени положај.

Милош се сети речи Змаја од Јастрепца, па лагано замахну неколико пута пред собом секући ваздух. Дракон запева злонуку фијучући, а дечак осети како му се од руку шири надражај који му изазива напетост, а затим му распламсава борбеност. Гороје примети необично фијукање мача, али као искусан заточник концентрисао се на напад.

Погледи им се среташе. Не трепћу. Чекају ко ће први напасти. Научио је Милош од старог Вукана да у очима противника примети онај скоро неприметни жмиркај пред први ударац. То је нешто што нико не може да сакрије... Дли грдно се превари, јер заточник га ненадано силовито нападе. Од првог ударца му умало мач не испаде из руке при чему се затетура унатраг. Охрабрен, Гороје не стаде већ настави да витла и да задаје опасне ударце мачем, као да кани убити момка. Јер кад заточнику јурне крв у главу, као да му вео смрти прекрије очи и јави се незасита потреба да се противник сатре.

Види Милош да је враг однео шалу, да му једва блокира ударце и да ће га сваког тренутка Гороје оборити на земљу. Спопаде га бес што је овај толико навалио, као да му је смртни непријатељ, па се чврсто одупру ногама и из одбрамбених удараца, пређе у напад. Тада приказа оно што је Вукан највише ценио код њега, а то беше муњевита брзина... и змајска снага. Гороје се зачуди на његовој покретљивости и брзини удараца које је успевао да заустави само својим рефлексима и дугогодишњим искуством стеченим на мегданима. И одједном схвати да ће сваког тренутка пропустити пеки ударац који ће га коштати победе. Беше згранут јачином Милошевих удараца који не приличише снази момка, а брзину којом је замахивао није видео раније ни у једном човеку. Али, искусни заточник, познавалац разних ратничких

вештина које је стекао борећи се против многих врсних ратника и у служби код туђинских господара, започе да напада Милоша њему непознатом тактиком која збуни момка Борба се убрзо изједначи да би неколико тренутака касније, Милош опет почео да одступа. Затекла га је необична техника мачевања. Горојеве непознате вештарије и искуство на крају превладаше, и Милошу испадне мач из руке.

„Не једи се, Милоше” рече Гороје и наслони свој мач себи на раме. „Није те поразила снага већ животно искуство.” Милошу ипак не би мило, подиже свој мач са земље и врати га у корице. Стисну усне обуздавајући гнев и срамоту „Вукан ти је одлично пренео своје вештине” опет ће Гороје, „али знај да то нису једине које постоје... Сваки ратнички народ је вешт у нечему, неко више неко мање. Важно је извући оно најбоље од свих. Тако су Татари вични са стрелом и јахању, Османлије с копљем и кратком сабљом... Ти поседујеш велику снагу и брзину, потребно ти је још мало вештине. Ја ћу те њоме радо подучити... ако ми допустиш.”

„Ах, биће ми част, Горолоче!”, одобровољи се Милош „Овладати тим вештинама од најславнијег витеза заточника... више је од обичне части!”

Гороје климну главом задовољно. Змајско порекло потковано знањем чувара копља светог Георгија и усавршено вештином витеза заточника, учиниће Милоша непобедивим борцем.

И тако су тога дана одмах почели са вежбама. Гороје би пре демонстрације потанко објаснио порекло одређених покрета и удараца, а онда би заједно увежбавали док Милош то не би извео без иједне грешке. Старом заточнику беше тешко да поверује са каквом лакоћом је момак овладавао тешким покретима. Просто је упијао сваку његову реч и беспрекорно би покрете сам изводио.

У тренуцима предаха, Гороје је Милоша испитивао о опасности која се надвила над њима. Било му је тешко да поверује у постојање тих створења и кроз све што је дечак прошао у животу. Само би одмахивао главом и гласно уздисао. Један део њега није желео да поверује у ту истину, а други део му је говорио да се помири са оним што је одувек наслућивао да постоји. И он је као дете слушао приче старијих о случајним сусретима са вилама, о заводљивим русалкама, о

чаробном фрулању лесника или о необичним водењацима или стухаћима. Не измишљају људи вековима исте приче и догодовштине, али оно што човек не може да објасни плаши га и најрадије одбацује као измишљотину, док и сам тако нешто не доживи. Свакако га је без речи оставило сазнање да је Змај од Јастрепца био Милошев отац и да му је отуд змајско порекло. Није лако човеку кад схвати да оно што је целог живота мислио да су бапске приче, бајке или легенде, стварност у којој неки живе и чији је он сад постао део.

„Ти, Милоше, као да ћеш преврнути судбину овог света, па се сви окомише на тебе“, зачуђено ће Гороје.

„Да ми је само знати... шта је то што ме чека“ замишљено ће момак.

„Због ове твоје... зле коби рано си сазрео.“

„Зашто мислиш да је зла коб?“ упита га Милош.

„Па како мислиш да су јунаци попут Александра Великог, Ахила, косингаса Милоша Војиновића стекли славу богова? Сигурно не зато што су дочекали дубоку старост и седели скрштених руку.“

„Али зар јуначка смрт није сан сваког витеза?“

„Јесте, јесте... То је и мој сан, да одем са мачем у руци“, клима главом Гороје. „Али то је самотна смрт... Не остављаш за собом ни пород, не дочекујеш старост са женом коју волиш... Живиш животом вука самотњака. Али кад ти смрт дође на очи, зажалиш за свим оним што си пропустио због таквог начина живота, а неретко нема никога да ти склопи очи, па остану да чежњиво зуре у небо.“

„Жалиш ли због нечега, Горолеме?“

„Испаштам због горких страдања оних који су ме волели на мом путу славе и што сам служио у туђини“ смркну му се лице. „Зато сам потражио опрост од грехова у нашем светом Вилиндару.“

Чим је сунце зашло иза Пештерске висоравни, стаде магла да се шири из шуме и да стеже обруч око Обиловм А са њом глухи мук као празнина, тешка и језовита. Птице се ућуташе, ветар мину, а само голе крошње вире изнад маглене завесе. Маглуштина се хвата све гушћа, а помрчина се спушта са планина. Као да стаде време, а свет оста замрзнут.

Не прође то неопажено код људи у Обилову, већ се сви стадоше

згледати и чудити нестварној тишини. Стража на палисади стоји и зури у маглиште која као морски таласи нечујно запљускују дрвене бедеме. Гласови замукнуше у гробном тајцу.

Прво се огласи Ждралин својим реским фрктањем т коњушнице, а за њим и остали коњи. Силван који је до малопре лежао и дремао поред Милоша, придиже се, начуљи уши и тихо зацвили. Момку више није ни требало, већ и он скочи на ноге.

„Дошли су” изустити тихо он више за себе него што говори Гороју.

„Ко?”

„Они.”

И кад то рече, потрча ка најближим мердевинама на палисадама. Вилан га прати у стопу, али оста да га чека доле док се Милош пео на круниште. Када је погледао преко, проже га оштра језа од густе, страхотно аветињске магле, која се брзовито ваљала тло се није могло видети, а стабла су мирила из ње као дављеници у бесној реци. Милош несвесно одмахује главом док осећа како га страх полако обузима. У мислима проживљава страшну ноћ у Вијорикиној колиби...

Вилан као да осећа његову тескобу, па одоздо залаја дозивајући га. Милош се трже и довикну Гороју:

„Дижити узбуну, Горолеме!”

Овај скочи и не пада му на памет да пита зашто. У Милошеву змајевитост више не сумња, ни у наизглед нестваран свет у који је судбином увучен. Те он исуче опет свој мач и јурну ка мердевинама којима се Милош попео на палисаду.

„Огласите узбуну! Стража! Дуни у рог!” виче он.

А стражари стоје укочено, збуњени њиховом пометњом јер не виде никаквог непријатеља нити било какву опасност. Али, стражар рогањаша који је стајао на кули осматрачници ипак се прихвати рога и дуну из све снаге. Дубоки звук растегнуто одјекну тишином као на судњи дан. Нема ко се на његов звук није напострешио и стресао. Жене и деца која се затекоше напољу уплахијено се разбежаше на све стране тражећи спас. Војници се прихватише оружја, а остали мушкарци онога шта им се нашло при руци: секира, вила, мотки... и сви похиташе на палисаду. У то, из двора истрча Угрин носећи стари мач у руци...

Кад Гороје погледа Милоша, виде да му је страх прекри лице. И забрину се.

„Синко..” рече му заточник и стави му руку на раме. „Знаш ли ко је човеку највећи непријатељ?”

„Мм... Смрт?” збуни се Милош.

„Не, не... онда не можеш бити витез, јер се витез не плаши смрти... Највећи човеков непријатељ је страх.”

„Да.. ” климну главом Милош, али му страх не силази са лица.

„Шта год изађе из те магле, синко...” говори му полако Гороје, „суочи се са тим неустрашиво и одлучно. Не размишљај о страху, јер он мути памет и леди крв. Сети се свега што те је Вукан научио... Немој га изневерити... а ни мене.”

Уто, испод њих, у магли се зачу кретање звери које сикћу, реже и испуштају неартикулисане звуке. Чује се ломљава грања и шуштање опалог лишћа под тешким корацима. Људи се на палисадама узврпољише и страх проструји њима као невидљивом злом руком ношен.

„Нема повлачења!” викну Гороје колико га грло носи „Браните животом своје породице!”

Али сем комешања у магли ништа се није десило. Скривени у магли, бауци су само гребали по балванима палисаде, урликали и режали. Највише су ударали по великој дрвеној капији ојачаној гвозденим шипкама. Али само треском нису могли да је развале. Није им се могао одредити број, али по њиховим звуцима Гороје закључи да их нема више од неколико десетина.

„Као да не могу да се попну или пробију” рече он замишљено док одозго зури у маглу.

Целу ноћ су наоружани људи остали на палисади, страх их није напуштао, али када је свануло, бука полако мину и како се магла почела повлачити у шуму, са њом су отишли и бауци. То је охрабрило браниоце, чинило се да су безбедни у свом утврђењу. Међутим, када се режање и скичање настави у даљини, у окриљу густе шуметине, сви схватише да су опкољени и да се бауци не кане повући.

„Опседају Обилово” рече Угрин наслоњен на ограду док гледа у шуму.

„Ваља послати људе на одмор, а стража нека остане", рече Гороје.

„Мене чуди како су ме тако брзо пронашли" одмахује главом Милош.

„Можда су вас пратили у повратку" рече Гороје.

„Не... Што би чекали да се вратимо кад би им било лакше да нас успут нападну, не бисмо могли да се одбранимо

„Докле ли ће овако?", упита се Гороје.

„Не знамо", опет ће Угрин. „Можда се повуку кад схвате да не могу да се пробију унутра."

„Чудно да су уопште навалили на нас ако не могу да се пробију", замишљено ће заточник.

„То су безумне звери, Горолеме", одврати Угрин. „Шта они знају? Дојадиће им и отићи ће."

Али то се на ужас свих није десило. И наредних дана понављала се иста слика. Ноћу би под окриљем магле и мрака наваљивали на палисаду и на капију, гребали, ударали, језивим режањем претили браниоцима, а онда би се у зору повукли на обод шуме. Људи су се временом свикли на своју незавидну ситуацију и опуштено дежурали ноћу, а дању се одмарали, остављајући само стражу као предострожност. Милош се није одвајао од Гороја и заједно су били на палисади, или заједно одлазили на спавање. Заточник је озбиљно схватио своју заклетву дату Вукану, па се ни за време одмора није одвајао од Милоша. Ноћили су у истим одајама, заједно обедовали, и све време се од њих Вилан није одвајао.

Уљуљкани у илузију сигурности, десете ноћи више од половине људи није изашло на дрвене зидине. Угрин, мислећи да су сви безбедни, смањив је број браниоца иако се томе Гороје оштро противио. Те ноћи, Милош примети да је Вилан посебно узнемирен и раздражљив, као да осећа повећану напетост која је долазила са друге стране зида.

„Ово не ваља" рече момак Гороју.

После поноћи, наједном се заталабука на палисади. Вика трже Гороја и Милоша из дремежа, па кад погледаше из правца одакле ларма долази, ужаснути видеше како бауци прескачу палисаду и силовито нападају браниоце. Престрављени људи не стигоше ни да се

одупру оружјем већ их немртви олако растргнуше. И они који беху довољно присебни да их нападну, већ после првог задатог ударца па запрепашћење увидеше да им не могу наудити. Следећег трена беху раскомадани. А то само још више раздражи бауке који стадоше да испуштају страшне урлике од којих се крв у жилама ледила.

„Шта је то?” изусти пренеражено Гороје.

„Сигурно троклоци...” задрхта глас Милошу.

Иако човечије висине, троклок имаше мању главу од људске, али страшно изражену и јаку вилицу којом је, кад би је разјапио, лако кидао руку из рамена. Њиховом не природном снагом и дугим рукама којима су се ослањали у ходу лако би растргли човека и разбацали удове уокло. Несразмерно великим шакама које су се завршавале дугим и јаким канцама могли су обухватити људску главу и смрскати је као љуску јајета. Стопала им велика са три дуга прста спојена кожицом, а тело голуждраво, жилаво и мишићаво, док им кичма изражено стрчи на леђима. Закрвављене црне очи дугуљастог облика непрестано зверају уокло тражећи жртве, а из чељусти им цуре кржаве бале након што неког несрећника зубима растргну. На појаву таквих баука, обични људи се разбежаше запомажући, а тек се војници храбро ухватише са њима у коштац, али без већег успеха.

Када један троклок прескочи палисаду на неколико корака од Угрина, овај јурну на њега витлајући мачем. Сече и убада га, али звер надире и покушава човека да зграби својим дугим канцама. Када Гороје виде да ће његов господар сигурно страдати, прискочи му у помоћ и снажним ударцем бауку одсече руку у рамену. Троклок стиже да удари Угрина и баци га у страну, па покуша да зграби заточника једном руком. Није ни устукнуо што је остао без читавог уда. Али Гороје се сагну да избегне канце, замахну снажно мачем и одсече му леву ногу, па овај клону на земљу испуштајући језиве звуке. Ни то га не заустави, већ стаде пузати ка њему. Запрепашћен таквом безумном снагом, Гороје му одозго једним ударцем одсече главу која паде на тло. Чак ни тад тело не клону већ се стаде копрцати, а једном руком тражи и покушава да дохвати витеза.

„Шта је ово, бог те убио...!” узвикну он зачуђено.

Безглави троклок га у том тренутку непажње дохвати за ногу и

стисну челичним стиском. Гороје викну од бола и једним ударцем му одсече ту руку. Затим се сагну, ухвати тело које се увијало као што обезглављена змија то чини, подиже га и баци преко палисаде у маглу.

Милош, укочен од страха пред ужасним призором, само стоји и нетремице гледа покољ. Несвесно се лати Дракона и извади га из корица. Осећај његове дршке у руци подсети момка на речи Змаја од Јастрепца. Он полако стаде да сече њиме ваздух, а зелени мач се огласи злогласним фијукањем. Тај звук му изазва жмарце који кроз њега прострујише рађајући у њему напету ратоборност.

Када заточник притрча Угрину да види како му је, преко зида њему са леђа прескочи још један разјарени троклок. Милош ужаснут види да ће овај зграбити Гороја са леђа, па поучен витезовим нападом, доскочи и замахну Драконом из све снаге и одсече створу десну ногу. Крв га запљусну, троклок се затетура и заурла, а Милош се пренеражен укочи јер је први пут употребио мач у борби. Зину момак од страха кад се троклок окренуо према њему. Укочио се угледавши му накарадно лице и страшну чељуст. Троклок се придржава својом дугом десном руком о тло, а леву канцу испружи ка њему и засигурно би га зграбио да му Гороје са леђа мачем не одсече главу. Крв шикну увис. Троклок се затетура, али настави према Милошу, па му заточник одсече и другу ногу. Овај клону, али оном читавом руком покушава да га дохвати. Напослетку, и овог Гороје подиже и преврну преко палисаде на тло.

„Не можеш их лако убити!” задихано ће Гороје, па кад види Милоша пренераженог, ухвати га за рамена и продрмуса га. „Милоше! Сабери се, момче! Наставиш ли тако растргнуће те...!”

Гороје не стиже ни да доврши мисао кад се преко палисаде промоли глава још једног троклока, који кад угледа Гороја надохват својих канци, одмах га обема шчепа. Како је баук још телом био са друге стране зида, он повуче Гороја и одвукао би га са собом доле да витез својим телом не удари у зид и не задржа се рукама. Милош види да ће га баук одвући у маглу, трже се, замахну Драконом једном-двапут и одсече обе руке троклоку. Звер, не држећи се више ни за шта, стровали се на земљу уз крештави врисак.

„Видиш како можеш!” довикну му Гороје тапшући га по леђима. „Настави тако, сеци им прво руке, па ноге!”

Обојица увидеше да се троклоци потпомажу у ходу дугим рукама када им се одсече једна нога и да су незаустављиви. Окуражени тим сазнањем, али и даље са јаким страхом, ухватише се у коштац са другим троклоцима који су надирали преко палисаде.

„Сеците им удове!” виче Угрин осталим војницима који су се храбро бранили.

Након првобитне запањености, људи се стадоше боље бранити, па су често по двојица-тројица нападали једног баука секући им немилосрдно удове и бацајући их назад преко ивице дрвеног зида. Јачи отпор учини да се ниједан троклок није помогао дворишта двора већ осташе на круништу борећи се са браниоцима.

У међувремену, жене, деца и неки мушкарци невични оружју затворили су се у двору. Сва врата и прозорски капци беху замандаљени, а два балкона беху празна. Нико није смео нос да промоли, сви су ужаснуто ослушкивали борбу напољу. Жене би се скупиле са децом, тешиле их, тихо једале. Ипак, неке од њих чији су се мужеви напољу борили, вириле су кроз одшкринуте прозоре и са страхом у срцу гледале покољ који се одигравао. Вриштање и плач оних које би виделе како им мужеви гину одјекивало је пустим дворским ходницима. И Ружица је пратила погледом свога мужа који се храбро борио и трзала се на сваку опасну ситуацију у којој би се он нашао.

У својој одаји, склупчана на постељи Јелица је дрхтала и рукама покривала уши чим би чула неки језив врисак. Није смела ни да погледа кроз прозор свог балкона у приземљу, а камоли да изађе на њега. Страх јој је ушао у кости, а обузела ју је хладноћа од које се неконтролисано тресла.

Уто, зачу лупање на вратима свог балкона. Она се још више преплаши и побегну у ћошак собе. Склупчала се и лице сакрила међу колена.

„Јелице!... Јело, ја сам!”, зачу она познат глас са балкона „Отвори ми! Ја сам, Јело! Твоја тетка!... Ја сам, Вијорика, отвори ми брзо! ”

Девојчица у чуду подиже главу, али не мрда.

„Отвори ми брзо!”, опет ће глас. „Дошла сам да те спасим! Брзо, пре него што ме ухвате овде! Јелице!”

Девојка скочи уплахиено на ноге и потрча ка вратима балкона.
„Тетка! Тетка!” узбуђено ће она.

Скиде резу са врата и широм их одгурну. Кад угледа своју тетку како је раширила руке према њој и осмехује јој се, сузе јој навреше на очи и она јој се баци у загрљај. Чврсто загрлише једна другу. Јелица зарони лице у њене груди и зајеца.

„Тетка! Ти си! Жива си, жива!”

„Нисам” рече ледени глас.

Јелица подиже главу и угледа наказно лице вампира које јој се одједном указа. Имало је само обресе њене тетке, али кржаве очи и чељуст пуна оштрих зуба указиваше на повампирену Вијорику. Вијорика је прекри некаквим смрдљивим покровом док је Јелица пригушено вриштала. Већ следећег трена клонула је у несвест.

Убрзо затим, на палисади поче да јењава напад троклока и они стадоше да се повлаче. Скакали су преко ограде на тло, где су нестајали у магли. Наједном, као по команди, сби умакоше у густу шуму. Браниоци осташе помало запањени да стоје са крвавим оружјем у рукама и у чуду да се згледају. Тешко им је да поверују да су нагнали бауке у бег.

„Отерасмо ђаволе!” узвикну Угрин победоносно. „Хвала Богу што нам ули снагу и храброст да им се одупремо!”

Но, на његов повик није уследило клицање преживелих и рањених. Неколико деесетина мртвих и тешко рањених не беше повод за весеље или радост. Чак се ни Гороје не обрадова овој изненадној победи, већ сумњичаво се загледа у шуму обавијену густом маглом. Морао је чути како се режање и гркљање баука удаљава. Досад су увек остајали у шуми око палисаде, а сада су заиста одлазили. Ни Милош то испрва није приметио, већ је био неизмерно срећан што је кланица завршена. Био је сав крвав, али неповређен. Његова прва борба је прошла добро и собом се поносио. Испрва га је страх устручавао да се бори онако како је свих ових година учио, али му је тај исти страх отворио очи и први пут је постао свестан своје вештине и снаге. И био је пун себе због тога, постао је ратник.

„Чуди ме да тако побегоше” наглас размишља Гороје. „Још мало па би нас сатрли.”

„Како сатрли, Горолеме, када смо их скоро све посекли” успротиви се Милош. „Није их ни десетак остало.”

„А ни нас није остало много више, момче” рече Гороје, па му показује руком. „Погледај око себе.”

Заиста, можда је десетина војника остала на ногама, а много више их се ваљало по земљи јечући од болова. Још више их је било растргнуто на смрт.

„Победа, Гороје! једино узвикује Угрин. „Шта год били, отерасмо их назад у пакао! ”

„Не знам, вала Угрине, је ли ово победа”, нећка се Гороје. „Није ми деловало да ћемо изаћи на крај са њима.”

„Шта то причаш, црни Горолеме?”, увреди се Угрин. „Виде ли како су се разбежали?”

„Јесам, сви одједном... као по договору.”

„Ма, чини ти се, човече, него не можеш ни ти да поверујеш!”

„Не знам ти ја ћуд ових баука, господару” опет ће Гороје, „али једно сад знам: за страх и бол не знају, па ме зато чуди да су сви заједно намах побегли

„Не буди сумњало, Горолеме... Ово је блистава победа. узвикује и даље Угрин.

Али један женски врисак прекиде његово радовање и све их скамени у месту. На балкон Јелициних одаја у при земљу истрча уплахирана Ружица чупајући се за косу и вриштећи.

„Нема нам Јелице! Угрине, нема нам кћерке!”

На те речи, Милошу прође страшна језа низ леђа, а колена му заклецаше. Сва тројица истовремено јурнуше ка мердевинама и сјурише се низ њих. Потрчаше до балкону где је ужаснута Ружица стајала и јецала.

„Како ми нема кћери, жено?” завапи Угрин. „Где си је оставила?”

„У њеној одаји, где би другде!”

„Па, како је онда нема?”

„Нема нам кћерке, Угрине! Јој, куку мени, шта ћу?” Угрин загрли жену и док је покушавао да је смири, Гороје уђе у девојчину собу. А за њим и Милош са Виланом Заточник где уоколо, али не види никакве крваве трагове или знаке борбе или опирања. Реза на вратима балкона

је била неоштећена, није било провале.

„Да се није сакрила негде другде на двору?” упита их Гороје када је изашао.

„Ма, куд ће да оде када сам јој рекла да не мрда одавде... Јој! Јадна ли сам! Шта ћу без свог детета?” јецајући му одговара Ружица.

„Ако није овде, а није ни... мртва” започе полако Гороје, „онда су је одвели.”

Ружица још гласније закука, а Угрин стиска уста и једва задржава сузе. Некако промукло изусти:

„Зашто би је одвели, Горолеме? Шта ће им моје дете?”

Гороје слеже раменима.

„Одвели су је због мене” скоро нечујно ће Милош. „Ово је све због мене.”

Сви се загледаше у момка, а Милош би да пропадне у црну земљу због кривице која му стеже душу. Обли га хладан зној, а ноге га једва носе. Пред очима му само насмејано Јелицино лице. Кнедла му стала у грлу, а очима зацаклио.

„Лепо ми је рекао Змај од Јастрепца”, рече Милош док му се тресе вилица. „Рекао је да ће се ово десити, али ја га нисам хтео послушати.”

Нико ништа не говори, Угрин и Ружица спустише погледе, а Гороје погледа у страну. Милошу би јасно шта то значи, у њиховим очима кривица је била његова, иако су Угрин и Ружица наваљивали да он остане на двору. Када се деси несрећа, људи подсвесно или свесно траже кривца. Иако су били свесни да су они допринели томе, свима се иста мисао вртела по глави:

„Да, требало је ипак да одем” рече Милош.

Затим журним кораком крену ка коњушници, одлучан да крене за троколоцима. Али, Гороје га у пролазу ухвати за руку и строгим гласом му рече:

„Куда си кренуо, Милоше Обилићу?”

„За бауцима, куда бих? Вратићу Јелицу кући...”

„Куд ћеш, дете, за тим крволоцима?”, узвикну узнемирен Угрин. „Не можеш сам ништа учинити, само ћеш настрадати!”

„И то је боље него да до краја живота осећам ову кривицу” одлучно ће Милош. „Јелица ми је као сестра.”

„Чекај, господар Угрин је у праву“, држи га Гороје и даље за руку. „Не знаш ни где да их тражиш.“

„Вијорика је спомињала неку стару воденицу на Рогињу, идем тамо“ рече Милош и покуша да се отме из Горојевог стиска, али овај га стеже још јаче.

„Не иди никуд, синко“ рече Ружица напослетку. „Убиће те бауци...“

„Тако је... Сачекај бар да се Вукан врати“, рече ипак Гороје. „Не иди сам међу њих, он је обећао да ће довести помоћ!“

„Нема се времена за то, Горолومه“ отима му се Милош „Морам је што пре спасти!“

„Он само што није стигао, сачекај га!“, оштро ће Гороје „Уосталом, куд ћеш сад по мрклом мраку за тим бауцима треба сачекати да се раздани!“

Милош схвати да је заточник у праву и да би било превише опасно да ноћу тумара по шуми на трагу троклока.

„У реду... у реду!“ узвикну Милош. „Не идем никуд, пусти ме.“

Милош бесно оде у своје одаје где је нестрпљиво чекао да сване јутро. Ушетао се као вук у кавезу, грозничаво раи мишљајући о свему што се догодило. Иако му није нико то рекао, знао је да је он крив за овај напад и за Јелицин нестанак. Био је гост у овој кући, а сад им је несрећу донео. Осећао се одговорним и кривица га је изједала до лудила.

Чим се разданило, мало-помало у ретким пахуљама пршио је први снег. Милош се искрао из двора и са Виланом отишао у коњушницу. У дворишту је и даље била гужва јер су се мртви скупљали и умотавали у покров за покоп. Жене су гласно нарицале и лиле сузе над својим погинулим мужевима. У момку је киптео бес, не само према бауцима већ и према самом себи. Својом глупошћу је многе завио у црно и сад је желео некако да се искупи, макар Угрину и Ружици.

Неприметно се искрао са Ждралином и чим је прошао кроз капију, узјахао га је и галопом кренуо низ пут. Отићи ће прво до Просфора Сугуба да затражи помоћ од њега, јер он сам није знао где је та воденица на Рогињу. Док је стигао па Људску реку, прхак снег сушац је већ пападао по земљи, а пахуље су бивале све крупније. Било је тихо и мирно. Ако је и било неких трагова, сад су били скривени испод танког

белог покривача.

Само што је прегазио реку, зачу за собом топот коњских копита. Осврнуо се и угледао Гороја у оклопу украшеном орловим перјем. У руци је носио своје дугачко копље. Био је спреман за бој.

„Куд си кренуо без мене?“, довикну му овај док је прелазио реку.

„Да исправим своју глупост.”

„То јест, да и сам погинеш, је ли?“, приђе му Гороје. „Ја сам дао реч Вукану да ћу пазити на тебе... а како видим да те не могу задржати у Обилову док се он не врати, онда једино могу кренути са тобом.”

Милош само климну главом и подбоде Ждралина. Заједно наставише пут Врачевца.

У мађионикувом брлогу испод разрушене Вијорикине куће, Просфор Сугуб је убрзано трпао своје дрангулије у једну велику врећу. Није могао све да понесе, а све му је требало. Није знао чега да се одрекне, шта да остави. Узео би неки смотуљак са травом, гурнуо би га у врећу да би га после избацио и заменио другим.

„Бреберина ми треба, морам је имати да одобровољим виле... Хе-хе, оне воле то јести” мрмљао је себи у браду док је претурао по својим стварима под светлом мале уљане лампе „А како ћу без бунике?... Волим да је подметнем неком па да изгуби памет!... Ха-ха!... Ууу, гавез морам понети, добар је против рана и краста... А како ћу без главоболке, тешко се налази... Хм, волим да га подметнем сељацима у кућу па да их гледам како кукају од главобоље... Иду ко пијане кокошке!”

И тако је убацивао и вадио врећице са разним травкама, само се није премишљао око своје чаробних шила. То је сие спаковао. Требаће му када се пресели у други брлог.

„Можда овај пут изаберем неки пањ за склониште” за мишљено рече мађионик гледајући рупу у земљи у којој већ не зна ни сам колико дуго живи. „Овде је велика влага, мада је зими топлије него у пању... Време је за селидбу! Овде постаје опасно, нећу имати мира од оних вампира и троклока.”

Али, није се он толико плашио њих, колико Моране, за коју су сви причали да дуго трага за скривеном криптом и тајним ритуалом за њено отварање. Падао је први снег, време када она излази из свог

скровишта међу свет. Сигурио је већ чула да су се троклоци појавили и похитаће да се сама увери. Да види ко има то скривено знање за којим она трага. А знао је да она доноси само велику невољу куд год се појави. То га је много плашило. Како је она мислила да контролише толики број тих огавних створења, није му било јасно. Да ли је крила неку тајну? Ваљда је знала да они нису послушни као њени псоглави. У великом броју они су права пошаст и у стању су да сатру читаво краљевство. Ко год је успавао војску троклока, то је сазнао у последњи час.

„Ммм, пелен, не идем никуд без њега” рече он и гура га у већ пуну врећу. „Ал’ како да оставим руту кад штити од вештица! Морам да нађем места и за то...”

Уто, зачу пригушено њиштање и фрктање коња на површини. Стаде и пажљиво послушну.

„Два коња.. ” рече тихо, „и пас... То је блесан са Виланом и Ждралином... ал’ ко је са њима?”

Милош се прибојавао да се Просфор Сугуб неће појавити због Гороја, па је био спреман да га удаљи од Вијорикине колибе не буде ли му се јавио. Успут је све испричао Гороју о мађионику како би се овај припремио када га буде видео. Неколико пута му је нагласио да му за сваки случај не прилази близу јер га може боцнути неким шилом. Обојица су остали у седлу док је Вилан њушкао по рушевинама колибе. „Сугубе!” викну Милош. „Ој, Сугубе! Појави се!” Ништа.

„Знам да си ту, Просфоре Сугубе! Не криј се, потребан си ми!”

Ништа.

„Чујеш ли ме, мађиониче? Не бој се, Гороје је са мном! У реду је!”

Опет ништа.

„Не дангуби, Сугубе! Мораш ми помоћи! Јелицу су нам одвели!”

„Како си то допустио, блесане?” прво се зачу глас, а Вилан одмах похита ка њему и пронађе га крај северног зида. који је још стајао. „Чибе! Чибе, кад ти кажем! ” чује Милош како Сугуб повикује на Вилана. „Не лижи ме, баксузе, избалави ме целог!... Бежи од мене!”, затим промрмља нешто као псовку.

Из рушевина се појави намргођен мађионик док га Вилан прати у стопу весело машући репом.

„Кажи му да ми не дува за врат!” викну овај Милошу. „Задах му је гори од Вијорикиног! ”

Гороје не могаше да се не избечи пред појавом малог и не обичног створа. Сугуб то одмах примети и би му непријатно. Одмах се и разљутио:

„А шта ме ти гледаш, букване?”

„Који си сад па ти ђаволак?”, зачуди се Гороје.

„Приђи ближе да ти шапнем, злогло!”

„Доста вас двојица! ” узвикну Милош. „Просфор Сугуб је мој пријатељ, покажи поштовање, Гороје.”

„Куд дођох у Обилово, бог ме убио.. ” промрмља Гороје. „Од толико места, изабрах најгоре, какав сам ја баксуз!”

„Види се по теби да си злосрећник!”, узврати му мађионик.

„Сугубе, престани!... Мораш нам помоћи. Данима су нас троклоци опседали у Обилову и на крају су, не знамо како, одвели Јелицу!”

„А нису ни продрли до двора”, додаје Гороје.

„То је масло вампира, незнало!” на силу се смеје Сугуб „Он се може у свашта претворити, пришуњати се и украсти дете!”

„А зашто Јелицу?”, упита Милош.

„Па, блесане, рек’о бих да тебе није могао да се дочепа, па сад хоће да те намами девојчуром!” уто Вилан стаде изнад њега. „Не дувај ми за врат!... Ево због кога те није могао шчепати! Због овог силвана, он осети вампира надалеко Склони се од мене, ругото!”

„И Гороје се није одвајао од мене.”

„Ето, видиш, блесане... Зато је отео твоју Јелицу... Да те намами да дођеш по њу... ако није већ касно.”

„Шта то причаш?” пренерази се Милош.

„Причам да ју је можда већ изјео па идеш залуд, ето шта! ”

„Боже сачувај! ” прекрсти се Гороје.

„Не, не... не могу то да верујем” пребледе Милош од страха. „Она је још жива, знам то. Морам да је што пре спасим! ”

„Вас двојица против њега и његових троклока? Хе-хе! ”

„Ноћас смо их скоро све посекли, остала је шачица јада,” рече Гороје.

„А је ли?”, наизглед се зачуди мађионик. „Јесте ли им спалили

лешеве?”

Гороје оћута. Милош га упитно погледа.

„Када смо израна претражили подножје зида, није било ниједне њихове лешине.”

„Наравно, однети су на њихов очет где ће се опоравити... Кажу да су такви после још гори! ”

„Доста приче, Сугубе! ” прекиде га Милош. „Хоћу да нас водиш до оне њихове воденице!”

„На Враголију?” зачуди се мађионик. „Вас двојица ко да сте пали са крушке, нисам луд да вас водим на Рогиње! ”

„Онда нас упути," рече му Милош.

„Обојица сте толико сметени да ћете се погубити негде успут!” уздахну Сугуб гледајући у страну.

Сви ућуташе. Мађионик се узврпољио па се премешта са једне ноге на другу. На крају рече:

„Добро, сиђите низ западну страну Врачевца до реке Рогоње, крените узводно... и стићи ћете до старе воденице! ”

„Нећеш са нама?” упита га Милош.

„А, не! Ја одлазим одавде, селим се на друго, мирније место! ”

Милош се загледа у намрштеног Просфора Сугуба. Жао му што губи пријатеља.

„Нека ти је онда са срећом! довикну му Милош. „Надам се да ћемо се опет срести! ”

„А ја се надам да нећемо, блесане!," махну му Сугуб док њих двојица окрећу коње. „Срећа ће бити потребнија вама него мени!... Поготово ако тамо стигнете за мрака!”

Глава петнаеста - Зима 1358.

*„Оковала зима љута
Топли дашак свијетлог дана,
Натурила црне тмине
Баба Јага и Морана.”*

Пошла је са првим пахуљама снега у смирај дана. У снежном ковитлацу, као ћудљивом вихору који растреса пахуљице, указа се женска фигура. Испред оронуте воденице, на обали Рогоње пред таквим призором затече се Кубилган са неколико троклока. Остали су били однети на своја очета где су се брзо опорављали. Црном мађијом враћали су им се одсечени удови, целивале ране, закрвављене очи им се опет отварале. Сивоцрна галоврана је чучала на крову воденице.

Кубилган изненађено гледа у непознатог женског створа, на кога пахуље снега не падају, већ је заобилазе као да је заштићена прозирним штитом. Али из њеног белог, паучастог плашта који је лебдео у ваздуху чаролијом је пахуљао снег. Црна, дуга коса скоро је прекривала њено бледо лице оштрих црта на коме су два црна ока севала као у вука чинећи њену лепоту нестварном. Била је обучена у сиво вучје крзно, голих ногу, само у сандалама од змијске коже.

Нетремице је гледала Кубилгана, не обазирјући се на неколицину троклока који су тихо режали на њу и само чекали на миг свога

господара да је нападно. Али Кубилган је осећао да пред собом има моћног створа вредног поштовања јер је зрачила снагом и моћима које далеко превазилазе његова.

„Шта си ти кад дрско долазиш у моје легло?” оштро ће Кубилган.

„Ја сам господарица смрти и зиме” рече она дубоким гласом нимало женским. „Морана.”

„А ја сам носилац смрти и вечног живота”, дрско ће Кубилган.

„Ти си отпадник из пакла и носилац неживотности.. Вампир!”

Кубилган се искези показујући своје страшне зубе, али Морана не показује никакав знак страха или колебљивости

„Зашто долазиш? Шта хоћеш?”, упита Кубилган.

„Земља се стресе сваким кораком твојих троклока, а шума се од њих јежи” рече опрезно Морана, није желела још више да разгневи вампира. „Морала сам доћи да се уверим да ли је то истина.”

„Шта се то тебе тиче? Чиним шта ми је воља!”

„Тиче ме се... да знам ко то зна тајну троклока... Неко име сигурно имаш!”

Кубилган се задовољно исцери. Одмах је осетио надмоћ.

„Зашто бих ти га рекао?”

„Јер ја то захтевам од тебе! загрме Морана ширећи руке и изазивајући изненадну јаку вејавицу која се сручи на њих и умало их не обори на земљу.

Али Кубилган оста незаstraшен. За страх није ни знао. Мржња која је буктала у њему и глад која га је вечно морила истиснула је и последњу трунку људског страха коју је као човек некад имао.

„Ја имам своју господарицу и само њој сам потчињен... засад” рече Кубилган када вејавица престаде.

„Не замерај се ти мом господару ако ти је... овакав живот мио”, запрети му Морана. „Уосталом, ти си туђинац и шта радиш овде, далеко од своје постојбине?”

„Ни то те се не тиче, господарице. Чиним шта ми је воља.”

„Откриј ми своје име... и можда ти поштедим тај твој јадни живот!”

„Ха-ха!... Како сте ви, богови, у својој надмености и охолости смешни! Чим иштете нешто, одмах то тражите као да на то право имате!” одмахује главом Кубилган. „Али, казаћу ти своје име... упамти

га... Јер су Кубилгану за живота на ноге долазили како просјаци тако и канови.”

„Ти си Кубилган?” Морана није могла да сакрије своје изненађење. „Ти си онај шаман који је пре више од стотину лета дошао са Монголима са севера?”

„Тај сам био... а наши богови су ме држали на длану као крхки цвет, а велики кан Темуџин ми је долазио по савет и помоћ!”

„Ти си за њега хтео створити војску троклока!”, задивљено ће Морана. Није могла сакрити своје одушевљене што коначно пред собом има онога ко зна где је крипта и како се она отвара. Толико дуго је трагала за њом. „Кажи ми где се налази крипта и како се отвара!”

„Зашто бих ти рекао тајну коју желим да заборавим?”

„Јер мој господар трага за њом, а псоглави које сте побили, били су његови!”

„Они су нас напали, ми смо се бранили.”

„Биће ти захвалан мој господар ако му је откријеш.”

„Не желим никоме открити где је. Уосталом, они сеју само смрт!”

„Онда ћеш бити уништен!”

„Па, ти и не знаш каква се моћ крије у тој крипти! А ти је већ желиш!... И да чак отвориш крипту, како мислиш да ћеш имати моћ над војском троклока?... А?”

Морана оћута и сева очима. Задржава бес у себи јер би га најрадије уништила, заједно са његовим троклоцима.

„Ја имам ових педесетак троклока и једва их обуздавам, исцрпљују ме... А колико би ти могла да их потчиниш себи?”, упита је Кубилган. „Стотину?... Свакако не више од две стотине... А у крипти је на хиљаде уснулих троклока!... Ако би се пробудили, више их нико не би могао зауставити!”

„Ако ти ниси имао моћ над њима, има некога ко има! ” „Твој господар?” цинично ће Кубилган. „А које је име том наивном и несмотреном створу?”

„Господар Хроми Даба, црве!” заурла Морана и земља им задрхта под ногама. „Покажи поштовање ако нећеш дл те одведем пред њега да те он растргне!”

„Ах, да... то је онај мрачни господар са више имена који кани

загосподарити светом!", смешка се Кубилган незадивљено. „Пророчанство ми није непознато, Доба ватре се ближи, кажу...”

„Откриј ми тајну и ја ћу те богато наградити.” „Наградити, чиме? Златом? Баснословним драгуљима? Што бих се ја њима китио?”, рече Кубилган.

„Наградићу те људским животом, вампиру!” суздржамм се Морана.

„Вратићеш ми људски живот?”, исцери се Кубилган, па затим викну: „Нико ту моћ нема! Нико!”

„Ја је имам!”

„Не лажи! Ни као богиња смрти не можеш ми вратити људски живот... моју смртну душу...!”, први пут Кубилгану застадоше речи у грлу. Сећање на људски живот је било магловито, тако далеко од њега. Као светло једног свица у бескрајној тами, па ипак је истрајавало.

„У мом поседу је твој Алманах, Кубилгане!”

Вампир занеме загладан у њене очи. Иако је у њима видео истину, разум му је другачије говорио. Да ли је било могуће да она има његову књигу враџбина? Ону исту због које је оптуживао Итуген да му ју је украла заједно са огледалом Толи када га је убила? И откуд књига код ње? Зрнце наде разбукта се у пламену жељу.

„Имаш Алманах Абу 'Али Хусан ибн 'Абд Алах ибн Али ибн Сина?”, упита сумњичаво он, али Морана осети призивак наде у његовом гласу. „Он је одвајкада изгубљен.”

„Ја имам Авиценов Алманах, буди сигуран у то” говори полако Морана и стишава напетост између њих. „И помоћу њега могу да ти вратим људски живот... Би ли то желео, штриго?” Али Кубилган примети њему добро познат одсјај ока који говори да није све баш онако како она тврди.

„Лажеш ме, господарице..” рече он проницљиво. „Откуд моја књига код тебе?”

„Не лажем те!” повика брже-боље Морана. „Имам Алманах! Имам га у свом поседу!... Када сам сазнала да си створио хорду троклока од псоглавих, похитала сам код тебе не би ли ми тајну открио... Али затекла сам те мртвог. Ипак, међу твојим стварима сам нашла Алманах.”

Кубилган се опет добро загледа у њене очи, али оног одсјаја више

није било. Говорила је истину. Али, био је сумњичав, нешто му није било право.

„Али, не можеш га протумачити, зар не? Писан је непознатим језицима, у шифрама... То је! Не можеш га протумачити!”

Морана се смртно уозбиљи, гневна што ју је вампир прокљувио, али тако се намргодила да је њен бес прикрио лаж.

„Могу ти вратити људски живот, веруј ми... Али у замену за тајну где се крије крипта троклока и како се отвара!”

Кубилган се опет замисли. Било му је довољно што има Алманах. Он као шаман знао је његове шифре, старинске руне. Сама помисао на Алманах и да га она има разбукта му наду у остварење неодољиве жеље.

„Живот...” замишљено изусти Кубилган покушавајући да се сети далеке прошлости. Нејасни призори му се враћају као блесак који изазива бол у његовој мрачној и трулој души. „Мој живот...”

„Да, твој живот... Бићеш опет смртник, а не... овај чудовишни створ који се безумно храни крвљу” показа на њега Морана са гађењем.

Ипак, Кубилган се трже.

„Моја господарица то не би допустила! Уништила би ме ако бих ти одао тајну крипте!” рече он. „Она има моћ нада мном и ја ту не могу ништа...!”

„Зашто би се она томе противила?”

„Јер је она успавала војску троклока на моју молбу! А онда ме... убила.”

„О чему причаш?”

„Мој кан Темуцин је тражио од мене савет како да створи непобедиву војску која ће освојити цео свет” започе причу Кубилган. „Помоћу своје хорде успео је да освоји удаљена краљевства... Али снага је понестајала како њему, тако и хорди... Зато је тражио да му створим војску троклока. Када смо пре више од стотину лета стигли овде, након једног великог покоља над псоглавима, ја сам... засејао семе зла помоћу древног шаманског ритуала... Имао сам магично огледало Толи, којим сам предсказивао судбине онима који су долазили да ми се поклоне и да ме дарују драгоценостима. Када сам у њему погледао исход војске троклока... Видео сам потпуну пустош докле год

је поглед допирао... Цела монголска хорда је била уништена. Уместо да помогну освајању, они су се окренули против свог творца... Тада сам схватио да не постоји сила која их може обуздати... У последњи час, док су се у крипти стварали троклоци, преклињао сам за помоћ наше богове... и она која увек прати наш народ одазвала се мојој молитви, бацила јаке чини на троклоке и затворила крипту тако да не могу изаћи нити ико може да уђе... У бесу, мене је казнила, убила и узела ми огледало Толи... Веровао сам да ми је узела и Алманах, а он је, значи, ипак био код тебе... Ја, најмоћнији јигари шаман који је икад постојао, вратио сам се, иако ми је то било забрањено, као аниука вампир. Тада ми је одсекла главу, натакла је на ксоил и тако ме држала ни живог ни мртвог, у мрачном сну... док ме није опет пробудила..

„Зашто?“, упита га Морана.

„Да чиним њену вољу... како би повратила славу и снагу нашем народу.”

„А зашто овде?”

„Да убијем усуда њеног миљеника... Ако то не урадим, уништиће ксоил, а тиме и мене.”

„Не занимају ме њене ситне играрије са смртницима“, рече Морана. „Мој господар жели војску троклока када наступи Доба ватре, жели да њоме ојача своје хорде, да уништи Ратника из Пророчанства чији је долазак после Потопа најављен.”

„Ако бих ти открио где се налази крипта, моја господарица би ме на месту уништила „Ја бих те вратила, чуо си ме...”

„Не! Не можеш, јер је моја људска душа заробљена у ксоилу и то би ме заувек убило.”

„Али ја морам сазнати где је крипта и како се отвара!“, викну љутито Морана. „Више од стотину лета трагам за њом... а сад ми је на дохвату руке! ”

„То је страна моћ за тебе, господарице зиме, несхватљива и неухватљива... Нико не може да потчини себи војску троклока! Нећу да ти откријем где је и како се отвара крипта! ”

„Нека те сумње не море, само ми откриј тајну!” Кубилган одмахује главом, види колико она мало зна о троклоцима. Не зна како да је увери у истинитост својих речи.

„Погледај их.. ” рече он показујући на пет троклока који су стајали иза њега. „Ови створови би нас обоје напали ако бих само мало попустио моћ коју имам над њима. Они не осећају ништа. Нису као псоглави, нису послушни и одани свом господару. Само осећају незаситу потребу за убијањем, за комадањем... Не знају за верност, заклетве... не поштују ни богове, а камоли људе.”

„Знам, ни пакао их не жели, зато су успавани занавек”, рече Морана, „али ми морамо да их пробудимо... а касније ћемо их се решити.”

„Како не схваташ да је то немогуће, они...”

„Неко долази” прекиде га она осврћући се око себе. Кубилган послушно. Осим тихог жубора реке наизглед ништа се није чуло. Па ипак, у тој зимској тишини, разазнао је звук људских корака. Трчали су. Оружје им је звекало. И били су све ближи.

„Уљеи!” викну Кубилган. „Побијте их! ”

Уто, из оронуте воденице излази Вијорика, чула је пометњу међу троклоцима који су притрчавали и окупљали се око свог господара.

„Не одвајај се од ње!” викну јој Кубилган кад је угледа на вратима.

Око њега се сјатило петнаестак троклока. Режали су и роптали, дували пару кроз огавне њушке из којих су се цедиле бале. Намирисали су људско месо и крв им је ударала у главу. Обузимале су их неконтролисана суровост и бес. Већина троклока је још била на очетима где су се полако опорављали, расли су им нови удови, главе, ране се зацеливале. Око њих се ширио несносан смрад трулежи од којег би трава и дрвеће венуло.

У једном тренутку, Морана замантија својим белим плаштом и створи се снежни ковитлац, у коме она нестаде у облаку снега.

Тада се шумом преломи тишина и у снежној вејавици указаше се уљеи.

„Свети Георгије! Пробуди се, челику!” зачуше се застрашујући покличи.

Витез Вукан је у галопу предводио педесетак алмогавера који су у трку витлали својим кутељама. Лица и полунагих тела обојених јарким бојама Каталонци су јурили кроз снег као ђаволи побегли из пакла. Нису ни устукнули пред бауцима од којих се грози људска душа, већ на

педесетак корака од њих, као по команди, замахнуше и бацише своје кратка копља аконе. Скоро свако је погодило своју мету и троклоци се затетураше прободени копљима, али то их не уби. Сад им они јурнуше у сусрет и у страшном судару телеса започеше крвав бој.

Вукан на свом коњу прегазу неколико троклока витлајући својим мачем лево и десно око себе док га разјарени бауци заскачу. Пљушти крв по снегу сушцу, лете удови изнад глава ратника. Каталонске кутеље лако секу и ломе кости. Али и бауци хитро грабе алмогавере и канцама их тргају као крпене лутке. Крици и покличи одјекнуше усну лом зимском планином.

Када Кубилган улете у борбу, алмогаверима нагло почео да се смањује број. Јер шта год да му Каталонци чинише, ни кутеља ни Вуканов мач му није могао наудити. Убадали су га и секли, а он од своје огромне снаге ништа није губио. Лако би им здружио главу својим рукама или би им откидао руке као суве гранчице. Вођа Каталонаца, неустрашиви Ал-Мохад је успео да сасече неколико троклока и да их онеспособи иако су се њихова крвава телеса ваљала и даље по снегу покушавајући да се домогну неког алмогавера. Сад је немилосрдно секао Кубилгана вешто избегавајући да га опај дохвати или удари, али што га је више ударао кутељом, то би се вампир више жестио.

За само неколико минута, већина алмогавера је лежала мртва или тешко осакаћена у снегу, и Вукан се нашао окружен само шачицом Каталонаца. На свој ужас схвати да му је куцнуо последњи час када се иза воденице појавило још десетак троклока који се муњевито укључише у борбу.

Два троклока му заскочише коња и канцама га искидаше и сирота животиња се сручи крвава у снег. Вукан паде из седла право Кубилгану пред ноге. Овај, не обазирјући се што га Ал-Мохад сече по леђима, дохвати старог витеза, подиже га у ваздух као перце и зари му своје канце у врат не би ли му откинуо главу као пилету. Уто, као одникуда, Милош долете на Ждралину и коњ га свом силином одбаци ничице у снег. Вампир испусти Вукана и овај као мртав паде на земљу. На Кубилгана затим скаче Милошев силван и као вук зарије му чељуст право у врат тргајући га.

Улеће и Горолом витлајући својим великим мачем и, поучен

искуством, сече им прво руке, па главе. Троклоци навалише на само три храбреника који осташе живи.

„Сеци им удове, Ал-Мохаве! довикује му Милош, па између удараца погледом тражи сивоцрну галоврану. Сетио се мађионикових речи и зна да им је то једина прилика да униште вампира и себи спасу животе. Кад је угледа како чучи на врху воденице, Милош опет довикну алмогаверу: „Ал-Мохаве! Убиј врану на крову! Убиј је!... Не питај ништа, убиј је одмах!”

Ал-Мохад дохвати једно њихово копље акон из снега и у сумраку једва угледа птицу на крову воденице. Замахну снажно, копље фијукну кроз ваздух, птица рашири крила, пропну се и вину у ваздух... али кратко копље је прободе. Она закрешта и пљусну у реку.

Кубилган последњом натчовечанском снагом скочи на ноге и обори са себе Вилана. Рашири руке према небу, забаци главу и испусти страхан урлик бола и гнева. Сручи се као клада лицем у снег.

Али то не заустави шачицу троклока који и даље зверсжи наваљиваше на тројицу ратника. Окусивши већ крв, Милош је самоуверено и вешто користио своју змајску снагу и вештину коју је годинама стицао. Док је непокретно лежао у кржавилу снега, Вукан је полуотворених очију са радошћу гледао свог штићеника како се вешто бори против баука. Живот је истицао из њега, али га је испуњавало задовољство што је испунио обећање дато свом цару и што га оставља способног да сам настави ка својој судбини. Свој задатак је обавио и могао је у миру да испусти душу...

И последњи троклок је искасапљен пао у снег. Остала су тројица ратника, задихана, крвава и поцепана, али жива.

Милош одмах прискочи Вукану, подиже му главу из снега и положи је на своје колено. Из ране на врату липтала је крв и гушила га. Али на лицу му беше мир душе. Очи му се зацаклише кад над собом угледаше мило дечаково лице, Као сунце да га озари пред последњи трептај.

„Вукане.. ” тихо изусти Милош.

„Хитај... по Јелицу... пусти мене” једва проговори стари витез.

Милош погледа ка воденици, па опет у Вукана. Отишао би, а остао би. Душа му је била растрзана. У мислима му Јелица, а пред очима Вукан на самрти.

„Како си знао да долазимо овамо?", упита га Милош.

„Угрин ми... је све испричао", изусте Вукан уста пуних крви.
„Мимоишли... смо се за кратко... Ипак... ипак сам стигао на време."

„Јеси, Вукане..."

„А ти си, Милоше, овим јуначким делом... спознао и онај... осми витешки завет... Сећаш ли се?" а Милош само климну главом сетивши се оног дана у шуми. „Да... осми завет... је чојство."

„Чојство.. " понови Милош.

„Иди сад, синко... спасавај Јелицу, тако ти милога Бога... Иди, пусти мене... да у миру предам Богу душу...!"

Ал-Мохад клекну и прихвати Вукана, а Милош са Драконом у руци потрча ка воденици.

„Горолеме... Ал-Мохаде..." рече затим Вукан, „обојицу вас... заклињем... да наставите са Милошем његовим путем... Иако је спреман... биће му потребна... ваша помоћ и... искуство."

„Витеже, ја сам своју заклетву цару Душану положио пре много лета, када ми га је поверио на чување... Ако треба, и теби се онда заклињем" рече Ал-Мохад.

„Заклетва нашем цару... је довољна" једва се осмехну Вукан, па погледа Гороја.

„И ја сам ти се већ заклео, Вукане", рече овај. „Видим да ми је суђено да наставим тамо где си ти стао."

„Тако је, Гороје... Није тебе коњ успаваног случајно довео баш... у Обилово" закашља се Вукан. Живот је брзо истицао из њега. „Невидљива рука... те је довела... код Милоша... Зато, почујте... са мојих самртних уста... тајну коју ми је цар Душан поверио... па је и ви чувајте до краја... као ја... Змајевитоме Милошу је суђено... да узме копље светог Георгија... које се чува... у капели... на Црном камену.." и глава му клону.

Душа Вуканова, часног витеза чувара копља светог Георгија, отишла је Богу на истину. Уздигнуте главе и са нестрахом стаће пред Творца. И са поносом ће изаћи на очи своме цару Душану.

Милош је силовито улетео у воденицу. Али умах застаде затечен неочекиваним призором. Није очекивао да ће затећи Вијорику, повампирену и ражешћену, исколаних очију и разјапљене губице. Та

њему мила жена за коју су веровали да је страдала, сада је стајала пред њим, спремна да га заскочи. У ћошку је одмах спазио склупчану Јелицу како крије своје лице међу коленима. Али вампирица је одмах скочила на момка са испруженим рукама и искеженог лица испуштајући шиштав урлик. Милош замахну Драконом и забодје јој оштрицу у груди. Крв шикну. Она се затетура испуштајући пригушен крик и сручи се каоклада.

Милош прискочи Јелици и загрли је. Обасу је пољупцима по коси.

„Јело... Моја Јело... Јеси ли добро?” завапи Милош.

Она је тихо јечала, а тело јој дрхтало. Коса јој је прекри вала сакривено лице.

„Све је прошло... У реду је... Водим те кући...”

Девојка страшљиво подиже уплакано лице, али се намах озари угледавши Милоша. Она га јакo загрли грцајући у сузама растрзана осећањем ужаса и олакшања, али када угледа Вијорику како се надвија над њима, она врисну. Момак не стиже ни да се окрене када га вампирица шчепа за рамена, истргну га из Јелициног загрљаја и баци преко цело просторије. Он пролете кроз труле даске напоље и леђима тресну на земљу. Одмах је осетио како губи свест, а на очи му пада тама. Нешто га вуче у бездан...

Горолом је похитао на први Вијорикин урлик, а стигао је у тренутку када је вампирица зграбила Јелицу подигавши је са земље. Девојка избезумљено вришти и батрга се, али не може да се ослободи вампирског челичног стиска. А Вијорика стравично изобличио лице зинувши претећи и показујући своје оштре очњаке којима хоће да јој растргне врат. Она жуди за белим, свежим телом. Да се напије вреле крви... Али стари заточник није оклевао, замахнуо је мачем и силовито јој одсекао главу, која је полетела увис праћена млазом крви. Тело вампирице клону, а Јелица од ужаса изгуби свест и оста да лежи крај своје мртве тетке.

Када је Милоша хладноћа пробудила, лежао је наслоњен на најближе стабло. Јелица му је поцепаном тканином са свог хаљинчета брисала лице од крви. Вилан је седео крај њега.

„Јеси ли ти добро, Јелице?”, забринито ће он.

„Јесам, јесам... Ал' да не беше тебе...”

„Шта се десило са Вијориком?", прекиде је он.

„Гороје ју је... дотукао.”

Пред собом је имао нестваран приказ. У ноћном црнилу блештала је у пламену воденица, а све је одлазило у црни дим који се дизао високо у ваздух из којег су и даље полако провејавале крупне пахуље... Ватра је обасјавала разгажени крвави снег на коме није било ниједног леша. До Милоша допре воњ паљених баука. Нешто даље, ископана рупа у земљи и по наслаганим даскама од воденице леже мртви алмогавери, поређани један поред другог са својим оружјем на прсима. Међу њима је видео и Вуканово тело. Срце му препуче, а на очи му навреше сузе. Зарони лице у своје шаке и горко зајеца. Гороје, који је дотад слагао дрва за ломачу алмогавера приђе му и чучну крај њега.

„Учинили смо све што смо могли, синко... Бог нам је сведок.”

Милош зацаклио очима и не долази до речи.

„Шта смо друго могли, је ли?", утешно он збори. „Видиш... колико је добрих људи погинуло вечерас... А све због нас, да би нам помогли... Јуначки смо се борили, више од тога нисмо могли, забогам се.”

Милош и даље ћути опхрван болом и тугом. Сва срећа и животна радост коју је накупио откад је био у Угриновом дому, чинило му се, одлазила је са овим димом. Сада му је било јасно како је Јелица била отета. То је повампирена Вијорика урадила. Сузних очију био је загладан у пламтећу воденицу, која се урушавала и дизала облак варница. Нијг више чуо шта му је Гороје говорио. Погледао би га безизражајно, а онда би се опет загледао у пламен. Толико мртвих, толико несреће, а све само због њега. Нешто се преломило у њему. Схватио је да ће оваквих приказа бити још остане ли у Обилову. Не дај боже, могла је и Јелица да настрада. Шта би он онда урадио? Како би изашао Угрину и Ружици на очи? Ако би му и Бог опростио, он то себи не би сигурно никад.

Гороје седе крај њега и заћута. Обојица сад гледаше како Ал-Мохад пали ломачу са алмогаверима и седа на снег недалеко од ње. Милош није могао одвојити поглед од тела њему вољеног Вукана, који је толике године био уз њега. Био му је све: пријатељ, учитељ, заштитник... Како ће он наставити без њега? Без његовог савета и мудрости? Душа му се испуни горчином која му се прели кроз очи и

горке сузе му још више потекоше.

Ал-Мохад узима своју кутељу и штит, и почиње ударати о њега. Затим викну:

„Алмогавери, радујте се! Ваша браћа одлазе уздигнуте главе пред Кариосекуса, бога рата! Плодна Дуила их је зачала, планински Дерције их је изнедрио, а ја сам их предводио! Пробуди се челику! Свети Георгије!”

Јарки пламен обухвати целу ломачу и црни дим се вину у ваздух.

Након неколико минута, Ал-Мохад им приђе и рече:

„Морамо кренути... Наш бог Уерго ће доћи по њихове душе, није добро да нас овде затекне. Морао би и нас да однесе.”

„Уерго или не, боље да кренемо назад... Обилово је далеко” рече Гороје устајући.

„Ја се тамо не враћам” рече тихо Милош, а Јелица претрну.

„Зашто, црни ти?” зачуди се Гороје стојећи над њим. „Морамо се тамо вратити... Немамо куд... Ред је да саопштим Угрину и Ружици шта се десило.”

„Идите ви... Ја... Ја не могу да се тамо вратим јер са собом носим само несрећу и бол” опет ће Милош. „Толико је недужних људи због мене настрадало ових дана... А сад и Вукан, ови храбри алмогавери... Ја само доносим смрт свима око себе... Зато су ме из Скопља одвели.”

„Ниси ти крив ни за чију смрт, синко” опет чучну Гороје. „То што се десило, десило се... Било је ван наше моћи. Морало је тако да буде!”

„Знам... Све ја то знам... Али ја се тамо не враћам... Идите ви, одведите Јелицу родитељима, а ја идем својим путем” рече Милош и полако устаде.

„Немој, Милоше!”, завапи сузна Јелица. „Не одлази, Обилово је твој дом...”

„Куд ћеш у пола ноћи по овој планини?”, зачуди се Гороје и усправи се.

„У праву је он”, умеша се Ал-Мохад. „Ово није место да сам луташ... Хладно је, а немаш куд да одеш.”

„Снаћи ћу се... Идите ви у Обилово”, рече Милош па се окрену Јелици. „Могла си да страдаш. То себи не бих никад опростио. Ово...” па показа руком на згариште, ломачу и крвав снег, „опет ће се

поновити... А то не желим.”

„Не можемо те оставити самог, јеси ли полудео? Шта је са тобом, Милоше?”

„Обећали смо Вукану да ћемо остати уз тебе” рече Ал-Мохад.

„Шта?” погледа га Милош. „Па да и ви овако завршите?” и показа на ломачу. „Сви око мене страдају, само они паметни ме отерају од себе.”

„Нико те није терао од себе” рече му Ал-Мохад.

„Није? Ако се не варам, Обилово ми је трећи дом... Нигде се не могу скрасити,” рече Милош загладан у згариште воденице које је још увек горело. „Моје змајско порекло је клетва... а не некакав... благослов!”

„Не причај тако, то је права светиња...”

„Ма, хајде, Горолеме!,” одмахну му руком Милош. „Каква светиња! Цео живот идем по трњу... и гацам по локвама крви. Сви које сам волео су умрли! Настрадали због мене! А сад још и ви хоћете да идете са мном!... Боље беж’те од мене и спасавајте се док још можете!” И крену дугачким корацима према Ждралину, који је био недалеко везан. Вилан га је пратио у стопу.

„Ја имам само Ждралина и Вилана на овом свету, а стално се заносим како имам... и породицу!” Шири руке и очају док корача.

Гороје му притрча и ухвати га за руку, окрену га нагло према себи. Прилази уплахишено и Јелица.

„Шта је са тобом? Мораш поштовати све оне који су се жртвовали за тебе! Није то било узалуд! Не можеш плјунути на све њих и рећи да је њихова жртва била... без разлога! Па, за само ових неколико дана што сам са тобом, схватио сам да ти не би био жив да није било свих тих добрих људи који су животе посветили теби! Откуд ја знам зашто све ово мора да се деси! Откуд знам зашто сам баш морао Обилово да изаберем на свом путу, а могао сам било где да одем!... На нама је да чврсто корачамо нашом путљагом, трновитом и крвавом, а тек на крају те животне путешестије, када се осврнемо, знаћемо зашто је тако морало бити!... А то је Вукан видео на самрти!... Ако ти нећеш назад у Обилово... онда нећемо ни ми! Идемо да лутамо ко слепци, па шта нам буде!”

Милош и Гороје се згледаше неколико тренутака. Милош затим погледа Ал-Мохад, који је и даље стајао крај дрвета.

„Нека Ал-Мохад врати Јелицу у Обилово и нека дође у Пазариште,” рече Милош. „Чекаћемо га тамо сутра, то нам је најближе место.”

„Не иди, преклињем те” закука Јелица бацивши му се у загрљај. „Остани са нама, можда се ово више неће десити... Како ћу ја без тебе, брате?”

„Овако је боље, Јелице” промукло ће Милош, запело му нешто у грлу. „Уосталом, вратићу се ја... једног дана када све ово буде прошло. Обећавам ти... Послушај ме, молим те, испричај Угрину и Ружици шта се десило, кажи им да се не љуте на мене... Хајде, иди сад са Ал-Мохадом... Иди.”

Јелица оклевајући крену са Горојем, али не скида поглед са Милоша. Ко зна када ће га опет видети, и хоће ли се икад вратити у Обилово? Ипак, тешка срца схвата да је он у праву. Ко год се био окомио на њега и ко зна због чега, опет ће покушати да му дође главе.

Гороје одведе Јелицу до Вукановог коња и пошто јој поможе да узјаше, она и Ал-Мохад убрзо несташе у мраку. Милош их испрати погледом, па са Горојем крену ка коњима.

„Јесте ли спалили све троклоке?” упита га Милош мирним тоном.

„Јесмо, пронашли смо им очета у околини воденице. И све до једног смо их спалили.”

„И оног вампира?”

Гороје оћута. Милош га упитно погледа.

„Био је мртав!” узвикну Милош. „Ал-Мохад је убио птицу, видео сам када се вампир сручио мртав!”

„Јесте, јесте... али док смо ми изашли из воденице са Јелицом... његово тело је било нестало... Ни трага од њега.”

„Како то?” изненади се Милош.

„Откуд знам? Можда се распао, нестао, шта ја знам шта бива са вампирима када се убију!”

„Да ли се Вијорикино тело... тако распало и нестало?,” упита бојажљиво Милош.

Гороје је неколико тренутака ћутао, па кратко рече: „Није, њу смо спалили.”

Милош се најежи на саму помисао да је вампир жив. „Надајмо се да си у праву, Гороломе," промрмља Милош. „За наше добро се надам да си у праву.”

ГЛАВА ШЕСНАЕСТА - Зима 1358.

*„Тамница је гора од синџира,
А зла памет горе од обоје,
А зла жена горе од све троје.”*

Ах! Проклет био!” подврисну Итуген и испусти књигу коју је држала у руци. Ужаснуто је гледала како је Кубилганов ксоил сам од себе прво пукао на пола, а онда почео да се круни и на њене очи да се распада.

„Шта се десило, мајко?” прискочи јој Умај.

Баба не рече ништа него само показа руком на ксоил, који је стајао на столу. Комадићи дрвета су се крунили и претварали у прах.

„Шта сад то значи?” упита је Умај зачуђено.

„Шта? Значи да су Кубилгана убили! Ето шта!”, викну баба и шаком удари о сто.

„Како је то могуће?”

„Убили су му јекила, његову галоврану! Некако су сазнали за њега!”

„Гледај... Ксоил се скроз претворио у прах!” показа Умај на гомилицу прашине.

„Његова душа је коначно слободна... То је и желео” рече Итуген. „Додуше, не на овај начин... али бар не морам више да страхујем од њега.”

„Штета... Очекивала сам више од њега” рече Умај.

„Ха-ха!”, насмеја се гласно Фреја. „Слаба вајда од њега! Не можеш ти да се носиш са Мокош!”

Итуген се бесно окрену према њој и прострели је погледом. Но, она ју је и даље подругљиво гледала. Фреја је на себи имала свој пернати плашт Валхамр или Соколан, помоћу ког је могла да се претвори у птицу и да лети. Био је направљен од соколовог перја и извезен златонитима.

„Знаш ли бар где га је пронашао? Где се крије?” пита је Фреја, смирујући непотребну напетост између њих.

„Не знам...”

„Био је непоуздан, Итуген” одмерава је она. Баба јој се гадила и нерадо јој је долазила на ноге, али и то је било боље него да ова долази код ње у њено краљевство Фолкванг. Шта би други рекли када би је овакву видели!

Итуген бесно узвикну и шаком растури гомилу прашине у коју се ксоил претворио.

„И шта сад?” упита Умај. „Кога ћемо послати да га тражи?”

Итуген оћута, али на њеном лицу се видело да кипти од беса. Стисла је уста, намрштила веће, а бесно дува кроз носне отворе.

„Без бриге” рече напослетку нехајно Фреја. „Знала сам да ће се овако десити... Зато већ неко време уходим рашанску царицу не бих ли дознала где се то копиле крије.”

„Неће ли те открити?”, изненади се Умај.

„Умем ја да се... прерушим”, смешка се тајанствено Фреја.

„У шта? У мачку, кукавицу или ласту?” лукаво ће Итуген.

„Ах, видим да знаш за моју моћ сеид, баба!” видно се изненади лепа Фреја.

„Све знам о теби” смешка се ова. „И више него што мислиш!”

„Само не гурај нос где му није место,” упозори је.

„Ваљда видиш да немам нос! Хе-хе!”, смешка се баба. „А како она твоја свиња Хилдисвин? Јашеш ли је још?”

Фреја ћути и почиње да сева од срџбе.

„Зна ли твој Одур да је та свиња заправо твој љубавник Отар, кога на тај начин кријеш од очију радозналаца?”

Но, и Итуген убрзо схвати да је претерала у подсмевању и да јој није од користи да се онепријатељи са Фрејом, па убрзо скрену са теме.

„А када смо код Одура” започе баба. „Шта је са њим? Зашто се крије када је он похлепио за оним копљем?”

„Неће се враћати на Црну стену,” кратко ће Фреја.

„Па зато шаље своју жену да обавља посао за њега? Је ли?” злобно се смешка Итуген. „Уплашио се Рашана јер је једва живу главу извукао!”

„Очекујем да ћемо ускоро сазнати где се крије копиле” рече Фреја не обазирјући се на њену заједљивост.

„А шта онда?” упита Умај. „Ти ћеш се... обрушити на њега?”

„Не ја, већ тевтонци’.”

„Тевтонци?” изненади се Итуген. „Ни они се нису доказали. Од смртника и не можеш очекивати боље. Чудо да се већ нису разбежали.”

„Ако ћемо тако.. ” замишљено ће ова, „нико се није доказао. Ови тевтонци су ми верни до смрти... Обећала сам им да ће их моје валкире одвести у Фолквангар.”

„Знам, ти и Один их по пола делите, а он своју половину води у Валхалу”

„Они су ми вечно захвални и одани.”

Умај и Итуген не рекоше ништа. Ћутке признаше да је она била у праву.

„Нама је потребан... неко ондашњи као савезник” рече Итуген.

„Кога ћеш наћи?”, зачуди се Фреја.

„Неко ко размишља као они, а циљ му се поклапа са нашим.”

„Имамо већ тевтонце.”

„Њих су већ прогласили за непријатеље, не могу слободно да се крећу, већ само кришом,” рече Умај.

„Потребан нам је неко ко тежи нечему сличном као ми.”

„Тешко ћеш наћи некога у земљи змајева и вукова” одмахује главом Фреја.

„Не заборавите да је тамо Чвориште”, смешка се Итуген. „А оно увек привлачи најгори сој.”

Глава седамнаеста - Пролеће 1359.

„Глава за главу, образ ни за главу”

Урано пролеће, чим је трава озеленела, велики жупан Алтоман кренуо је у лов на дивље свиње. Као и његов стриц Угрин, највише је волео лов на ту дивљач иако је знао колико су те животиње лукаве и опасне, поготово ако је вепар рањен. Но, велики жупан је једва дочекао прво сунце и да дрвеће процвета, па је повео свога једанаестогодишњег сина Николу и омању пратњу у планине у околини његовог Гацка. Иако се ближио шестој деценији живота, Алтоман је био јак човек кога је здравље добро служило. Био је умерен у пићу и јелу, али и умерено правичан према својим потчињеним. Имао је само сина Николу, кога је држао као мало воде на длану. Иако га је касно добио, све време је посвећивао његовом узгоју и васпитању. Желео је за собом да остави наследника који ће бити достојан њиховог презимена. Војиновићи су били фамилија која је одувек била верна круни и уживала је велико поштовање међу старом рашком властелом. Уосталом, царству су служили војвода Војин, а ко се могао похвалити већом славом од његовог брата, сад покојног, косингаса Милоша Војновића. А стари Алтоман је држао до части као мало ко од тадашњих царских великана који су се утркивали ко ће више да се додвори цару Урошу и ко ће више територија себи да приграби. Знао је Алтоман да у томе

предњачи његов брат Војислав, са којим је дуго био у завади након смрти њиховог оца Војина, који га је пред крај живота прогласио за свог наследника. Али страсти су се стишале када је Војислав отишао на царски двор. Сада је био десна рука цара Уроша и човек који је владао царством.

Мали Никола је имао једанаест година и у многome је личио на свог оца. Веровао је у божју правду и цареву правичност, а ослањао се на своје знање и вештине. Иако млад, био је ратнички надарен и његов отац је у њему видео великог ратника и господара. Био је свестан да светом краљују насиље и неправда, и да се често мачем дели правда. Отац му је био узор и опонашао га је у свему.

Зато је једва дочекао да са оцем крене у лов. Тада су били најприснији, а отац се према њему опходио као према равном себи. Јахали су један крај другог док је пратња од десетак дворјана и војника била далеко иза њих.

„Остависмо планину Вилењак за собом и још не виде смо ниједно крдо дивљих свиња” резигнирано ће Алтоман. „Обично их тамо има најчешће... Ко да их је нешто уплашило и растерало

„У праву си, оче,” потврди Никола. „Све је пусто... Као да је нечија војска туда протутњала.”

„Мислиш на оне трагове који су дошли из правца Рујевца?,” замишљено ће Алтоман. „Велики број коња је оним путем протутњао... Ко ли је то био?”

„Било их је бар педесет, ценим,” важно ће Никола, а то измами осмех његовом оцу. Поносио се њиме.

„Можда их је цар послао у Гацко или твој стриц Војислав, па смо се мимоишли.”

„Приметио сам да су трагови дубоки,” опет ће Никола. „Засигурно су оклопници.”

„А је ли?” смешка се Алтоман. „Па, нека чекају у Гацком док се не вратимо.”

Јахали су у тишини, упијајући пролећне мирисе и боје. Шума је врвела од живота, из крошњи је допирала песма небројених птица, а доле се чуло зујање пчела и мушица, док су лептири играли на осунчаним деловима шуме. Из тог милозвучја, недалеко од њих,

разговетно зачуше „кукање” кукавице. Обојици то привуче пажњу, али ма колико је погледом тражили, птицу у том густом зеленилу нису могли да виде.

„Мати каже да песма кукавице увек најављује нечију смрт” рече Никола зурећи у набујале крошње.

„Тако прича народ” смешка се Алтоман, превише је уживао да би му та песма покварила задовољство. „Знаш ли легенду о настанку птице кукавице, сине?”

Никола одмахну главом.

„Кажу да је једном давно неки Влах чуо како девет сестара кукају и жале за својим мртвим братом” рече Алтоман па и он се загледа у крошње тражећи птицу која се и даље оглашавала. „Кукале и тражиле од Бога да им дарује крила како би могле да полете, пронађу брата и да буду са њим. Е, онда им је Бог услишио молитве и претворио их у птице које никада нису престале да кукају.”

„Јес’ вала, злослутна им је песма” промрмља Никола.

„Ха-ха! То је само још један глас у шумском хору!” насмеја се Алтоман.

Убрзо избише на један пропланак са кога је пуцао бездахан поглед. Сунце их намах презноји, али северни поветарац их милује по лицу и хлади. На небу ниједног облачка, само бескрајно плаветнило поднебља. Алтоман дубоко удахну резак планински ваздух.

„Видиш...,” па показа руком ка истоку. „Тамо доле је Сутјеска, а преко стара Перучица.”

„Надам се да нећемо морати чак тамо да идемо због дивљих свиња,” рече Никола.

„То је стара шума, тамо се не иде без преке потребе... То јест, никад!,” насмеја се Алтоман.

„Јеси ли, оче, био тамо некад?”

„Хм, јесам... Био сам нешто старији од тебе... Једном и никад више.”

„Шта си тамо тражио?”

„Био сам у лову.”

„И? Јеси ли уловио нешто?”

„Умало да ја будем уловљен” смешка се тајанствено Алтоман.

„Што?” зачуди се Никола. „Ниси ми причао.”

„Неке ствари је најбоље заборавити, синко.”

„Шта си видео?”

„Видех најлепше биће које моје очи никад неће заборавити,”
загледа се жупан у правцу Перучице.

„Вилу? Русалку?” радознало ће Никола.

„Не... Девану” уздахну Алтоман.

„Девану? Ко је то?”

Алтоман заћута на трен, па окрену коња у супротном правцу.

„Богињу лова и шуме” рече он озбиљно. „Бар мислим да је то она била.”

„Како знаш да је била она?”

„Неке ствари ти говори разум, а неке срце... А мени је срце шапнуло да је то Девана.”

„Како је изгледала?” разрогачи очи мали Никола.

„Како?... Хм... Речи не могу описати оно што очи видеше” шири руке у незнању Алтоман. „Била је... била је... Не знам, сине, како да ти је опишем... Као... Као кад све најлепше у шуми спојиш у... у једну жену! ”

„Зашто си се онда уплашио?”

„Хе-хе... Јер поред себе је имала једног вука... Вука каквог никад нисам видео! Великог, страшног... лепог!”

„Била је са вуком?” Никола се не може начудити.

„Да.. ” замисли се Алтоман, па му пред очима тај приказ из младости. „Трчали су заједно кроз шуму... Нечујно... Она је скакала као кошута, а он ју је пратио у стопу... Када су ме угледали, застали су... Ја сам се укочио од страха... Али она и њен вук су ме само миловидно погледали... и наставили даље.”

„Зашто то ниси никоме причао?”

„Па да ми се смеју, је ли?” разведри се Алтоман. „Неке ствари се не причају никоме, сине. Чуваш то за себе... Али... волео бих да је видим још једном пре него што умрем!”

„Зашто, оче?”

„Да ме подсети на то колико је живот леп,” рече Алтоман, па кад виде да их пратња сустиже, он потера коња као да бежи од њих.

„Идемо на Волујак! Пред нама је, а тамо сигурно има дивљих свиња!”

Никола испрати погледом оца. Био је изненађен. Није очекивао да тако нешто чује од њега. Није имао прилике да га слуша како прича о лепим стварима. Шта више, колико год је размишљао, није могао да се сети да је његов отац икад за нешто рекао да је лепо.

Са осунчаног превоја упутише се ка шумовитом врху Волујка и месту званом Колено, где је Алтоман у неколико наврата раније имао прилику да лови дивље свиње. Јахали су полако, ногу пред ногу, нису журили, требало им је скоро два сата тамо да стигну. Већ их је и пратња сустигла, па су јахали заједно.

Алтоман се нескривено обрадова што опет види то лепо место где из шуме тече један поточић на коме се увек умије његовом хладном водом. Сјახаше сви и посегнуше за својим мешинама да их напуне. Стари жупан клекну и великим шакама захвати ледену воду којом се поток напаја снежницом са врха Волујка. Никола гледа оца, па и он уради исто.

„Брррр!” стреса се Алтоман умивши се леденицом.

На њиштање и рзање коња, он подиже мокро лице и угледа коњанике како излазе из оближње шуме. Неприметно задрхта кад виде да их све више израња из заклона и лаганим касом иду ка њима. Жупанова пратња се узврпољи, а војници, њих седморица, исукаше мачеве.

Чим Алтоман примети вранце под оклопом, црне као гар, а витезове у црним оклопима, не окренувши се сину, рече му:

„Узјаши свог ђогата и бежи..

„Зашто, оче?”

„Не питај него ме послушај... Не осврћи се шта год да чујеш и јаши ка Росуљама, на запад” рече Алтоман, усправи се и стави руку на балчак свога мача.

„Нећу да те оставим...” завапи плачљиво Никола.

„Чујеш ли шта ти кажем, Никола?” бесно се окрену ка њему и већ хвата узде свога коња. „Бежи и спасавај се!”

Хитро ускочи у своје седло, а мач му већ у руци. За њим, узјахаше и војници, а послуга се разбеже. Никола се вину па свог ђогата, окрену јако узде, али не подбоде још свога коња Двоуми се шта да чини. Не

може тек тако оца да напусти. Не осећа никакав страх, већ бес.

„Бежи, Никола!... За мноштво људи, испречимо им се!”

Жупан и његови малобројни коњаници полетеше у сусрет педесетак црних ђавола који самоуверено и лагано јахаше. Никола, видевши да је враг однео шалу, подбоде најзад свог коња и јурну у другом правцу. Уто, и тевтонци ударише у галоп и једна омања група се одвоји од главнине и крену да заобилазе Алтомана намеривши се на одбеглог Николу.

Пре него што се две неједнаке групе јачаха сударише, Тевтонци се раширише и једним потезом опколише Алтомана и његових седам коњаника који не беху ни у оклопима. Разменише само неколико удараца мачевима и док је Алтоман трепнуо, његова оружана пратња је већ лежала мртва на трави. Био је опкољен, само са мачем у руци. Нису наваљивали на њега. Стигао је само да се подигне у седлу и да баци поглед за својим сином који је јездио ка шуми. Тешки оклопници који су га јурили нису могли да га стигну. Успут су посекали двојицу слуга који су безглаво трчали. Он ипак одахну.

Иза црних кацага севали су погледи пуни мржње. Иако се Алтоман залете на њих, витлајући и ударајући мачем, они само вешто избегаваху његове налете или блокираше његове ударце. Стари жупан одмах схвати да га не желе убити и он се резигнирано примири, али и даље чврсто држаше мач. Неће допустити да му ико приђе, а да не покуша да га сасече.

Један тевтонац се издвоји и скиде кацигу са главе. Алтоман препозна Палмана и задрхта као да му је љута студен прожела тело. Али на лицу не показа страх иако је одмах знао разлог њиховог доласка.

„Баци мач, старино” нехајно му рече Палман. „Не мораш данас умрети.”

„Ако ћу да умрем, умрећу са мачем у руци,” рече кроз зубе Алтоман. „И ако Бог да, повешћу неког од вас са собом... Да имам чијом главом да се дичим пред својим прецима.”

Палман се дрско и самоуверено осмехну.

„Можеш само умрети сам и у мукама... А можда и са својим сином, када га ухватимо.”

„Твоје тромоње га никад неће стићи, Аламану” подругљиво га Алтоман вређа називом како је одувек народ називао Немце.

„Хоће, хоће... А дотле ћемо нас двојица да ћаскамо, велики жупане,” мирно ће Палман.

„Можда си ти ћаскало, али ја бирам са ким причам.”

„Не гледај ме гордо и не буди осоран” упозори га Палман. „Рекнеш ли ми оно што ме занима, пустићу те живог... Не кажеш ли... е, онда можеш да умреш брзо или полако. Опет зависи од тебе.”

„Немам теби шта да кажем!,” узвикну Алтоман, подбоде коња на Палмана и замахну мачем.

Али није стигао ни да спусти мач на њега, јер му се испречи друго сечиво. Кијаран ускочи између и вешто му изби мач из руке. Затим га дохвати за десну ногу, избаци је из узенгија и Алтомана из седла. Стари жупан тресну о земљу крај једног свог мртвог војника. Али не предаје се, већ хитро скочи, дохвати мртвачев мач и баци се опет на Палмана. Тевтонац потера свог оклопног вранца и олако га одгурну. То учинише још два јахача и Алтоман на крају паде на земљу испустивши мач. Покуша он опет да га со домогне, али један оклопник му се испречи.

Уто, неколицина их сјახаше и чврсто ухватише жупана. Једнооки Кијаран му приђе и гурну му бодеж под врат.

„Једна... птичица нам је рекла да си ти одвео и сакрио оно копиле Милоша Обилића” рече Палман нагнувши се напред у седлу. „Желим да знам где си га склонио.”

„Ако сте ви, тевтонци, часни витезови и људи од речи,” започе Алтоман, „онда ћете схватити да вам не могу рећи”. Палман климну главом и загледа се у старог жупана. Знао је да неће ништа извући из њега. Алтоман је био старог кова. Њему је заклетва била светиња, а неукаљано име важније од живота.

„Знам да си се заклео, Алтомане” рече Палман, „али то те може коштати живота твога сина Николе.”

„Хе-хе... Никада га нећете ухватити, трутушо.”

Уто, Алтоман примети како се Палман диже у седлу и гледа преко глава својих витезова у правцу у коме је његов Никола побегао. Он није могао ни да се помери, држали су га чврсто и општар бодеж му је био

под грлом. Али, гледајући Палмана, могао је разабрати шта се догађало. Траг наде на Палмановом лицу замени бес. Уста му се спустише, стиснуо је усне, а вилични мишићи су му подрхтавали. Гневно је дувао кроз нос. Тевтонци су се враћали из потере празних шака. Алтоману паде камен са срца.

„Рекох вам, Аламани, нећете ухватити мога сина... Нити Милоша Обилића.”

Палман се опет нагну напред у седлу, био је смртно озбиљан. Није био човек који би губио време.

„Питаћу те још једном, велики жупане, где си склонио Милоша Обилића?”

„Нећу ти рећи.”

„Онда ћеш ипак данас да умреш, старино.”

„Ако је то Божја воља, ко сам ја да јој се успротивим?” рече Алтоман слегнувши раменима. „Али, ако си частан човек, подари ми витешку смрт.”

Палман се загледа у њега. Познавао је Алтомана дуго година. Неретко су се борили раме уз раме за живота цара Душана. И ти прошли призори му пролетеше пред очима. Да, био је частан човек.

„Због старих времена, Алтомане” смекша му тврд израз на лицу, па даде знак главом свом брату Кијарану.

Тевтонци који држаше жупана удаљише се, а Алтоман сам клекну на траву и погну главу. Кијаран исуче свој мач и стаде иза његових леђа. Обухвати балчак обема рукама и подиже мач изнад жупанове главе да му зарије мач у корен врата, кроз прве кичмене пршљенове и дубоко до срца.

Алтоман се погнуте главе загледа у младу, пролећну траву. Додирну је руком. Присети се осећаја додира Николине косе, а његов лепи лик му затитра пред очима пре но што неста у мраку. Крв плъусну по трави, а стари жупан оста мртав на коленима.

Глава осамнаеста - Пролеће 1359.

*„Боље је на мекињама добити,
него на злату штетовати”*

Недалеко од епирске престонице Арта, на обалама реке Арахтос, која се нешто низводније улива у море, два велика, бела шатора одудараше од зелене околине. Шатори су подигнути један наспрам другог, а корито реке их раздваја. Плитак газ на том месту омогућава несметан прелазак, па га локално становништво често користи и туда пролази добро утабан земљани друм. Сада је затворен и са обе стране реке стоји јака стража. Већ два дана воде се исцрпљујући преговори између Симеуна, Душановог полубрата, и Нићифора Орсинија. Преговори су почели жустро и међусобним оптуживањем. Симеун је оптуживао Нићифора што је заузео Тесалију и јужни Епир, а њега протерао у Костур, Нићифор је Симеуна кривио што стално кује завере против њега. Испрва је изгледало да је још један рат на помолу, али већ у предвечерје тог првог дана, што због попијеног вина, што због сличности њих двојице које су дошле до изражаја, страсти се брзо стишаше, па су се првог дана разишли рукујући и спремни на обострани компромис.

Тог другог дана дође до још већег заокрета у њиховим преговора у којима су обојица један другом признали да су грешили и да се због

тога кају.

„Не знам шта ти је требало, Нићифоре” започе Симеун вртећи празан пехар вина у руци, „да се петљаш са Рогозном... Ко је још луд да њој верује?”

„Не знам, пријатељу, одједном се сви окомише на мене и стадоше ме убеђивати како је најбоље да склопим савез са царем Урошем.”

„Ваљда ти је требало бити сумњиво чим су ти споменули ту Бугарку Теодору, сестру оне Рогозне”, чуди му се Симеун. „Да су ти понудили неку другу, па да те разумем, али... али све што долази од Рогозне, бежи од тога ко ђаво од крста!” „Нисам очекивао да ће ме уценити!” правда се Нићифор. „А ко би рекао да народ толико воли моју Марију.”

„Досад је требало да знаш да сам ја највећи трн у Рогозном оку и да све што чини, чини да би мене уништила! И зато не преза ни од чега!” припито ће Симеун. „Како си уопште могао да пристанеш да предаш своју Марију, мајку твога сина Манојла, као таоца Рашанима?”

„Кажем ти, сви су ме у то убеђивали”, рече Нићифор, али прећута да су у томе најгласније биле његова сестра и мајка „Затворио сам Марију, овде у Арту, и док сам ја преговарао са Рашанима, неко јој је помогао да побегне и она бродом отплови код свог брата Манојла у Мореју! Кад сам се вратио, имам шта да видим!... Жена ми побегла, у граду нереди!”

„Па, ја сам још чуо да ти је жена омиљена међу народом, како ти ниси...?”

„Обожавају је као светицу!” прекиде га Орсини. „Чак су неке капеле подигли у њену част!”

„И шта си урадио, црни ти?”

„Шта сам могао? Смирио сам народ обећавши му да ћу вратити Марију!”

„Је ли дошла од брата?”

„Јесте, почетком пролећа...” снуздио се Орсини.

„Зашто се онда још буне?”

„Знаш какви су Арбанаси” рече Орсини доливајући Симеуну и себи вино. „Користе сваку прилику да ти забију нож у леђа.”

„Колико чујем, у Етолији је побуна.”

„Знам, знам.. ” рече Ореини и ушета се као звер у кавезу. „Али веруј ми, до краја пролећа ћу да их згазим!” показује му овај песницу.

„Чувај се Арбанаса, лукави су и непоштени, ја их уопште не држим у војсци! ”

„Коме кажеш! Е, да ми је ова памет била када сам упао у Тесалију после Прељубове смрти! ” вајка се Орсини. „Боље да сам је теби препустио него што сам јурнуо ко мува без главе! Или бар да сам одмах распустио арбанашке трупе, него не! Задржао сам их!”

„То је Прељуба коштало главе”, опрезно говори Симеун да се случајно не излане због вина. „Издали су га и сместили му заседу

„Знам! А ја глуп, па не учим на туђим грешкама, него за свог капетана поставим његовог издајницу!”, шири немоћно руке Орсини.

На то се Симеун прибра и усправи у столици не верујући да је добро чуо. Одједном се уозбиљи. Вино му мути памет, а он се бори да задржи разум.

„Чекај..” подиже руку Симеун. „Кажеш да си за капетана узео Прељубовог издајницу?”

„Да, неког Арбанаса Костадина! Е сад је мене издао и придружио се Петру Љоши, вођи побуњеника у Етолији! ”

Симеун се узврпољи у столици. Грозничаво размишља. Костадин је био ухода Јована Асена. Никако није очекивао да опет чује за њега.

„Зашто си га узео за капетана, Нићифоре?”, пита га Симеун.

„Препоручили су ми га... моји саветници”, рече Орсини.

„И тај Костадин... сад те је издао и придружио се побуњеницима?”, опет ће Симеун, као да хоће да се увери да је добро чуо.

„Да, да! Тако и ми треба кад не размишљам својом главом! ”

Симеун се завали у столицу дубоко замишљен. Да ли је и ово било масло Јована Асена? Била је превелика случајност да човек који је дошао Прељубу главе сад буде и Орсинијев капетан. Ако је Бугарин нешто смерао против Орсинија, зашто му ништа није рекао? Да ли је одлучио да понови тактику, да убије Орсинија, па да он упадне и заузме Тесалију и јужни Епир? А да њега, Симеуна, остави на цедилу? Да ли је било могуће да се његов дојучерашњи савезник окренуо против њега? И зашто би то учинио? Питања су му буди.па сумњу, а ниједан одговор их није могао растерати. Како? Зашто?... Ко? Симеун

се од страха отрезни у моменту и сину му одговор: Томаида и Ана! Од смрти цара Душана његов брак са Томаидом се претворио у кошмар, а Ана никад није крила своју наклоност према сину Нићифору. Иако је он Томаидом имао троје деце, Јована, Стефана и Марију, никад није био срећан са њом јер је код ње осећао јаку уздржаност. А онда му опет сину страшна помисао: да га није његова Томаида издала и дојавила Орсинију да ће убити Прељуба и заузети Тесалију? Како је иначе он успео тако брзо да окупи војску и предухитри га? За то је морао на граници већ да има спремне трупе! Дуго га је морило то питање: како га је тако брзо предухитрио? И није могао да разуме равнодушност Јована Асена што он, Симеун, није заузео Тесалију. Све му је сад било јасније. Јован Асен га је подржавао док је имао користи од њега, а онда се уротио са Аном и Томаидом против њега. Сада када се Јован Асен уверио да Симеун никад неће збацити Уроша и да га српска властела неће подржати, он се потпуно окренуо Млечанима.

„Зашто баш Млечанима?“, запита се у себи Симеун. „Само да би га заштитили од мене и превртљивих Орсинијевих. Зашто ме Томаида једноставно није напустила него је морала да ме изда? Могла је и да ме отрује! Орсинијеви су познати тровачи...” па несвесно стаде климати главом: „Није смела због моје мајке Марије! Можда је и покушала, али моја мајка добро пази шта једемо и пијемо... Уосталом, и она је тровала људе, па зна најбоље!”

Орсини примети да се Симеун дубоко замислио, па не слутећи ништа, рече:

„Шта те мори, пријатељу? Одједном си пао у бригу!” Симеун се трже. Тада је већ био потпуно трезан и трезвен. „Знаш, шуро...” нагну се напред Симеун и налакти се на сто. „Међу нама дуго влада нетрпељивост... а без разлога! Размисли мало боље, није ли тако?... Јесте... Ородили смо се. Твоја сестра је удата за мене, човече! Мајка ти се преудала за Јована Асена, мог пријатеља и савезника. И то се рачуна!... Зашто не бисмо нас двојица изгладили неспоразуме и склопили јак савез?... Шта кажеш, а?”

„Нас тројица... против Рашана?” осмехну се Орсини, па и он седе преко пута Симеуна.

„Ко нам се може супротставити?” удари овај шаком о сто. „Нејаки

Урош? Тај одавно не влада царством... И шта је остало од Душановог царства? Сви смо откинули по један део од њега! Ко сад влада? Војислав Војиновић! Приграбио је све за себе. Чујем да Мрњавчевићима не допушта да дођу до цара Уроша!... А где је сад Војислав Војиновић, одговори ми!” задовољно показује руком на Орсинија иако обојица знају одговор.

„Војислав је кренуо са војском на север да заустави Угаре који су прешли Дунав! ” задовољно ће Орсини. „А тешко ће их зауставити! А боји се Дубровчана јер су признали врховну угарску власт, па му раде иза леђа.”

„Браћа Растислалићи из Браничева су прво тражили помоћ од цара Уроша против Вука Косаче, а он је одбио јер је слабић” настави Симеун. „Па су се обратили Николи Горјанском у Мачви, а угарски краљ их је одмах подржао, јест’ да је тражио од њих да се покатоличе, али боже мој, ни браћа не могу да очекују да ће им Угари помоћи на лепе очи!”

„Биће то крвав рат”, клима главом Орсини. „Не знам да ли Војислав Војиновић може да се носи са Угарима. Поготово сад, након што су му убили брата Алтомана! ”

„Ах, не рони тај сузе за својим братом, пријатељу” завали се опет у столицу Симеун. „Ниси у току као ја... Ал’ разумљиво је, брига те је за њих... Али ја их све добро познајем, а моја мати редовно добија вести са Урошевог двора... Она се и даље заноси да ћу се једног дана зацарити... Него, хтедох да ти кажем да је Војислав Војиновић одмах по Алтомановој смрти протерао снаху Ратославу и њеног сина Николу из Гацка, и присвојио све територије покојног му брата!... Ха-ха! Замисли ти то! Каква алавост! Похлепа без премца! Да жену и дете истера! Додуше, чујем да им је дао два села у некој забити.. ” па се Симеун опет налакти на сто и загледа се Орсинију право у очи: „Али то није од важноће, већ да Војислав маршира на север, а Урош остаје сам... И нема кога да пошаље на југ... ако ми нападнемо Хлапена у Беру и Водену. А онда нам се отвара пут до Скопља! ”

„Предлажеш ми да удруженим снагама нападнемо Рашане?”, замисли се Орсини.

„Што да не? Боља прилика нам се неће скоро указати!” шири руке

Симеун.

Орсини се замисли. Слаже се да је прилика какву само може да пожели, али да ли сме да уђе у савез са човеком о чијој глави већ дуго ради? Заправо, он и није имао ништа лично против њега, али сестра и мајка му стално пуне главу како треба да га уништи и да присвоји његове територије. Зато је у првом реду и пристао да се ожени сестром царице Јелене, али и то му се изјаловило. Одједном, и он сам схвати да је превише под утицајем њих две и да све мање размишља својом главом, већ само настоји да им угоди, а посебно својој мајци, која је одувек била глава њихове фамилије. Чак јој је опростио и када је отровала његовог оца. Имала је јак карактер и било је немогуће одупрети јој се. А ни његова сестра није била много боља од ње... Можда је заиста било време да почне размишљати својом главом.

„Слажем се, зете! и Орсини лупи шаком о сто. „Удримо па њих чим угушим побуну у Етолији! Може ли тако?”

Обојица истовремено устадоше и братски се загрлише и руковаше.

„Сматрај савез склопљеним! ”тапка га по леђима Орсини.

„Радује ме што то чујем, шуро! весело ће Симеун, па се уозбиљи и рече док му још не пушта руку: „Слушај ме добро, знам да можда... мало осећаш неповерење према мени после свега што се десило... Разумем те, али заборавимо све што је било. Ето, не тражим од тебе ништа за узврат, задржи све територије које си ми преотео... А као доказ... слушај ме добро... као доказ моје искрености и поштења, предлажем ти да нашу децу сад веримо, па кад још мало одрасту, нека се и венчају!”

„Да закључимо уговор о браку?”, изненади се пријатно Орсини. „За нашу децу?”

„Брак између твог сина Манојла и моје кћерке Марије! Шта велиш, шуро?”

„Богами, зете, тиме бисмо учврстили наш савез на најбољи начин!” одушевљено ће Орсини. И последња трунка сумње у вези са Симеуном је била нестала.

Обојица поседаше и налише пехаре вином. Наздравише уз поклик „За победу!” и испише своје пехаре. Задовољно се обојица завалише у своје столице размишљајући о свему што им овако јак савез може

донети. Орсини је био презадовољан собом и својим одлукама које је коначно сам донео без наговара мајке и сестре. Доказаће им да он уме да мисли својом главом и да му није потребно њихово туторство. Чим угуши побуну у Етолији, груписаће трупе са Симеуновим и трупама Јована Асена, и напашће Хлапена.

„Али, шуро, да се договоримо још нешто, молим те!” изненада ће Симеун. „Никоме ни речи о овоме док не угушиш ту побуну... Нећемо да Рашани за то сазнају, морамо их изненадити. Ти знаш да она Рогозна свуда има уходе!”

„Знам, та гуја је опасна!”

„Зато ни реч о овоме ни нашим женама! Никоме! Договорено?”

„Договорено, зете... Ал’ можемо да саставимо брачни уговор за Манојла и Марију” рече Орсини.

„То можемо... Дајмо свима до знања да је непријатељство међу нама завршено!” и опет долише вино, па наздравише.

И Симеун је био задовољан овим споразумом. Обезбедио се са обе стране: ако је постојала нека завера Јована Асена против Орсинија, и ако овај неким случајем погине, он ће бити спреман да поврати своје територије. Припремиће војску на граници. Било да крене са Орсинијем на Хлапена кад овај угуши побуну у Етолији, било да опет заузме Тесалију и јужни Епир које му је Орсини отео. У сваком случају, више неће слепо веровати Јовану Асену и својој Томаиди. Разрачунаће се са њима када дође време. Знао је да ће за то имати несебичну помоћ своје мајке Марије. Одувек је само њој могао безусловно да верује.

ГЛАВА ДЕВЕТАНАЕСТА

- ЛЕТО 1368.

„(Војислав Војиновић) као вук насрће хотећи да прождере јањце.”

Да ли овако узвраћаш на моју бескрајну оданост, Јелена?” . шири руке у очају Војислав Војиновић док шета лево-десно пред њом док она седи на <свом> царичином престолу и мирно га посматра. „Нисам ли урадио све што си тражила? Јеси ли хтела да те подржим у спору са Дубровником? То сам и урадио! Заратио сам са њима! Све што си ми рекла да урадим, тако сам и поступио, а ти ми враћаш - како? Забијеш ми нож у леђа чим се окренем! Потајно си се договарала са влашким кнезом Александром о удаји његове кћерке Анке, а када сам ја отишао на ратиште, довела си је да је удаш за Уроша!..

Његову дугачку придику Јелена више није слушала, само га је немо посматрала и покушавала да докучи шта се са њим збило од прошле године када се тако драматично променио - нагоре. Откад се прошлог лета вратио из рата са угарским краљем Лудовиком, који је био упао у Србију, Војислав је био зловољне нарави и преке ћуди. Чинило јој се да би заратио са читавим светом, па је свој новостворени бес одмах усмерио на Дубровник. Истичући своју титулу хумског кнеза, тражио је од њих да му врате полуострво Пељешац и град Стон, што ови сматраше недопустиво јер су те територије својевремено откупили од

цара Душана. Но, како трговина прво страда у сваком рату, а Дубровник је био опкољен Војислављевим земљама, а од Угара нису могли очекивати помоћ, Дубровчани се некако нагоде са кнезом и исплате му 4.000 перпера и у августу склопе климав мир. Кнез је пак само чекао нову прилику да се опет обруши на њих. И није морао дуго да чека...

Јеси ли ме молила у јануару ове године да станем иза твог захтева да ти Дубровник врати златно посуђе и новац које је Душан тамо оставио на чување?"придикује јој и даље Војислав. „Јеси ли? И јесам ли те одмах подржао? А прећутала си ми да вам је то одавно враћено! Него су Дубровчани морали да ми машу пред носом том потврдом..."

„Није те то омело да ипак нападнеш Дубровник, кнеже" сталожено ће Јелена. „Јер обоје желимо исто."

„Не ради се о томе, већ ми прећуткујеш важне ствари!" опет ће Војислав разјарено. Једва је обуздавао свој бес па је често пљуцкао што раније није чинио. „Ниси ми рекла за ту потврду нити си ми рекла да преговараш са кнезом Александром о браку ваше деце! Стављаш ме пред свршен чин, па испаднем магарац!"

„Гледам те и не могу да те препознам, кнеже" озбиљно ће Јелена. „Шта те је то спопало кад више не можеш нормално да говориш него стално вичеш?"

Војислав застаде и загледа се у Јелену. Покушавао је да стиша свој гнев. И сам би понекад приметио да претерује, да је на ивици живаца.

„Шта ти се десило лане, у рату са Угарима?" опет ће Јелена. „Да ли те је неко клепио буздованом по глави, па више ниси свој?... Или је, како неки кажу, због пораза који си доживео од Лудовика?" на то се овај избечи и очи му опет зацаклише од гнева, а Јелена кад то примети, брже-боље додаде: „Ако си изгубио ту битку, ниси цео рат... Јеси ли на крају протерао Угаре? Нису ли се вратили разбијени и покуњени? Твоја стратегија је била одлична..

„Каква стратегија, црна ти?" дуну он кроз нос подсмешљиво. „Угари су нас потукли и морали смо да бежимо у планине!"

„Али за собом нисте ништа оставили чиме би се ти крвници овајдили! Па чим осташе празних шака, изгубили су вољу да даље ратују, а ви сте их лукаво салетали ко разбојници и отровним стрелама

их скидали...”

„Е, то си добро рекла!," па Војислав показа прстом на њу. „Као разбојници, а не као војска, не као сила која их је прегазила и нагнала у бекство!"

„Па, шта са тим, кнеже?" зачуди се Јелена. „Исход је био исти, Угари су се ко попишани вратили преко Дунава

„Требало је да их наша војска гања и гази, и да никоме не допусти да побегне!"

„Ниси имао довољно трупа за тако нешто..."

„Е, и то си добро рекла, Јелена!" опет узвикну Војислав, а она опет осети како ће се ражестити. „Нисам имао довољно трупа! А зашто их нисам имао?"

Јелена оћута, а кнез настави истом мером:

„Зато што царство пропада сваким даном све више, а нас је све мање! Свако гледа себе, а није ни чудо кад немају на кога да се угледају! Знаш ли како већ зову твога сина? Урош Нејаки! Не могу да се ослоне на њега! Па, јесу ли Растислалићи тражили помоћ од њега, па када је нису добили, обратили су се Угарима, па су се и покатоличили и сад су нам непријатељи, а били су верни круни!" сада кнез већ толико виче да цела сала одјекује. „Опет сам ја морао да подмећем своја леђа!... А заузврат не добијам ни поштовање од вас!"

„Не вичи, кнеже" мирно ће Јелена. „Нисам ти ја неко од твоје послуге па да се истресаш како ти је воља... Уосталом..." рече она па се нагну према њему, „ако ме моје памћење још служи, ти си највише заговарао да се Урош прогласи за цара!... Не, не преврћи очима, знам врло добро да си ти моме сину пунио уши како уме сам да влада!... Камо среће да сам то тад знала, тек онда вам не бих попустила... Ни теби, ни Војину, ни оној баби", занесено повикну Јелена.

„Каквој баби?" зачуди се Војислав.

„Није важно!" утризе се за усну Јелена и одмахну руком. „Сами сте закували себи ову чорбу, па је сад кушајте... Дабогда се од ње загрцнули!... Говорила сам да Урош није био спреман да сам влада, требало је да ме пустите да будем регенткиња! Ово се не би дешавало!... А поготово не бих пустила Симчета да се ономад прогласи царем и да нас напада! Стала бих и њему и његовој мајци као гуји на

врат!... Таман смо га притерали уза зид, кад ето, сад се дигао и јачи је него икад! Још ће да крене на нас, тај изрод!"

„Ко је могао да претпостави да ће Нићифор Орсини да погине у боју?"

„Мене је изненадило то којом је брзином Симче заузео Тесалију и јужни Епир!," завали се у трон Јелена. „А поготово Хлапенова издаја! Да свога сина обећа Симчетовој кћерки! Уместо да га нападне како смо му наредили! "

„О томе ти говорим, Јелена!," опет ће Војислав. „Видиш како се осипа све што је твој муж муком стекао? Потребна је чврста рука да се сачувају све освојене територије!"

„Твоја чврста рука, је ли кнеже?" подругљиво ће Јелена. „Мислиш да не знам да си мом Урошу пунио уши својом кћерком Јелисаветом?"

Војислав видно устукну затечен њеном отвореном примедбом. Био је убеђен да нико није знао да већ месецима убеђује Уроша да се ожени његовом кћерком.

„Мислиш да не знам шта смераш, лишче? Заборавио си да сам му ја мајка и да од мене не може ништа скрити... Ја то нећу допустити. Боље му је што се оженио Анком и учврстио савез."

„И да ти задржиш свој утицај на њега, је ли?," осоколи се Војислав сад кад је био откривен, више није имао шта да изгуби, па руком показу на њу како седи на трону. „Видим да се тешко одричеш тог престола иако си се замонашила."

„Тражили сте да Урош буде проглашен за цара, и поштовала сам вашу вољу, али знам да он није рођен да царује, потребна му је моја помоћ."

„Шта ти имаш против... моје помоћи?"

„У почетку, нисам имала ништа против тебе," признаде му она. „Био си узоран и за сваку похвалу, додуше мало властољубив, али ко то није?... Али оног тренутка када си протерао своју снаху Ратославу и сина јој Николу и приграбио сву земљу свога покојног брата Алтомана, онда сам се забринула... Схватих да не презаш ни од чега. Када сам још чула да натураш своју Јелисавету моме сину за жену... Тада сам себи рекла: <Доста!>"

Кнез је немо ћутао и гутао свој горки бес. Сви планови су му пали

у воду. Желео је да стекне још већи утицај над Урошем преко те женидбе и да мирно влада царством по свом нахођењу. Али је, очигледно, потценио Рогозну мислећи да она у Серу није у току са свим што се догађа на двору.

Тада је схватио да је погрешно што је толико био одсутан са двора ратујући прво са Угарима, а онда са Дубровником. Други су одмах желели да заузму његово место. Изненадио се што је у више наврата затекао Уроша у друштву Лазара Хребелјановића, а и Вукашин Мрњавчевић је облетао око њега. Знао је поуздано да Јелена све више тражи савет од браће Мрњавчевић и да јој ови угађају исто онако како је и он њој након смрти цара Душана. Не само што му је Урош почео измицати из руку, него је, чинило му се, стицао све више непријатеља. А свакако најопаснији међу њима је била Јелена, која никако није желела да се одрекне царске власти. И сад док ју је гледао како седи на царичином престолу, могао ју је замислити са круном на глави и у свечаној одежди. Схватио је да мора одмах да промени тактику, био се превише осилио и то су сви приметили и замерали му.

„Добро, Јелена," добродушно ће Војислав. „Нека буде по твојој вољи. Не желим да ти се замерам, уосталом, обоје имамо исту жељу: јако царство. Нека буде по твоме, па да видимо куда ће нас то одвести... Шта каниш да урадимо са Дубровчанима који су дошли на свадбу? Знаш да сутра очекују да склопимо примирје.”

„Хоће са вама да склопе и уговор о својим трговачким повластицама и привилегијама” умири се Јелена. Није желела да тера мак на конач, али и добро је познавала кнеза. Не мири се тај тако лако, држаће га на оку. „Ето, видиш ли колико они тебе поштују кад траже да и ти ставиш свој печат на тај уговор, а не само мој син Урош, који је цар! А он у тебе има бескрајно поверење, нема потребе да то злоупотребљаваш... Зато, сутра пристаните на тај уговор, договорите се око детаља и када ћете га потписати.”

„И тако лако ћеш попустити Дубровчанима? Нисмо ли се договорили да им све узмемо и натерамо да се одрекну угарског савезништва. Ризница нам је полупразна, нећемо имати чиме војску да плаћамо... Имали смо лане среће са Угарима, не рачунај да ће се то поновити.”

„Слажем се, кнеже Војиновићу. Морамо ојачати, прете нам са свих страна. Угари са севера, Симче са југа, питање је докле ће Османлије да мирују и да поштују споразум са Душаном.”

„Сигурно док је Орхан жив.”

„Његов наследник Сулејман је лане погинуо, пао са коња, а био је умереније нарави него његов млађи брат Мурат.” „Ко би рекао да ће Турчин пасти са коња и сломити врат,” почеша се кнез по глави. „Увек сам сумњичав кад тако нешто чујем. Да је било у боју, па да разумем, а овако...”

„Можда му је неко помогао да 'падне' са коња.”

„Значи ли то да је Орхан при крају живота?”

Јелени се смрачи лице. Највише се бринула за своју кћерку Теодору, не толико да ли ће нови султан поштовати примирје. Сви су знали да неће, није то био обичај код икога. Већ дуго није имала вести о њој, само првих неколико месеци од Душанове смрти. Није знала ни да ли је била жива, мада јој је мајчинско срце говорило да јесте.

„Обећај ми, кнеже,” тихо рече Јелена, „да ћеш одмах упутити посланике код новог султана на вест о Орхановој смрти, да преговарају о откупу моје кћерке.”

„Обећавам, царице” брже-боље ће кнез, свечано наглашавајући њену титулу коју одавно већ није имала, али дајући јој до знања да јој је и даље покоран.

Јелена га је на то само испитивачки погледала да се увери да ли је то речено са подсмехом или бар тобоже озбиљно. Јер овом човеку није могла да верује, за разлику од Вукашина Мрњавчевића, који ју је мало подсећао на њеног Душана. Поседовао је озбиљност и одлучност потребну за владавину, а није био претерано властољубив. Био је заговорник чврсте руке и, бар на око, правичан. Морала је себи да призна да јој је млади Марко Мрњавчевић, за кога је знала да је змајевит, највише импоновао. Подсетио ју је на време када је њен Душан око себе окупљао змајевиту децу, верујући чврсто да им је судбина да очувају његово царство. Сада су се сви разишли, а само је Марка често виђала у Серу.

Кнез Војиновић је отишао оставивши Јелену да седи замишљена на престолу. А она је гледала око себе, у сада празну престолу дворану, и

присећала се јучерашњег доласка њеног сина цара Уроша и нове царице Анке са венчања које је обавио патријарх Сава. Сви они који су били уз њеног сина, увеличали су догађај својим присуством. Сала је била украшена како приличи за такве светковине: по зидовима су били застори и скупоцене тканине, украшене златовезом и сребротканицом, уза зидове су стајали стегоноше који су држали заставе са грбовима властеле, велике, дебеле воштанице у дрвеним свећњацима су гореле испуштајући свој миомирис, а свештеници су кадили тамјаном и шкروпили светом водицом уз гласне молитве Господу да сачува кућу Немањића. Званице беху свечано обучене у гиздаве хаљине и одоре, накићене златом, сребром и бисерјем, размећући се својим богатством и титулама. Све је блештало златом и сребром, а светлуцало драгуљима. А све беше по угледу на ромејску племенитост коју је наше племство већ неко време опонашало.

Царски пар се, свакако, највише истицао по дотераности и углађености. Цар Урош је на себи имао очеву одору, какву

је Душан носио на свом венчању, и својим изгледом је мамио уздахе и осмехе, али само јер је подсећао људе на славне дане Душанове владавине. Па ипак, већини је био драг иако су знали да се нису могли много поуздати у њега. Нису му оспоравали поштење и правичност, али су му замерали колебљивост и неодлучност. Свакако, нису могли на престолу да замисле некога ко није био Немањић.

Ипак је највећу пажњу привлачила нова српска царица Анка, кћерка влашког војводе Николе Александра Басарабе, која беше око две године млађа од Уроша. Била је ситнијег раста, милог лица и тужних очију. Тешком вољом се растала од своје породице и невољно је отишла за Уроша. Била је тиха и ненаметљива, и посве незаинтересована за царовање. Врло брзо се прочуло како је врећа нашла закрпу. За разлику од Душанове Јелене и Стефанове Марије, Анка је отишла са овог света тихо као што је дошла. Више година касније, након Урошеве смрти, замонашила се и умрла.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТА - ЈЕСЕН 1361.

*„Тер се ласно растадоше с сунцем,
заточници мријет’ навикнути”*

Панађур у подграђу града Охрида врвео је од народа. Сјатило се људи не само из вароши већ и из околних села, јер то беше догађај који се никако није смео пропустити. Непрегледна маса се гурала, довикивала, жене су вукле децу, а сељаци овце или козе које су донели за продају или су их баш тад купили. Жагор беше заглушујућ, што од људи што од свакојаким домаћих животиња. Вашарције за тезгама су се надвикивале, нудиле своју робу, потурале је купцима под нос, уздизале и хвалиле као да је једина или најбоља на вашару. Куповало се и продавало свашта, од хране и животиња до земљаних лонаца и тканина, и разних других сваштарија и дрангулија. Ћинђувари су махали својом шареном робом пред женама, торбари гурали у руке купцима своје производе, ценкали се, вукли их за рукаве...

Ваздух беше испуњен свакојаким мирисима, а понајвише мирисом хране која се кувала или пекла. Ту и тамо, превладавао је мирис стоке око склепаних обора где се продавала. Све се орило од мукања крава или мекетања оваца и коза. Перадари су махали кокошкама које су држали за ноге, а претрглије продавали јаја, вино или вуну. Гушчари су

чували јата белих гусака, док су се поклицы мешали са кукуреком петлова и гакањем гусака. Понекад грохотан смех надјача жамор или пак псовке и клетве.

Чују се и разни језици и нагласци, јер овај панађур не заобилазе ни Грци, ни Млеци, ни Арбанаси. Понајвише је дубровачких трговаца, али има и которских солара. Одакле год да су долазили, сви су се добро споразумевали. Шаренило њихове одеће и народних ношњи утапа се у целину где нико не примећује ко је како обучен или којим језиком говори. Важно је само нешто продати и купити.

Милош је већ био навикао на овакву гунгулу и оуглао је на јаке мирисе и буку. Већ скоро три године живео је путујући од једног вашара до другог са Горојем и Ал-Мохадом. Зими би се притајили код неког властелинчића, којом приликом би сваки пут изнова Милош гледао Горојев ритуал полагања мача пред ноге домаћина, као својеврсну молбу да се они приме у кућу:

„Господару, прихвати овај мач заточника као моју присегу верној служби док сам под твојим кровом и твој хлеб једем. Ако своју реч и моју присегу сломим, нека ме сам Бог и погажена присега сломи, тако ми моје части и имена мога!”

Спавали би у помоћним одајама са радницима на имању и ретко би виђали своје газде. А ови су, пак, увек радо примали Гороја, не само што је био славан, већ у ова опасна времена, свака помоћ је била добродошла. И неретко су њих тројица прискакала да помогну свом домаћину када је требало одбити разбојнике, лопове или бранити га у окршајима са другим властелинима у територијалним споровима. Најлакше су гостопримство добијали када би се прочуло да неки заточник изазива на мегдан неког властелина. Обично би ситна властела своје међусобне размирице решавала таквим мегданима. Један другог би изазвали на двобој преко заточника или другог витеза, а никад нису сами у њима учествовали. Изазивач би пред капијом позвао властелина да изађе на мегдан или да пошаље свог најбољег борца и да борбом реше несугласице. Веровало се да је божја правда непогрешива и да ће победити онај чија је тврдња исправна. Ако изазвани није имао доброг борца, он би свуда разгласио да му је потребан заточник. На његов позив би похрлили сви они који су били

жељни славе... и крви. Међу таквима би изазвани изабрао свог заточника за мегдан. А за победу није се тражило злато или сребро, већ је победницима било довољно што ће се победом хвалисати и што ће његово име народ спомињати, или би пред зиму заузврат тражили гостопримство.

Гороје и Ал-Мохад су зими Милоша подучавали својим ратничким вештинама, а у пролеће када су обилазили вашаре, момак је могао да гледа Гороја како се бори на мегданима. Повремено би до њих стигла вест да ће се негде одржати неки мегдан, па су увек тамо журили. Где год би се Гороје Горолом појавио, властелин би га увек изабрао међу другим заточницима.

Након што је Гороје примио причест у цркви Светог Климента на обали језера, што је овај увек чинио пред борбу, сада су њих тројица журила до места где су се мегдани одржавали. На великим вашарима би се најчешће нашао неки заточник који би желео да се окити орловим перјем, а таквих је било мало. Јер требало је победити десеторицу мегданџија, па би најчешће изазивач поклекао и пао посечен.

Пробијали су се кроз масу и што су били ближе мегданишту, то су бука и гужва били већи. Људи су им се склањали са пута и због великог силвана кога је Милош сад водио везаног. Приигли су светини која се окупила да гледа борбу.

„Направите места за Гороја Горолома!" викао је Милош док је ишао испред њих двојице са Виланом. „Долази Гороје Горолом, склањајте се!"

Када су избили на мегданиште које је заправо било повећи тор за крупну стоку, угледаше једног оклопног заточника који се размахавач мачем и топузом према групи од двадесетак витезова који су стојали по страни, иза дрвене оgrade. А ови се заточници међусобно згледају и упитују ко ће од њих да му изађе на мегдан. Неки се већ разгоропадише, па му добацују претње, а други покуњено стоје или скрећу поглед као да се то њих не тиче.

„Хајде, кукавице, која десеторица од вас смеју да изађу на мегдан Вуковић Милану!" виче претећи изазивач усред мегданишта, па их све стреља погледом. А он људина ко одваљен од брега, чини се вољу би

ишчупао реп, а камоли главе овим заточницима. На глави му кацига басинет, шиљата на врху и шиљатог визира са прорезом за очи и рупицама где су нос и уста. Визир му подигнут па му из кациге виरे бркови испод закрвављених очију. Сав се оклопио, нигде му се не види кошуља испод. Па кад види да никако да сакупи десеторицу за мегдан, а он опет завика: „Хоћу да се окитим орловим перјем, а за то ми требају ваше главе!” Па јекну грохот на његову опаску.

„Ево ти Горолома!” надјача смех један дубок глас, вероватно од неког заточника који није имао храбрости да се мегдани. „Окушај се са њим, па задени његово перје, ако можеш!” А на то одјекну још јачи громак смех.

Вуковић Милан се стаде нагло освртати и погледом тражити славног заточника, па кад га угледа међу руљом иза оgrade, показа на њега својим топузом и кроз кацигу загрме:

„Тебе хоћу, заточниче! Изађи ми на мегдан, ако смеш! Радије ћу да узмем твоје перје но њихове кукавичке главе!”

„Његово перје ће ти доћи главе!” зачу се неки женски глас, па се опет проломи смех међу присутнима.

„Умукните, бедници!”, виче Вуковић Милан. „Јуначите се скривени у руљи!”

Затим, опет топузом показа на Гороја и њиме га позива да дође.

„Смеш ли се мегданити или си очерупао кокош за то перје!”

Гороју се смркну лице, па стаде дувати кроз нос као бик. Провуче се он између дасака оgrade, а окупљени то дочекаше повицима:

„Горолом! Горолом!”

Изазваним заточницима видну лакну, па и они заклицаше гласно његово име. Гороје остави свој штит са орловим перјем код Милоша, па се само прихвати свога мача, који злослутно зашкрипа када га исуче из корица. На глави му капа од леопардове коже, а на себи има само дугу кошуљу верижњачу. Али кад он подиже мач и рашири руке да поздрави масу, људи полудеше од одушевљења узвикујући његов надимак. Убрзо сви стадоше викати онако како су га на мегданима бодрили:

„Гороломе ломи! Гороломе ломи!”

Такви повици привукоше пажњу још више људи, јер не беше никог

ко није волео да гледа борбу славног заточника. Наста велика гужва и гурање, поготово оних од страга који су желели боље да гледају борбу. Дрвена ограда поче опасно да се криви и шкрипи, па они у првим редовима завикаше да се не гура јер ће даске попуцати и сви попадати у мегданиште. Некако гурање преста, али клицање и добацивање не јењава.

Мегданције стоје један наспрам другог и љутито се одмеравају. Дувају кроз нос као два бика пред судар роговима.

„Ако се хоћеш зацитити мојим перјем, мораћеш прво да ме убијеш, Вуковић Милане!“, повика Гороје да га сви чују.

А овај не одговори ништа него полако маше мачем и топузом пред собом и чека прави тренутак да нападне.

„Горолоче, ломи!“ ори се из неколико стотина грла. „Разбиј га! Убиј га!“

За трен ока, Вуковић Милан завитла топузом и јурну на Гороја, а овај га спремно дочека, блокира му ударац и за махну својим мачем на њега. Но, и Вуковић је спретан и брз, па подметну свој мач. Судар метала одјекну, а крв им јурну у главе. Народ полуде од одушевљења, виче колико их грло носи. Оба заточника размењују страховите ударце од који се чини да ће мачеви попуцати као гранчице. Обојица се размахали и наизменично наваљују један на другог. Понекад се неко измакне, па други у празно провитла, а сваки потез гледаоци пропрате гласним уздисајима, смехом или клицањем. Разјарени заточници кидишу један на другог, па за дају по неколико убиствених удараца док се други повлачи бранећи се. А онда на другог дође ред, па он навали бесно вичући и ударајући оштрим сечивом... и тако све док Вуковић Милан топузом не поткачи Горолома по рамену. Овај се за несе, затетура и једва оста на ногама. Помама, као некакав зао дух, обузе масу жедну крви. Вуковић зна да искористи ову премоћ, па нагрне ударајући час мачем, час топузом из све снаге, а Горолом једва стиже да му подметне свој мач и заштити се. У једном тренутку, под таквим незадрживим налетом, Горолом посрну унатрашке и паде на тло. Вуковић се надви над њим и замахну страшном оштрицом, а Горолом видевши да му мачем не може из тог положаја ништа, а он га шутне у лево колено између штитника потколенице и бутине. А како се

Вуковић баш ослонио на ту ногу, осети како му нешто кврцну у колену и проже га несносан бол. Гласно јаукну, изгуби равнотежу јер је био у замаху, и скљока се на земљу. Гороје то искористи и брже-боље се придиже. Задихан обилази Вуковића и чека овога да устане. Но, овоме није лако да оклопљен устане на ноге, па се мало мучи као корњача кад се изврне на леђа, али Горолому је испод части да га таквог нападне, па користи тренутке предаха да дође до ваздуха.

Придиже се Вуковић са болним грчем на лицу, али очи му севају неодољивом мржњом. Прибра се и он, па опет навали на Горолома витлајући мачем и топузом, али га лево колено слабије носи, а сваким кораком га болно жига. Но, сад му Гороје узврати силним ударцима и натера га да се повуче све до дрвене ограде у коју удари леђима. Учини му се прави тренутак да оконча борбу, па подиже мач високо изнад главе и свом снагом га обруши на Вуковићеву небраћену главу. Овај се пак хитро склони у страну, а Гороломов мач олако преполови дебелу даску ограде.

И опет се обојица нађоше насред мегданишта, али сад од умора задихани погрбљено стоје. Мачеви им отежали, па их држе ослоњене на земљу. Срце им бубњи у ушима па једва чују клицање масе. Погледе не скидају један са другог. Горолом зна да га овако оклопљеног тешко може посећи, па се досети своје старе тактике. Јурне на њега и замахује љуто све жешћим махом, Вуковић се спретно брани, али не стиже све ударце. Горолом га мачем постранице удари по кациги, овоме се глава зане, а он се затетура као пијан јер му у глави одзвања као да је седео под црквеним звоном. Неиздржив бол га нагна да скине и баци кацигу, док очима преврће и бечи се покушавајући да дође себи. Управо оно што је Горолом чекао. И опет га пусти да дође себи и да се припреми за борбу. Али Вуковић је сад већ опасно уздрман јер му у глави и даље бубњи, па му се вид магли. Телеса се сударише, мачеви одзвањају, а крв само што не шикне у ваздух. Вуковић вешто одбија махове док га Горолом обигравајући окрене сунцу у очи, а онда са два-три силна ударца му изби прво топуз из руке, а онда осетивши да је крај близу, обухвати дршку мачетине са обе руке и зададе му страховит ударац од кога Вуковићу испаде и сечиво из руке. Одмах му подметну ногу иза леђа, па га дршком мача из све снаге удари по грудном оклопу,

а овај паде унатрашке.

Само што се нашао на земљи, а Гороломов врх мача му се нашао на врату. Било је довољно да се стари заточник свом тежином ослони на дршку па да широко сечиво забоду Вуковићу у врат. Али обојица се укочише у месту. Вуковић пред лицем смрти, а Горолом пред лицем још једног храброг заточника кога мора да убије.

„Гороломе, ломи! Убиј га!” избезумљено виче маса.

Али Горолом их не чује. Пред очима му човек, а у његовим очима ипак види страх. Ако му сјури сечиво у врат, крв ће га по ко зна који пут попрскати. Више није знао колико је мегданција носио на души. А душа му их је била препуњена. Некад би из чиста мира осетио као да су му руке кржаве, па би их несвесно трљао, скидао невидљиву крв. Од како се заклео старом Вукану на самрти да ће чувати Милоша Обилића, нешто га је све више изједало на мегданима. Три године уназад, све је теже убијао у двобојима, све би се чешће двоумио у последњем тренутку. Увек би превагнула смрт, али овај пут живот би јачи.

Горолом склони врх мача са Вуковића, удаљи се од њега неколико корака и даље загледан у његове очи. Затим окрену главу ка Милошу. И погледи им се сретоше. Момак му се благовољно осмехну. Заточник врати свој мач у корице.

„Горолом! Горолом!” грми маса одушевљено.

Гороје приђе Милошу и Ал-Мохадy док га људи тапшу по леђима, честитају му и хвале га. Провуче се испод ограда, узме свој штит и не окренувши се за својим противником кога остави да лежи на земљи, стаде се пробијати кроз масу. Како пролази, тако га људи тапшу по леђима, неки хоће да се рукују са њим.

„Свака част, јуначе! Нема бољег од тебе, Гороломе! Е, јеси људина какве нема!” сви му говоре у пролазу, а он и даље замишљено гледа око себе и једва да их чује.

Када се некако пробише кроз масу гледалаца, брзо се изгубише у руљи која се кретала кроз вашар.

„Шта би, Гороломе?”, упита га Милош. „Зашто си устукнуо на крају?”

А овај се накисло осмехну и рече:

„Ех, синко, ваљда су ме године сустигле!”

„Нису године, алмокадане” рече му Ал-Мохад. „Савест те је сустигла!”

„А шта би урадио да се Вуковић Милан опет латио мача?” упита га Милош.

„Значило би да му живот и част нису мили”, рече заточник. „Убио бих га.”

„Значи, ипак слава није светиња за заточника?” упита га Милош.

„Јесте, али слава кроз часни живот”, рече Гороје гледајући испред себе док корачају. „А часни живот заточника води у славну смрт.”

„Вуковић Милан беше частан заточник, а ускратио си му славну смрт” ипак ће Милош.

„Мораш знати кад да опростиш неком живот” уздахну Гороје, „да би знао када мораш да убијеш.”

„А је ли?” не да му мира Милош јер предосећа да то није све. „А колико си досад живота опростио мегданџијама?” Тајац. Горолом се смркнутог лица пробија кроз гужву.

„Ниједан!” одврати овај ипак.

„Ниси ти више за мегданлук, Гороломе!”, задиркује га Милош. „Наставиш ли тако, убиће те неки мегданџија.”

„Само ако буде бољи од мене, синко, не раније.” Наједном их са свих стране салетоше војници са дугачким копљима и опколише. Гороје и Ал-Мохад већ се латише оружја затечени оваквим препадом, али кад се међу њима појави високи Бранко Младеновић, страсти се смирише. Милош спусти руку на Гороја показавши му очима да нема разлога за буну. Још се добро сећао змајевитог Бранка, Душановог севастократора и једног од последњих витезова реда Змаја. Али овај га умах не препозна, јер је Милош већ имао шеснаест година, а када су се последњи пут видели, он је био дечкић.

„Полако, Гороломе!” узвикну Бранко са осмехом и диже руке да заустави овога од неке непромишљености. „Не канимо вам чинити никакво зло!”

Горолом и Ал-Мохад вратише оружје за опасаче, али су и даље напети.

„Када сам чуо узвикивање твога имена, пожелех и да лично

упознам славног заточника", рече Бранко прилазећи му. „Да се са њим поздравим и после похвалим синовима како сам га гледао у борби и упознао

Обојица се витешки пољубише у рамена, а затегнутост међу људима попусти.

„Хвала, господаре Младеновићу” благо се поклони заточник. „Ни твоје победе нису ништа мање славне од мојих мегдана.”

Када Бранко угледа алмогавера Ал-Мохада, одмах га препозна и у чуду разрогачи очи. Једва дође до речи.

„Откуд ти овде, алмогаверу? Шта чиниш у пратњи заточника Горолома? Где су ти остали људи...?”

Па погледа иза њих, а када му очи засташе на Милошу Обилићу, нађе се у још већем чуду, па зину да изусти његово име. Уместо тога, рашири немо руке, прође између Гороја и Ал-Мохада и чврсто загрли момка. Пољуби га двапут у густу, црну косу, па му се унесе у лице не верујући својим очима.

„Јеси ли то ти, Милоше синко?", а овоме се лице озари осмехом. „Откад те нисам видео! Па... па... откуд ти овде? Откуд са њима двојицом?", па се у трену сети свега што се дешавало за Душановог живота, а посебно након његове сахране. Као да га ошину гром, на лице му се намакне горка стрепња, па док га још грли одмах му рече: „Опасно је што си овде, синко. Зашто се не скриваш негде, но ту се шеткаш међу оволиком светином? Видим да се силван не одваја од тебе.”

„Скривах се, Бранко, превише дуго... и ништа није вредело” озбиљно ће Милош, а овај види да се свашта сигурно дешавало.

„Немојмо ко сакалуди овде стајати, ајмо код мене на двор", рече овај, па не пуштајући Милоша, поведе их у страну. „Не можемо причати међу овом светином! Хајдемо! Ал' ће се моји синови обрадовати када те виде, Милоше! Сећаш ли се њих? Играли сте се заједно у летњиковцу у Паун-пољу! ”

„Како да их се не сећам, Бранко” смеје се Милош. „То су били најсрећнији дани мога детињства! ”

„Јесу вала били! ”

Са оружаном пратњом, брзо се пробише улицама уз брдо према

горњем граду који се налазио окружен великим бедемима висине десет метара. Прошли су несметано кроз капију између две велике заобљене куле. Горњи град је био на врху брда одакле је пуцао поглед на Охридско језеро, а окружен зидинама са чак 18 кула, а имао је четири ка пије. Био је свакако један од највећих утврђених градова у Душановом царству.

И унутра је био раскошно уређен, са скупоценим драперијама, златовезним тканинама и сребрним свећњацима као и другим драгоценим украсима. Беше један од ретких дворова зидан од камена, са пространим и дугим ходницима и високим таваницама. Успут сretoше мноштво дворјана лепо обучених који су им се клањали у пролазу. Чим су ушли у велику трпезарију, салете их бројна послуга која стаде до носити што-шта за јело и пиће.

„Хајде, поседајте!” узвикну радосно Бранко. „Горолоче, одмори старе кости од љутог боја, а сигурно сте сви огладнели!”, а затим се обрати послузи: „Позовите моје синове! Кажите им... не! Нека се изненаде када дођу!”

Њих четворица поседаше на крај једног дугачког и тешког дрвеног стола, а Бранко стаде да им налива вино у пехаре.

„Ја не пијем вино, Бранко” стави руку преко пехара Милош.

„Како не пијеш, црни ти?” осмехну се овај. „Неће ти онда израсти брада!... А шта онда пијеш? Пиво ли, можда?”

„Ни то... само млеко.”

„Шта велиш?”, зачуди се овај па застаде са сипањем вина. „Какво црно млеко?”

„Не црно, већ бело!”, смеје се Милош. „Пијем само млеко!”

„Јест’ вала...” замисли се Бранко. „Сећам се да си увек локао млеко... Али сад си порастао, ниси више дете!... Но, добро, тражићу да ти донесу бокал млека... Па ћемо наздравити за овај сусрет... Уосталом...” рече он па настави са сипањем вина за остале, „наздравља се човеку, а не пићу!”

Бранко је пажљиво слушао Милоша док му је овај причао шта се све десило од смрти цара Душана. Међу њима није било тајни. Милош је знао да је Бранко Младеновић био један од витезова реда Змаја који је учествовао у бици против Дивљег лова. И био је упознат са свим

чудним дешавањима на двору цара Душана. Милош се осећао растерећено док му је препричавао своје догодовштине, а посебно му је лакнуло када му је сузних очију причао о смрти часног витеза Вукана и о трагедији која је могла да задеси Угринову кћерку Јелицу. Све је то Бранко пропратио искреним жаљењем и дубоким уздасима.

„Знате ли ко је сад код Угрина у Обилову?” напослетку рече Бранко гледајући их понаособ. Милош слегну раменима. „Никола Алтоманов син, са мајком му Ратославом... А знате ли да је она моја рођена сестра? Да, да... Мој отац Младен је њену руку дао Алтоману. Добар и частан то човек беше... Не би ме чудило да га је Војислав Војиновић дао убити у заседи, у лову... Злоглаговог ли човека!”, намрачи се Бранку лице. „Кад их је протерао из Гацког, нису имали куд, па су побегли код Угрина... Мислио сам да ће доћи код мене, али чујем да су се плашили да ће их убијачи пресрести негде на путу... Ах!”

„Ја се Угрину и Ружици не смем враћати”, рече Милош док крај њега послушно седи Вилан. „Могу их опет довести у опасност, много их је страдало због мене.”

„Ма, шта причаш, синко?”, зачуди му се Бранко. „Ниси ли ми рекао да су ти поручили преко Ал-Мохата да им се вратиш, да те не окривљују ни за шта?”

„Њихова доброта је таква да свима праштају, али ја не могу себи опростити.”

„Е, кад би сви били као ти, Милоше!” уздахну Бранко и отпи мало вина. „Јесте ли чули да је Марко Мрњавчевић успео да се избори за какво-такво примирје са Дубровником? Отац Вукашин га онамо послао да смири страсти након што су Јелена и кнез Војиновић опет заратили са Дубровчанима.”

„Чуо сам да је Милман погинуо, је ли то тачно?”

„Јесте, кнез га је послао да пљачка око Дубровника, али га Латини убише ко зеца! Ха-ха!”

„Шта је требало Котору да се умеша у тај рат?”, чуди се Гороје.

„Увукао их кнез, а ови наивни па веле истиснуће Дубровник из трговине!”, смеје се Бранко. „А они им одговоре и блокирају улаз у Которски залив и уз себе привуку Балшиће!”

„Велим да ни цар Урош није најпаметније поступио када је

позатварао све дубровачке трговце” одмахује главом Гороје.

„Нејак је духом он, мада ми је много драг”, рече Бранко, „око себе је окупио погрешне људе, младеж без искуства, а нас старе лисце неће да послуша. Онај Војиновић ће га сатрети... Тек када су Дубровчани позатварали наше трговце и блокирали имовину српске властеле, цар је увидео какву је грешку направио!”

„Колико знам, мало је оних који у Дубровнику немају драгоцености на чувању” упитно га погледа Гороје.

„Тако је, чим увидеше да ће сви у просјаке, одмах су скочили на цара да брзо ослободи Дубровчане! Ја срећом тамо не држим ништа на чувању... Је и’ знате шта је нашег кнеза највише разљутило?”

„Када су му Дубровчани уценили главу на 10.000 перпера!” прсну у смех Гороје.

„А главе његових синова по 1.000!”

„Знаш, господару”, започе Гороје. „Ми редовито обилазимо мегданишта, панађуре... По крчмама пијемо са другим заточницима... Велим ти, није мало оних који размишљају да кнеза изазову на мегдан, да му скину главу и однесу је Дубровчанима за толики новац.”

„Не кривим их”, озбиљно ће Бранко. „На двору су све гласнији његови противници... Почев од Мрњавчевића, па до царевог ставиоца, оног Лазара Хребелјановића.”

Уто се врата отварају и улазе три мушкарца различите старости. Бранко устаје и шири руке према њима.

„Синови моји, дике моје!... Погледајте ко нам је у гостима! Заточник Гороје Горолом! Вапи пријатељ Милош Обилић! И алмогавер Ал-Мохад!”

Њих тројица салетоше да их грле и љубе, тапшу се по леђима, размењују поздраве и осмехе. Засуше их са толико питања да је једва ко успео да стигне да одговори. Сви поседаше заједно и наздравише једни другима.

Вук Младеновић беше најмлађи од Бранкових синова и исто годиште као Милош Обилић. И он се родио на двору цара Душана и растао је заједно са Милошем. Вукан их је заједно обучавао са осталим змајевима. Са великим жаљењем примише вест о смрти старог витеза. Вук је био крупан момак, јаких рамена и глават. Милош га се сећао као

одличног Вукановог ученика. Био је поштен и честит, и умногоме је личио на свог оца. Чинило се да је био и очев миљеник. Он ће по смрти свога оца поносно понети његово име и прославити се као Вук Бранковић.

Средњи Бранков син беше Гргур, у двадесетим годинама, веома виспрен и способан. Имао је дугу косу и кратку браду. Наочит човек и вешт ратник, правичан господар који је касније са Вуком владао породичним поседима око Борча у Дреници. Сви су јако подржавали цара Уроша и били његови узданици. Био је ожењен Теодором, мање познатом властелинком, са којом још није имао деце.

Најстарији Бранков син био је Никола Радоња, у тридесетим годинама. Кажу да је био слика и прилика своје мајке, благе нарави и богобојажљив човек. Нимало налик на оца или на своју браћу. Ако није био јак на оружју, био је јаке вере. Десетак година раније оженио се Јеленом Мрњавчевић, сестром Вукашина и Угљеше, и са њом је имао две лепе кћерке. Живео је у Серској области све док му од куге нису умрле жена и кћерке. Био је код оца у Охриду кратко време, а убрзо након тога замонашио се на Хиландару као монах Роман. Прогоњен непролазном боли због губитка породице, почиње још аскетскије да живи и постаје великосхимник узевши име Герасим. По предању, он је написао *Герасимов летопис*.

ГЛАВА ДВАДЕССТ И ПРВА - ЈЕСЕН 1362.

„... Ако му не изађе или заточника не пошаље, а но да му преда круну..!”

Веститељи су јахали на све стране царства и на сваком тргу гласно су објављивали вест:

„Непобедиви арбанашки заточник Репош изазива цара Уроша на мегдан у име свога господара Симеуна и тражи да му преда круну ако он сам не изађе на мегданиште или његов заточник!”

Сви се згрануше на такву дрскост Симеунову, за кога мислише да се примирио и дигао руке од српске круне. Сви се углас згражавају над таквим безобразлуком, а дошаптавају се како цар Урош не може да „савлада” ни своју царицу Анку, а камоли тог страшног заточника. Гроза убрзо замени изругивање и подмукле коментаре како ће цар Урош на крају морати да преда круну јер нема кога да подметне уместо себе на мегдан. И заиста, петнаест дана је арбанашки див Репош чамио у своме шатору пред градском капијом чекајући да му неко изађе на мегданлук. У почетку би двапут дневно, ујутро и навече, упућивао повике стражи на кули капији, а касније, и по пет пута је позивао цара Уроша на борбу или да му преда круну. Но, одговора није било. Нико се у почетку није усудио да замени свога цара и тако олако изгуби главу. Јер сама појава арбанашког дива, како су га називали,

уливала је страх у кости. Био је бар за једну главу виши од највишег витеза на двору, а у раменима као двојица широк. Сви су се клели у причу како је једном, бесан што му је један во улетео усред мегдана на некој ледини, ухватио вола за реп и ишчупао му га. А други, како је својим нацаком од голе стене исклесао столицу за седење док је чекао да му неко изађе на мегдан пред Никополисом. Причало се да га је море избацило након неког бродолома и да му отад нема равног на мегдану. Не зна се да ли је имао више косе на глави или на телу, јер је био длакав као мечка, па су неки причали како је сигурно одрастао са медведима. Косу је везивао у дугачак реп, а праменови су му падали преко лица дајући му још језивији изглед. Имао је велику главу са страшним косматим лицем пуним ожиљака и велика уста са проређеним зубима. Глас му је био дубок као из бадња. Длакавим ручердама је витлао својим великим нацаком као перцем, а њиме је могао сећи или ломити кости као суве гранчице. На дугој дрвеној дршци са сечивом у виду секире, са једне стране, и чекићем са друге стране, ледио је крв у жилама кад год би се размахвао њиме. Преко прса је имао само два укрштена широка кожна каиша, а доле хлаче од јеленске коже. Они који су га гледали како се мегдани, кажу да је јуришао као суманут, урлајући као стотину ђавола, а дешавало се да се његов противник само укопа и умокри од страха. Ко би онда таквом смео да изађе на очи?

„Проклет био Симче!” виче Јелена окупљеној властели и витезовима у престоној дворани. Чим је чула да јој Арбанас изазива сина на двобој, она је као вихор долетела у Скопље „Злоба и подлост му није равна! Како се усуђује да изазива нашег цара на мегдан!”

Цар Урош и царица Анка немо седе на својим престолима. Од како је почео овај скуп, ни једно ни друго нису прозборили ниједну реч. Додуше, било је тешко доћи до речи од мајке царице Јелене, а поготово опасно ако се није имало шта паметно рећи. Зато је најбоље било ћутати.

„Господарице, има овде људи спремних да изађу том диву на мегдан”, рече Вукашин Мрњавчевић. „Да сам ја нешто млађи, не бих те ни питао него бих отишао и скратио га за главу!”

„Е, да јеси млађи, Мрњавчевићу, тебе бих пустила да то учиниш!”

шири руке немоћно Јелена. „Али, истини за вољу, ови који се нуде нису му дорасли! Хвала им на томе и дивим се њиховој храбрости... али сви знамо шта ће бити ако изгубе главу на мегдану. Мој син ће онда изгубити круну! А царство није нешто што се стиче или губи на једном мегдану него у бици!”

„Да је цар Душан жив, он би сам изашао њему на мегдан!” узвикује Угљеша.

„Не можемо више чекати, господарице” опет ће Вукашин Мрњавчевић. „Почеле су да колају ружне приче о... нама.”

„Где је кнез Војиновић? Јесте ли послали по њега?” по ко зна који пут пита Јелена.

„Јееесмо, мајко царице”, отегнуто ће Вукашин. „Али он је са војском на граници према Балшићима.”

„Шта ради тамо, бог га убио?”

„Хоће да се увери да ће Балшићи испоштовати повељу о миру из Оногшта” додаје Угљеша.

„Ц-ц-ц!” одмахује главом Јелена, па се ушетала испред сина и снаје.

„Мислим да нам је последња нада да се на овај позив одазове Гороје Горолом” рече Лазар Хребелјановић, који стоји са Урошеве десне стране и у рукама држи неке папире.

„Јеси ли га пронашао, Лазаре?” погледа га Јелена.

„Не знамо где је он, господарице, али одаслао сам гласнике на све стране, сигурно је чуо.”

„Па, где је онда он? Зашто не долази?” нервозно ће Јелена.

„Можда се уплашио од Арбанаса”, на то ће Угљеша.

„Не зна тај за страх, господару” брже-боље ће Лазар.

„Стар је он већ, Хребелјановићу” одврати Вукашин, „и за страх постоји први пут.”

„Морамо нешто учинити, царе” обрати се Лазар Урошу. „Шта заповедаш?”

Урош се тргну из мисли, подиже обрве, мало се промешкољи у столици, па промукло рече:

„Иди, мој ставиоче, код тог Арбанаса... и кажи му да сачека... још три дана.”

Незадовољан жагор проструји међу окупљенима. Свако

одуговлачење је било све погубније. Избегавање да се одговори на изазов био је знак слабости и страха. Лазар погледа Јелену, па кад му она даде знак очима, овај крену ка вратима.

Али само што их не отвори кад улази један задихан војник, па му нешто тихо рече. Лазар подиже обрве од изненађења и зину од чуда, па само махну руком отпустивши га. Враћао се крупним корацима ка царској породици. Сви га нетремице гледају и са узбуђењем чекају да чују какву вест носи када се још није отресао згранутости.

„Шта је, Лазаре, говори?” не издржа Јелена још док је овај прилазио.

„Па, дошао је Гороје Горолом, господарице”, сметено ће ставилац Хребелјановић.

„Одлично!” узвикну она радосно. „Значи, он ће Арбанасу да изађе на мегдан!”

„Неће он, господарице...”

„Како неће? Него, ко ће?”, завапи Јелена.

„Милош Обилић.”

Наста тајац у сали. Људи се у чуду згледају. Полако се шири отегнут мрмљај.

„Мој Милош Обилић?”, нагло устаде Урош и прекиде жагорење.

„Да... твој, царе... наш Милош Обилић!” понови гласно Лазар.

„Па, он је само момчић од... 18 лета! у чуду ће Вукашин.

„Див ће га појести!” надовеза се Угљеша.

Опет кратак тајац. Јелена и Урош се згледају. У обоје се роје исте мисли. Он је требало да остане скривен, а не да овако скреће пажњу на себе. А можда су браћа Мрњавчевић у праву и момак ће да погине на мегданишту. Чему онда сав њихов труд да га сакрију?

„Морамо га зауставити.. ” више за себе рече Јелена. „Забранити му!”

„Бојим се да је касно за то, господарице” покуњено ће Лазар. „Он је већ прихватио да мегданише са Арбанасом!”

„Кога је питао?”, узбуђено ће Урош. Забрину се за свог брата. „Не може тек тако...!”

„Кажу да се народ већ окупља на зидинама да гледа борбу ...” једва стиже Лазар да каже јер сви јурнуше ка вратима, гурајући се ко ће први

да изађе.

Чак не пустише царску породицу да прва изађе него главињају плашећи се да не пропусте нешто.

„Оде царство у пропаст! зачу се неки глас из те гужве.

Лазар оста сам са царском породицом. Чекали су да се рашчисти на вратима, па да и они похитају за њима. Јелена је била замишљена и ћутљива, није ни чула разне заједљиве коментаре.

„Морамо га некако зауставити, мати!“, завапи Урош. „Убиће га див!
„

„Хоћемо, хоћемо” збуњено ће Јелена, још увек не може да дође себи. А онда се наједном ражести: „Ахх! Све је то масло оне Марије Палеолог! Само она може да смисли овакву пакост! ”

„Хајдемо”, показа им руком Лазар, па сви кренуше.

„Убиће ми брата.. ” промрмља Урош.

„Ал’ овај пут је прекардашила!” граби крупним корацима бесно царица мајка. „Е, вала, сада ћу једном за свагда да се ње отарасим! Неће она мени више да загорчава живот!” Јелена изађе последња из сале и за собом залупи вратима што одјекну празном салом.

За то време, испред градских капија, на ледини штрче два шатора, а царски друм их раздваја. Испред свог шатора седи Репош на земљи и злослутно оштри свој наџак. Лице му смркнуто, никад није показало осмех. Дише дубоко, а ноздрве му се шире сваким уздисајем. Мало-мало па погледа у правцу Милоша Обилића, који стоји са Горојем и Ал-Мохадом испред њиховог шатора. Лично би више волео да се мегданише са Гороломом, јер је чуо за њега, него са овим момчићем. Али нека, прво ће њега да раскомада пред свима, а онда ће изазвати Горолома. А кад и њега буде смождио, у крвави леш ће му забости то перје којим се толико дичи. Кад је погледао у градске зидине, могао је видети како се на њима окупља све више народа. И он је уживао у клицању публике. Али још више у проливању крви.

Поготово кад обори противника на земљу, па га прво убије чекићем, а онда му секиром одруби главу.

„Ово није било паметно, кажем ти Милоше”, понавља забринуто Гороје. „Требало је мене да пустиш. Да сам знао да ћеш ми ово урадити, не бих никад пристао да дођем овамо.”

„Онда бих ја сам дошао, Гороломе", рече Милош навлачећи верижњачу преко главе. Вилан се не одваја од свог господара нити скида поглед са њега. „Својевремено сам обећао Урошу да може да рачуна на мене, а ово је права прилика да испуним обећање

„Ја верујем да је Милош спреман", рече Ал-Мохад затежући му појас око верижњаче. „Немамо више чиме да га подучимо, Гороје."

„Поседује знање и вештину, алмогаверу" озбиљно ће Гороје. „Али нема искуства на мегдану."

„Ово је права прилика да га стекнем", самоуверено ће Милош.

„Али не са овим дивом", загледа се Гороје у Арбанаса. „Ово није витез... већ дивљак!"

„Ја сам дао реч моме брату" нагласи Милош мало љутито, „а он је сад цар и потребан му је заточник..."

„Узми бар мој штит" попусти на крају Гороје, а Милош климну главом, „и чувај се његових удараца, разорни су. Избегавај их и чекај прави тренутак. Не мораш га одмах убити, осакати га, успори и измори га..."

„Све знам, Гороломе", мирно ће Милош. „Неће ова борба дуго трајати, без бриге."

„Изгледа да је царска породица на кули капији" рече Ал-Мохад загледан жмиркајући према граду. „Да, видим цара... и Јелену

„Спреман" рече кратко Милош.

„Бог с тобом, синко" стави му Гороје руку на раме. „Паднеш ли, ја ћу те осветити."

Милош само климну главом и крену ка Муси, који већ стоји покрај пута и премешта свој наџак из једне руке у другу. Гороје оста да држи Вилана везаног да случајно не би прискочио господару у помоћ кад започне борба. Милош стаде наспрам њега, са друге стране пута. Из далека, са зицина разлеже се граја која прераста у клицање. Милош гледа само у свог противника, а овај закрвавио очима и мишићи на лицу му подрхтавају од лудачког гнева и мржње. Стоји набрекљих мишића који само што не препукну од напетости. Момку стаде срце убрзано да лупа, чује му све гласније бубњање у ушима. Чини му се да му колена клечају, а дланови почињу да му се зноје. Први пут се бори са човеком. Није исто што и са троклоцима или вампиром. Другачије

је, не осећа исту мржњу.

Милош исуче Дракон из корица и стаде полако витлати њиме и сећи ваздух. А чудесни мач запева своју злокобну песму. Обојица је различито осетише. Репош одмах примети да његов противник нема обично сечиво и да његов власник можда није обичан човек. Његово голобрадо лице не показује страх, а у очима му види необичан поглед, испразан и одсутан. Јер Милошу милозвучје његовог мача улива нову храброст, одлучност и... страст за борбом. Осећа како га обузима необуздив нагон да се баци на противника и растргне га зубима.

Обојица јурнуше један на другог истог трена. На зидинама експлозија одушевљења. Судар метала одјекну подно градских бедема. Резак звук ударања метала о метал чини да сваким ударцем срца гледалаца поскоче. Милош вешто избегава страхотне Мусине ударце, брзо му се провлачи са једне или друге стране. Зна да ће га овај сравнити са земљом ако га докачи неспремног, а онда више неће устати. Но, некад не стиже да се склони, па подмеће свој штит под тежак наџак. Страховито одјекују такви ударци, чини се да ће Репош сваког трена да му штит избије из руке или да га расцепи на пола. Сваки ударац пропрати бесним урликом. Момак му узвраћа само кад мора и чека свој тренутак. Арбанас не престаје да наваљује, често му наџак пролети у празно. Гнев га заслепљује док се окреће за Милошем, који се хитро провлачи поред њега. У једном таквом тренутку, Репош из окрета завитла наџаком и по ивици удари штит, изби му га из руке, а овај одлете и тресну о земљу. Кад Арбанас виде да момак оста незаштићен, разјарено се баци на њега опасно витлајући чекићем. Милош га избегну једном-двапут. Види да је овоме ударила крв у главу и да више не зна за себе. Застаде, искорачи левом ногом напред, чврсто се ослонивши, и спремно дочека наредни ударац. Репош подиже наџак високо изнад своје главе и свом снагом га обруши на момка који стоји испред њега.

Са зидина се разлеже узвик ужаса и стрепње.

Милош подметну Дракон и заустави наџак у месту. Сви занемеше, нико не очекује да ће голобради момак имати снаге да заустави такав страховит ударац. У трептају ока, сretoше се погледи два противника. Див са неверицом гледа.

„Сад умри” кроз зубе промрмља Милош.

Муњевито извуче надоле свој мач испод наџака, свом силином распори Арбанаса од врата до пупка, и стаде у страну крај њега. Како је Репош био окренут леђима градским зидинама, тако нико не виде шта се десило у том трену. Само да двојица противника наједном стоје један поред другог.

„Шта...?”, замрмља Јелена и нагну се напред.

Чини се да су сви истовремено махијално погледали у оштрицу Милошевог мача, са којег је капала крв. Трен касније, див се ничице сруши, као клада, у прашину друма. Са зидина се проломи талас радости и одушевљења. Људи скачу у месту и машу рукама, грле се и честитају једни другима. Бацају капе увис. Обузе их поман смех и радовање.

Милош их не чује, стоји загладан у свог противника, који непомичан лежи у прашини. Испод њега се шири локва крви. У момку кључа помешано осећање радости што је жив и ужаса што је убио човека. Говори себи да је он могао бити тај који сад лежи мртав. Мегдан је, један мора умрети да би други живео. Овако је морало бити, осветлао је образ свом брату Урошу, спасао му круну царску.

„Синко, жив био, сваки мегдан добио!”, зачу Милош узвик иза себе. „Опрости што посумњах у тебе!”

Милош се збуњено окрену, а Гороје га чврсто загрли. Руком му разбаруши густу косу. Лице му развучено у осмех. Притрчава му и Вилан, и мота му се радосно око ногу.

„Свака ти част, ни ја не бих могао овако, синко! не крије радост и понос стари заточник.

„Ах, знам те ја, Горолеме”, озбиљно ће Милош, не може се отрести осећања мучнине у стомаку. „Ти би се поигравао са њим пре но што га посечеш

„Ха-ха! Прозрео си ме, лијо!”, смеје се Гороје, камен му пао са срца, па не зна да ли се више смеје од нервозе или од радости. „Однео си мегдан!”

Прилази му и Ал-Мохад.

„После овога, немамо више чему да те учимо”, рече он поносно.

„Е, могао би он нас сад мало да подучава! тапше Гороје Милоша по

леђима. „Обриши тај мач, не држи га тако крвавог.”

Милош збуњено погледа у накрваво сечиво. Чиме да га обрише? Види то Гороје, па му би га узео из руку. Али Милош стисао балчак мача као да борба још траје. Гороје му са две руке узима мач, па му погледом говори да попусти стисак. Момак се опусти и препусти га заточнику. А овај га узе и приђе мртвоме Арбанасу, сагну се и док је брисао сечиво о његове панталоне, Милош једва чу кад овај промрмља: „Ово је твоје, брате заточниче. Храбро си се борио.”

Уто се отвара градска капија и маса предвођена царском породицом покуља кроз њу. Царске главе корачају постојано и достојанствено, док руља иза њих поскакује и весели се. Кад приђоше близу, стража заустави народ, а Урош не издржа него шири руке и сав озарен узвикује:

„У теби је, Милоше, вештина Ахилова, лукавост Давидова и снага Херкулова!”

Загрлише се два брата у нераздвојив загрљај, а Урош му љуби бело лице. Милошу се зацаклише очи, а речи му запеле у грлу. Само се осмехује и клима главом. Умеша се Јелена и чврсто га пригрли. Шапну му на уво:

„Твој отац Душан би се поносио тобом, знам.”

Милошу се искраде једна суза радосница, коју Јелена пољупцем одмах обриса. Остао би вечно у њеном топлотом, мирисајном загрљају, који је све ове године са собом у памћењу носио. Неких ствари се није сећао, али топлину и мирис њеног загрљаја је увек носио са собом. Поново се осетио као мало дете које је утеху тражило у њеним рукама. Дубоким уздисајима се некако сабра. Честитају му сви одреда, али он их нити види нити чује, погледом само тражи Јелену и Уроша. Виде то она, па узвикну:

„Пустите мога Милоша да дише, шта сте навалили на њега!”

Људи се мало прибраше и устукнуше, а Милош стаде између Јелене и Уроша и полако кренуше натраг према капији. Стража им крчи пут кроз масу која мегданцији одушевљено кличе и поздравља га.

На двору, у великој царској трпезарији, за дугачак сто поседала је царска породица и сва властела која се тада нашла у Скопљу. А беше их много. Испрва су дошли да гледају расплет мегданлука, али и да се

нађу на двору ако Урош изгуби круну и опет крену превирања. Свако је желео да сачува своје привилегије, а ако може и да их прошири на уштрб некога суседа. Ипак, свима је лакнуло када је цар Урош успео да сачува круну. И сада су се веселили предстојећој гозби. Небројена послуга се одмах разлетела носећи прво вино, ракију и пиво док се чекало да пристигне и храна.

На челу стола су седели цар Урош и царица Анка. Одмах до Уроша, са десне стране, посадише Милоша Обилића, а до Милоша Јелену, па Гороја, па Ал-Мохада. Са Урошеве леве стране седео је Вукашин Мрњавчевић, па његов брат Угљеша. И даље остали. Ставилац Лазар Хребелјановић је стајао одмах иза цара и надгледао све што се у трпезарији радило, а иза Милоша седео је Вилан. Наравно, Лазар се трудио да му не промакне разговор царске породице, поготово кад је неко причао са браћом Мрњавчевића.

Цело вече је протекло у веселој атмосфери, са музиком фрулаша и тамбурица, са громогласним смејањем, шалама и певањем. Тих неколико часова беше довољно да Урош, Јелена и Милош размене приче о најважнијим догађањима у њиховим животима, али и да често посегну за ведрим успоменама из прошлости уз шалоозбиљне коментаре. Поготово на Милошев рачун кад видеше да он на гозби пије само млеко. Тек много касније, нешто пре поноћи, када се већина званица повукла на спавање, а остали заспали за столом од умора и пијанства, Урош и Јелена могли су озбиљније да разговарају са гостима.

Чим је отпустио свог ставиоца Лазара, Урош рече Милошу:

„Брате, већ ти казах, захвалан сам ти на помоћи” рече Урош, „али ипак није требало да се излажеш оваквој опасности.”

„Требало је да останеш сакривен, сине” ухвати Јелена Милоша за руку. „Сад ће сви знати где си... Често чујемо како црни коњаници крстаре царством и распитују се о теби. То су они Палманови тевтонци. Ко ђаволи су! Неухватљиви, опасни! Ако пошаљемо јаке трупе, побегну, ако су пак слабе, онда их увуку у заседу и све побију... Сазнаће да си овде.”

„Доста је било скривања, мати”, рече Милош озбиљно. „Све што се десило последњих година морало је довести до овога... Куд ћу се више

скривати? Нећу ваљда целог живота?”

„Још си млад, сине, сачекај још које лето да прође...” забринато ће Јелена.

„Млад?" зачуди јој се Милош. „Јеси ли ми ти причала да је Душан био отприлике ко ја сад када је предводио војску у бици код Велбужда? А то му сигурно није била прва борба.”

„Јесте, тако је... Али, Душан је такав био...” цело вече Јелена беше заокупљена сетом иако је на мах била весела и радосна. Милошев повратак јој је наједном вратио све успомене које је муком годинама потискивала. „А рекла сам ти, сине, сигурно му је душа испуњена радошћу због твоје велике данашње победе

„Осећам да је време бежања и скривања завршено” рече им Милош. „Толико се вас жртвовало због мене током целог мога живота због моје змајевитости... Од моје праве мајке, која ме се одрекла да би ме Душан пронашао, преко свих вас овде до... до Вукана. Више нећу да се кријем иза вас, не желим да више ико страда због мене.”

„Значи ли то, брате, да нећеш остати на двору?", упита га Урош.

„Не могу, али знаш да ћу ти се увек наћи при руци, ако ти затреба помоћ. Обећао сам то теби и нашој сестри Теодори... А морам њу избавити из сужањства...”

Како Милош изговори њено име, тако се Урошу и Јелени смрачило лице. Спустише погледе, а осмеси спадоше. Милош се трже када га нешто пресече у стомаку.

„Шта се десило мојој сестри?", једва изусти.

„Ниси чуо?" упита га Урош, а Јелена већ брише сузе. „Шта, црни ти?" преплашено ће Милош.

„Пре који месец је умро султан Орхан.”

„Уф!", узвикну Милош и завали се у столицу. Осети наједном како га обузима неки страشان умор.

„Чим смо то сазнали, послао сам Николу Бућу новом султану Мурату да понуди откуп за принцезу...”

„И? Шта је било?" нестрпљиво ће Милош.

Урош занеме, а Јелена некако прозбори:

„Његова порука је била кратка: 'Таоци се не откупљују'.”

„Талац?" погледа их Милош, а онда се окрену Гороју „Значи ли то

да је још жива?”

„Вероватно јесте, иако је у њих обичај да нови султан побије цео харем старог султана”, одговори овај. „Верујем да је још жива.”

„То такође значи” рече Јелена, „да ће нови султан Мурат прекинути споразум о примирју и да можемо очекивати њихове нове упаде.”

„А прве на удару су земље Мрњавчевића”, рече Урош.

„Значи, постоји још могућност да се она спаси...”, рече Милош са призвуком наде.

„Како се може спасти када је његов талац?” зачуди се Урош.

„Обећао сам јој да ћу отићи по њу и извући је одатле” рече одлучно Милош.

„Не заноси се тиме, брате” одмахну руком Урош. „То је... неизводљиво.”

„Поврх свега, биће опет рата са њима” додаје Јелена.

„Приметио сам да су се браћа Мрњавчевићи брзо повукла вечерас, први су отишли... Јесте ли у некој завади?” упита Милош.

Када Урош оћута на то, Јелена тишим гласом рече:

„Неке ствари су се промениле, а твој брат Урош је био веома несмотрен и наиван. Упорно одбија да ме слуша и мисли да све може сам...”

„Мати, не желим побуну у царству” уздржа се Урош да не плане, али види се да је гневан. „То нам је сад најмање потребно!”

„Шта се десило, Уроше?” пита га Милош, али овај опет заћута.

„Десило се то да твој брат и даље слуша савете младих и неискусних, а оглушује се на савете старијих и мудријих”, рече Јелена строго гледајући сина. „Превише значаја придаје причама свога ставиоца и неких властелина окупљених око њега.”

„Лазара Хребелјановића? Ал’ он је разборит човек, и Душан му је био наклоњен”, зачуди се Милош.

„Дуго ниси на двору, сине...” потапша га по руци Јелена. „Од како су се Растислалићи одвојили, и неки други само вребају прилику да крену њиховим стопама. Сви би да буду краљеви!”

„И ти си томе допринела, мати” кори је Урош. „Гурала си Војислава Војиновића и гледала му кроз прсти док је грабио туђе земље. Наговорила си га да ратује са Дубровником, а када је изгубио, сад ти

одједном више не ваља! Сад се кунеш у Мрњавчевиће! ”

„Мислила сам да је Војиновић више на свога оца Војина или на старијег му брата косингаса, али преварила сам се... Одавно нисам видела већег властољупца!”

„Мислиш да је Вукашин Мрњавчевић бољи?” подругљиво ће Урош.

„Он је много старији, искуснији и паметнији” љутито ће Јелена.
„Он и његов брат ме слепо слушају.”

„Они једва чекају да ти виде леђа, мајко, поготово од како је ћесар Војихна умро пре два лета...”

„Ни ти ми ниси јасан, сине” нагну се Јелена према Урошу. „Уместо да смирујеш страсти између њих... ти их распламсаваш! Имаш ли ти уопште некога коме верујеш? Јер очигледно је да не верујеш ни свом ставиоцу, а клео си се у њега! ”

„Шта се десило, брате?”, упита га Милош.

„Не слушај њега јер ко зна шта ће ти казати” одмахну она руком према Урошу, па се окрену Милошу: „Твога брата су желели да увуку у заверу против Вукашина и Војислава... Лазар Хребелјановић и неки други су му месецима пунили главу тиме како и један и други желе да се домогну његове круне, да га могу убити, и да их он треба предухитрити, похватати на једном сабору и бацити у тамницу! ”

„Откуд сад то?”, зачуди се Милош.

„Војислав Војиновић већ три лета са неким прекидима ратује са Дубровчанима, ретко долази на двор, а још мање у свој Вучитрн. А чим овога није било, Вукашин је почео да облеће око мене и да ме наговара против Војислава... А то је твоје масло, мајко!”, узвикну Урош претећи јој прстом, а она слегну раменима.

„Чим су то видели Хребелјановић и неки други, уплашише се да ће један заменити другог, па наговараше Уроша да их обојицу позатвара... А знаш ли шта је твој мили брат онда урадио?”, кривељи се Јелена.

„Покушао је да их похвата?” пита Милош.

„Не!” узвикну Јелена. „Бар да је то урадио! Барто!...Него није, већ је Вукашину и Војиславу рекао да им се спрема завера! Да ће бити похватани ако дођу на двор! Замисли!” па се опет окрену Урошу: „О чему си размишљао? Окренуо си против себе и свог ставиоца, а он ти стално стоји иза леђа! Уместо да смириш страсти, ти си их само још

више разбуктао!... И сад обојица избегавају да дођу на двор због Хребелјановића. Само што се нису отцепили из царства. Мрњавчевићи су сад дошли само да би мене допратили због овог мегданлука.”

„Пре бих рекао да су дошли да гледају како губим круну... или можда главу, па да заузму и Скопље” мрско ће Урош.

„Свашта са тобом, сине!” шири руке у чуду Јелена. „Мрњавчевићи ти једино могу помоћи да очуваш царство!”

„То си својевремено говорила и за кнеза Војислава... Мени не треба нико од њих, могу сам да владам” мирно ће Урош. „Кад год сам слушао некога од вас, било је по злу... Оно са Дубровником нам уопште није требало. Ти, мајко, шта год започнеш, ти не довршиш, већ ја морам да вадим угљевље из ватре, а одмах смишљаш нешто ново... Ако си се већ замонашила, зашто се не повучеш у манастир? Свима ће нам лакнути!”

„Срам те било, сине!” љутито ће Јелена. „Зар тако мајци?”

Још дуго су се мајка и син расправљали. Чак и када су Милош, Гороје и Ал-Мохад отишли на починак, њих двоје су остали да се свађају. Милош је ипак био задовољан собом. Знао је да му више није било место на двору и да мора наставити да живи као заточник.

Те ноћи док је бесано лежао у постељи, први пут му се јавила једна наизглед луда помисао. Ако је Гороје као заточник био у служби султана Орхана, зашто он не би отишао у службу код султана Мурата? Тако ће бити најближе сестри Теодори и моћи ће да је спаси сужањства. Обећао јој је да ћу доћи по њу. Ако је као жена покојног Орхана била колико-толико заштићена, сада као обичном таоцу живот јој је био неизвеснији. Мурат је неће убити докле год буде могао да је користи против цара Уроша и Јелене... Напашће Србију, а Урош ће бити неодлучан: да спаси живот сестри или царству? Али шта ће бити са њом ако Урош буде свргнут са власти или буде убијен? Или, од неке болести умре? Султан онда свакако неће имати разлога да је држи у животу.

Није ни осетио када га је умор савладао и када је заспао. Уснио је необичан сан. Нестварно упечатљив и живописан. Прогониће га још дуго времена.

Прво што је осетио било је каменито тло под ногама, неравна козја

стаза која се стрмо пела и губила у магли. Кад је погледао увис, видео је сунчев диск заклоњен магластим облацима. Негде изнад њега зачуо је злокобно грактање врана... Када се окренуо, у подножју брда, види да немо стоје Душан, Вукан, Оливер, Прељуб, зна да је међу њима и Милош Војиновић, иако га по лику не познаје, и мноштво других више или мање познатих лица... умрлих људи. Бледих и испијених лица, мртвачки уочених устију... али живих очију. Они га гледају, као да му својим погледом нешто исто говоре. Гутају га очију избечених, викнули би мртвим устима да могу... Али само немо стоје, спуштених руку крај тела. Осети Милош да га нешто тера да крене узбрдо, али он би тако радо сишао међу њих. Изгара од жеље да загрли Душана, да пољуби Вукана... Онда осети нечији топли додир на десној руци. Погледа, кад оно нека старица га вуче да крене уз стазу. Од њеног изгледа се тргну и покуша да извуче руку, али њен стисак је јак. Имала је дугу седу косу која јој се вукла по камењу. Њено лице је било наборано од вековних бора. Била је ниска, погнута напред и поштапала се. Њена дуга сива, ланена хаљина додиривала је тло, а њене изборане руке са дугим прстима биле су необично меке, а ипак снажне. Нешто му је говорила, али Милош није могао да чује њен глас. Само је гледао како отвара уста. Али у очима јој је видео сузе и благопријатан поглед, налик мајчинском. Њено лице му је било познато, као да га је целог живота гледао, али јој се имена није могао сетити. Водила га је узбрдо, а он се освртао за Душаном и Вуканом.

Морао је чути само грактање врана... Све док се, наједном, не проломи страшан урлик, од кога се земља затресе.

Милош се препаде, извукао би се из старичиног стиска и потрчао низбрдо, али га старица сигурно води даље док му и даље нешто говори. Тек други урлик растера грактај и цвркутање.

„То је змај Виден” зачу он одједном бабин глас. И он му је био просто мучно познат, али имена јој се није могао сетити. „Змај, Милоше... Змај... Твој праотац.”

„Праотац?” изусти Милош промуклим гласом.

„Дааа!... Твоја душа је змајска, крв ти је вучја, снага медвеђа, а срце ти је људско!”

„Куда ме водиш?” уплашено ће Милош.

„Код себе у Ђавољу варош, код змаја у Гулијанске планине... ка твојој судбини," говори му баба, а све време јој сузе клизе низ образе. Како кану на камен, тако се претворе у капи крви.

„Не желим да идем горе, хоћу код Душана..."

„Неее... Они желе да се попнеш са мнош на врх. Они су те довели до овог црног камена „Не видим ништа од магле..."

„Одозго ћеш све лепо видети, не плаши се."

„Шта има горе?"

„Оно због чега си се родио."

Змајски урлик одјекну ближе него икад. Милош је чуо снажан лепет крила и осетио налет ваздуха који га умало није оборио. Али колико год да је зурio у маглу, змаја није могао да види.

„Плашим се змаја..." изустии он док са муком корача узбрдо. Стаза је све стрмија, ноге му се клизају.

„Не плаши га се, на његовим крилима ћеш летети и он ће радосно свој живот за тебе дати и круг ће бити коначно затворен. Створио те је да би на крају умро за тебе. За земљу се рађате да бисте за земљу умрли... Знаш ли ти колико је ова земља натоплена крвљу твојих предака? Знаш ли ти колико је праха твојих предака у њој? Сваки дан ходаш по њој. Храниш се њоме. Спаваш на њој. Рађате се и умирате на праху својих предака!"

„Уф!," уздахну Милош, па промрмља: „Хоћу да се пробудим..."

„Ко каже да сањаш, Милоше синко?"

„Шта...?"

„Лети на крилима змаја! Спознај своју душу!"

Како то рече, баба га обема рукама снажно одгурну уназад и он полете кроз маглу и осети како брзо пропада. Врисну од страха. Наједном паде на нешто чврсто и осети како се нагло вину у ваздух. Закликта змај дуго и снажно, и понесе Милоша на својим леђима. А он се уплашено ухвати за његову крљушт док му ветар шиба лице. Од магле тек назире дугачки змајев врат, дуж кога штрче рожнати рогови, али главу му не види. Ни цела крила му се не виде, губе се у маглуштину, а само чује њихов снажан лепет и ваздух који крила потискују. Тек понекад се огласи дугим господарским кликтајем.

Одједном излетоше из магле на јарко сунце и топли ваздух испуни

Милошу плућа. Изнад њега, високо, паперјасте облаци нанизани као бисери, а испод угледа једну високу стену која штрчи из земље као некаква кула дивова, а на њеном врху једну малу капелу. Око капеле леже мртви витезови поломљених и крвавих оклопа, сломљених мачева и копаља, расцепљених штитова. А у подножју стене, тло крваво блатиште. Докле год му поглед допире, види местимично крваву земљу... Између њих се виде реке, потоци, шуме. У глави му одјекују бабине речи:

„Знаш ли ти колико је ова земља натопљена крвљу твојих предака? Знаш ли ти колико је праха твојих предака У њој?”

У једном тренутку змај стаде да понире великом брзином. Таквом силином улетеше у облак магле да се Милошу чинило као да ће се забити у некакав беличаст зид, па зажмури и снажно стисну зубе. Хладан ваздух га запахну као да је скочио у ледени вир, он врисну и од страха пусти змаја, изгуби ослонац и полете уназад као великом руком однет...

Паде са постеље и викну уплашено. Батргао се трен-два док не отвори очи и схвати да лежи на поду своје собе. Скочи на ноге као опарен и унезверено стаде да гледа око себе. На столу је догоревала лојаница чији је пламичак једва осветљавао собу. Сенке су играле свој последњи плес пре него што светлост мине и наступи мрак.

Милош обриса руком зној са лица и неколико пута дубоко уздахну. Осети блажено растерећење сазнањем да је само уснио страشان сан. Али срце му је и даље брзо лупало.

„Какав кошмар”, промрмља он док се враћао у постељу.

Покрио се и примирио. Брзо је заспао мирним сном.

Једна нејасна женска прилика одвоји се од сенки на зиду, приђе столу и лагано махну руком ка лојаници. Пламичак мину. Завладаше мрак и сан.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ДРУГА - ЈЕСЕН 1362.

„Мука душе не води но суђен дан”

Широк поток је тихо жуборио кроз луг покрај старог друма. Шатор су подигли на његовој десној обали, а логорска ватра је горела испуштајући густе, сиви дим од влажног грања. Претходних дана је обилно кишило, па су сви били мокри и промрзли. Ни кабанице им нису помогле да остану суви. А најгоре је било гацати по блату и по пљуску дизати шатор. Ово им је била прва ватра после три дана и ноћи. Са страхом би гледали у небо и молили Бога да их поштеди провале облака како би могли да се просуше. Мирис кише се још осећао у ваздуху, а оловни облаци су се ваљали небом. Сунце одавно нису видели, нити ноћно небо посуто звездама. Али зато их је кишар шибао од јутра до сутра. Мрачне ноћи, сиви дани и непрестани фијук ветра.

Дуго су путовали од Скопља и врло споро. Скоро месец дана им је требало да стигну до Радан планине. Није вредело што су Гороје и Ал-Мохад данима убеђивали Милоша да путовање оставе за пролеће, да ће их ухватити зима у планини, и ако их вуци не растргну, да ће се смрзнути. Није хтео ни да чује. Његови сапутници нису могли да се начуде колико се Милош био променио од доласка у Скопље. Пре тога је био послушан у свему што би му Гороје рекао, а од мегдана са

Арбанасом, постао је дрчан, напет и наредбен. Кад год би му се Гороје успротивио, Милош би рекао да ће то нешто урадити сам или отићи некуд сам. Ал-Мохад је само ћутао и процењивао ком царству да се приклони. Убрзо је постало јасно да ће Милош однети превагу. И Гороје је попустио, али није престао да му гунђа и зановета. Морао је да се помири са тим да је боравак у Скопљу Милоша сасвим променио. Није само постао свестан своје снаге и ратништва после мегдана, већ је после дугог времена коначно спознао шта треба да чини и којим путем да крене, уместо да га други целог живота водају тамо-амо. Иако је Гороју звучало бесмислено да неко придаје толики значај некаквом сну, морао је да призна да су постојале одређене необичне „случајности? Тим пре што је Ал-Мохад одмах подржао Милоша тврдећи да он увек слуша своје снове и да му се кроз њих преци обраћају. Батргао се Горолом, мучио се да наметне своју вољу, али је на крају ућутао и препустио се Милошевом вођству.

И сад га је узалуд убеђивао да своју посету Ђавољој вароши одложи за сутра, да се макар мало просуши пре него што оде код те вражје врачаре. И опет, Милош се тврдоглавио, није хтео ни да чује. Отићи ће одмах код ње.

„Зашто си толико зајунио, синко?“ упорно ће Гороје. „Остави то за сутра.“

„Не могу, Гороје“, рече Милош док седи на једном камену покрај пута који као да је исклесан у облику столице са наслоном. „Нећу имати мира док то не обавим.“

„Шта те спопало да нас пред зиму тераш да долазимо чак овамо?“ чуди му се по ко зна који пут стари заточник. „Ко да то нисмо могли оставити за пролеће.“

„Сан ми не долази на очи откад ми је Јелена испричала за Ђавољу варош!“ шири руке у очају момак. „И она је занемела од чуда када сам јој рекао шта сам ономад уснио! Јеси ли знао да је чак и Душан њу походио... ту врачару Драгушлу? Јелена каже да јој је Душан причао како су сви витезови реда Змаја њој долазили на ноге! Чак и Милош Војиновић! А ја сам је сањао!“ а Гороје све време одмахује главом, ништа му се то не допада. „Замисли, она каже да ми је та врачара Драгушла једном долазила када сам био дете, а ја сам то био потпуно

заборавио! Сетио сам се тек када ми је рекла! Сећам се тога кроз маглу, то је била она!", запени Милош занесено. „Сећам се и неке бабе без носа... Јесте! Није имала нос, не смеј се!... Било је тако!... Нисам је случајно сањао, важно је да је посетим што пре!”

Гороје удахну дубоко. Све је то већ десет пута чуо од како су кренули на пут. Није могао, нити је можда желео, у то да верује, иако им се свашта досад десило. Осећао је страх од тих недокучивих сила јер није желео да било шта утиче на њега и управља њиме. Био је заточник и сам себи је крчио пут кроз живот.

„И куд ћемо одавде да одемо?” упита га напоследку Гороје. „Морамо негде да се склонимо преко зиме?”

„На неколико дана одавде, на север, је Топлица” рече Милош. „Примиће нас Југ Богдан, без бриге.”

„Кнез Вратко? Мислиш да хоће?”

„Био је са царем када ме је пронашао у шуми... Како нас не би примио, шта причаш?” рече па несвесно обема рукама пређе по глатком камену. „Чудан камен, ко столица, зар не?”, осмехну се Милош. „Ко да служи да мало одмориш душу...”

Гороје се загледа у путину прошарану вододеринама која се одвајала од главног друма и водила узбрдо у густу букову шуму. Отуд се зачу злокобно грактање врана.

„И каниш да одеш сам?”, упита га опет Гороје.

„Рекох ти, остани овде са алмогавером, немаш шта да тражиш горе.”

„Да ти чувам леђа.”

Милош одмахну главом и устаде.

„Вратићу се пре мрака” рече и дохвати узде Ждралина.

„Ако се уопште и вратиш!” добаци му шалоозбиљно Гороје и придржа му узенгију да убади ногу.

Милош се вину Ждралину у седло и потера га уз пут. Вилан крену за њим. Јахао је полако, без журбе, осматрајући безлисно дрвеће и грмље. Како би нешто шушнуло у дебелом покривачу од опалог лишћа, тако би Ждралин зафрктао или протресао главу. Силван би застао и начуљио уши, а онда опет наставио.

„Немој сад и ти ко Гороје, Ждралине” промрмља Милош и потапша

коња по врату.

У тој глувој самотињи све га трнци пролазе. Како се пење, тако га мучна тишина све више стиска. Све је наизглед пусто, а опет осећа као да га неко посматра. Кад погледа увис, види само голе гране искривљене као прсти који се пружају над њим. Ваздух је све хладнији и оштрији. Ситан дажд поче да сипи. Испрва је није приметио, а онда је чуо како лупка по опалом лишћу. Облак магле му се појави са десне стране и журно се ваља ка њему. Сети се он свога сна и лета на змају кроз облаке. Био је толико живописан, не само да га сећао, већ би понекад могао да осети те мирисе који су га у сну пратили. Када га маглуша обухвати, осети јак мирис трулог и влажног лишћа. Једва види пут пред собом. Чује се туп Ждралинов топот и шуштање ситне кише.

„У оваквој маглуштини могу да прођем поред те колибе“, помисли Милош.

Након скоро једног сата јахања осети да је изашао на неку брдораван и зачу жубор воде са десне стране. Исто као што је наишла, тако се нагло магла измакну. Као да ју је растерала нека невидљива рука. И Милошу се указа нестваран приказ. Он заустави Ждралина бездахно гледајући у високо брдо које се скоро окомито дизало изнад њега са леве стране. По средини је било голо, просечено дубоком урвином од шљунка и стена, спуштало се до подножја шуме, а ту је штрчало више десетина пешчаних кула са каменом капом на врху. Овакво чудо још нигде није видео, па није могао одвојити очи од њих. Подсети га на војску која неком чаролијом беше скамењена док јуриша на дивовски бедем изнад. Или можда на уклете чуваре који надвисују малу камену колибу ушушкану у шумарку у њиховом подножју. Њени глатки, стари зидови бежу спрани вековним кишама и снеговима, шибани небројеним ветровима, постојано стојаше као израсли из земље.

Милош полако дојаха до колибе и сјаха. Погледа у правцу одакле се чује поток и кроз голо грање угледа малу ливаду у подножју. Привеза Ждралина за дрво и показа Вилану руком да остане на месту. Помало се снебивао пре но што приђе вратима од склепаних дасака. Таман да покуца на њих, кад зачу глас изнутра:

„Уђи, синко, уђи.”

Милош полако одгурну шкрипава врата, сагну се и уђе у полумрак. Одмах га запахнуше мириси свакојаких трава које су у безброј свежњева висиле уздуж и попреко изнад његове главе. Кров се није могао видети од њих. Сви су се мириси допуњавали и благо се стапали, изазивајући пријатну омамљеност и осећање свежине. Само једна велика лојаница штрчала је из гомиле истопљеног воска на камену који је служио као сточић наспред просторије и својим треперавим светлом једва осветљавала простор. Милош испрва не примети никога у тој полутами, а онда се из сенки промоли једна женска прилика. Осети како му срце убрзано залупа. Намах ју је препознао и све оно што је мислио да је заборавио, као налетом ветра времена, врати му се. Оста нем пред њеном погрбљеном фигуром.

„Ах, Милоше сине, ал’ си израстао у правог јунака!”, осмехну се она и старачки полако му приђе. Загледа му се у очи, а видела му је душу. „Дааа... Исти си као оне ноћи у Паун двору. Сећаш ли се?... Тада сам ти рекла да ћеш доћи мени једнога дана... И ево те сад! Теби је прошло толико година, а мени као да је било јуче! Дан за ноћим’ ходи, а ноћ за даном хрли!”

„Сећам се... бако” промукло ће Милош. Увек му је било тешко када се присети тих времена, иако тешких и опасних, али је тада био са својом породицом. Самовање му је увек било тешко бreme.

„Бако! Ха!”, узвикну Драгушла радосно. „Сетио си се!... Знаш, синко... Одвајкада ми долази тушта и тма људи... Свакојаких!... Нуде ми свакојаке драгоцености како би ме приволели и наклоност моју стекли. А ја сам се нагледала толико душа колико има звезда на небу и није ме лако придобити... А ти..” па показа прстом на Милоша, „ти си ме придобио једном речју ’бака’... Ха!... Колико ли се краљева сад преврће у гробу од муке!... Седи, синко... Неваља стајати дуго у туђем дому, узбуркају се духови... Принеси ту хоклицу... а ја ћу на свој трножац... Тако! Ах! Старост и младост нису у својти... Знај, синко, да ћу ти једног дана у сан доћи и од тебе тражити да ми заузврат учиниш једну услугу. Тако је од памтивека.” Затим се дуго благодушно загледа у Милоша. Милош ју је могао чути како дише полако и уједначено. Умирујуће. Са смешком и малом сетом, Драгушла дохвати овални бакарни пладањ који је био наслоњен уз камени сточић и пружи му га.

„Пљуни на њега... 'Ајде, пљуни” рече она кад виде да момак мало оклева.

Милош пљуну, а она зажмуре и необично дугачким ноктом на малом прсту десне руке поче да размазује пљувачку по пладњу и да тихо изговара некакве молитве. А онда отвори очи и загледа се у размаз. Стискала је уста као да је у себи нешто говорила. Час би ширила обрве зачуђено, час би их напрегнуто стезала мрштећи се. Напоследку само климну главом.

„Ти си, синко, дошао на овај свет са само једном сврхом” гледа га нетремице баба, „да копљем светог Георгија убијеш аждају... Да, аждају, не чуди се... Аждаје и але су одувек били смртни непријатељи змају... Тако је од кад је света и века. Све има своју супротност... Змај и аждаја, змајевити и аловити људи... И свети Георгије ти је због тога оставио своје копље... Питаш се зашто, како је знао? Да ли је био видовит? Не, не... Ја сам му рекла да га сачува за тебе и да га преда Растку на чување... јер сам предвидела да ћеш једино њиме моћи да убијеш аждера...”

„Аждера?”, промукло ће Милош, нешто му запе у грлу.

„Човеколику аждају, синко”, осмехну се Драгушла. „Видиш, ово је твоје вретено” рече баба узевши га са сточића, „намотаја је много више него што је лета твога живота... Дуго га ја предем... Тако је и са вретенима других змајских јунака. Унапред смишљам њихов долазак. Управљам змајевима, кад и са којом женом да поделе постељу, да рађају јунаке који носе на плећима своју земљу... Јер док је змајева у гори, биће и змајевитих јунака... Тако је свуда...” затим дубоко удахну и предахну гледајући размаз на пладњу. Морала је све потанко да му објасни, да схвати узрочности и неминовности у животу. „Змајеви и змајевити штите народ и земљу, као што знаш... Наоружани су древним реликвијама које само вилењаци умеју исковати. Удахнуте су им чаролије којима могу посећи аждаје, але, демоне, нељуде. То је древни савез који потиче из времена када су људи живели у шуми и у слози са вилама, из чијих љубави су се рађали вилењаци... Тако је искован и зелени мач Дракон, који си опасао... Дршка му је од канџе змаја Видена, видиш како је благо савијена... Исковане су три такве реликвије... Виденов троједин... Знаш ли шта је троједин?... Нешто

састављено од три неодвојива дела... Три неодвојива дела опреме направљена од змаја Видена. Мач Дракон од канџе, кацига Змајоглав од Виденове крљушти на коме је његова фигура... и црни Драконвер, оклоп од Виденове змајотресине... А знаш ли шта је змајотресина? Стара крљушт коју змај отреса... Она је лагана, танка. Помало је савитљива за разлику од нове змајеве крљушти, која је тврда. Зато је Драконвер сличан верижњачи, али је од једног дела као оклоп... И нико ти га, сем твоје руке, не може скинути са тебе, јер то је сад твоја кожа... Те три реликвије чине Виденов троједин... И оне су твоје да их носиш на себи. Мач, кацигу и оклоп... Да будеш као змај Виден..."

затим опет дубоко удахну и загледа се у бакарни пладањ. „Али, ма колико моћан, ни змај Виден није непобедив... Њега може убити само аждаја, ала или оружје начињено од њеног рога или канџе... Или пак аловити људи који се рађају од жена које су поделиле постељу са алом која је узела човечји облик... Ах, чувај се аловитих људи, сретаћеш их на свом путу... Лукави су и подмукли... Убијачи без премца..."

Драгушла застаде и дубоко удахну. „На теби је сад да одеш на Гулијан планину, тамо где стоји разрушен Световидов храм, и у његовој близини да пронађеш Виденову дупку, где змај лежи и чува благо које је вековима скупљано у храму... Не, не бој се змаја тог", рече брже-боље Драгушла кад виде да Милош подиже обрве у чуду. „Ти си део њега, он је део тебе... јер си змајевит... Тамо ће те чекати Змај од Јастрепца. Стари змај Виден даће ти Змајоглава и Драконвера... А онда... онда ће он умрети, јер ти даје све своје. Добио си мач који је његова убојитост, добићеш оклоп као његово тело... и кацигу као његову главу. Када добијеш троједин, одузећеш му све... Не, не брини!"

брзо узвикну Драгушла кад виде да се Милош уплахири. „Змај Виден то зна и драговољно се жртвује да би ти имао троједин... Судбина је змајева да штите и жртвују се за људе и своју земљу... А ти оправдај моје поверење и његову жртву, и испуни до краја своју судбину... Зато, након тога хитај на Црну стену, где ће ти часни витезови чувари копља светог Георгија предати њихово копље, узми га... да, узми га, да кад дође тај дан, можеш убити аждера... као што је свети Георгије њиме убијао аждаје... То је твоја судбина, синко, и сад са тога пута немој застранили."

Кад то рече, спусти пладањ на камени сто и оста загледана у Милоша. А њему у глави се роји хиљаду мисли, а ни за једну никако да се ухвати. Доскоро ништа није знао о својој судбини, за коју су му сви говорили да је змајска, а сада је смушено ћутао. Виденов троједин, копље свеца, аждаје, змајеви...

„Какав је то... аждер?” упита Милош помало збуњено. „Где да га нађем?”

„Наћи ће он тебе.”

„Мене одвајкада прогоне.. ” збуњено започе Милош.

„Да, да... Смрдивране те прате” прекиде га баба. „Неке туђинске силе настоје да те спрече да убијеш аждера, друге, пак, би да се докопају копља светог Георгија... Борба се не воде само на земљи међу људима, већ и међу боговима.”

„Хоћу ли моћи сам...?”, слегну раменима Милош.

„Ниси сам... И досад су ти многи помагали. И сад ти честити људи помажу... А ускоро ће се међу народом појавити и косингас... Завешће ред и мир... Опет ће окупити нове и старе витезове реда Змаја... И сви ће се њему радовати, јер знај, само је један косингас на свету, а часних витезова реда Змаја има посвуд, па и у туђини. А он је први међу једнакима... Јер ближи се Доба ватре када ће Ад прокључати и прелити се на земљу. Косингас ће вас ујединити и предводити у тој последњој борби за спас људских душа... И његово вретено смишљено предем. Танка је његова нит, мора се свуда провући, а да не пукне... И не прети вам опасност само од Ада, већ и од Агарена. Но, пред њих ћете стати окупљени под стегом Волосове кациге и онога милосника коме је цар Силни натоварио свој златни крст што је са њим испијао своју отровну чашу... Ах!”, наједном Драгушла зажмуре са болном гримасом на лицу. Кад је отворила очи, потекоше јој кржаве сузе. „Хитај сад, Милоше Обилићу, хитај јер видим да ће се крв твојих сапутника пролити. Те смрдивране су вас догде пратиле и сустигле! Хитај!” одмахну му руком Драгушла и опет зажмуре.

Милош скочи на ноге сетивши се Гороја и Ал-Мохата. Без речи излете из колибе и из једног скока се нађе у Ждралиновом седлу. Окрену га нагло у месту и подбоде га. Коњ зањишта и као одапета стрела јурну низ пут. Силван га прати у стопу, осећа ратоборност свога

господара. Момку се пред очима нижу најцрњи призори у којима његови пријатељи гину.

Бесомучно је терао Ждралина низбрдо кривудавом путљагом. Морао је чути Вилана како претећи режи. Чинило му се да никад неће стићи до потока на време, пут му се одужио, као да је неком мрачном чаролијом продужен у бескрај.

А онда угледа како му у сусрет јашу петорица црних коњаника на оклопљеним вранцима. И они жестоко терају своје коње. У рукама већ држе мачеве. Милош одмах исука Дракона и не успоравајући улете међу њих. Коњи зањишташе. Виленити Ждралин, највећи од свих, судари се са првим коњем, обори га са јахачем као од шале, а овај паде и прикешти јахача под њим сломивши му леву ногу. Истог трену му је за вратом био Вилан. Милош у пролазу одби мач другог тевтонца и још увек у залету, Ждралин удари у трећег коња и њега обори са јахачем. Последња двојица салетоше Милоша јаким ударцима, али на коњу је тешко борити се. Више од два-три ударца се не могу задати јер се коњи под њима унезверено врте. Онај други већ прилази момку са леђа, а збачени Тевтонац се са муком придиже, јер пасти са коња у оклопу је увек болно. Али таман се придиже када му са леђа скочи Вилан крвавих чељусти јер је првог тевтонца већ преклао. Овај покуша да га се отресе, али силван је крупан и тежак пас, па га обори ничице на земљу. Сад ни он нема у шта да зарије своје страшне очњаке јер је тевтонац сав у оклопу, али када овај покуша да се окрене и придигне, откри своје незаштићено лице. А то је силвану било довољно. Грозоморан врисак одјекну тихом шумом.

И Милош виде да ће га преостала три тевтонца опколити на коњима, а како су у оклопима, предност је на њиховој страни. Зато, када му се указа прилика, он се вину из седла и баци се на најближег противника. Тевтонац болно тресну о земљу под Милошем, а он то искористи и забоду му Дракона под браду где је једино био откривен под кацигом. Крв шикну и попрска момка по лицу. Одмах скочи на лагане ноге и дочека преосталу двојицу који потераше коње на њега. Сад Милош зна да је у предности, јер је оклопник најјачи кад је у јуришу или кад се бори из седла са другим јахачем, али је рањив кад стоји у месту и кад му је противник ногама на земљи.

Терају они своје коње на Милоша, опасно замахују својим мачевима, али у празно јер га не могу лако дохватити, па се морају незгодно нагињати доле. Тако Милош, чим избегну такав ударац, дохвати тевтонца за руку и свуче са коња бацивши га пред свог силвана који бесно лаје. Овај тресну уз звекет оклопа на земљу и стаде се превртати као корњача на леђима. Уто, и на њега се Вилан баци заривши му чељуст у лице. Млади заточник сад салете последњег тевтонца, који видевши да оста последњи, покуша да окрене свог коња и умакне, али га Милош ухвати за ђем и заустави. Тевтонац бесомучно витла мачем, али не може лако да га домане, па и њега Милош лако свуче са коња и докрајчи га ударцем мача у врат.

Момак не губи време, већ одмах дохвати Ждралина и баци му се у седло. Већ у галопу језди низ пут, док га Вилан кржаве губице прати у стопу. Задихан, што од борбе, што од великог узбуђења, Милоша обли зној који се помеша са крвавим прском на лицу. Кад је већ изгубио наду да ће икад стићи до њиховог логора, угледа кроз голо дрвеће њихов бели шатор на обали потока и гунгулу око њега. Одмах му паде камен са срца јер чим се води борба, његови другови су још живи. Још јаче подбоде Ждралина, који се низ пут сјурио као фурија. Излетео је из шуме као стрела. Милош угледа пет-шест тевтонаца како на ногама салећу Гороја и Ал-Мохада и још толико њих како беживотно леже у крвавој трави.

Али на свој ужас тад виде једног крупног тевтонца како забада мач у груди Ал-Мохада, а овај испушта своју кутељу и пада на колена. Милош наведе Ждралина на тог убијача, који не стиже да се окрене већ га коњ свом силином удари и одбаци на земљу. При том прегази још једног, па се из седла вину на њему најближег. Обори га на земљу и не даде му времена ни да дигне руку на њега, већ му одмах сатера дугу оштрицу под браду. Затечени изненадним нападом, троји у оклопима, тевтонци се некако регруписаше, али им је напад био разбијен. Уто се и Вилан залеће и скаче на првог непријатеља на кога је наишао. Заточник Гороје води борбу на коју је навикао и без муке одбија нападаче и забада им мач између делова оклопа кад их обори на земљу. У раме, у бедро - где стигне. Милош прискочи Ал-Мохаду, али овај је већ лежао мртав у локви крви. У разјарености он навали на једног

насртљивог тевтонца, који у налету удараца стаде да узмиче да би се спотакао о једног мртваца и пао на леђа. Милош му скочи на груди и сјури змајски мач у грло. И већ је на ногама и кидише на следећег који се био окомио на Вилана, али пас узмиче од њега када он замахне мачем и само чека своју прилику. Ипак, Милош га нападе са леђа и заби му мач под леђни оклоп. Овај урликну и паде на земљу, а Милош га остави силвану да га докрајчи, па прискочи Гороју да му отресе нападаче.

Уто, онај који је убио Ал-Мохада, долази свести од ударца, придигну се и држећи се за болно раме у које га је Ждралин ударио, похита посрћући ка свом коњу који је унезверено стајао у близини. Тек када је узјахао и потерао коња ка путу, Милош виде да је то Кијаран и да ће умаћи. Момак бесно викну и потрча ка њему, али овај подбоде коња и одјаха низ пут одакле су дошли. Схвати Милош одмах да ће овај одјавити по помоћ и да ће се низ пут ускоро појавити Палман са још више својих тевтонаца. Зато се залете међу два преостала тевтонца који су се очајнички бранили од Гороја и Вилана. Једном кога је силван вукао за оклоп на нози, заби мач с леђа, под плећку између оклопа, а другог Гороје обори са неколико јаких удараца и докрајчи га мачем кроз врат.

„Идемо, Гороје“, викну му Милош док брише крвав мач о плашт једног мрвог тевтонца. „Ово је била само њихова извидница!”

Но, Гороје притрча Ал-Мохадy да види да ли је жив.

„Мртав је, Гороје” и даље му довикује Милош док се пење на Ждралина. „Не можемо му помоћи!”

„Зар да га оставимо овако...?” стоји и даље над њим Гороје. Би му жао храброг алмогавера са којим се током година спријатељио.

„Погинуо је храбро у борби, онако како им њихов Уерго заповеда” рече мирнијим гласом Милош док заточнику доводи за узде његовог коња. „Уерго ће доћи по његову душу.”

„Радујте се, алмогавери!” узвикну Гороје узјахавши. „Коначно вам се придружује ваш Ал-Мохад!”

„Пробуди се челику! Свети Георгије!” узвикну Милош и подбоде Ждралина.

Оба коњаника се попеше на блатњави пут и касом одјавише,

удаљавајући се од колоне педесетак тевтонаца која се иза брда сад већ у галопу, предвођена Кијараном и Палманом, брзо приближавала. За собом оставише све залихе хране које су имали. На коњима су им остале само умотане кабанице. Палман није повео све своје људе у потеру за Милошем када му је његова господарица Фреја јавила за његов мегдан у Скопљу. Лакше је било кретати се не приметно споредним путевима и планинским стазама са мање коњаника него са свих триста, колико их је имао. И сад је, мртво озбиљног лица, предводио своје тевтонце, решен да стигне и ухвати то коpile. Осећао је да му полако измиче из руку и да је увек био корак-два испред њега. Када би само знао унапред где ће и кад да буде, да му смести замку из које се неће извући!

Милош и Гороје су терали коње до изнемоглости. Пена им је већ избијала на уста. И Вилан их је бездахно пратио у корак. Нису се освртали за собом, гледали су само напред. Да ипак јесу, видели би једну врану како их у ниском лету упорно прати.

Глава двадесет и трећа - Зима 1362.

„Што за злом дође, с врагом пође.”

Над снежавим кланцем Трешњице само су белоглави супови и сури орлови кружили тражећи плен у дубоком снегу. Њихово кликтање одјекује окомитим литицама док тихо плове висинама. Снежило је већ данима, час крупним, час ситним пахуљама. Дунуо би ледени ветар и носио их као паперје, а онда би фијукање изненада замрло и све би утонуло у мир и тишину. Чак се и коритом Трешњице једва чула вода како жубори. Леденило притисло, па дрво пуца од мраза. Обала речице по рубовима замрзла, а само по средини журно хита јер зна ако стане ледурина ће га потпуно прекрити. Снегопадина је свуда уоколо, нема ни трагова већих животиња, само је прошаран ситним отисцима птица. Кањон је зими непроходан за крупније зверке, а поготово за људе, па у њему влада неприродан мир. Тихи жубор воде или кликтај птице грабљивице је све што се у њему чује. Али испод једног старог пања, затрпаног снегом, једва се чује неко потмуло певушкање:

*„Грлица је просо брала,
К њој доходи друго Грле:
- Дај ми, Грло, једно зрно!”
- Не дам, грле, ниједнога,*

Беше брати, а не спати!”

Просфор Сугуб је певушио док је размештао своју зимницу у новоископану рупу у једном старом лисичјем брлогу. Волео је да сређује свој дом, а поготово да слаже и преслаже зимницу. Није могао да се похвали тиме да је вредан сакупљач хране, као нека веверица, али је био вредник када је лоповлук био у питању. А највише је волео да поткрада сељаке и да им односи сушено месо и вргање, просо, боб, сир, а што је тек кајмак волео! Није штедео ни веверице, па им је крао лешнике. Волео је да их грицка док смишља нове уроке и док прави мешавине разних травки за мађију. Сад се радовао што ће на пролеће да пређе Дрину и да се склони у Босну. Наћи ће већ неког водењака који ће га пребацити преко реке за неку врећицу својих драгоцених чини. Годинама није имао мира, стално је био у бекству и сваке јесени се селио из једног брлога у други. Да заметне свој траг. Није знао зашто, али убрзо након несрећних дешавања на Врачевцу, прочуло се у шуми да га Морана тражи. Што би њега, малог мађионика, тражио неко моћан попут богиње смрти и зиме? Колико је знао, није јој се замерио, нити је њено име спомињао. Али када је први пут оне зиме чуо од једног стухаћа да се Морана распитује о њему, схватио је да је време да збрише са ових простора. Надао се да ће пронаћи мир у некој забити у Босни. А можда и даље буде ли тамо чуо да га спомињу. Само му је још то требало, ни крив ни дужан да се крије по којекаквим ћумезима, да хвата бестрагију.

„Морао бих мало вргања за ручак” прича сам са собом Просфор. „Нисам их дуго јео, да их бацим мало на кајмак... Хе-хе!... Е, Просфоре, ниси ти нимало мутав, знаш ти шта ваља! смеје се сам себи. Био је усамљеник, али причало, па би по ваздан сам са собом чаврљао. „А можда бих могао да додам мало...”

Не стиже Просфор да доврши мисао, већ се укопа у месту кад његов осетљив њух намириса некакав ужасан воњ који је долазио од споља. Остави он своју зимницу и тихо, на прстима, стаде испод пања где је био улаз у јазбину. Загледа се увис, послушкује и њушка ваздух. Чује како нешто гази по дубоком снегу око његовог пања. А тек што заудара!

„Је ли вук? Не”, размишља Просфор, а страх га све више обузима. „Јелен? Не. Медвед? Јок, глупане, они су паметни па сад спавају...”

Затим зачу како нешто уклања снег са његовог пања.

„Време је да бегам.. ” помисли он и стаде се панично освртати око себе.

„Куд ћеш, јадан ли си? Ово легло има само један улаз! Просфоре, будало! Требало је да ископаш још један излаз...!”

Уто се земља изнад његове главе затреса. Он се укопа у месту од страха док гледа како нешто чупа пањ све са корењем из земље. У трену га заслепи снежно белило и дневна светлост, а снег се одроњава и прети да га затрпа. И закопао би га да га нека снажна, смрдљива рука не дохвати и не извуче напоље. Стиже само да види ружну губицу псоглавог пре него шта га је овај бацио у снег. Није стигао ни да врисне од страха. Избатргао се некако скидајући снег са лица. Срце му се спустило у пету кад се нађе опкољен десетином псоглавих створова, а међу њима стајаше страхотно лепог изгледа богиња Морана. Кнедла му запе у грлу и поче да му се врти у глави. Не зна у кога пре да гледа, од кога му више прети опасност. Од Моране или ових грдних режоња који личе на псе, тачније шакале, али им је губица плоснатија, и из ње виरे зуби велики као у вука. Очи су им округле и жуте, а уши мале и закржљале. Главати су, имају дебео врат и снажна рамена. Сви бежу мање или више длакави. Стајали су усправно, благо погнути напред, јер су имали тело слично људском, али им је кожа била тамна и груба, ноге снажне, а руке дугачке скоро до колена и врло јаке. На себи су носили којекакве рите, а понеки и кожни оклоп. Били су наоружани секирама или будацима.

А мађионик стоји као укопан, тело га боли од стиска псоглавог, а срце му бубњи у ушима.

„Јеси ли ти Просфор Сугуб, мађиониче?”, упита га Морана леденим гласом.

Пао би он ничице, али би потонуо у снег, овако се само на колена спусти, као да му је страх одсекао ноге.

„Господарице, шта могу да учиним за тебе?”, погну он понизно главу, само да их не гледа.

„Јеси ли ти тај Просфор Сугуб?” понови она.

„Заповедај и биће учињено, о господарице смрти и леденила!” узвикну он дижући руке изнад главе, али свесно избегавајући да потврди да је он тај.

„Ако ниси тај Просфор Сугуб, даћу те псоглавима да те поједу иако си им ситан залогај!”

„Јесам! Јесам! Тај сам! Стојим ти на услузи ма како ситан и неукусан био!”, подиже он унезверено поглед.

„Знаш ли ти, јадниче, колико те дуго тражим?” љутито ће она и приђе му претећи.

„Тражила си ме, господарице?”, тобоже се зачуди он. „Да сам знао, похитао бих ти у сусрет! ”

„Да јеси, не бих сваки пут налазила твоје напуштене брлоге! ” рече она. „Бежао си од мене... Признај!”

„Бежао? Ја? Зашто бих учинио такву несхватљиву глупост? Уосталом, како један безначајан мађионик може помоћи некоме тако моћном као што си ти?”

„Кога год да сам питала ко се највише разуме у старе списе, сви су спомињали твоје име! ”

„Лажу те, господарице, ја сам неук и невешт у томе!” завапи мађионик. „Тек знам покоји урок, а бавим се ситним пакостима...”

„Тишина! Лажеш, мађиониче!” приђе му Морана. „Не би сви чаробњаци, вештице и мађионици тебе истицали као најбољег!”

„Ја, најбољи? Ха-ха! ” на силу се насмеја Просфор док му зној обли лице. „ Ја ти одмах могу набројати неколико већих мајстора чаробњаштва!... Нема вештије од вештице Злодеје! Мочварник Немри зна све магије и враџбине од постанка света... Затим ту је и...”

„Не брбљај, Просфоре” злокобно се надви она над њим. „Можда Злодеја зна, али она не дели своје тајне ни са ким, нити јој ико прилази, а мочварник Немри тврди да иако је пуно научио од тебе, неке ствари си му прећутао.”

„Ја њему прећутао?” опет се тобоже он изненади. „Знаш да је он међу реткима који је живео пре Потопа! Чему ја могу научити таквог свезнадара?”

„О Алманаху” рече она кратко.

„О каквом алманаху?” прогута кнедлу мађионик.

„О Алманаху, који је написао Авицена.”

„Ма, он је одавно изгубљен, господарице” одмахује руком Просфор.
„Вероватно је уништен.”

„Нити је изгубљен нити је уништен... Код мене је” рече она нетремице гледајући га. Желела је да види његову реакцију.

„Код... код тебе?” замуца Просфор, а страх му устукну пред незаситом радозналостију која га наједном обузе. Мало је било древних књига због којих би Просфор продао своју душу, а Алманах је свакако био једна од њих. Његов стари сан је био близу остварења, а одавно је био дигао руке од њега. Не памти када је последњи пут мислио на ту древну књигу.

„Немри каже да си његовим трагом дошао чак из Анадолије” зачкиљи очима Морана. „Каже и да никад ниси желео са њим да говориш о Алманаху.”

Просфор се узврпољи, а обузе га некаква силна врућина на овој хладноћи. Чак му се лице толико зацрвене да то Морани није прошло неопажено.

„Па... овај... Немри претерује.. ” замуца Просфор.

„Ако си дошао из далека... онда си знао да је Алманах био у поседу Кубилгана док је пратио монголску хорду.”

„Господарице...”, не издржа више Просфор и завапи ширећи руке ка њој. „Је ли истина да је Алманах у твојим рукама?”

„Јесте, мађиониче.”

„Ја трагам за њим од... од...” зацаклише му се очи. „Не памтим више откад!” прибра се мађионик у последњем тренутку.

„Како је могуће да један створ попут тебе...” зачуђено ће Морана, „да један обичан мађионик зна толико о Алманаху написаном пре више од триста лета, негде у бестрагији?”

„Персија није бестрагија!” увређено ће Просфор Сугуб. „То је било највеће и најнапредније царство у историји где су се изучавале све науке док су овде бројали на прсте! Али онда дођоше Селџуци, па Монголи... Све су уништили, разорили су дивне градове, мој Хамадан су сравнили!”

„Ти потичеш оданде?”, изненади се Морана.

„Са Урала, господарице, али сам...”

„Како знаш за Алманах, мађиониче? Говори!”

„Абу Али ел Хусеин ибн Сина и ја смо га заједно написали!”

„Ти и Авицена?!”

„Када су Хамадан заузели Селџуци, убили су Авицену и Алманах је нестало!”, закука Просфор, више ништа није могао да задржи у себи. „А онда сам дочуо да га се докопао неки монголски шаман који је пратио Темучина... Али то не знало га није умело протумачити, морао сам му га некако преотети, али бежалицу је било тешко стићи... Алманах је мој! Само мој!” завика унезверено Просфор.

„Када су Монголи дошли овамо, тај Темучин је тражио од Кубилгана да му створи војску троклока...”

„Будале!”, прекида је бесно Просфор. Лице му се искривило у гнев. Морана примети у његовим очима лудачки поглед. „Мислили су да их могу обуздати! То је сила која нема господара!”

„Кубилган је због тога убијен... А ја сам се онда домогла Алманаха.”

„Ти? Како?”

„Желела сам од њега да сазнам тајну крипте троклока и вештину њиховог стварања, али сам га затекла мртвог... Ипак, нашла сам књигу међу његовим стварима... Узалуд то беше, јер је протумачити не умем... Зато, ти умеш!” па показа прстом на њега.

„Али, господарице.. ” стаде да ломи руке мађионик, па опет поприми изглед неког несрећног и јадног створа. „Зашта ће ти знање из Алманаха? То су враџбине, уроци, обичне клетве и клетвице...”

„Враћање мртвих у живот”, прекиде га она.

Просфор уздахну, плашио се и да је запита, па ипак некако промрмља:

„А кога би ти да вратиш из мртвих, господарице? Није ли боље да мртви остану мртви? Зато су и умрли... Нико се из мртвих не враћа као што је био за живота... Видиш какви су вампири, троклоци, некрштеници... Све крвожедни безумни створови.”

„Хоћу Кубилгана да вратим из мртвих!” љутито ће Морана. „Не говори ми шта смем, а шта не смем да чиним, мађиониче!”

„Кубилгана? Ко зна где је он! За то би ти требало његово тело...”

„Био је овде, а његово тело је сад код мене, у Тројан планини.”

„Откуд он овде?” зачуди се мађионик. „После... сто педесет лета?”

„Објаснићу ти кад те одведем њему” рече Морана. „А ти ћеш ми га вратити у живот... или ћу теби ускратити живот.”

Мађионик беше затечен, није знао да ли да се радује што ће коначно у рукама имати свој Алманах или да очајава што га је Морана ухватила. Ништа није разумео. Све је Морао да очекује када је чуо да га она тражи, али да је то због Алманаха, то му није било ни на крај памети. Ипак, осетио је узбуђење што је и његовом трагању коначно долазио крај.

Просфор није ни приметио када је Морана дигла руке према небу и када се наједном око њих подигао снежни вихор. Снег се подиже са земље и заковитла се око њих уз фијук заслепивши их. Осетио је само како му се страшно завртело у глави и да губи не само свест, већ и тло под ногама. А онда га је обавио мрак.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ЧЕТВРТА - ЗИМА 1362.

*„Најмио се зао у горега,
Жеље га храни, а горе му ради.“*

Кумра је на рамену носио кошару пуну купуса и заједно са неколико дворских слуга у колони се кретао од магазе до подрумских врата двора. Било је живо свуда око њега. Све је врвело од војника и послуге. За увече се припремала велика гозба у част посете деспота Јована Асена и његове супруге Ане. Кумрин доушник на двору Симеуна Синише у Трикали, престоници Тесалије, слушкиња Нева, искористила је ту гужву да увуче Кумру међу бројну дворску послугу. Нева је била пак доушник деспотице Ане, супруге Јована Асена, која је пристала да Јелениног убицу уведе на Симеунов двор у замену за, како јој је Јелена обећала, „тајну која ће јој отворити очи.“

Завереници су морали да чекају погодан тренутак да Кумра незапажено уђе на двор. А за гозбе увек је владала незапамћена гужва јер је пре званица увек долазила бројна послуга госта која је бринула о њиховом смештају и исхрани. Наиме, ма колико су се Симеун и Јован Асен један другом клели на верност, један другом нису толико веровали да би другој страни поверили свој живот. То неповерење дошло је до изражаја након смрти Нићифора Орсинија када је Симеун открио Јованову заверу против истог. На предлог његове мајке Марије,

Симеун се отуђио од Јована Асена без икаквог објашњења, што је пак овоме пробудило сумњу у њихово даље савезништво. Зато је и сам деспот Јован Асен пред свој долазак послао буљук своје послуге да брине о њиховом боравку у Трикали.

Тако се Кумра, уз Невину помоћ, лако убацио међу бројне слуге које су преплавиле двор. Па и сад док је носио намирнице у дворски подрум, намакао је капуљачу скоро преко очију јер је по изгледу превише одударао од обичног света да би могао да прође незапажено. Спустили су се низ степенице и ушли у полумрачан, хладан подрум, где је свако одложио оно што је носио на посебно место. А онда су се разилазили.

„Овуда...” зачу Кумра женски шапат и осети како га неко вуче за рукав.

Обоје се завукоше међу бачве са вином и под окриљем сенки провукоше се незапажено до врата која су водила на кружно степениште. Жена подиже уљану лампу коју је оставила на степенику и жмиркаво светло обасја њено бледуњаво лице. Коса јој је била под шареном марамом, а била је обучена у сиву хаљину украшену цветним везом. Тужне очи су одавале жену од тридесетак година напаћену напорним радом и апатијом.

„Јеси ли све сазнала, Нево?,” прошапута Кумра док се полако пео за њом уз уско степениште.

„Јесам” одврати она док држи уљану лампу и осветљава им пут. „Краљица је увек у подне у башти двора.”

„Па, већ је подне,” побуни се Кумра. „Што ми не рече да дођем раније? Да је сачекам кад дође, а не да овако банем пред њу...”

„Како раније кад је двор малопре отворио капије?”

„Шта ако башта буде пуна страже?”

„Башта је усред двора, има само један улаз и само једног стражара,” задихано ће она.

„Јеси ли сигурна да је сад тамо?” опет ће неповерљиво Кумра.

„Јесам, јесам! Сваки дан у подне...” па кад стигоше пред врата у ходник, они застадоше. „Кад то... обавиш, мораш се вратити истим путем до овог степеништа и да изађеш кроз подрум и са двора као што си ушао. Не губи време...”

„Немој ти да ме учиш како да радим свој посао, Нево” строго ће Кумра. „Рекао сам ти да ми само сазнаш кад и где ће Марија бити сама, и да ме уведеш у двор. Остало ћу ја.” „Речено ми је да ћеш ми заузврат саопштити тајну за моју господарицу Ану,” задрхта јој глас док се нервозно осврће око себе. „Говори брзо.”

„Царица Јелена јој поручује да њен муж, Јован Асен, стоји иза смрти њеног сина Нићифора,” брзо јој говори Кумра. „У замак га је намамио његов капетан Арбанас Костадин.”

„Пренећу јој.. ”климну главом она. „Шта ако те заробе?”

„Прво ће ме бацити на муке, а онда убити ко псето.”

„И ти ћеш им рећи за мене.”

„Нећу, бог с тобом! Зашто бих то урадио?” зачуди се Кумра.

„Нико не може да издржи то мучење...”

„Ако дође до тога, Нево...” шапуће Кумра. „Буди сигурна да ћу одати само име своје господарице.”

„Зашто, црни ти?” изненади се жена.

„Како зашто? Није Јелена ништа боља од Марије, да се не заваравамо. Друга је ствар што смо ми принуђени да им овако служимо” па крену да прође поред ње и да отвори врата, али Нева га ухвати за руку и заустави.

„Ја сам одавно већ проклет и мојој души нема спаса” рече јој. „Волео бих да могу некако да се искупим у Божјим очима и да ме Он кад умрем споји са мојом породицом. То ми је једина жеља и зато од смрти не зазирем.”

Нева се загледа у његове очи, у безвољност душе. Могла је у њима да види утеху да је неће издати, али и равнодушност у исход овог самоубилачког задатка.

Она полако одшкрину врата и провири у ходник. Нигде никога. Само се у даљини чују гласови и кораци по каменом поду. Она се врати унутра.

„Чим изађеш, иди право до првог ходника па лево, на крају тог ходника су једна од врата која воде у престону дворану, али на пола пута је излаз у башту. Ту увек стоји један стражар. Башта је пуна грмља и дрвећа па јој се можеш прикрати”

Кумра само климну главом и прође поред ње.

„Бог с тобом, Кумра.”

„Бог с нама, Нево.”

Нечујно је изашао у ходник и хитрим кораком кренуо путем како му је жена објаснила. Кретао се нечујно, уза зид, ослушкивао је гласове у даљини, а у глави му је одзвањао Јеленин глас:

„Иди у Трикалу и, како знаш и умеш, убиј Марију Палеолог. Не враћај се необављеног посла. Хоћу једном за свагда тој гуји да станем на врат!”

Знао је он да са овог задатка неће да се врати жив. После толико година животарења у ништавилу без своје породице,

потајно је прижељкивао овакав крај. Беживотност га је полако изједала док није остао само празан труп и невољност да се отима од судбине. Сваку ноћ је дочекивао са зебњом због кошмара у коме је изнова преживљавао смрт своје породице, а свако јутро са ужасом да је пред њим још један самотни дан испуњен непролазним душевним болом.

Пред вратима која су водила у башту стајао је један стражар њему окренут леђима. Кумра је већ држао бодеш у десној руци. Хитро је ухватио стражара левом руком преко уста, а десном му зарио дугачак бодеш у леђа. Једном... двапут. Придржао га је и док се освртао око себе да се увери да су сами, одвукао га је до оближњег грмља и спустио га. Обрисао је оштрицу о њега и онако погнут кренуо да се шуња по башти.

Марију је одмах спазио како седи на клупи поред једног округлог базена са локвањима и незаинтересовано баца каменчиће у воду. Била је раскошно обучена у плаву хаљину, украшену златовезом и сребротканицом. Пресијавала се од драгоцености које је носила око врата и око руку. Изненадило га је њено насмејано лице. Ведрина њеног изгледа и радост која се видела у њеним очима.

Кумра је добро осмотрио башту и није могао видети ниједног више стражара. Прикрао јој се са леђа и нечујно јој пришао са бодешом у руци... Скоро нечујно. Ситан шљунак је под његовим лаганим корацима ипак зашкрипао.

„Чини ми се да сам погодила једну..” раздрагано ће Марија.

Али велика Кумрина шака јој поклопи уста и пола лица. Он је

повуче уназад и обори је са клупе на леђа. Очајан врисак оста пригушен под његовом руком. Очи јој се испунише стравом и ужасом, а лице јој се згрчи у страхотној грозиди пред сјајним бодежом који се надви над њом. Није она ни погледала Кумрино лице, видела је само сечиво које као са неба да пада на њу. Дах јој је застао, а тело јој се стресло...

„Бако, да видиш шта смо нашли...” наједном Кумра зачу дечји глас и шушкање у оближњем жбуњу.

Кад погледа, нађе се очи у очи са троје деце, све један другом до рамена, два дечака и једна девојчица. Сви се укипише од страха и у чуду разрогачише очи. Ни Кумра не би ништа мање изненађен, нашао се пред децом како држи њихову баку на земљи са замахнутим бодежом. Одједном му сину: Марија је у башти била са својим унуцима. Симеун је имао два сина Јована, Стефана и кћерку Марију. Сви беху млађи од десет година. И сад су се нетремице гледали неколико тренутака. Како их није видео? Где су се деца била сакрила? Шта су, побогу, тражила у жбуњу? Кумра је знао да мора одмах убити Марију или ће све пропасти. Али како да је убије пред децом? Зар и њих после да убије? Пред очима му сину приказ када су његова деца гледала смрт своје мајке пре него што су Турци убили и њих... И није могао да зарије свој бодеж у Марију. Његов стисак је несвесно попустио и она се искобељала испод њега одгурнувши га са себе. Он је остао укочен, загладан у децу и само је могао чути Маријино запомагање и вриштање док је притрчавала деци да би их заштитила од њега. Скочио је на ноге и потрчао према излазу. На самим вратима се скоро сударио са стражом. Била су три војника. Једном је стигао да убоде бодеж у стомак, али га остала двојица салетоше и оборише на земљу. Није ни видео који му је зарио мач у груди, није ни стигао да се одбрани, превише се успорено кретао. Као да још није био при себи. Осетио је како му ребра пуцају и како му сланкаста крв навире на уста. Није могао више да дође до ваздуха, гушио се у својој крви. Поглед му се замаглио од суза. Успео је ипак да разазна лик Марије, која се надвила над њим. Чуо је њен глас пун гнева и страха како се губи у даљини:

„Ко те шаље да нас убијеш, проклетниче? Ко?”

Кумра је јако трептао, покушавајући да разбистри поглед, да растера маглу која је бивала све гушћа. То сивило је постајало све мрачније. Прво се изгубио Маријин лик, а само је небо за кратко још било светло. Непробожна тама се ширила и притискала га са свих страна. Из њене дубине зачу познат дечји глас: „Тата, тата!”

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ПЕТА - Пролетће 1363.

„Отровна крв”

Јеси ли све спаковала, жено?", успаничено је пита Јован Асен док у дрвени сандук убацује разна документа и врећице са новцем.

„Јесам, јесам.. ” одговара деспотица Ана док затвара свој сандук са хаљинама.

„Мора ли опет чума у наш град!” промрмља Јован.

„Каква чума, црни човече?” љутито ће Ана. „То је куга... Ти и твоје празноверје!”

„Чума кад ти кажем..” замишљено ће Јован док гледа неке свитке. „Кажу да су је видели кад се искрцала са једног брода који је дошао из Котора.”

„Не лупетај... То је само болештина!” гледа га попреко супруга. „Није то никаква... жена у црнини која јаше људе! То су приче које колају у твојој дивљој Рашкој!”

„Да... Заборавио сам да сте ви Орсинијеви италијански племићи! поспрдно ће јој Јован. „Сви сте фини и лепо васпитани.”

„И јесмо... у односу на вас... Бугаре и оне Рашане!”

„Зашто нас онда твоји Италијани нису хтели примити?," и даље је не гледа Јован него ужурбано трпа ствари у сандук.

„Узалуд су нам Млечани дали држављанство када су нас сад

одбили! ”

„Људи се плаше заразе," рече Ана. „Уосталом, идемо код моје кћерке.”

„Немам више поверења у Симеуна” рече Јован. „Гледа ме испод ока, неповерљиво, као да сам му радио о глави.”

„Уображаваш, Јоване," смирује га деспотица Ана. „Он је наш најјачи савезник. Моја кћерка је, побогу, удата за њега! ”

„Чујем да им је у последње време постеља хладна” смешка се Јован. „Да спавају одвојено.”

„Све ти знаш.. ” одбруси му Ана.

„Додуше, не би нам позавидели ни на нашој," промрмља Јован и затвори сандук.

„Шта си тиме хтео да кажеш, Јоване Асене?," прекрсти руке она преко груди.

„Од лане... избегаваш своје брачне дужности” коначно је погледа Јован. „Често си одсутна у мислима... А заклео бих се и да си често уплакана.”

„И јесам..” смркну јој се лице. „Кад год помислим на свога сина Нићифора, сузе ми саме крену!”

„Препредуго га оплакујеш, Ана," замуца Јован и спусти свој тон. „Човек је храбро погинуо у борби.”

„Не могу га још прежалити...”

Уто, улази један слуга и рече им да су коњи упрегнути и кола спремна.

„Однеси прво мој сандук” рече Ана и показа на њега.

Човек хитро приђе и са муком га одвуче напоље. Ана затвори врата за њим.

„Бојим се како ћемо проћи кроз град” рече Јован гледајући кроз прозор. „Велика је гужва, сви беже...”

„Наша гарда ће пробити пролаз, без бриге” рече она и приђе столу на коме је била још гомила хартија, разних ситница и једна глиненa бочица. Она је узе и приђе Јовану са леђа. „Попијмо овај напитаk, за сваки случај, Јоване. Кажу да помаже против ове болештине.”

Јован се окрену ка њој и сумњичаво погледа бочицу.

„Шта ти је то?," уздржано ће он.

„Оно што си ми причао.. ” нехајно ће она. „Смеса белог лука, маслиновог уља и першуна... Сећаш се? Чуо си да тај напиток помаже... против те твоје чуме!” насмеја се она. „Рекла сам ти да ћу га направити за нас.”

Она му га пружи, а он га неодлучно узме. Скину мали запушач и полако га принесе носу. Помириса га. Осећао се бели лук. Ипак се двоумио да га нагне и попије.

„Можда нам не треба, жено” рече он и пружи јој га назад.

„Сам си рекао да би ваљало да га набавимо, злу не требало” рече она док му гура руку према њему. „Чега се сад плашиш?”

„Можда можемо и без тога” слегну он раменима док сумњичаво гледа глинену бочицу.

„Слушај, мужу, ти га не мораш попити” одлучно ће она. „Нећу да те терам, али немој после да ми кукаш кад нас окружи маса људи на улици... или ако се, не дао бог, разболиш... Хоћу рећи, ако те она твоја чума зајаше... Идем да га дам нашој деци, а остало ћу ја да попијем.”

Кад то рече, узме бочицу од њега и крену ка вратима.

„Чекај... овај... Да ли ту има довољно за све?” предомисли се Јован.

„Више него довољно, драги мужу.”

Он је поново узме. Размишља, ако је она направила смесу и дала би је њиховој деци, онда нема чега да плаши. Он нагну бочицу. Осети како се зеленкаста течност слива у његова уста и прогута је. Затим супрузи пружи бочицу. Он слегну раменима, па рече:

„Нека нам бог помогне” затим се намршти, па додаде: „Ах! Баш горчи... и љуткаста је.”

Деспотица Ана га хладнокрвно гледа, држи бочицу и не помера се.

„Шта...? Зашто не попијеш...?,” збуну се Јован, али замуче кад угледа мртвоозбиљно лице своје жене. Одједном му сину и он узвикну уплашено: „Отровала си ме!” и махинално се ухвати за грло.

Деспотица Ана и даље ћути и нетремице га гледа.

„Зашто? Како си могла?” запањено ће Јован, ухвати је за рамена и бесно протресе. „Зашто?”

Она се отргну из његовог стиска и начини неколико корака назад, према вратима. Смркне зловољно лице, али и даље не проговара.

„Зашто си ми то урадила...?,” завапи Јован. „Шта сам ти учинио

нажао?”

Она га и даље само гледа безизражајно. Он се досети, па гурну прст у уста, да себе натера да исповрати отров. Поче да кашље, да кркља, лице му се обли хладним знојем. Наједном се затетура, и паде на земљу раскречених ногу. Више их није осећао, биле су му сасвим утрнуле. Обузе га страх, лице му се искриви у хистеричну гримасу. Умах обледе и закрвави очима. Није осећао никакав бол, никакву муку, само је из својих уста осећао непријатан мирис.

Рукама поче да се одгурава према вратима док за собом вуче мртве ноге. Деспотица Ана наслони се леђима на њих и испречи му се. Он је дохвати десном руком за руб хаљине, али му она омлитави и склизну на под. Он се искрену на десну страну тела и у очају покуша да је дохвати левом руком, али она је одгурну и он се изврну на леђа. Више није осећао ни леву руку. Он хтеде да зине, да викне, да запомаже, али му уста осташе затворена, као заливена. Поче да испушта неразговетне звуке из грла док му се очи избечише у неописивом ужасу. А онда и ти звуци утихнуше. Само се чуло тихо, мучно јечање, као из дубоког бунара.

Очима је грозничаво ковитлао, бечио се на деспотицу Ану. Она се коначно злурадо осмехну.

„То је... кукута” рече Ана. „Не убије одмах... прво ти цело тело утрне.”

Она начини неколико корака према Јовану и надви се над њим.

„Корен барске кукуте... је чудесан!,” узвикну она у одушевљењу. „Волим да га користим... Невероватно како утиче на човека, а да при том жртва све време остаје свесна и без болова! Једић, арсеник... бљак! Умире се у гадним боловима и ружно је за гледати. Жртва бљује крв, слине... Нимало лепо... Али, кукута зато... Ах! Чисто, без крви, тихо... Једноставно згаснеш... Тако сам убила свог првог мужа Јована Орсинија... Да... Додуше, и још неке” затим се нехајно прошета по соби. „Зову нас фамилијом тровача!... Као да сте ви бољи!... Из мрака ножем забадате у леђа, или давите ноћу у кревету, или... се као чопор стуштите на неког јадника и избодете га мачевима!... Овако је... достојанственије.”

Затим, опет се нагну над њим и знатижељно га посматра.

„И ти си са Симеуном отровао цара Душана... Што се сад чудиш?... Што сам те ја отровала?... Је ли то?... Ха!" лицемерно се насмеја, а затим се смркну и викну: „Је ли требало да... да прећутим што си мога сина издао и послао му оног твог Арбанаса? Мислио си да не знам!... Све знам!... Знам и да хоћеш сина Александра да одредиш за наследника! Не! Ја ћу владати Валоном док моја кћерка Комнина не стаса да ме наследи!... Зато ћеш издају платити животом, и ти... и онај Симеун Синиша! Да, да! Томаида ће му доћи главе! Полако, без журбе. Наћи ће она прави тренутак, али мора да се чува његове мајке Марије. Та је једна виспрена гуја! Али ако буде могла, и њу ће да отрује!”

Она се усправи и гадљиво га гледа одозго.

„Сад цркни! ”

Окрену се, изађе на врата и залупи их за собом. Јован Асен остаде сам. Кроз отворен прозор могао је чути гунгулу на улици. Народ је бежао из града. Бат њихових ногу, шкрипу точкова, рзање коња, довикивање и вику. А онда је осетио како се тај звук полако губи у даљини, као да се удаљавају од њега. Морао је чути само своје дисање и јако бубњање срца у ушима. Кад је вид почео да му се магли, његово срце је почело спорије да куца. Његове мисли су постале испрекидане, недовршене. Али прво му је срце стало, мрак му је пао на очи. Последње мисли су му се копрцале у надолазећем ништавилу.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ШЕСТА - Пролеће 1363.

*„У води је несита аждаха,
Што прождире коње и јунаке.”*

Јеси ли сигурна у то што говориш, Умај?” зачкиљи очима баба.
„Јесам, мајко! Чула сам их више пута како о томе говоре!”, правда се лепа богиња, али лице јој на моменте поприма обресе грдног створа сваки пут кад је љутња обузме. У тим тренуцима није могла да обузда да из ње избије њено право биће. Није волела кад је њена мајка сумњичи.

„И кажеш, нису похитали на Црну стену?”, опет ће неповерљиво Итуген.

„Не! Рекох ти, упутише се на супротну страну”, ушета се Умај.
„Иду на планину Гулијан, код еврена Видена, тако су рекли! Чула сам их јасно!”

„Шта траже код тог еврена, који је протерао Дивљи лов? Шта иште од њега?”, упита се Итуген.

„Некакав... троједин” слеже раменима Умај. „Шта је то?”

„Троједин, кажеш?” изненади се баба и придржа се за сто поред кога је стајала. Колена јој заклецаше. Затим, забаца главу уназад и зажмуре. Осетила је како бес почиње да пени у њој. Лице јој се смркну и искривељи се у бесну гримасу. „Ја сам будала што чекам и пуштам

Фреју да ради по свом нахођењу! Шта ће мени то проклето копље, важнија ми је усудова глава! Не будем ли испунила своје обећање Амурату... бели гавран ће ме посетити, а Куркил нема милости ни према коме! ”

„Зашто сад тако говориш, мајко?” чуди се Умај. „Ниси ли рекла да ће то копље помоћи Амурату да порази Рашане, да ћеш га касније дати Тамерлану...?”

„Не знам како да зауставим Билиша Кубилу да се не домогне троједина...”, изусту Итуген кроз стиснуте зубе и окрену се према столу. Стаде да претура по њему као да нешто грозничаво тражи. Не зна ни она сама шта.

„Шта је троједин?”

„Три комада оружја направљена од истог еврена!”

„Биће скоро непобедив.. ” тихо промрмља Умај.

„Управо тако, кћери. Како ће онда Фрејини тевтонци да га убију и узму му копље?... Зашто проклетници нису кренули за њима када су напустили Топлицу? Зашто их нису пресрели? Зна ли Фреја куда су кренули? Зна ли шта је троједин, проклета била?” разбацује љутито ствари по столу.

„Фреја је сигурно дознала исто што и ја јер су тевтонци убрзо напустили Топлицу и кренули на исток.”

„Будале! Незналице!” удара шаком о сто Итуген. „Они смерају да Билишу Кубили поставе заседу код Црног камена, а не знају шта је троједин!”

„Ипак, мајко, тевтонаца је скоро 300, сигурно га могу савладати”, збуњено ће Умај. „Ни са троједином он није потпуно непобедив! Рањив је где год није покривен оклопом.”

„Они могу да покушају да га живог заробе и да га принуде да извади то копље и преда им га... Не знам само како ће принудити Рашана да то уради кад су они... тврдоглави и само се јуначе. Пре ће сам главу на пањ ставити него част да изгуби!... Или ће покушати да га убију након што узме копље... Шта ће онда Фреја да уради?”

„Хм... Нека се међусобно побију” рече сталожено Умај. „Ми ћемо отети копље ономе ко остане жив. Вероватно Билишу Кубили.”

„Желим то копље... али још више желим главу тог копилета”

замишљено ће Итуген док вага између те две ствари.

„Али... шта ако Билиш Кубила, као што кажеш, потуче тевтонце... Како ћемо му доћи главе?” упита Умај. „Ако је непробојан са троједином...?”

„Евренев оклоп није посве непробојан” рече Итуген.

Окрнула се кћерки. Лице јој је било необично мирно, глас сталожен.

„Мораћу да се понизим и потражим помоћ од Златне Вештице.”

„Од Алтан Сибелдај? Ти, Итуген, да се пред њом понижаваш? Она је једна од стотину конкубина Арсана Дулаја, бога подземног света!”

„Али она може да ми да Аждрахила, бодеж начињен од рога ејдерха Жилбегана! Само рог или канџа ејдерха може да пробије евренев оклоп!” љутито ће Итуген. „Морам да се понизим пред њом и тражим да ми помогне. Хоћу да ми да неке своје демоне да пресретну Билиша Кубилу пре него што узме троједин. Важнија ми је његова глава него оно копље!... Али... ако га они не зауставе... онда ћемо га убити Аждрахилом.”

„И ко ће Аждрахилом... да убије Билиша Кубилу?”

Након кратког тајца, Итуген показа прстом на Умај.

„Ти.”

„Ја?” изненади се она. „Како то да изведем?”

„Твоје чари су неодољиве, кћери... Нека нам буду од користи бар једном, а не само да би заводила смртнике да удовољиш својој похоти!”

„Биће тешко,” поколеба се Умај. „Сети се шта се десило са косингасом...”

„Билиш Кубила није косингас! То дериште нема његово искуство, моћи ћеш лако да га заведеш, бар толико да му забодеш Аждрахил у срце!... Или у леђа... Али, постарај се да буде убод смртоносан!”

„Није само то, мајко” одмахује главом Умај. „Има још нешто.”

„Шта, тако ти Куркила?!,” изнервира се баба.

„Онај његов силван... Нађуши нас издалека” промрмља њена кћерка.

„Говори гласније! О чему сад трабуњаш?”

„Његов силван нас је неколико пута нађушио када смо им превише близу пришли!,” узвикну Умај. „Без обзира на то што сам их ја вребала

као врана, а Фреја као птица кукавица или мачка... тај пас би залајао на нас и појурио нас... Шта више, убеђена сам да су њих двојица сад већ посумњали да их неко прати."

„Мораћеш да се снађеш!," узвикну љутито Итуген, али убрзо стиша свој глас. „Знам да је опасан. И ја сам се једном суочила са њим."

„Невоља је што смо ми рањивији када смо међу људима."

„То је зато што нам није тамо место, Умај!" опомену је опет мајка. „Стално ти говорим да се клониш људи! Многи богови су неславно тако скончали... Фрејин Одур умало није главу изгубио борећи се са витезовима око оног проклетог копља! Али ти не слушаш! Иста си Фреја! Лежеш са смртницима како стигнеш и где стигнеш! "

„Они имају... топлину какву ми немамо, мајко" Умај задрхта глас.

„Због њихове душе, кћери" гласно нагласи Итуген, па важно додаде: „Којом се ми хранимо, не заборави!"

Обе ућуташе на трен. Није Итуген могла да јој на тој похоти замери, уосталом, ни она није била боља када је у неко врло давно време била млађа. Али бринуле су је ћеркине несмотреност и лакоумност.

„Слушај ме добро, Умај" опет је стаде прекоравати мајка. „Уколико дође до тога да усуда морамо убити Аждахилом... Немој се заносити страшћу и похотом, већ... убиј то копице! Убиј га! Прободи му срце рогом ејдерха!"

Глава двадесет и седма - Пролеће 1363.

„Ум за морем, смрт за врагом.“

Урано пролеће наврла обилна снежница па у потоцима запенила низ падине и преко ливада. Са југа залахори топлији ветричак који очас отопи снег са крошњи зимзелених борова и јела, па са њих шљапкају крупне капи. И са голих брда где зими влада снегопадина сада се зелени пролећна трава и шарене пролетнице. Само високи врхови и даље одолевају смени годишњих доба, па снежне капе блеште на сунцу. Свуда се чује клокотање воде и цвркут распеваних птица. Чинило се да свет мирише свежом младошћу новог пролећа, уз резак ваздух и мирисај пробуђене природе. Све се буди новом снагом, па ни човек није томе изнимка.

Милош се протегли у седлу и упија у се пуна уста мирисавог ваздуха.

„Ахх! Каква милина!” узвикну он. „Већ сам се уцрвљао у Топлици!”

„Дааа!”, зева Гороје, још није било ни свануло када су дигли логор и наставили пут. „Само смо се излежавали и јели.”

„Хоћеш рећи, ти си се излежавао и јео” исправља га Милош. „Ниједном се ниси сетио да мало вежбаш са мном... Не знам где ти стане толика храна.”

„Не кукај, имао си са ким да вежбаш” опет зевну Гороје. „Лепо од

тебе што си онако ревносно подучавао Враткове синове... Заволели су те као брата, баш им је било жао што смо отишли. Али није требало да се онако, по ноћи, искрадемо са двора.”

„Морали смо, Гороломе” рече Милош. „Уосталом, ноћ пре тога смо рекли војводи Вратку.”

„Али се не поздрависмо са његовим синовима.”

„Не стај ми на жуљ, Гороломе”, умуси се Милош. „И мени је криво, али морали смо се искрасти... Кажем ти, неко нас прати.”

„Не знам где ти видиш претњу, синко” протрља руком густу браду. „Ил’ ме можда мој вид издаје под старе дане.”

„Вилан се чудно понаша кад види неке птице..

„Чујеш ли себе? А? То је само пас..

„То је силван” прекиде га Милош. „Он се не обазире на друге животиње, али кад види ону врану.. ”

„Све су вране исте, бојим се да сте обојица пали с крушке!” засмеја се Гороје сам. „Е, кад бих некеме рекао своју срамоту! Гороје Горолом бежи од врана!”

„Само од једне вране!”

„Како год! То не приличи витезовима заточницима!”

„Пусти ме сад тога. Испричао сам ти шта ми је Драгушла све рекла. Треба знати када се јуначити, а не срљати ко без главе!”

„Ааах!” одврати незадовољно Гороје.

Кратак, мучни тајац. Као кад нешто остане недоречено, неисказано до краја. Гороје то осети и погледа у Милоша. Овај криви уста, гризе усне. Гледа замишљено у даљину. „Добро, шта је сад?”, упита га Гороје.

„Ништа.”

„Како ништа кад си се умусио?”

„Како си доспео на султанов двор, Гороје?”

„Хм... Откуд те то занима, момче?”

„Па, ето.. ” неуверљиво ће Милош.

Гороје га осмотри. Не пита га случајно, зна он то. „Заточници бирају коме ће господару служити” уздахну Гороје. „Да би могао увек бирати, мораш бити најбољи... Знаш и сам, нас не занима ни богатство ни племићке титуле. Само слава. Зато се стално доказујемо. И вечито

трагамо за местима где још већу славу можемо стећи... Нама није важно коме ћемо служити. Уосталом, није то занавек!... Чим се негде прославиш, идеш даље, тражиш ново. Што би заточник зачистио код неког господара? Зато сам напустио Кантакузена. И на време, убрзо је збачен са престола. Онда сам у Галипољу, када су га Османлије заузеле након земљотреса, изазвао на мегдан неког славног Османлију... Усман Абас се звао, мада није био прави Османлија, већ Арапин... Сви се клели и кладили у њега... Хе-хе... Док су трепнули, одсекао сам му главу” занео се Гороје па се сласно присећа славних дана, могао би овако до сутра. „Е, богами, дође стража по мене. Већ сам се помирио са тим да ћу завршити код целата! Изведу они мене ни пред ког другог него пред Орхановог сина - Сулејман паше! Наочит човек, поносног држања... Требало је да буде султан, знаш?... Но, гледамо се и одмеравамо. Каже он мени да је због мене изгубио сто дуката! Кладио се на Арапина. Набрао обрве и само дува кроз нос. А ја му велим: „Ниси, господару, требало да се кладиш на камилу, када је коњ бржи!” И он стаде да се смеје. Пита ме како ћу да му вратим тих сто дуката. А ја њему велим: „Моја служба ће ти вредети више од тога!” И тако он мене прими у службу!”

„Ниси се бојао у Галипољу, међу Османлијама?”

„Не! Има тамо од свих народа, највише трговаца, плаћеника... Не дирају они заточнике... Него, зашто питаш?”

„Отишао бих као заточник на султанов двор”, одговори Милош.

„Шта ти то треба, црни синко?”, усправи се у седлу Гороје. „Можеш славу стећи и другде, у Цариграду, у...”

„Не, Горолеме”, прекида га момак. „Хоћу на султанов двор због моје сестре Теодоре... Заклео сам јој се да ћу је избавити из харема и вратити је мајци.”

„Не заноси се, то је неизводљиво.. ”

„Ако си ти успео да стигнеш до њиховог двора, могу и ја!”

„Ма, шта причаш? Није исто..

„Зашто? Мислиш да нисам бољи од тебе? Хоћеш да те изазовем на мегдан?”

„Ха-ха-ха!” слатко се насмеја Гороје. „Чувај се за непријатеља!”

„Не шалим се, хоћу на султанов двор

Гороје се уозбиљи и гледа у Милоша. Види да је момак одлучан у својој намери, не да се поколебати.

„Мораћеш онда уистину да се добро прославиш као заточник” рече му Гороје. „Не можеш тек тако да сад одеш међу Османлије... Мораш стећи толику славу да они чују за тебе и пре но што се појавиш.”

„Тако ћу онда и урадити” одлучно ће Милош.

Већ око поднева зађоше у Сврљишке планине јашући козјом стазом кроз густу јелову шуму. Око њих, местимично снег, а свуда се полако топи и у потоцима јури низбрдо. И ваздух је овде много хладнији јер шума заклања зубато сунце и штити од топлог ветрића. Изнад њих, под снегом још увек спава врх Перинатица. Бели се под снегом и штипа очи, а од њега се спушта хладан ваздух. Милош и Гороје огрнули гуњеве ресанике и натакли крзнене капе, а на ногама дубоке чизме са мамузама. Војвода Вратко их је добро снабдео за пут јер све ствари оставише код Ђавоље вароши кад су их тевтонци потерали. Само Вилану због дебелог крзна зимоћа прија, па неуморно трчкара на све стране њушећи само њему знане трагове. Милош је познавао ћуд свога силвана као себе самог и безрезервно је веровао његовом инстинкту. Пратио је његово понашање, па кад је силван био опуштен, и Милош је био миран.

Стаза их је вијугаво одвела до једне голе заравни под врхом Перинатице и наставила ка југоистоку, одакле их је надвисивала Гулијанска планина. Радовали су се што су близу и што ће већ тамо заноћити. Милош је био узбуђен што ће моћи да види Световидов храм, макар био и разрушен, а о сусрету са Змајем од Јастрепца и Виденом није могао да нађе праве речи одушевљења, па није ништа коментарисао Гороју. Осећај важности тог тренутка у њему је био толико јак да већ ноћима није могао ока да склопи. Њему ће змај Виден поверити свој троједин! Он ће носити копље светог Георгија! Он ће убити... неку аждају! Са таквом судбином није ни чудо што је био пун себе и са нескривеним нестрпљењем желео је све то и одмах. Сметала му је Горојева равнодушност, као да није схватао важност овог догађаја. Знао је да стари заточник само жуди за мегданима и борбама. И обилним обедима између. Али, и боље је било тако јер га је Гороје довољно спутавао да момак не зајуни безглаво.

И сад је Милош јахао испред Гороја. Мало-мало па би се побунио:

„Куд толико журиш, синко?” узвикну он. „Немам ја неуморног Ждралина, већ обично кљусе!”

„Ајде, потерај га, Гороје, још мало па смо стигли...”

Зину Гороје опет да се побуни, али у то силван наједном одскочи у месту и стаде да се врпољи у круг, па залаја. Њих двојица се укопаше у месту. На то, и Ждралин затопта копитама и замлатара главом.

„Невоља! узвикну Милош осврћући се и већ исука свој Дракон.

„Шта је сад...?” промрмља Гороје, па се и он маши своје мачетине.

Међутим, испред њих из правца Гулијанске планине указа им се један коњаник у опруженом галопу. Језди превојем као ветром ношен, ногама једва додирује тло. Иза њега се вијори огртач као раширена крила змаја, а на глави има кацигу као змајска глава. Учини им се као да према њима лети страшни змај.

„Ко је сад овај?” узвикну Гороје док покушава да смири свога коња који се сад узнемири. „Је ли неки твој злотвор, Милоше?”

„Није, Гороје!” осмехну се Милош. „Немој се у бригу давати... То је... то је мој отац!”

„Твој отац?”, зачуди се Гороје. „Црно дете, каквог ли то оца имаш?”

„Змаја од Јастрепца, Горолоче! ”

„Да могу, сад бих се прекрстио и левом руком! ” зачуђено ће Гороје иако му је Милош већ раније рекао ко му је отац, свакако га није овако замишљао.

Али, кад Милош примети да су силван и коњи још увек уплахирени, он се збуну. Нешто му ипак не би јасно.

„Шта, ког врага...?”

Али не доврши мисао јер из јеловице испод њих, са стотињак корака, изјури чопор од десетак некаквих непознатих створова. Од изненађености се укопаше јер не могаше разазнати шта их напада. Какви то беху створови човеколиког изгледа, али јаркоцрвене боје као да пламте, носе копља дугачке таласасте оштрице, а издужених глава без косе, крупних очију и развучених устију преко целог доњег дела лица? Нос им беше пљоснат и широк, са три носна отвора, а уши велике, шиљате и приљубљене уз главу. И поврх свега, јашу некакве смеђе животиње које подсећају на козе, козороге, али су велики као

коњи, и имају дугачке рокове и разјапљену чељуст пуну великих зуба? Ни Милош ни Гороје нису могли знати да су *одкани* монголски демони одани само свом господару Арсану Дулају, шаманском богу подземног света Ада.

Не стигоше ни да се саберу кад одозго, из јеловице подно Перинатице, искочи други чопор од петнаестак таквих створења са намером да их опколе. Милошу одмах би јасно да су упали у заседу, а да је Змај од Јастрепца јурио њима у помоћ.

„Ми заточници нисмо турнирски витезови па да се боримо на коњима!” узвикну Гороје, скочи са коња, удари га по сапима да га отера и подиже мач изнад главе искорачивши левом ногом напред спреман да их дочека.

Видевши га, Милош учини исто, таман на време да сачека прве одкане.

У страховитом налету, демони се залетоше на двојицу заточника који по инстинкту прво замахнуше мачевима на козороге који им се учинише најопаснијим. Јер ови створови разјапише чељусту на њих не би ли их растргли. Прву такву грдну њушку Милош расцепи на пола својим Драконом, а звер се затетура и паде оборивши са себе и јахача. И другог козорога који испружи свој врат ка њему пресече на пола и одруби му главу. Сјати их се толико да Милош и Гороје махнито замахиваше мачевима секући шта стигну и где стигну. Вилан се храбро ухвати у коштац са једним козорогом заривши му чељуст у врат и обухвативши га предњим шапама. У такав крвав метеж, када два заточника беху безнадежно опкољена, улете свом силином Змај од Јастрепца на свом великом Вољују разбивши им напад, одбацивши козороге у страну док својим мачем сасече неколицину одкана који се искежени винуше на њега. Наста бесомучна сеча у којој крв пљушти на све стране, а урлици и режање одјекују до малопре мирном планином. Варнице прште када се мачеви укрсте са копљима, нико се не обазире на посекотине јер главу треба сачувати. Нападнути гледају да одмах било како онеспособе нападаче јер ови у великом броју кидишу на њих, па не маре за површне убоде њихових копаља.

Милош не стоји у месту, већ се непрестано креће, пробија се витлајући зеленим мачем лево-десно, склања се од других, чува леђа.

Сваки ударац му је одмерен и прецизан, не сме се упуштати у дужу размену удараца јер га умах салећу други. Гужву коју створише козорози унесе пометњу међу одканима очигледно навикнутим на борбу са њихових леђа, јер њихове звери беху агресивне и једна према другој када се почну гурати настојећи да се свака домогне свог људског плена. И док једна другој претећи шкљоцају чељустима или се међусобно гризу, њих тројица користе прилику да им задају кобне ударце и тако са њих збаце јахаче. Убрзо приметише да одкани имају криве ноге у коленима и да су несигурни на тлу, па се отежано крећу. Беше очито да су демони били створени за борбу са козорога и на великом простору где се њихове агилне звери могу несметано кретати, а збијени у групи само сметају једни другима, што због злоћудних козорога што због својих дугачких копаља.

Но, у тој збрци, један козорог се случајно навали на Милоша и обори га на земљу. Кад угледа човека под собом, страхотно разјапи чељуст да му смрви главу и то би се и десило да га однекуд не заскочи накрвави Вилан и бесно му зари зубе у врат. Козорог подиже главу и заурла од бола, а Милош му одмах сјури мач кроз губицу и проби му лобању. Али како је звер још носила свог јахача, тако тај одкан забодје своје копље дубоко у силвана. Овај зацвиле и скљока се крај свог Милоша. Момак врисну колико га грло носи и покуша да се искобеља испод мртвог козорога. Исти одкан већ замахну опет својим копљем на Милоша, али у то му Змај од Јастрепца страховитим ударцем одрубил главу која их прелете прскајући крв.

Милош опет заурла од беса и туге видевши да Вилан не мрда, извуче се испод лешине и поамно се размаху Драконом око себе, не марећи више за свој живот, него терајући стрвинаре од себе и од свог силвана на кога се козорози окомише да га прождеру. Очи му севаху од јарости, а лице му искривљено у срџбеној гримаси, па онако сав накрвав личио је и сам на некаквог створа из пакла. У разјарености и вриштећи секао је насртљиве демоне штитећи више Виланово тело него себе.

И то би кључни моменат у тој крварији, јер заслепљен безумним гневом Милош их разбаца и посече жестином која изненади и самог Гороја. Учини му се да би и њега убио да му се у том трену нашао на

путу.

И када је последња грдоба пала под мач, Милош се и даље закрвављених очију и накрвавог лица освртао жудећи да још некога сасече и згроми. Када виде да живих више нема међу нападачима, он се окрену ка свом силвану. Гневну гримасу намах замени болни израз лица, а очи му се испунише сузама. Испусти свој мач и паде на колена крај Вилана. Стави му главу у своје крило и погледа му у очи. Цаклише се последњим издисајима живота. Удисаји му беху плитки и успорени. Милош стави руку на тело осетивши му слабе откуцаје срца.

„Вилане мој” скоро нечујно изусти Милош. „Не остављај ме, брате.”

Вилан га погледа и поглед му тако оста укочен. Под руком Милош осети последњи откуцај срца и последњи плитак издисај. Тело се опусти и глава омлитаве. Милош болно зајеца и зарони своје лице у његово крзно. Рукама га јако приби уз себе као да никад не жели да га пусти.

„Силвани умиру дајући живот за свог господара” рече Змај од Јастрепца стојећи крај Милоша. „Нема силвана који је умро од старости, само у борби... Зато постоје.”

„Храбра смрт вредна поштовања”, изусти тихо Гороје и уздахну из дна душе.

Гороје стаде да обилази мртве нападаче са спремним мачем у случају да је неки још жив. Загледа их и гадљиво понеког преврне. Види ли да неки још дише или мрда, а он му одмах зарије мач и докрајчи га. Напоследку упита Змаја од Јастрепца:

„Какве су ово бештије, господару?”

„Мени нису знане” одмахује овај главом. „Нити бих ја знао да вас вребају из заседе да змај Виден није осетио њихово погано присуство на својој планини... Зато сам одмах похитао вама у сусрет ”

„Знао си да смо на путу овамо?”

„Знам да сте пре десетину дана кренули из Топлице.”

„Ко ти је јавио, господару?”, наивно ће Гороје. „Јер нико сем војводе Вратка...”

„Шума је моје царство, витеже.”

Гороје заћута свестан да није упућен у све овоземаљске тајне.

Тешка срца Милош се растао од свог силвана. Покопали су га испод једне јеле далеко од смрдљивих лешина непознатих створава, јер одкани и њихови козорози убрзо почеше да се распадају и да шире око себе несносан воњ. Остао би Милош још на гробу свога Вилана, али га Змај од Јастрепца и Гороје некако убедише да морају да наставе даље. Није било безбедно остати јер се вече ближило, а бојали су се да могу опет бити нападнути.

До врха Гулијанске планине јахали су у тишини. Било какве речи биле су сувишне, а утеха излишна. Милош је изгубио драгог пријатеља који га је везивао за његове безбрижне дане на Душановом двору. Сада му је остао само Ждралин. Зато, мало-мало на би га потапшао по врату. У срце му се увукла неизвесност и неки необјашњив страх. Колику жртву је још морао да поднесе на свом путу ка испуњењу судбине? Већ је сахранио многе њему драге пријатеље и све је више осећао како га самотност притиска.

Чини се да би момак још више пао у очајање да се тад испред њих наједном није указао разрушени храм Световида на једној малој заравни стотину метара испод врха планине. Одатле пуца поглед на Стару планину на истоку, на Ртањ на северу и на Јастребац на западу. Коњаници се зауставише пред срушеном палисадом која је окруживала дрвени храм, који је и сам био у рушевинама. Дрвени, трули балвани, делимично прекривени маховином леже онако како су их јаке кише и ветрови оборили, неми сведоци једног давног времена када су људи у великом броју походили овај храм доносећи богате дарове. Само заборав убија, па је тако и овај храм почео пропадати када се у срца људи увукао хришћански бог. Но, испред њега још само пркосно усправно стојао пет метара високи камени кип четвороглавог бога Световида. Иако испод њега стоје попадали дрвени стубови и греде његовог храма, нагризене зубом времена и људским забором, он и даље гледа на све четири стране своје земље. А на четири стране стуба, у подножју, налази се по једно камено ложиште у којима је некад паљена ватра приликом светковина у част Световида. На два су исклесана једва видљиви симбола коња, а на друга два - петао. Сам камени стуб беше подељен на три зоне и украшен рељефом кога су вековне кише и ветрови знатно избледели.

Сунце је већ било замакло иза Гулијанске планине и хладан сумрак прекри небо на коме се појавише прве звезде. Наједном захладе, а у њих се увуче језа. Ветар мину, па у оближњој шуми и око њих завлада мир и тишина.

Милош и Гороје везаше коње и ћутке само посматрају Змаја од Јастрепца, који се разлете околом да скупља грање и дрва, и да их слаже у четири камена ложишта.

„Сећам се времена када је овај храм био жив” рече са сетом Змај од Јастрепца док слаже дрва. „Време ствара, време и обара... Али свештеници су његов дом преселили у крајеве где Световид још увек живи у срцима људи. Тамо у Умољима, на Белом извору

Када господар Јастрепца заврши са сакупљањем дрва, он махну Милошу да приђе, а Гороје оста по страни.

„Видиш, Милоше, како је стуб окренут на све четири стране његовог света” рече му овај. „И подељен је на три дела: горњи - небо, средњи - земља, и доњи - подземни свет... Узми кресиво и запали ватру у сва четири горионика, отвори Световиду очи да те види.”

И док Милош стаде обилазити и палити ватру, Змај од Јастрепца је правио две бакље које ће понети и обрати се Гороју:

„А ти, Гороје, остаћеш овде док ја одведем Милоша пред змаја Видена. Буди без бриге, овде ћеш бити безбедан.”

„Ако ти кажеш, господару” промрмља Гороје, незадовољан што мора да их чека.

Милош запали сва четири горионика и трепераво светло обасја камени стуб. Сенке чудно заиграше, као духови који плешу око њега. Невештом људском оку чинило би се као да стуб дише и помера се. А високо изнад њега, на ноћном небу све више звезда се палило као свеће у даљини. Необичан мук се спусти на њих као да све видљиво и невидљиво прати шта њих тројица раде.

„Хајдемо, Милоше” рече Змај од Јастрепца. „Виденова дупка није далеко, припалимо бакље.”

Њих двојица кренуше пешке једном једва видљивом стазом која је водила низбрдо, у правцу севера. Бакље држе испред себе и осветљавају себи пут. Убрзо стаза поче да кривуда и да буде испресецаана камењем. То беше знак да се ближе кршевитом терену.

„Када будемо стигли.. ” започе господар Јастрепца, „стој мирно, без наглих покрета и не говори ништа. Пусти мене да причам... И наравно, не дирај ништа око себе јер змај љубоморно чува своје благо. Уосталом, поверено му је да га чува... Не бечи се ма шта видео, буди достојан његовог присуства. Мораш схватити, Милоше. Виден ти даје део себе и тиме престаје да постоји. Он се жртвује за тебе. Он наставља да живи кроз тебе, у троједину. Виден је најстарији и највећи змај у нас, нема више таквих... А знаш да је он прискочио у помоћ косингасу и цару Душану када су се борили да те спасу... Ево нас.”

Из мрака почеше да се промаљају обриси неке велике стене чији се врх губио у ноћној тами. У камену је разјапљен велики мрачни отвор као уста големог дива. Из њега их запахну јак животињски воњ. Змај од Јастрепца крену први, а за њим помало несигурним кораком Милош. Како закорачише унутра, тако уђоше у један још хладнији и влажнији свет. Чуло се само капање воде са плафона и бат њихових корака по стеновитом тлу. Улаз у пећину беше велик, чак ни светло бакље није допирало до врха. Пламен је титрао од ваздуха који је долазио из дубине земље. Онда би се наједном примирио или почео да дува у супротном смеру. Да не беше њиховог одјека, не би никад помислили да се налазе у пећини, јер тунел беше широк колико и висок. Тек када би пришли неком зиду и подигли бакље, видели би како се стена окомито диже изнад њих и губи у мраку.

Милош није ни приметио да се спуштају све дубље испод површине јер низбрдица беше скоро неприметна. Био је очаран овим чудесним подземним светом. Из земље би вирили сталагмити од кречњака и правили ступове и најнеобичније облике у којима је препознавао фигуре људи, животиња или пак нешто страшније. Понегде би згазили у плитке, ледене баре или шљапкали по блату, а најгоре им беше клизаво камење глатко као лед. Када је Змај од Јастрепца проговорио после скоро пола сата, било је шапатам:

„Стигли смо... Сети се шта сам ти рекао.”

Милош прво под ногама осети како са камена пређе да гази као по шљунку, а онда пламен њихових бакљи стидљиво обасја нешто што се Милошу испрва учини као жутобојно камење. Тренутну збуњеност замени усхићење невиђеним златосјајем свуда око њега. Када је

погледао пред собом, виде да не газе по шљунку већ по безброј златника и сребрењака свих врста и величина. Из златоблистог језера кованица вириле су разне драгоцености у облику пехара, пладања, тањира, златотканице... Намах, Милош заборави где се налази и гласно уздахну.

Тишину прекиде заглушујућ шум шљунчања, као да киша злата пада са велике висине. Змај од Јастрепца се укипи и Милош за њим. Обојица високо подигоше своје бакље како би што даље осветлили. Милошу застаде дах када угледа да се пред њим уздиже златно брдо са ког се осипа злато уз заслепљујуће светлуцање и заглушујуће звецкање. Али из те златосјајне кише стаде да се појављује страховна фигура големог змаја. Када је дунуо кроз нос, дим шикну. Он рашири своја крила отресајући са себе гомилу злата као што птица са себе отреса воду. Разјапи велику губицу и из ждрела му незадовољно загреме. Ко ремети његов сан? Ко се усуђује да дође у његово златно легло? Под светлом бакље, крљушт му се пресијавала златоомдром бојом, а два смарагдна ока цаклише се огњевито. Доњи део тела и реп му осташе закопани испод брда злата, а свој дуги врат испружи ка уљезима спреман да их у трен ока обојицу спржи. Но, одмах спази господара Јастрепца, а онда своје крупне очи упери у момка који стојаше крај њега. Осети његово присуство дубоко у себи. Познавао га је необјашњиво однекуд. И Милош се истог тренутка сети свог сна како лети на његовим крилима, и осећај његове тврде крљушти под својим рукама док се држи за њега јездећи кроз ваздух. Погледи им се среташе и говораше више од хиљаду речи.

Змај се тад нагло повуче назад, зарони прво своју главу и дуг врат у златно брдо док златни талас прсну око њега. На трен нестаде... Али пред њима наједном из златне гомиле искочи фигура једног човека у златорујном оклопу на коме је увијени змај који гризе свој реп и окружује сунце, а на глави црномодрикаста кацига, на чијем врху беше фигура змаја раширених крила. Човеколико биће беше за главу више од господара Јастрепца, широких плећа, оштрих црта лица намргођеног израза. Испод кациге му вире дуги златокосни увојци. Нестварно лепог изгледа, толико да се Милошева два ока не могу нагледати.

А он стаде поносно и надмоћно пред њих, а поглед не скида са

Милоша. Момак убрзо примети да његовим нељудским смарагдним очима уопште не трепће. Када му се обратио господар Јастрепца, учинио је то немуштим језиком који Милош није разумео.

*„Очију твојим јунака видим.
А у очима злих као љути дим,
Као ратник твој ненадвладим,
Као троједин твој неопходим,
Са мачем змајским непобедим,
оклопу змајском неповредим,
Са кацигом змајском несавладим!”*

Кад то рече, благо му се поклони и оста загладан у земљу из поштовања према њему. Виден погледа кратко Милоша, одмери га од главе до пете, па немуштим језиком рече господару Јастрепца:

„Довео си свог сина преда ме, Змајастребе.”

„Јесам, господару... Онако како си ми заповедио," рече овај и даље погнуте главе.

„Недавно усних да га носим на леђима својим," рече Виден гледајући испод ока Милоша. „Време је да се обојица суочимо један са другим, јер нас је велика Плетиља својим вретеном везала.”

„Као што видиш, за појасом му режи твој Дракон, господару” не диже поглед Змајастреб.

„И спознао је своју судбину?”

„Плетиља му ју је открила, господару.”

„Онда сам коначно спојен у његово вретено и троједин мора припасти њему.”

„Тако је Плетиља пресудила, господару.”

„Предаћу се онда судбини људи," рече Виден и поче са стране да откопчава свој оклоп гледајући Милоша у очи.

Рука му није задрхтала када је златорујни оклоп предао момку, али зато Милошева јесте. Знао је шта то значи и осећао је бескрајно дивљење према овом створу који се свесно и вољно одрицао свог вековног живота због њега. Било му је просто несхватљиво да неко може тако мирно и сталожено да прихвати своју смрт. Јер ма колико се

наслушао прича о змајевима, тек сад је почињао да схвата њихову праву природу. Они су били део ове земље и за њу су умирали, другачије није могло да буде. И то су радили драговољно, без трунке сумње или колебања.

Виден полако скиде величанствену кацигу са своје главе и његова златосјајна коса му се расу по раменима. И лице му блесну анђеоском светлошћу. Он благодушно погледа Милоша очима пуним разумевања. Чинило се да ће као анђео полетети јер умах поче да зрачи неком унутарњом светлошћу која се ослободила скидањем кациге.

Предаде му је климом главе у знак поштовања. Тек тада господар Јастрепца подиже поглед и његове очи се сусретоше са Виденовим. Милош осети да тим погледом разменише нешто што тад није могао да схвати. Не беше то само опраштање и разумевање или дивљење, већ нешто много дубље од тога. Нешто што ће Милош схватити једног дана много касније.

Виден се окрену и крену назад, али затетура се, паде на колена и полако се испружи по златној гомили. Анђеоска светлост у њему мину. Он оста беживотно да лежи.

Змај од Јастрепца и Милош се немо погледаше. Змај спусти поглед и прође поред Милоша натраг путем којим су дошли. Момак тихо уздахну, а тело му се стресе. Без речи крену за овим. Са собом однесоше оно мало светла и златна пећина опет утону у вечни мрак. Нису видели како се човеколико биће поново претворило у величанственог змаја који је остао да лежи у вечном сну, снивајући најлепши сан од свих. Сан о животу.

Глава двадесет и осма - Пролеће 1363.

„Милостив као зла маћеха на пасторче.“

Александар Комнин Асен је на челу војске од пет хиљада што коњаника што пешака стајао пред капијом Валоне и чекао одговор на свој ултиматум. Отвориће му градску капију или ће он опседати град док га не заузме, а онда ће све криво да казни: почев од своје маћехе деспотице Ане, која је узурпирала његово престо, до последњег стражара на капији.

Стасом и духом личио је на своју мајку Ану из Видина, прву супругу покојног владара кнежевине Валоне Јована Асена. Имао је дугу коврцаву косу, лепушкасто женскасто лице, правих црта, мали нос. Додуше, није се много разликовао ни од свог покојног оца, али за разлику од њега, био је принципијелан и човек од речи. Када га је отац довео на свој двор у Валони након што се по други пут оженио и то Аном Орсини, уживао је његову заштиту од малтретирања своје маћехе. Временом су се поделили: с једне стране су били он и његов отац, а са друге његова маћеха и Комнина, његова полусестра, очева кћерка са деспотицом Аном. Нетрпељивост је са годинама расла. Чим је његова маћеха сазнала да ће га отац прогласити за свог наследника и владара Валоне, та нетрпељивост је прерасла у отворену мржњу. Александар никада није опростио оцу што је оставио његову мајку, али

како је растао, почео је да схвата колико политика утиче и управља животом појединаца. Ако ти цар нареди да оставиш једну жену и ожениш се другом, шта је човек друго могао да уради него да се повинује таквој сили. Његов однос са оцем је зато све више јачао као и презир према маћехи и полусестри Комнини.

Очева изненадна смрт од куге, како је свима било објављено, страшно га је погодила. И уплашила. Јер наједном се нашао у канџама своје маћехе на двору Симеуна Синише у Трикали. Као да то није било довољно, него су се на њега окомиле и обе маћехине кћерке, Томаида и Комнина, а ни сам Симеун га није благонаклоно гледао као наследника Валоне.

Немајући куд, и плашећи се за свој живот, двадесетдвогодишњи Александар једне ноћи се искраде из палате и бежећи главом без обзира упути се у Сер код Угљеше Мрњавчевића, једног од најмоћнијих властелина на југу царства. Тамо га дочекаше отворених руку, поготово бивша царица Јелена, која је свог братанца обасула пољупцима и похвалама. Није јој требало много да му „у поверењу” открије да је његова маћеха убила његовог оца. Наравно, прећутала му је чињеницу да су она и Ана биле у дослуху и да јој је она такође у „поверењу” открила да је његов отац стајао иза оружане побуне у којој је њен вољени син Нићифор Орсини изгубио живот.

Тешко је описати бес који је Александра спопао сазнавши да му је маћеха отровала оца. Јелена није ништа учинила да га умири, већ је његову жеђ за осветом хранила обећањима да ће учинити све да му помогне да освети њеног „вољеног” брата. Угљеша Мрњавчевић је на све то само климао главом и у правом тренутку понудио му војску којом би одбранио престо који му је отац завештао. Александар је то одмах прихватио и заклео се њему и тетци на вечну лојалност.

И сада док је стрпљиво чекао на коњу одговор градске страже, у себи је ликовао, јер иако није могао да види шта се догађа у палати, могао је лако да претпостави. Капетан гарнизона је сигурно убеђивао његову маћеху да отвори капију, док је деспотица Ана тврдоглаво одбијала не желећи ни да чује за то. Имала је она и разлога да га се плаши. Чула је да је Александар пребегао код Јелене и да му је Угљеша дао своје трупе да уђе у Валону. Могла је само да претпостави да му је

Јелена рекла и остало, да је отровала његовог оца. Нашавши се у безнадежној ситуацији, паника ју је спопала, а разум је издао. То је капетану гарнизона било довољно да на своју руку одлучи којем царству ће се приволети, јер ипак сила бога не моли.

„Проклета вештица! ” урлала је Ана ушетавши се као вук у кавезу по свом балкону. „Прешла ме је! Прешла нас је све! А ја сам била наивна и веровала да је на мојој страни, да је на страни мога сина!... А она... она све време само хоће да се освети Симеуну и брату Јовану Асену што су издали њеног сина... оног.. оног Уроша Нејаког!... Како сам била глупа! Требало је да се уротим са Маријом против ње, ипак, исте смо крви. Где ми је била памет!” удари се по челу деспотица. „Искористила је и мене и Томаиду... И сада ће свог братанца да постави на престо! Вртеће га око прста док се њему не заврти у глави!” затим се наслони на ограду балкона, одакле је могла да види како стража отвара градску капију. Убрзо у град похрлише трупе на челу са Александром.

Дисала је убрзано, а још грозничавије је размишљала шта јој ваља чинити. Побећи није могла. Тешила се бар што је своју кћерку Комнину оставила код Томаиде у Трикали. Чим је талас куге прошао, она се одмах вратила у Валону и свима дала до знања да ће она наследити свога мужа. Чак је и сама пустила гласине да је његов син Александар такође умро од куге. Све док се није прочуло да се тај исти сада креће ка граду на челу јаким трупа.

„Готова сам” промрмља она. „Обесиће ме о највишу кулу у граду!”

Затим се опет ушета кршећи руке и размишљајући наглас:

„Ах, не! Нећу му приуштити то задовољство! Ја сам из царске фамилије Палеолог! Мој деда је био краљ Ромеја! Неће мене да веша као да сам неки пробисвет! Не предајем се тако лако! ”

Затим потрча у своје одаје, до стола где је стајао бокал хладног вина. Из недра извади једну малу боцу, отвори је и испразни је у бокал.

„Видеће он свога бога, видеће тај слинавко ко сам ја!,” рече она себи. „Попиће отров, макар морала и ја са њим!”

Затим, врати се на балкон да сачека његов долазак. Наслонила се леђима на ограду гледајући у врата својих одаја. Гневно је дувала кроз нос, спремна да се ухвати у коштац са својим пасторком. Ослањала се

на предност коју је имала над њим. Довољно дуго му је усађивала страх од ње. Неће лако изаћи на крај са њом, биће мањи од маковог зрна...

Врата се свом силином отворише и ударише у зид. Крупним корацима, Александар уђе окружен стражом. Из очију му је севала љутња, а на мртвоозбиљном лицу видела се одлучност. Деспотица Ана се стресе, није то очекивала. Пред њом није више стајао неки уплашени балавац, већ ратник наоружан до зуба у сјајном оклопу.

Гледајући је нетремице, он застаде и рашири руке, а његов паж дотрча и стаде му скидати грудни оклоп и кацигу. Кад је хтео да му скине појас са мачем, овај му грубо одгурну руку. Можда му ускоро затреба. Ана на све то само гута кнедле и презнојавала се.

Он јој одлучним кораком приђе и строго јој рече:

„За убиство мога оца следи ти смрт давлeњем на тргу!”

Деспотица Ана зину да приговори, али речи јој засташе у грлу. Само је уплашено трептала и мицала уснама.

„Ништа не говори” упозори је он. „Све знам и немој ме лагати! Отровала си мога оца и за то ћеш бити кажњена!”

Ана ипак смогну снаге да се усправи, намести поносан израз на лицу и рече:

„Ко си ти да ми судиш? На основу чега ме оптужујеш?”

„Царица мајка Јелена ми је све испричала! Не покушавај ништа!”

„То су све њене лажи! Одавно се она уротила против твога оца и Симеуна јер су издали цара Уроша! ” узврати она истом мером. „Не буди глуп, синко! Ти ћеш само бити њена марионета у Валони, а твој отац је желео само теби да остави ову кнежевину!”

„Доста! Ни реч више, Ана!” одмахну он отресито руком. „Ја сам њен братанац! Ако и мрзи Симеуна, она је ипак волела свога брата!”

„Волела га? Али он ју је издао и она му то није опростила! упорно ће Ана. „Не буди слеп поред очију! Ако је неко отровао твога оца, онда је то могла да буде само Јелена!”

„Чујеш ли ти себе, жено?” запањи се Александар. „Ти си била последња са њим! Ја сам га тог јутра видео и био је здрав! Каква куга? Није могао напречац да умре!”

„Позлило му је одједном и рекао је да ми кренемо, а да ће нас он

сустићи...”

„Не лажи више!”

„Не лажем те, синко! ” опхрвана страхом Ана му се баци под ноге, очи јој се испунише сузама. „Кунем ти се тако је било! Не чини нешто због чега ћеш да се после кајеш!” Он је одгурну на под.

„Готово је са твојим сплеткарењем и тровањима! ” окрену се Александар и крену унутра. „Бићеш сместа погубљена на тргу!”

Деспотица Ана избежумљено устаје и притрчава му с леђа. Хвата га за кошуљу.

„Имај милости, дете! Нисам ништа скривила!,” завапи она избежумљено. „Чекај, ајмо прво да разборито разговарамо, не дај да те неразуман гнев заслепи! Не знаш шта чиниш, синко!”

„Пусти ме!” одгурну је он јако и она опет паде на под. „Водите је на трг и задавите!”

„Не! Не! ” хистерично деспотица вришти. „Нисам ништа урадила!”

Два стражара је ухватише за руке и подигоше је, али њу од страха ноге више не држе, па се оклембесила. Лице јој уплакано, а доња вилица јој се тресе од страха. Ипак смогну снаге да се одупире.

„Не! Немој ме убити! Ја сам волела твог оца!,” вришти Ана.

Александар јој се љутито унесе у лице, и рече:

„Већаће те за стуб на тргу... А целат ће ти... Не! Ја ћу те сам, овим рукама задавити... Хоћу да будем сигуран да ћеш бити мртва, а онда ћу те закуцати за капију да сви који пролазе могу да пљуну на тебе... Водите је! Долазим одмах! ”

„Не! Не! ” вришти Ана из свег гласа и млати главом.

Оба стражара стадоше да је носе док јој се ноге вуку по поду. Наједном она потпуно омлитаве и глава јој паде напред. Александар јој приђе, ухвати је за косу и подигне јој лице.

„Онесвестила се” рече бесно и испусти је.

Ушета се нервозно. Лице му у напетом грчу, као од камена. Само му очи севају ватреном мржњом. Дува бесно кроз нос док му се ноздрве шире. Више не зна за себе.

„Освестите је!” викну он. „Хоћу да буде будне кад је будем давио! Хоћу да све види! ”

Један од стражара стаде да је шамара и да јој тресе главу не би ли

је довео свести. Александар га бесно одгурну од ње.

„Будало! Тако је нећеш никад освестити! Дајте јој воде, полијте је водом!,” викну он осврћући се према присутнима.

„Овде има само вина.. ” рече један војник држећи бокал са вином.

„Дај ми тај бокал, шта си се укипио ко млада! викну на њега Александар.

Он га узе и запљусну јој лице отровним вином. Ана стаде да се мешкољи и да колута очима. Отвара уста да дише.

„Хајде, дижи се!” викну он на њу. „Немој сад да клонеш... ’Ајде, зини, пиј, дођи к себи!”

У полусвесном стању, мокрог лица, Ана отвори уста и он јој сасу вино у грло. Она се загрцну, нешто попи, нешто јој се прели из уста. Полако дође себи, а онда препознаде укус вина у својим устима. Разрогачи очи и неком натчовечанском снагом одгурну оба стражара и скочи на ноге. Избечи се на Александра и ухвати се за грло. Сви је запањено гледају. Она се затетура и паде преко стола. Поче да кркља и да испушта неразговорне звуке док млатара рукама испред себе као да се брани од само њој видљивих авети из прошлости.

Стражари кренуше ка њој, али Александар их заустави. Нетремице је гледа, чудно му је њено понашање и роптање. Није ово хистерија што ће бити погубљена. Подиже бокал вина који још држи у руци и омириса га. Осим киселкастог мириса вина, осети да га прожима благ мирис белог лука. Он га гадљиво баци на под и бокал се сломи.

„Отров!” узвикну он.

Она покуша да устане, али једна нога јој омлитаве и она паде ничице на под.

„Помози ми...” промукло изусте.

Затим се рукама ослони на под и покуша опет да се придигне, али јој руке попустише и она кљокну ударивши јако лицем о под. Кад се преврнула на леђа, из носа јој је липтала крв. Зубима је посекла доњу усну. Крв и бале су јој се цедиле низ браду. Александар јој приђе и стаде изнад ње.

„Отровно вино си спремила за мене, зар не?,” рече он мирним гласом. „Ето, ипак си га ти кушала уместо мене... Јеси ли овако гледала мог оца док је умирао?”

Смркнуто ју је гледао, са изразом гађења, док је она непомично лежала омлитавелих удова. Само су јој очи биле живе. Њен поглед је изражавао безнадежност и немо очајање пред неумитну смрт. Избечено гледа у Александра немоћна да било шта изустити, ни прст да помери. Види он како се она грозничаво бори за живот, да сачува разум који почиње полако да бледи и да се губи у ништавилу. Као последњи неми крик из очију јој потекоше сузе, а онда јој се поглед укочи у њега.

Прошла га је језа. Он се неприметно стресе, али брже-боље викну: „Носите је одавде и баците је у неки јарак!”

Александар се окрете и изађе на балкон. Није гледао како износе мртво тело његове маћехе. Осветио је смрт оца и постао је владар Валоне, вазал Мрњавчевића. Он је човек од речи, биће им лојалан. Толико да ће седам година касније да се одазове на Угљешин позив да му се са трупима придружи у походу на Турке. И часно, храбро ће погинути на Марици. Његова полусестра Комнина ће ипак завладати Валоном после његове смрти.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТ И ДЕВЕТА - Пролетће 1363.

*„Чува Господ своје изабранике
Да не згину до суђена дана,
Да не згину док пос'о не сврше.”*

Поље притисла сура јутарња магла одаждица, из које благодетна кишица сипи. Око себе распела тишину, коју само Милешевка ремети својим тихим жубором. На излазу из кланца у коме се играла, поскакујући са камена на камен, овде уморно и мирно тече као из поштовања према светињама крај њених обала. Јер недалеко од ње уздиже се пркосно Црна стена као древна утврда која поносно на врху, као круну, носи малу капелу у част светог Георгија. Нешто даље, Милешевка још тише и понизније тече поред манастира Милешево, кога подиже краљ Стефан Владислав. Куд ће гласније жуборити кад у њему почивају мошти Светога Саве. Неупућеном пролазнику чини се да вода стоји, а само по ономе што вода носи види се да река тече. Као да на прстима пролази тихо да не ремети вековни сан не само Светога Саве, већ и ктитора манастира краља Владислава.

Тако и два јахача, чији се обриси једва назиру у сивилу које их окружује, у ћутњи јашу, док им срца бубње у ушима. Своје узбуђење и нестрпљење једва скривају један од другог јер ближио се крај њиховог дугог путовања. Милошу то беше свршетак, чинило му се, животног

тумарања по магли од свог рођења. И сада га је она пратила све до његовог одредишта. Иза магловне тмуше крила се његова судбина. Сад кад се осврне у прошлост, срце му убрзано залупа јер је Морао јасније видети сва лица њему драга која су била уз њега током његовог живота. И несебично су га следили неким делом тога пута, водећи га руком и срцем до овога места. Последњих дана, имао је неодољив утисак да он и Гороје не јашу сами, нити да ноћу сами седе око ватре. Осврнуо би се нагло када би му се учинио да ветар носи нечији глас или да чује шапутав уздах на своме рамену. И у том трептају би помислио на Душана, или на Вукана... на Милоша Војиновића. Уз ногу би осетио топлину Вилана, који би се ноћу уз њега прибијао, грејао га својом љубављу и уносио му мир и сигурност. А онда би махинално спустио руку, као и небројено пута раније, на његово рундаво крзно да би осетио његово дисање, само да би болно схватио да њега нема, да му се причињава и да се његова подсвест поиграва са њим. Због свих њих, терао је себе да истраје на свом путу до Црне стене.

И онда се она пред њима указала. Висока пукне стрма хрид опрана и шибана вековним кишама и ветровима. Оба јахача застадоше. Уска стаза се вијугаво пела и губила у магличастој белини. Око њих шумори кишица по трави и тихо им звецка по кацигама. Погледаше се. Речи бежу сувишне. Али им се мисли роје као у кошници, а срце хоће из груди да им искочи.

Милош потапша Ждралина по врату и потера га уз путељак. Гороје га прати, али ђаво му не да мира, мало-мало па се осврће. Напетост га не пушта од како су кренули са Гулијан планине. Испрва је то себи објашњавао нестрпљењем, узбуђењем што долазе овамо, а онда је приметио да су дани пролазили у необичној монотонији. Као да им је пут био отворен и неометен за пролаз. Када су стигли пред кањон Милешевке, Гороје је био сигуран да ће негде на злогласном путу кроз њега упасти у замку тевтонаца, и бојао се како ће се извући јер тај стари трговачки пут вијуга кланцем високо изнад корита реке и понегде је широк тек толико да њиме могу проћи само запрежна кола. Али и туда су несметано прошли.

Па ипак, и даље га је морио исти злослутни предосећај. И стално је у мислима имао покојног Вукана, чак га је ноћима сневао. Бледог лица,

самртнички упалих очију, али са блаженим осмехом. Видео би како отвара уста и нешто говори, али глас му није могао чути. Али, осећао би да му то доноси неки мир, као да срце његово разуме то безгласје. Онда би се тргао из мисли и, онако сам за себе, одмахнуо би незадовољно главом.

Утабани, уски путељак вешто кривуда узбрдо. Делује им као да се пењу у облаке, јер је магла заклањала тло испод њих и врх пред њима. Само се чује копитање њихових коња и тихи шумор кише по камењу. И не би се можда Милош ни сетио свога сна да у тој маглуштини изненада не зачуше злогук грактај вране. Тада му се све врати и ошину га по души. Заустави он Ждралина наспред успона и загледа се увис одакле се зачу злогукалица. Пред очима му се нижу призори из сна: како га Драгушла води за руку уз ову стазу, грактај врана... кликтај змаја који их умах растера! Срце му још више заигра сетивши се летења на змајевим крилима, осећај крљушти под његовим рукама, и речи врачаре: „Знаш ли ти колико је ова земља натоплена крвљу твојих предака?”

У сну или не, али Милош је осећао да је овом стазом већ ходио.

„Што застадосмо, синко?” зачу он Гороја иза себе.

Милош уздахну над судбином загледан у стазу која се пред њим губила у магли.

„Идемо, Горолеме, идемо” промрмља му Милош.

Наставише ћутке, а момак само звера у небеса, очекује да чује моћни замах змајевих крила... А онда, на срце тиха сет му паде. Тај величанствени створ, кога је носио у себи, свој живот је за њега драговољно дао. То је било више од несебичности или пожртвованости, то је исконска потреба змаја да се одрекне свог живота зарад неког вишег циља. И то је урадио не трепнувши, са радошћу. „Кад бих само могао да се одужим свима њима једним таквим јуначким делом!” помишљао би Милош. „Убићу не једног аждера, већ стотину њих! И песме ће се певати о мени као сад о Милошу Војновићу!”

У таквим мислима се затече Милош кад га одозго, из магле, прену једно громогласно:

„Стој! Ко иде?”

„Милош Обилић и Гороје Горолом!” викну Гороје.

„Хвалан је онда Господ!” зачу се одозго. „Добро дошли, браћо!”

Убрзо затим, Милош и Гороје приметише да се магла разилази и да бива све светлије. А онда грану сунце између облака и пред њима се указа нестваран приказ. Кад се попеше на заравњени врх, дочекаше их три витеза у верижним сукњама, заогрнути зеленим плаштевима. Иза њих у даљини, мала капела као израсла из стене, штрчи као њен природни орнамент, а крај ње мала дрвена звонара висока око три метра. Свуда око, море магле их запљускује. Докле поглед допире, виде се магласти облаци који се ваљају и кључају. Милошу се чинило као да су се попели изнад облака, да су на врху света. Обасјана јутарњим сунцем, пролећна кишица је сипала златним капима као из ведре неба, ношена благим ветарцем из беличастих облака. Под њима јата горских ласти преврћу се и превијају, разлеже се њихов весели цврчез. А до малопре њих двојица тумараше густом маглом у гробној тишини. Као из туробног сна да се тргоше.

Тек кад сјаха, Милош боље осмотри тројицу витезова. Најстарији од њих, од не мање педесет година, имао је више свештеничко но ратничко лице. Седа брада и бркови спојили се и крију му уста. Коса му дуга и затегнута у реп позади. Нижи је и здепастији од друге двојице, али набијенији, као од овог камена око њега да је одваљен.

„Откадер вас ишчекујемо!” шири руке овај у добродошлицу и прилази Гороју, а он га срдечно дочекује и витешки један другог љубе у рамена. „Ваши доласком и сунце нас огреја после дугих магловитих и тмурних дана! Зовем се Вукас, а ово су моја два сина - старији Медан и млађи Крстомир!”

Медан и Крстомир се затим поздрављају са Горојем, витешким пољупцем у рамена, а Милошу само климну главом јер витез још није био. Медан је у тридесетим годинама. Црна брада му кратко подшишана, а коса му пада на рамена. Има добродушно лице, али унакажено једним ожиљком испод десног ока. У очима му се види добродушје и посвећеност Богу. Другачије и не може бити кад ови људи свој живот посвећују чувању овог светилишта. У Крстомира лице лепо као са фреске, зелене очи, коса коврцава као у девојке. Има дваестину година, на лицу му нема трагова борбе, још није гледало

смрт у очи.

„Боље вас нашли, браћо” одговара Гороје. „Ја сам Гороје Горолом, а ово је Милош Обилић.”

Тројица витезова видно узбуђени загледаше се у момка, па погледима упијају његову лепоту и телесни склад. А Милош поносно стоји са троједином на себи, па им се чини као да се змај у људском обличју пред њима шепури. Његов златорујни оклоп од змајотресине и црномодрикаста кацига са изливеним змајем раширених крила блескају мокри од кише на сунцу и одсјаиваху својом нестварношћу. Занемеше на трен јер, иако њиховом дуголетном чекању дође крај, ни у безбројним њиховим причама и замишљањима, не могаше измислити овакву красоту.

Ко зна колико би занемелост и тишина потрајали да их Гороје не прекину.

„Кажете да нас ишчекујете? Откуд то, браћо?”

„Одавно ми чувамо копље светог Георгија... за њега” рече Вукас па показује главом на Милоша, „а тек нам је пре неколико лета стари Вукан по гласнику послао реч да ишчекујемо ваш скорији долазак.”

„Вукан вам је послао гласника?” изненади се Милош и закорачи напред.

„Тако је, синко”, климну главом овај. „Из Скопља... Вели како се ближи дан твога доласка и да будемо спремни.”

„То је сигурно урадио ономад када је отишао по алмогавере” рече Гороје Милошу, који се видно гану схвативши колико је стари Вукан унапред мислио на његову добробит.

„Из његовог слова се види да не кани доћи са вама, јер спомиње само тебе, Милоше, и заточника Горолома” рече Вукас. „Као да је знао да ће погинути.”

„Стари лисац ме је заклео пред одлазак да га заменим”, смешка се Гороје.

„Како год било, браћо” уздахну узбуђено Вукас, „важно је да смо сви стигли до краја истога пута, јер само Божјом вољом, сада можемо увести Милоша Обилића у наше витешко братство чувара копља светог Георгија и тако ће наш задатак бити завршен... ’Ајде, Крстомире, хитај по братију у манастир и доведи игумана Гаврила. Он

ће водити црквени обред, а ја витешки. Знају они шта треба донети... Хитај!"

Млађи син без речи потрча ка коњима који беху везани украј капеле, под једном настрешницом са сламнатим кровом. На њу је наслоњена мала колиба од камена у којој су три витеза живела чувајући капелу светог Георгија. Сваких шест месеци су се смењивали са братијом из Милешева.

Крстомир узјаха свога коња и брзовито одјаха низ стрму стазу неставши у магли. Када га испратише погледом, Вукас приђе Милошу, загрли га и поведе ка капели.

„Ходи да видиш због чега си дошао... А ти, Гороје, води коње код наших."

Корачају полако, ногу пред ногу.

„Пре скоро двеста лета наш Стефан Немања подигао је ову капелу у знак захвалности што га је свети Георгије избавио из тамнице након борбе са братом Тихомиром" прича му Вукас док га води до капеле. „Наш краљ оснива ред Чуvara копља светог Георгија, коме беше поверено чување Исусове Плаштанице и копља светог Георгија Победоносца, које му је светац даровао. Копље другде још зову Аскалон, кажу по истоименом граду у Леванту... Али за нас је то копље Победоносца. Јер откад је оно у нас, створили смо јаку државу. Оно даје моћ, снагу и непобедивост. Зато су се многи окомили на њега. Двадесетак година касније, стотину црних коњаника покушало је украсти Плаштаницу и копље, али овде су их чекала три витеза, попут нас, који не узмакоше пред том силом. Након крваве борбе, сва тројица беху посечена и чинило се да ће се тевтонци домоћи ових светих реликвија. Но, Господ се сажали над погибијом чувара копља светог Георгија и посла свога анђела Гаврила да их растера у страху од Божјег гнева. Након тога, римски цар Барбароса запрети Светом Сави да ће са крсташима доћи по Плаштаницу и успут побити сав живаљ. Ни то није уплашило светог Саву, па он одговори моћном римском цару: „Окупи све крсташе, наоружај их и пошаљи под Црну стену, сачекаће их опет архангел Гаврило". Но, Господ се јави Сави у сну и заповеда му да римском цару преда Плаштаницу Његовог Сина, да свеколики народ не страда, а да ће цара сустићи Његова казна. Тако и би, код Ниша, он

предаде Плаштаницу римском цару, који је са крсташима био кренуо у Свету земљу, а на којој му се овај захвали и похвали га као мудрог државника. Но, Божја казна убрзо сустигну римскога цара и овај се удави у плићаку када је пао са коња. Тако Господ покоси тог дрског аждера.”

На улазу у капелу, Милош скиде кацигу, па се он и Вукас трипут прекрстише. Закорачише у тмину, а жртвени дим најдивнијим благовоњем их задахну. Узан сноп сунчеве светлости кроз окно при врху зида осветљаваше средину капеле где је стојао камени кип светог Георгија, стар осам векова. Са обе стране му гореше две скоро догореле воштане свеће. А свети Георгије стоји као ратник са својим копљем у десној руци и штитом исклесаним у камену у левој. Копље му подигнуто од земље, а рука испружена као да га посетиоцу нуди. Исклесан је тако да се Милошу чинило као да је неком чаролијом био скамењен и да ће се сваког трена ослободити и покренути. Анђеоска бледоћа камена божанственошћу му зрачи.

У страхопоштовању стоји опчињен пред њим док осећа божанско присуство око себе. Обојица се крећу полако, као да сваким својим покретом указују поштовање према овом месту. Милош гледа у зидове украшене живописом који приказују живот великомученика Георгија, тортуру коју је доживео под царем Диоклецијаном и узвишену смрт коју храбро дочека од руке целата. Види се Господ како га води за једну руку, док у другој носи пехар страдања.

Милош клекну пред кипом светог Георгија, прекрсти се трипут и препусти се немој молитви, у којој се присећаше свог живота крај цара Душана и Вукана. Кроз мисли му прелетоше призори одрастања, васпитања и свих искушења кроз које је пролазио на свом путу довде. И сваки пут се захваљивао, не само њима, већ и Господу, што су му усадили чврсту вољу и решеност да испуни завет који му је рођењем дат. Био је свестан да је један део његовог пута био завршен, а други је тек почињао. Нико му није морао рећи да је путљага пред њим трњем посута и да ће кравих стопала по њој ходити док не испуни завет копљем светог Георгија.

У молитвању момак није приметио када је остао сам у капели, нити колико је часова клечао пред каменим кипом. Сунце је већ било

прешло пола небеског пута и спуштало се на починак ка Јадовнику. Магла и даље заплъускује врх Црне стене, док се над њом појављују прве звезде у сумрачају. Мирни вечерњи сутон наруши колона придошлица која изрони из маглине носећи бакље од луча премазане смолом.

„Милоше...” зачу он шапат иза свог десног рамена и прену се на познат му глас. Срце заигра од радости, али кад се осврну, угледа Вукаса како прилази капели. Био је сам, а заклео би се да је чуо шапат и осетио дах Душановог гласа на свом увету. И срце му се стеже од туге.

„Хајде, синко” рече му Вукас. „Игуман и братија су стигли. Време је.”

Милош се придиже, и носећи кацигу под руком, изађе са Вукасом да дочека братију из манастира Милешево. Кад тамо, управо сјახаше деветорица витезова чувара копља светог Георгија који допратише старог игумана Гаврила. А имена им беху: Колан, Аксентије, Јаков, Јован, Стефан, Радослав, Теодор, Михаило и Павле. Један од њих носи стег овог светог реда на коме је фигура пешака светог Георгија са својим копљем на зеленој позадини. И сви се окренуше ка Милошу Обилићу, радознали да виде онога за кога велики светац вековима чува своје копље. Мук завлада накратко док му игуман Гаврил прилази насмејаног лица и раширених руку. Тај крепки старац је већ 47 година водио манастир, а ни сам није знао колико је стар јер је растао без оца и мајке, усвојен од манастирске братије као дечак. Када би га питали за године, одмахнуо би руком и рекао: „Није важно колико ми је лета, већ колико сам у цркви.” Те године је већ бројао 75 година у црквеној служби, а далеке 1317. постао је игуман манастира. Деценијске боре на његовом издуженом лицу криле су се иза дуге, бујне седе браде и бркова, а нарочито чупаве обрве засењивале небоплаве очи. Имао је танак и дуг нос, покрети руку му беху жустри, а кораци хитри. Био је познат по томе да није волео да дангуби и сваки дан му је био детаљно испланиран.

Милош клекну пред њим и пољуби игумана у руку, а Гаврил га другом руком поглади по коси.

„Нека је хваљен Господ што те је сачувао сва ова лета, нарочито

након смрти нашег великог цара... Устани, синко", рече игуман па се загледа у Милошево лице као да са њега чита само њему нешто видно. „Данас је велики дан, богу хвала, а ти си, видим, спреман да будеш заређен у братство Змајева... Да само можеш себе видети мојим очима!... Сад када сам ово видео, могу мирно Господу да предам своју душу. Испуњена је до врха!... Но, да не бадавацишемо, важан посао је пред нама” затим се окрену ка Вукасу и дозвола га руком, па га њоме само пожуркује. „Упути га шта и кад треба да каже док ми припремимо остало” Вукас само климну главом и одвоји Милоша у страну, а игуман Гаврил махну братији која је дошла са њим: „А што сте се ви укипили ко младе? Стидите ли се нечег? Чекате да вам нешто падне са небеса?” у то се витезови разлетоше истоварајући са два магарца све што су понели за церемонију. „Само би да бадавацишете! Не док сам ја жив! А нећу вама у инат ни да скоро умрем! Брже мало!”

Игуман Гаврил прилази Гороју, а овај клекну и пољуби га у руку.

„Ти си, дакле, онај заточник Горолом?”

„Јесам, оче.”

„Јеси ли окајао грехе?”

„Јесам, оче, ходочашћем у Хиландару.”

„Дакако си их и овим окајао, Гороломе” рече игуман положивши руку на његову главу. „Пред Господа можеш стати уздигнуте главе и часно изаћи на очи својим прецима.”

Било се смрачило када је све било спремно. Иако је Црна стена и даље била окована густом маглом, небо изнад ње беше ведро и начичкано звездама. Од вечерње свежине сваки дах се у пару претварао. Испред улаза у капелу стављен је један дрвени сточић, на коме је било неколико ствари потребних за витешки обред. Поред њега је горела ватра у мангалу. По правилу, најстарији међу витезовима, челник, ту је обављао први део церемоније, а други део је игуман водио у капели.

Вукас је држао стег, иза њега на корак је стајао његов старији син Медан, а пред њима је клечао Милош са својим мачем на нози. Око њих стоје остали витезови, а међу њима и Гороје. Игуман је био у капели, кадио је кип светог Георгија док је ходао око њега и тихо изговарао молитве.

Чудесна тишина из капеле као да се прелила напоље. Мирис тамјана се јако осећао у ваздуху. Милошу јако удара срце у недрима, чини му се као да га сви могу чути. Од узбуђења му дрхти вилица, па снажно стиска зубе. Коначно ће постати витез. И више од тога, биће не само примљен у ред Чувара копља светог Георгија, већ и узети његово копље како би испунио своју судбину.

Док левом руком држи стег, Вукас узима једну чинију са стола и пружа је Милошу:

„Божји рабе, узми из ове посуде један камен својом десном руком.”

Милош га узео.

„Погледај добро камен на свом длану. Тај камен старији је од свих нас заједно. Ниједан није исти, а опет су сви иста твар. У сваком камену оличена је цела земља. Без земље, човек је скитница и потукач по свету. Сваки камен ове земље по којој ходаш ваља зато једнако поштовати. Само племе и род који има своју баштину постаје народ. Имати свој камен значи бити слободан” када то рече, Вукас му показа прстом на тло под његовим ногама. „Захвати истом руком, са каменом, и грумен ове земље над којом стојиш. То место је натопљена крвљу три чувара копља светог Георгија који су погинули бранећи ову капелу и реликвије у њој...”

Милош помало дрхтавом рукомхвати и грумен земље.

„Изгуби земљу и камен, бићеш слуга и роб туђину. Узми зато тај камен и земљу и чувај их да се тога сетиш. Прислони ту песницу на своје срце. Дај нам завет на овом месту да ћеш сваки камен и сваки грумен натопљен крвљу твојих предака бранити и чувати свим срцем. Твој завет гласи: Заветујем се овом камену и грумену крваве земље да ћу очувати и бранити поверену ми баштину као и баштинари пре мене.”

„Заветујем се овом камену и грумену земље да ћу и очувати и бранити поверену ми баштину као и баштинари пре мене” понови Милош.

„Тако ти Бог помогао!” узвикну Вукас.

„Тако ми Бог помогао!” понови Милош.

„Шта кажемо сви?” обрати се Вукас осталим витезовима.

„Тако нам Бог помогао!” повикаше они углас.

„Брате Медане, огрни Милоша Обилића зеленим плаштом.”

Медан са сточића узима и развија зелени плашт, прилази Милошу с леђа и сребрном копчом му га закачи око врата.

„Овај витешки плашт ти је у завет оставио стари Вукан” рече Вукас. „Послао га је по гласнику са писмом. У њему вели: „Како је Божја воља била да за собом не оставим сина и наследника, већ да живот посветим Реду и Његовој вољи, моја је последња жеља да свој плашт и прстен оставим Милошу Обилићу’... Брате Медане, дај Милошу Обилићу витешки прстен.”

Медан затим са стола узима сребрни прстен, на коме је угравиран змај раширених крила и даје му га у руку. Милош га на трен стисну у шаци док му је пред очима мио Вуканов лик. Затим га стави на палац десне руке.

„Помолимо се светом Георгију”, рече Вукас, исука свој мач, клекну и забодје га у земљу. Тако урадише и остали, па гледајући у крсницу, као у крст, он настави:

„Георгије мучениче,
Георгије победниче,
о, смилуј се Свече нама,
заштити нас молитвама
пред престолом Христа Бога,
нашег Спаса свемоћнога,
да се муке не страшимо,
да трпљењем победимо!
Богу нашему, Тројици једнобитној и нераздељној,
Оцу и Сину и Светоме Духу нека је слава навек.
Муке страшне избегао није,
дивни Великомученик Свети Георгије.
Све земаљско он презре и одрече,
да Царство Небеско вечно стече.
Видело је у тами што нам свима сија,
слава дивног Великомученика Георгија.
Душа наша смерно благодари,
заступника таквог што нам Бог подари.

Сваком ко помоћ и спас од њега затражи,
име Светога љубав и веру оснажи.
Зато се Теби у муци молимо
и Твоје помоћи вапијући просимо.
Услиши и сада молбе наше невољне,
молитве прими скромне, драговољне.
Нека заступништво твоје за нас не бледи,
не остави нас у невољи и беди.
Чуј глас напаћеног нашег рода,
сети се српскога народа.
Да нам душман више не прети,
помози нам Георгије свети.
У име Оца и Сина и Светога Духа,
Амин.”

„Амин”, као један сви одговорише.

Вукас се придиже, а за њим и остали, сем Милоша, па додаде:

„Витеже Милоше Обилићу, рабе Божји, љубављу на љубав иди, али крвљу крв српску брани... Устани, витеже.”

Милош устаде и Вукас рашири руке да поздрав прими, па један другог у рамена се пољубише. Тако поступише и остали витезови честитајући му на витешкој титули. Сви Moraine да се увере у Милошево озарено лице под светлом ватре из мангала. Очи му засијаше као да су се у њих спустиле ноћне звезде. Од узбуђења није могао да контролише свог глас, само је климао главом и осмехивао се. Тело му је подрхтавало као пламичак свеће.

„Уђи сад у капелу, витеже Милоше” рече му Вукас.

Милош опет само климну главом и закорачи под златоблиставе фреске. Стаде пред кип светог Георгија. Остали су напољу и провирују унутра. Светло свећа бацало је немирне сенке на зидове. Дали од узбуђења или нечег другог, али Милошу се чинише као да се померају, да се главе светаца окрећу и гледају га. Њихов поглед није могао издржати, па се упиљи у игумана.

Након што је Милош добио причест, игуман Гаврил му приђе носећи у рукама једну стару црвенкасту дрвену кутију. У њој је крст са

честицама светог јерусалимског крста, кога је Стефан Немања предао свом наследнику Стефану Првовенчаном да га чува од свих видљивих и невидљивих непријатеља. Он му га понуди, а Милош га целива. Игуман Гаврил започе литургију песмом Јована III Схоластика, који је постао патријарх 565. године:

„Спасоносно Крсно Древо, крвљу обливено,
Дуго беше ко у гробу тамом покривено!
Јунак с тебе до три дана у тми становаше,
А ти триста годин дана под земљом лежаше.
Господ уста кад праоце ослободи ада,
И ти уста кад за цркву слобода завлада.
Потом Господ још на земљи задржа се мало,
И ти још си неко време вернима сијало,
Докле добро не поможе веру утврдити,
Докле свако не научи крстом се крстити,
Док крштени не познаше силу крста свешћу -
Тим си и ти завршио службу своју с чешћу.
Но тисућа још времена да дође и мене.
Слика твоја, сила твоја, неће да угине.
Пред Часним се Крстом верни Христу Богу моле,
Часним Крстом лече муке, лече сваке боле ”

Затим Милошу опет понуди да целива свети крст, што овај учини трипут прекрстивши се.

Игуман Гаврил одложи кутију са светим крстом, узе кадионицу и запоја. Замириса још јаче тамјан и измирна док му звецка сребрна кадионица милим звуком, а пред кипом светог Георгија и Милоша Обилића диже се велики, модар и мирисав облак.

„Боже велики и вечни, Царе Царствујућих и госпode Господствујућих. Који живиш на небесима, божанственим украсом, створио си земаљско житељство по облику небеског накита и положио си у њему начелство власти по слици ангелских сила. Цара си земаљског поставио, који ће ово друго начело власти на земљи да оствари; друг друга да поштује и боји се, узајамно да се помажу и

утврђују. Ти владико свију, слугу свог Милоша Обилића си између свију изабрао и благоволео у достојанство обући. Обуци га с вишом твојом силом и крепошћу; сачувај га под окриљем крила твојих и нек снагом мишица змајских убије аждера као што је Твој раб Георгије убио аждаху! ”

Игуман Гаврил затим се окрену ка Милошу и даље кадећи, и рече му:

„Узми копље Светога Георгија Победоносца!”

Милош се придиже и помало бојажљиво приђе кипу свеца. Гледао је у његове скамењене очи, осећајући њихов поглед на себи. Колена су му клецала, али чврстом руком дохвати глатко дрвено копље и на часак застаде. Хоће ли му се дати? Хоће ли га као његов изабраник извући из челичног стиска каменог кипа или...? Он га повуче нагоре и оно склизну скоро нечујно. Момку удари нека врућина у лице док је копље Победоносца извлачио из руке каменог кипа. Уто, однекуд фијукну јак ваздух, усковитла се дим тамјана у капели и затитраше пламичци свећа. Једновременно се угасише као од неког јаког даха. Капела утону у мркли мрак и мук.

Сви се укипише и унезверено гледају око себе као да ће се на њих сручити Божји гнев и казна. Пренуше се кад се из далека зачу глас Гороја Горолома:

„Магла се разилази!... Тевтонци долазе!”

Историја се понављала.

Кад Милош похита напоље, угледа како остали витезови притрчавају Гороју, који стоји на ивици стене, изнад стазе којом су дошли. А тамо, сви ћутке гледају у њено подножје.

Доиста, магла се разилазила као истим дахом који је угасио свеће у капели. Кроз њу се назирала дуга колона јахача са бакљама како у тишини пристиже. Само се чује копитање и звечање оклопа. Још увек се јасно не разазнају, али има их више од две стотине. Види се како сјахивају.

„Ако крену пешице узбрдо, моћи ћемо овде да их зауставимо”, рече Вукас жмиркаво гледајући кроз маглу.

Но, убрзо се показа да су неки учили на својим грешкама. На чело дуге колоне стадоше десетак оклопних коњаника и поведоше је

узбрдо.

„Можда ипак можемо овде да их зауставимо” рече Милош.

„Не, не.. ” одмахује главом незадовољно Вукас. „Нико не може да заустави налет оклопника, прегазиће нас.”

„Онда нам само преостаје да заузмемо положај код капеле” додаје Гороје док затеже ремење на верижњачи.

„Они не смеју опоганити нашу светињу и домоћи се копља” рече иза њих стари игуман и крену ка капели.

„Милош Обилић и Гороје ће стати пред капелу” рече Вукас, и он крену за игуманом. „Нас дванаесторица поделићемо се у две групе. Пропустићемо горе оклопнике, а онда их заскочити са две стране. Ја и моји синови ћемо потом одмах затворити прилаз и зауставити главнину тевтонаца. Ви ћете нам се придружити чим посечете оклопнике!”

„Тешко је оклопног коња зауставити.. ” започе Гороје.

„Они ће се свом снагом стуштити не би ли пробили пролаз осталима,” рече Вукас. „Али једном када избију овде, неће имати простора да се разјуре. Коњаник који стоји лака је мета пешацима! ”

„Нек нам је Бог у помоћи” промрмља Гороје.

„Даће Господ да сатремо туђинце! ” Вукас исука свој мач, подиже га у ваздух и повика: „За мном, витезови! За крст часни и славну смрт! ”

„За крст часни и славну смрт! ” повикаше они кренувши за њим.

Пожурише да обуку оклопе, један другом у тишини затежу ремење, додају кациге, велике штитове. Чврстог духа и јака срца гледају једни друге у очи и храбре се. Клекнуше, затим, са исуканим мачевима пред игумана на улазу у капелу да их овај причести пред бој. А он проговори милодушно упућујући им очинске речи:

„Децо моја, наново се туђин окомио на нас и наше светиње. У њихове погане руке не смеју пасти ни честице часног крста јерусалимског, нити копље светог Георгија, нити смеју прећи праг нашег храма.”

Игуман затим запоја кадећи их тамјаном:

„Ко призива име Божје с дубоком смерношћу
Тај у борби штићен бива Божијом милошћу.

Ђорђе свети и победоносни
И сад ходи са копљем крстатим,
Правду брани, неправду кажњава.
Ко га виче с вером и плакањем,
Ко га моли с душевним кајањем,
Ђорђе свети у помоћ му лети.
Ко умире Христа ради, благослов је с њиме,
Ко гонећи Христа умре - проклетство је с тиме.
Ја ране Господа на свом телу носим
И само се Крстом Господњим поносим!
У име Оца и Сина и Светога Духа,
Амин.”

„Амин,” као један сви одговорише и придигоше се.

„Заповедај, челниче,” рече један од витезова.

„Рекао сам: Милош и Гороје на прагу капеле” повика Вукас, „ми остали, у две групе, лево и десно! Пропуштамо оклопнике и затварамо пролаз!” затим са братијом крену ка стази одакле су очекивали тевтонце. „Браћо, леђа уз леђа, раме уз раме! Храбро и силовито! Свети Георгије је уз нас! Копље је уз нас! Преци нас гледају, не осрамотимо се пред њима!”

Мркина оковала Црну стену. Ватра из мангала осветљава само Милоша и Гороја. Високо изнад њих, распростро се тепих од безброј звезда и свемирских маглина. Као безброј очију које прате судбину Чуvara копља светог Георгија. Наједном одјекну ситан глас црквеног звона и преломи тишину својом оштрином. Јечи звоњава Црном стеном, чини се допире до све четири стране света.

„Зашто ли игуман звони?” упита се гласно Гороје осврнувши се и гледа Гаврила како повлачи уже.

„Ко ће га знати,” слегну Милош раменима загледан испред себе у мрак. „Можда позива Божје анђеле... Знаш да је ономад арханђел Гаврило притекао у помоћ оној тројици чувара.”

„Камо лепе среће да буде тако” рече Гороје, па кад игуман преста са звоњавом, он се окрену назад и стеже дршку мача. „Али, нешто ми говори да смо препуштени сами себи.”

Од оштре хладноће пара из устију избија, а од пламена ратоборности који букти у људима зној их пробија. Милош стоји са Драконом у десној руци, а у левој држи копље Победоносца. Крај њега заточник Горолом са мачем и својим штитом украшеним орловим перјем. Дисање му убрзано, мишиће на лицу стиска. Гласно дуну кроз нос па опет рече Милошу упиљен у мрак испред себе.

„Коначно ће Горолону на мегдан изаћи сила равна њему.”

„Много их је и за таквог мегданцију као што је Горолом,” смешка се Милош.

„Јуначка слава се не стиче бојем против баба и убогих, синко,” рече он, па као да се сети нечег, погледа у звездано небо и рече замишљено: „Наопако, куд ми сад мој ћаћа паде на памет?”

„Зато што те одозго гледа, Гороломе,” тихо ће Милош. „Поноси се тобом.”

„Ах!” прогута кнедлу Гороје, а Милошу се учини под светлом ватре да му очи зацаклише. „Погинуо је код Велбужда под краљем Стефаном, био сам момчић.”

„Ниси ми никад причао” рече Милош.

„Дуго нисам мислио на њега.”

Све се гласније чују оклопници и рзање њихових коња. Звекет оружја и оклопа им се ближи. У мраку испред себе не виде ништа. Чак ни братију која у њему вреба нападаче. Милош јасно чу Ждралина како рже везан позади. И остали коњи се узврпољише, осећају бој који се ближи. Милош помисли како му Вилан сад недостаје да буде уз њега...

Наједном, као из земље, избише страшни црни коњаници са мачевима и бакљама у рукама. Коњи ржу и дувају облаке паре из ноздрва. Црни вранци и њихови јахачи под црним оклопима са урезане три главе једне испод друге јурнуше напред ка осветљеној капели испред које чврсто стоје два витеза. Но, лукави су Тевтонци па разбацаше своје бакље уокло да осветле остале браниоце који су се крили у мраку. Трепераво светло откри да ови већ кидишу на непријатеља.

Проломи се ратничко покликивање и судар метала. Севнуше у ноћи варнице са мачева. Кроз метеж један оклопник се проби витлајући мачем лево и десно, одбијајући насртаје браниоца. Залете се ка два

витеза пред капелом, али нагло заустави свог коња. Милош препозна под црном кацигом Палмана. Лице му искривљено гневном гримасом, закрвавио очима из којих избија мржња.

Милош искорачи напред и обема рукама чврсто ухвати копље док држи и мач. Уто, још један оклопник изрони из мрака, пролете крај Палмана и устреми се на Гороја. Гороје подиже мач и спремно дочека Кијаранов снажан ударац из залета. Севнуше варнице. Кијаран пројури крај Гороја, али вешто окрете коња и опет га нападе...

Палман потера свог тешко оклопљеног коња право на Милоша не би ли га оборио, али момак хитро скочи у страну и копљем му одби ударац мачем. Тевтонац и даље насрће на њега, смера да га одвоји од улаза капеле и тако има више простора да маневрише у седлу. Момак подмеће дуго копље, али оно се одбија о оклоп коња. Палман вешто наводи спреда животињу и не да му да зађе са бока. Видевши да ће га коњ прегазити, Милош нема куд него да се све више повлачи и удаљава од капеле. Оклопник непрекидно насрће на њега и гура га. А онда, Палман подбоде свога коња и овај јурну напред. Милош скочи у страну и једва избеже да га не прегази. На отвореном, Палман осокољен, потера опет свог коња на Милоша и замахну мачем на њега у пролазу. Момак му изнова одби копљем ударац. Овај понови напад, али Милош се сагну, тевтончев мач му фијукну изнад главе, а момак гурну копље коњу међу ноге. Животиња се саплете, зањишта и паде. Јахач му прелете преко главе и са треском удари о тло...

У међувремену, Вукас и његови синови једва успевају да зауставе надирање непријатељских пешака. Ипак, неколицина се у првом налету пробила и сад их је нападала са леђа док су ови блокирали прилаз осталима. Остали су се једва носили са оклопницима који су из седла још увек опасно витлали мачевима. Дрека, вриска људи и коња проломише се Црном стеном.

Један поглед на бојиште Милошу би довољан да схвати безизлазност њихове ситуације. Он и Гороје беху заокупљени најјачим противницима и не могу осталима да прискоче у помоћ. Гороје се бори не само са Кијараном на коњу, већ и са још два тевтонца. И он вешто избегава ударце Кијарана са коња док жестоко напада другу двојицу. Али то су све кратки напади. Кијаран га као осица облеће и често га

по оклопу или штиту поткачи...

Поклици, звекет оклопа и мачева, њиштање коња одјекују до небеса. Крв опет пљусну на истом месту где су се пре скоро две стотине година сукобила три чувара копља светог Георгија са стотину тевтонаца. И ови српски витезови кидишу на нападаче, ломе им оклопе, безмилосно их секу и пробадају. Морају што пре да побију оне који су се у првом налету пробали да би помогли Вукасу и његовим синовима да спрече главнину тевтонаца да избију на врх Црне стене. А њих тројица постојано држе положај и одбијају њихове насртаје. Крв се проли на стрмој стази и камен проклиза. Тевтонци немају чврст ослонац и лако падају посечени. Сметају онима који надиру напред. Ови своје мртве гурају низ литицу у понор. Учини се да су потпуно зауставили њихове нападе...

Милош забодје копље Победоносца у земљу и са спремним мачем јурну на Палмана, који се борио да устане са земље. Оклопљени коњ му повређен лежи и само млати ногама. Тевтонац се придигну у задњем тренутку да дочека силовит Милошев ударац. Умало му мач испаде из руке. Он одмах подметну штит како би стигао да се сабере и чврсто ослони на ноге. Милош Драконом удара по штиту, варнице прште, а метал се од силине криви и шкрипи. Палман је затечен Милошевом снагом иако се за све ове године наслушао прича о њему. Себи је говорио да су преувеличане и нереалне. А сад је једва држао штит, по коме је овај стрмоглаво тукао. Када је тевтонац чврсто стао на ноге, умах би пренеражен, штит му се расцепа на пола и пред собом угледа закрвављене Милошewe очи. Тевтонац одбаци остатак штита и бесно навали на њега, витлајући снажно мачем са обе руке. Момак нема куд него да се брани и повлачи. Како се два мача ударају или стружу, тако искре прште са ужареног челика. Из окрета, Палман зада страховит ударац и скоро изби Милошу мач из руке. Другим брзовитим замахом удари момка посред груди и обори га од силине на земљу. Али Драконвер издржа под оштрицом зашкрипавши језиво. Палман у чуду застаде убеђен да ће му такав ударац расцепити верижњачу, али златорујни оклоп од змајотресине злокобно се пресијава од ватре мангала.

Палман несвесно устукну од изненађења, а Милош хитро скочи на

ноге и бади се на тевтонца. Разменише снажне ударце при чему се ниједан није повукао ни корак уназад. Обојица су решени да до краја издрже...

У капели игуман Гаврил клечи пред кутијом са светим крстом и моли се Господу док му у ушима одзвања борба која се води неколико метара од њега. Моли се Гаврил да Бог подари снагу часним витезовима да одбране ову светињу.

Гороје посече двојицу тевтонаца који су га нападали и покуша да свуче Кијарана са коња. Но, овај је вешт у седлу, одгурује га коњем и својим мачем му задаје опасне ударце. Заточник му подмеће свој штит и мачем га удара по оклопу. Чини се да га поткачио по потколеници јер се крв појави на оштрици. Навали Гороје још силовитије, али крајичком ока угледа другог оклопника како се залетео на њега. Не стиже да се склони, већ само се окрену и подметну свој штит. Коњ га удари и одбаци уназад. Гороје паде на леђа држећи још увек мач и штит. Исти оклопник сад потера свог вранца право на њега, да га изгази копитама, али витез подметну штит. Коњ копита по њему, а Кијаран крену да га нападне са друге стране. Види заточник да се неће моћи одбранити од два коња, па замахну мачем и првом коњу одсече предњу ногу. Овај болно зањишта и сручи се у страну. Јахач оста у седлу и животиња му пригњечи телом леву ногу. Гороје му прискочи и једним страховитим ударцем га обезглави. Имао је довољно времена само да подигне штит и да се заштити од Кијарановог напада мачем, али га његов коњ одгурну снажно и витез опет паде на земљу. Притрчава му један тевтонац, покликну и замахну мачем изнад главе. Гороје, не размишљајући, завитла мачем и одсече му ногу изнад потколенице, на споју два оклопа. Овај паде на колена крај њега са болном гримасом на лицу. Гороје му заби мач у врат...

Палман се повлачи пред непрекидним Милошевим налетима. Мишица га боли од снажних удараца Дракона, снага му посустаје. У једном тренутку спази копље светог Георгија забодено у земљу недалеко од њега. Потрча да га узме, Милош јурну за њим. Тевтонац га зграби левом руком, и крену да га ишчупа из земље, али момак сручи страховит ударац и одсече му руку у лакту. Крв пљусну. Рука паде поред копља. Палман заурла од бола, али сможе снаге да подигне мач и

да заустави Милошев ударац на њега. Након другог ударца, Палману пуче мач на пола. Овај забезекнуто оста загледан у њега, али Милош му још једним јаким ударцем изби остатак из руке. Обојица задихани и накрвави гледају један у другог.

„Умри, вероломниче!” викну Милош и силовито замахну мачем.

Палманова глава полете увис, крв запљусну Милоша по лицу. Момак бацаи главу и победнички повика колико га грло носи. Обузе га необјашњиво осећање победе, презира, испуњене освете. Удари му крв у главу, тело му као напета струна на луку.

Уто, Кијаран видевши обезглављеног брата, бесно заурла и подбоде коња на Милоша. Остави Гороја и залете се витлајући мачем. Силовитим нападом из залета, Тевтонац сечивом одби Дракон и врхом поткачи Милоша по врату. Умало му пресече вратну жилу. Крв потече низ Драконвер. Притрчава му Гороје јер се Кијаран спремао да га опет нападне. Милош се левом руком држи за рану, а мачем се ослања на земљу. Заточник стаје испред момка спремног мача и чека тевтончев напад.

Кијаран баци поглед по бојишту и види да су тевтонци десетковани. Остала су само још двојица оклопника и пет-шест пешака. Главнини је пролаз и даље блокиран. Сви ће скончати јер чувари салећу преостале нападаче и немилосрдно их секу и пробадају...

У међувремену на стази, тевтонци више не бацају своје мртве у страну, већ се досетише да газе преко њих како се више не би клизали. Сад нагрнуше јаче но икад и успеше да одгурну Вукаса и његове синове неколико корака уназад. Чувари подмећу своје штитове, а мачевима неумољиво секу и ломе све што им се препречи. Крв пршти, вриска је помешана са покличима. Гурање постаје несносно, све је мање простора да се мачем замахне. Њима прискочише Павле и Михаило, два брата са Рудника. Толико су личили да су били као близанци иако је Павле био две године старији. Беху врло побожни и посвећени чувари, а као од стене одваљени. Два дива са добродушним лицима и милодушним осмесима. Они мало разредише густе нападачке редове. Од њихових удараца пуцају оклопи, руке падају одсечене. Али, чак и са њима претило је да одбрана попусти и да

тевтонци преплаве зараван.

То је Кијаран одмах спазио, па довикну осталој двојници оклопника да заједно јурну на Вукаса док су преостали чувари још заузети у борби. Тако и учинише. У пуном залету на коњима забише се с леђа у петорицу чувара. Тешки оклопни коњи оборише не само њих већ и тевтонце који су им се нашли на путу. Животиње једва осташе на ногама јергазише преко живих и мртвих. Али пролаз је сад био пробијен и тевтонци уз поклике насрнуше напред. Сви чувари јурнуше да их зауставе...

„Јеси ли добро, синко?,” упита Гороје Милоша гледајући у своје разбијене редове.

„Јесам, Гороје.. ” рече Милош спустивши крваву руку са ране. „Могу да се борим... Хитајмо да их зауставимо или смо готови! ”

Милош потрча са мачем у руци и залете се међу тевтонце. Једном одмах одсече руку у лакту, другом забодештрицу међу плећке. Створи се страшан метеж где се у полумраку није видело ко кога и где удара. Чувари чврсто држаше положај и на трен зауставише надирање нападача. Кијаран седи у седлу у позадини и бодри своје људе.

Гороје узјаха једног тевтонског оклопљеног вранца коме је јахач био убијен и на коњу се залети међу нападаче. Ови попадале у страну, а на друге се сручи велики Горојев мач. Маса црних германских витезова га опколи са свих страна. Неки нападају њега, други би да убију коња под њим.

„Горолеме, ломи!” довикује му Милош бодрећи га као на мегдану, па навали и он међу тевтонце не би ли се пробио до Гороја и помогао му.

Не беше ниједног међу чуварима који није био израђаван и накрвав, али нико у жару борбе није осећао бол или немоћ. Оклопи им поломљени или висе са тела, некимасу штитови толико улубљени да више не личе ни на шта. Први паде избоден Теодор, родом из Толисавца код Крупња. Већ је двадесет година био у реду Чуvara, а од свих је био најћутљивији. Није ни гласа пустио када су га Тевтонци опколили и изболи. Али свој мач није испустио. Преггазише га као остале мртве који су лежали посвуд.

У страшном ноћном кркљанцу и гушању боли су се и тукли

немилосрдно. Окована снага се напиње као у тесном котлу, захуктана и узаврела маса телеса прштала је од крви, а мачеви и оклопи се црвенели под ватром удаљеног мангала. Умирући и тешко рањени се кркљавим гласом деру док их други газе и прелазе преко њих. Испод кацига севају мутне и крваве очи жедне убијања. На јаким мишицама искочиле жиле, а снажне шаке не испуштају мачеве и штитове. Погледи им тврди и наоштрени грчевитом масом на лицу. Нико не посустаје, нити одступа. Никоје рука не задрхти нити око трепне када мачевима секу.

Мртви тевтонци се гомилају, рањени пузе и покушавају да се склоне у страну да не буду изгажени, за собом остављају крвав траг. Умирући леже међу безглавим трупинама и одсеченим удовима. Живи газе по њима не обазирјући се.

Види Гороје да неће још дуго успети да задрже нападаче, биће прегажени великим мноштвом које се пење уз стазу. Бесно подбоде свог израђаваног коња и натера га кроз масу тевтонаца. Избезумљени коњ главиња напред и руши све пред собом. Гороје из седла сече мачем сваког ко му је на дохвату. Држи чврсто узде коња и наводи га према стази. Зна добро да ће га оно што је наурио коштати главе, али једино је што може спасити браниоце. Неумољив је у својој одлуци, уосталом, часнију смрт није могао пожелети.

Милош прозре његову намеру, али иако је на само неколико метара од заточника, не може се пробити. Између њих су се препречили густе редови тевтонаца. Довикнуо би му, али не стиже јер се гуша за разјареним Германима.

Гороје се проби до почетка стазе, а Кијаран касно схвати његов наум. Није очекивао тако нешто. Ипак, подбоде свог коња према њему не би ли га зауставио, али и њему се испречила маса његових људи. Узалуд им виче да се склоне. Кад са ужасом схвати да је закаснио, стаде довикивати својим ратницима најближим Гороју:

„Зауставите га! Убијте га! Не дајте му доле!”

Али беше доцкан. Гороје плџоснатим делом мача снажно удари коња по сапима и безглаво га потера низ уски путељак.

„Горолеме, ломи!” повика он и навали низбрдо пустивши узде.

Коњ преплашено крену низбрдо претећи опасно да склизне у

понор. Успут стаде да обара и гура тевтонце који су кренули узбрдо. Стаза је уска, не могу се мимоићи. Коњ не види добро, уплашен је, осећа да не стоји чврсто на ногама и посрће. Германи у ужасу гледају како коњ јури према њима, руши и обара све успут, а они немају куд. Тек понеки успе да скочи у страну ако има довољно места. Прибије се уз окомиту стену док коњ протутњи поред њега. Неке ни то не спаси јер их Гороје успут сасече мачем. Највећи број се стрмоглави низ литицу уз врисак и тресак оклопа. Тевтонци носе бакље, па неки безнадежно машу њима не би ли зауставили коња, али животињу то још више преплаши. Коњ посрће, копита му се клизају на стрмини, једва успева да се усправи. Гази преко оних који се нису сурвали у мрачни понор. Гороје се чврсто држи у седлу, али очекује сваког трена да ће се коњ стрмоглавити. Са врха, Кијаран ужаснуто гледа по бакљама које падају низ литицу или се на стази гасе како му овај безумни акт уништава живу силу. Горолом је стигао већ до пола стазе и за собом је оставио пустош. Иде право у смрт, али поклич му не силази са усана, махнито тера свога коња.

У једном тренутку, коњ му проклиза и посрну напред. Гороје му прелете преко главе и паде на тевтонце који су му се испречили. Животиња покуша да се усправи, али од тежине превагну у страну и стрмоглави се у понор. Заточник грозничаво устаје и гази преко ратника који се испод њега батргају. Држи изнад главе штит по коме падају снажни ударци и спречавају га да се усправи. Тевтонац који је лежао под њим забоду му мач у бок. Гороје испусти пригушен врисак и забоду му мач кроз врат. Страшни ударци већ падају по његовом оклопу који пуца и распада се. Оштрице га секу, крв га обли. Натчовечанском снагом Гороје устаје и штитом гура нападаче пред собом. Два тевтонца која је оборио дижу се иза њега и нападају га с леђа. Један му мач забија у крста. Горолом замахну мачем из окрета и обезглави га. Затим се баца на другог са штитом испред себе и обара га на земљу. Само што му је забио сечиво под пазух, већ га други нападају. На леђима му остала само верижњача, која не може да заустави снажне убоде. Крајичком ока угледа у мраку коњаника који се проби до њега рушећи пред собом тевтонце који су га били напали... Иза њега, надиру и други.

„Који су сад ови врагови...?” помисли Гороје ошамућен јер више не разазнаје лица. „Готов сам!”

На врху стене, за то време, маса тевтонаца је потиснула браниоце до капеле. У страхобном метежу разлегао се јаук, лелек и шкргут зуба. Звекет мачева и ломљава оклопа све су ближи игуману Гаврилу, који се у капели моли над дрвеном кутијом са деловима јерусалимског крста. Не плаши се за свој живот, предуго је и живео, увек је то говорио, али душа му се цепа што ће ове светиње пасти у шаке туђинаца, а срце му јеца за братијом која крвари и гине пред прагом капеле.

Два брата, Павле и Михаило, погибоше један за другим. Са њих су висили остаци оклопа, а искидана верижњача је крвава. Од толиких рана снага их је издала, па клонуше пред црним витезовима. Ови их измасакираше на очиглед братије која није могла да им прискочи у помоћ. И сами су били на измаку снаге. Милош се укопао пред улаз у капелу, испред копља светог Георгија, које је забо у земљу. Зато је већина тевтонаца кидисала на њега. Из позадине, Кијаран је бодрио и терао своје ратнике да без престанка нападају, да убију браниоце, обећавао им вечну славу и неизмерна богатства. Али како би који укрстио мач са Милошем, такви снови би му се очас распршили. Падали су као снопље један за другим, мртви или унакажени, обогалени. Више нису личили на људе, већ на накрваве звери које се боре за голи живот. Стајали су у крвавом благишту међу одсеченим удовима и мртвим трупцима. Радослав, најмлађи од братије, голобради момак из Милешева, пао је крај Милоша прободен кроз стомак. На њега су се тевтонци стуштили као гладни вуци и докрајчили га са више убода. Са болним грчом на лицу је издахнуо сручивши се преко гомиле коју је сам посекао. Вукас са својим синовима постојано држи десно крило и пред собом све косе. Нема дугих размене удараца, све се завршава са два-три снажна замаха мачем. Важно је само онеспособити нападаче, зауставити њихово надирање. А њиховог броја се у полумраку не види крај, као ђаволи однекуд се стално појављују. Стефан и Јован су се борили леђа уз леђа. Обојица су одавно остали без штитова. Израђавани до непрепознавања једва су стајали на ногама, али снага у мишицама није јењавала. Но, како који бранилац падне посечен, тако се круг око осталих још више затвара, а напади

постају силовитији. Тако су успели да раздвоје Стефана и Јована. Прво је Стефану мач забоден у леђа. Чим је клонуо, обрушили су се на њега и дотукли га. Преко њега је одмах пао искасапљен Јован, истовремено су му заболи три мача у тело. И обруч се још више стезао око преосталих седам витезова. Они су сад сатерани уз улаз у капелу где су направили чврст полукруг. Али само накратко су зауставили надирање тевтонаца. Маса их је притискивала и гурала. Кијаран је из седла већ могао да види игумана Гаврила како клечи унутра и моли се пред иконостасом, а Аскалон му је било надокхват руке. Испружио би он руку само да између њега и копља није био Милош. Са ужасом је гледао како се о Милошев оклоп одбијају ударци мачева и како његов мач ломи и сече све пред собом. Иако у победу није сумњао, јер је његових педесетак преосталих витезова корак по корак затварало обруч, а одоздо је очекивао долазак осталих, сазнање да пред собом има ратника наоружаног неким чудесним оружјем уносило му је немир и нервозу. Зато је непрекидно терао своје људе да наваљују, као да се утркивао са временом. Био је одлучан да се и сам умеша у борбу када остане само Милош. Желео је својим рукама да га убије и да освети, не само свог брата Палмана, већ и што је због њега био ослепљен, што је толике године морао да чека овај тренутак.

Обруч се све више стеже око преосталих чувара. Јаков, родом из Сврљига, најнижи од братије, али најжилавији, задоби ударац мачем у врат. Крв покуља, он закркља и сручи се на колена. Одмах га опколише као стрвинари и избодоше га на смрт. Сви су на измаку снаге осим Милоша, који као фурија коси редове нападача. Не предаје се и не прихвата могућност пораза. Непојмљиво му је да се тевтонци домогну копља светог Георгија. А они су на два-три корака од њега. Само им се он испречио на путу. Један крупан Герман је чак испружио руку и дохватио га, али истог трена Милош му ју је одсекао у лакту...

Кад из мрака, иза тевтонаца, изронише разјарени јахачи витлајући мачевима, Милошу срце сиђе у пете. У трептају ока, сва нада му се распрши да ће се можда одупрети нападачима, а онда, изнад буке бојишта одјекну поклик:

„За крст часни и славну смрт! ”

Кад Милош боље осмотри, угледа да су то ипак српски витезови.

Тевтонци на трен устукнуше и узврпољише се. Погледнују Кијарана и очекују некакву реакцију од њега, а он запрепашћено гледа у двадесетак оклопника који се у клину забише у густу масу тевтонаца. Његово оклевање беше лош знак за њих, и многима страх и неизвесност замени одлучност и ратоборност. Чуварима ули већу срчаност и веру у победу.

„Било је крајње време да братија стигне!” зачу он Вукасов узвик.

„Откуд они?” упита га задихано Милош.

„Наша братија из Милешева” осмехује се овај. „Игуман их је позвао звоњавом!”

Нападнути с леђа, тевтонци попустише у нападу јер се одједном нађоше опкољени. У налету тешке коњице, чувари прегазише и покосише мноштво нападача пробијајући се до капеле. Кијараново колебање се лоше одрази на његове људе, па многи гледају како да се извуку из овог крвопролића. Шесторица витезова код капеле зато стрмоглаво навали и још више унесе пометњу међу њих. Тевтонци немаше куд стешњени са обе стране. Коњи их немилосрдно газе, а мачеви њихових јахача секу све што им је у домашају. Крици и јауци заменише до малопре њихово храбро покликивање.

„Горолеме, ломи!”

Кад на тај повик Милош подиже поглед, угледа Гороја како се на коњу пробија до њега. Срце му поскочи од радости. Пријатељ му је ипак био жив. А он сам толико крвав да изгледа као да је васкрсао из мртвих. Ипак, махнито витла мачем и сече све око себе.

Када су се оклопници пробили до капеле, већ су били раздвојили тевтонце у две одвојене групе, а њихови редови почеше да се брзо осипају. Напад се одмах претворио у одбрану, а затим у бежанију. Видевши да је све изгубљено, редови Германа се прво почеше осипати од крајева. Многи искористише мрки мрак да у њему брзо нестану. Узалуд их Кијаран дозива и наређује да се врате и боре, још увек су бројнији од чувара. Подстрек је нестао и сумња завлада међу њима. Били су на корак од победе да би се наједном, ниоткуд појавили ови оклопници. Шта ако их још долази?

То је и Кијарану пролетело кроз главу док је гледао како његови људи беже у мрак. Од беса неконтролисано заурла, подбоде свог коња,

па и он побеже за њима. Када то видеше остали који су се још борили, као по команди, сви се дадоше у бег, а чувари их стадоше гонити и ловити. Спас је нашла само неколицина њих, међу њима и Кијаран јер је био на коњу. Остале су оклопници лако стизали и безмилосно секли. Посекоше их за неколико минута.

Звекет оружја и талабукање мину и оста само лелек рањених и умирућих да се чује бојиштем. Ни то није дуго трајало. Чувари су ишли од једног до другог и скраћивали им муке... А онда завлада мртви мук и мир.

Гороје с муком сјаха са коња. На лицу му титра уморан и блед осмех. Искидана верижњача му крвава, ране му липте. Ипак, шири руке ка Милошу.

„Горолом ломи” осмехну му се момак и они се загрлише. Обојица су накрвави, крв им размазана по лицу. „Већ сам био диг’о руке од тебе.”

„Никад не дижи руке од заточника док га не видиш бледушкавог и укоченог!” смеје се он.

„Богме, јеси ми нешто убледео, Гороломе” шалоозбиљно ће му Милош па га загледа у тело. „Рањен си, пријатељу... Морамо то погледати.”

„Ма, мани ме тога, човече!,” одмахује му руком овај. „Да ми нећеш можда ти тако младоуман и дрхтаве руке зашивати ране?” Окреће се око себе и нешто гледа. „Хоћу само мало да седнем и данем душом... Уби ме ово пентрање узбрдо!” шали се он.

Затим се полако спусти и седе на праг од капеле, наслони се на зид. Забоде свој мач у земљу крај себе и задовољно уздахну климајући главом:

„Вражје добра борба, зар не синко?,” рече док гледа преко бојишта.

„Јест’ вала,” рече Милош и дохвати копље, које је било забодено у земљу крај њега. Извади га и загледа га замишљено.

„Коначно ми се испунила жеља, срце ми је пуно”, зацакли очима стари заточник. „И мој ћаћа је срећан... Смеши ми се.”

Кад га Милош погледа, овоме је лице било самртнички укочено, а очи загледане у нешто што је само он могао видети. Лице му мирно, задовољно. Милошу се очи испунише сузама, а грло му се стеже.

„Гороје.. ” једва изусти.

Игуман Гаврил изађе из капеле и клекну крај Горолома. Прекрсти се и склопи му очи. Милош се окрену и носећи копље несигурним кораком закорачи ка мраку. Око њега свуда леже мртви и накрвави тевтонци. Сузе му магле поглед, мешају се са размазаном крвљу по образима. Момак их брише и тад, кроз ту измаглицу, угледа нешто чудесно. У светломраку, на самој ивици видљивости, угледа једну женску прилику како стоји међу мртвима и гледа у њега. Нестварно лепог лица, али озбиљног и натмуреног погледа. Била је умотана у огртач од соколовог перја, са огрлицом око врата која је светлуцала као звезде у њеној позадини. Није се померала нити давала знаке да је живо биће... Милош у чуду обриса очи због замагљеног вида помисливши да је то само привиђење, кад оно, из мрачних висина стадоше се спуштати по бојишту друге крилате женске прилике обавијене магличавом белином. Имале су велика, анђеоска крила, среброзрачне оклопе, а за појасом блештаве мачеве. Њихова вилински лепа лица зрачише добродушјем и мирноћом.

Милош се окрену ка осталим чуварима који су тумарали по бојишту тражећи своју мртву и рањену братију, и таман да им довикне и скрене им пажњу на ово чудо, кад схвати да они не виде ова анђеоска створења како се спуштају међу њих. Оне своје провидне руке гурају у тела мртвих тевтонаца... и извлаче им душе и полако се опет вину у висину носећи их са собом. Спокојство се види на лицима тих душа док са обожавањем гледају своје анђеоске ратнице. Једна за другом, нестадоше у мрачним висинама.

Милош опет погледа у приказу која је стајала на бојишту, а она полако подиже своју руку и злослутно показа прстом на њега. Затим лебдећи тик изнад земље повуче се у ноћну таму. Момак оста загледан у то место неколико тренутака, а онда се тргну, као из неког сна, и крену назад ка капели.

Сретну игумана како тихо изговара молитве док хода међу мртвима.

„Игумане, не знам да ли беше привиђење или збиља," збуњено ће му момак, „али видех анђеоске ратнице како одводе душе наших непријатеља."

Игуман Гаврил га изненађено погледа, па кад виде његову

озбиљност, прекрсти се и рече:

„Кажу да у Алемана валкире одводе душе својих погинулих ратника.”

„А Господ одводи душе наших?”

„Тако је, синко.”

„Зашто то нисам видео?”

„Не бих ти знао рећи што су ти се оне указале," слегну раменима игуман. „Можда је некаква опомена," па се опет прекрсти.

Милош само климну главом и оде да седне крај Гороја.

Иако му рана на срцу беше болна, момак није могао да не осећа радост што је његов пријатељ Горолом дочекао крај какав је прижељкивао. Уосталом, таква смрт је приличила храбренику какав је био овај заточник. Сетио се при том он и Вукана, Ал-Мохата, и свих оних алмогавера које судбина награди витешком смрћу. Ко би па желео да сконча у постељи? То није била судбина људи њиховог кова. Више у њему није било сумњи. И њега је чекала оваква јуначка смрт.

Док је гледао како братија слаже једне покрај других мртве чуваре копља светог Георгија и игумана како држи опело над њима, уместо речи молитве у ушима опет му је одзвањао глас Драгушле:

„Знаш ли ти колико је ова земља натопљена крвљу твојих предака?”

КРАЈ ДРУГОГ ДЕЛА

Sken i obrada: *БАВАС*